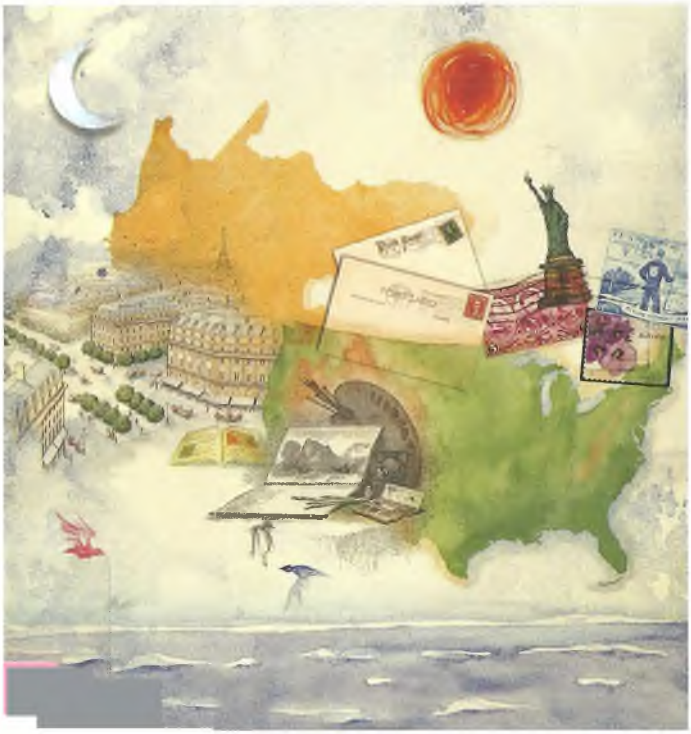
PAUL AUSTER
J.M. COETZEE

ŞİMDİ VE BURADA

MEKTUPLAR 2008-2011

MEKTUP

Çeviri: SEÇKİN SELVİ

CAN

PAUL AUSTER
J.M. COETZEE

ŞİMDİ VE BURADA

MEKTUPLAR 2008-2011

Here and Now: Letters 2008-2011, Paul Auster - J.M. Coetzee
© 2012, Paul Auster
© 2012, J.M. Coetzee
© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Carol Mann Agency, USA ve Peter Lampack Agency, Inc. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2013
Bu kitabın 1. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

ISBN 978-975-07-1596-9

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

PAUL AUSTER
J.M. COETZEE

ŞİMDİ VE BURADA

MEKTUPLAR 2008-2011

MEKTUP

İngilizce aslından çeviren

Seçkin Selvi

CAN

Paul Auster'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ay Sarayı, 1991
Yalnızlığın Keşfi, 1991
Son Şeyler Ülkesinde, 1992
Kırmızı Defter, 1993
Şans Müziği, 1993
Leviathan, 1994
Yükseklik Korkusu, 1995
Duman-Surat Mosmor, 1998
Timbuktu, 1999
Cebi Delik, 1999
Köşeye Kıstırmak, 2000
Yanılsamalar Kitabı, 2002
Kehanet Gecesi, 2004
New York Üçlemesi, 2004
Yazı Odasında Yolculuklar, 2007
Brooklyn Çılgınlıkları, 2007
Duvar Yazısı, 2008
Karanlıktaki Adam, 2008
Lulu Köprüde, 2009
Görünmeyen, 2010
Sunset Park, 2011
Kış Günlüğü, 2012

J.M. Coetzee'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Utanç, 2001
Petersburg'lu Usta, 2003
Romancının Romanı, 2004
Barbarları Beklerken, 2006
Michael K, 2006
Yavaş Adam, 2006
Kötü Bir Yılın Güncesi, 2009
Taşra Hayatından Manzaralar, 2011

PAUL AUSTER, 1947 yılında ABD'nin New Jersey eyaletinde, Newark'ta doğdu. Daha 12 yaşındayken, önemli bir çevirmen olan amcasının kitaplarını okuyarak edebiyata büyük bir ilgi duymaya başladı. Columbia Üniversitesi'nde Fransız, İngiliz ve İtalyan edebiyatı okuduktan sonra dört yıl kadar Fransa'da yaşadı, Fransız yazarlardan çeviriler yaptı. XX. yüzyıl Fransız şiiri üstüne önemli bir antoloji hazırladı. İlk kez 1987'de *New York Üçlemesi* adlı yapıtıyla büyük ilgi gördü. Daha sonra *Ay Sarayı, Kehanet Gecesi, Köşeye Kıstırmak, Son Şeyler Ülkesinde, Leviathan, Şans Müziği, Timbuktu, Yanılsamalar Kitabı, Yükseklik Korkusu, Brooklyn Çılgınlıkları, Yazı Odasında Yolculuklar, Karanlıktaki Adam* ve *Sunset Park* adlı romanları, *Yalnızlığın Keşfi* adlı anı-romanı, *Kırmızı Defter* adlı öykü kitabı birbirini izledi. Auster, eşi yazar Siri Hustvedt ve iki çocuğuyla birlikte New York, Brooklyn'de oturuyor.

J.M. COETZEE, 1940'ta Güney Afrika'nın Cape Town kentinde doğdu. Avukat bir babayla öğretmen bir annenin oğlu olan Coetzee, Cape Town Üniversitesi'ni bitirdikten sonra Texas Üniversitesi'nde edebiyat doktorasını tamamladı, 1972'de Güney Afrika'ya dönerek Cape Town Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. İki uzun öyküden oluşan ilk kitabı *Dusklands* 1974'te yayımlandı. Coetzee, bu yapıtında, Vietnam'daki Amerikalılar ile Güney Afrika'da Hollandalı yerleşmeciler arasındaki koşutlukları irdeliyordu. Yazarın *Barbarları Beklerken* adlı romanı, 1980' de Güney Afrika'daki büyük bir saygınlığı olan Central News Agency

Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü. İngiltere'nin en saygın edebiyat ödülü olan Booker Ödülü'nü ise 1983'te *Michael K* adlı romanıyla, 1999'da da *Utanç* adlı yapıtıyla, iki kez aldı. Aynı zamanda seçkin bir deneme yazarı olan Coetzee, 2003'te Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer bulundu.

SEÇKİN SELVİ, Üsküdar Amerikan Koleji'ni bitirdi. Öğrenimini Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde sürdürdü. *Tiyatro 70* ve *Edebiyat 81* dergilerini çıkardı. *Günaydın* ve *Sabah* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. *Milliyet Sanat* dergisinde tiyatro eleştirileri yazıyor. MGS Merkezi ve Yeditepe Üniversitesi'nde eleştiri dersi verdi. Asaf Çiyiltepe Ödülü, Aydın Üstüntaş ve Çevirmenler Derneği Onur Ödülü alan Selvi, 1957'den başlayarak tiyatro, felsefe, edebiyat dallarında 151 yapıt çevirdi.

Projeyle ilgili açıklama

Yıllardır birbirlerinin kitaplarını okumalarına ve (Samuel Beckett'in 100. doğum yılı nedeniyle, Auster'ın Grove Press Yayınevi için hazırladığı dört ciltlik toplu yapıtların bir cildine önsöz yazmasını Coetzee'den rica ettiği) 2005'ten beri iletişim içinde olmalarına karşın, Auster'la romancı ve denemeci eşi Siri Hustvedt'in Avustralya'daki Adelaide Edebiyat Festivali'ne katıldıkları 2008 Şubat ayına kadar bu iki yazar hiç karşılaşmadılar. New York'a döndükten kısa bir süre sonra Auster, Coetzee'den şöyle bir mektup aldı:

"Seni belki ilgilendirecek, belki de ilgilendirmeyecek bir önerim var. Grove'un yayımladığı Beckett'e yaptığımız katkılardan biraz daha özlü bir ortak çalışmaya ne dersin? Şimdiye kadar hiç kimseyle ortak bir çalışmam olmadı, ama bunu seninle yapmanın keyifli olacağını düşünüyorum, hatta Tanrı isterse birbirimize esin kaynağı bile olabiliriz.

Belirli bir konu önerim yok, ama bu fikri prensip olarak beğenirsen, senin birtakım öneriler getireceğine eminim. Ya da belki aklında veya bir çekmecenin dibinde zaten bir şeyler vardır.

Arada uzun mesafeler olduğu zaman, böyle bir işbirliği dostluğu pekiştirmeye yarar gibi geliyor."

Öneri Auster'ın ilgisini çekti. Coetzee'ye yazdığı cevapta, ilgilendikleri her konuda ucu açık bir diyalog sürdürmelerini önerdi. "Aslında," diye yazdı, "bu, aynı şehirde yaşıyor olsaydık, buluştuğumuz zaman konuşacağımız türden konular olmalı. Ama sadece sofra sohbeti değil de, daha güçlü, daha ses getiren bir şeyler."

Coetzee de bu görüşü paylaşınca bu kitapta yer alan mektuplar yazılmaya başladı. İlk plan, projeyi iki yıl sürdürmekti; ama ikinci yılın sonuna gelirken yazışmaya bir yıl daha devam etmeyi kararlaştırdılar. Auster, "Bu işten büyük keyif aldığım için mektuplaşmayı kesme düşüncesi bana hüzün veriyor; bu iki yılın sonunda seni bir arkadaş, gerçek bir dost olarak gördüğüm için de iletişimi koparmayı hiç istemiyorum," diye yazdı. Coetzee buna şöyle cevap verdi: "Tabii ki iki gerçek dostuz. İstersen kan kardeşi bile olabiliriz. Gelecek karşılaşmamızda, kanlarımızı karıştırma töreni yapabiliriz."

Bu görüşlere uygun olarak, yazışmalar dostluk konusuyla başlıyor.

14-15 Temmuz 2008

Sevgili Paul,

Dostlukları, nasıl kurulduklarını, –bazılarının– böylesine uzun, kimi zaman (yanlış bir tanımla) açığa vurulmamış bir biçimi olarak yorumlandıkları tutkusal bağlardan da daha uzun sürmelerinin nedenini düşünüyordum. Sana bu konuda bir mektup yazıp dostlukların sosyal yaşamda nasıl da önemli oldukları, bizim için özellikle çocuklukta ne büyük anlam taşıdıkları halde bu konuda ne kadar az şey yazıldığından söz edecektim.

Sonra bunun gerçekten doğru olup olmadığını sordum kendime. Bunun üzerine mektup yazmaya başlamadan önce şöyle bir kontrol etmek için kütüphaneye gittim. Ve hayret ki ne hayret, bundan daha fazla yanılamazdım. Kütüphane katalogundaki listede bu konuda yazılmış, çoğu da oldukça yeni tarihli çok sayıda kitap olduğunu gördüm. Ama işi bir adım daha ileriye götürüp bu kitaplara bir göz atınca, kendime olan saygımı bir bakıma yeniden kazandım. Haklıydım, en azından yarı yarıya haklı çıkmıştım; o kitaplardaki arkadaşlık, dostluk üzerine yazılmış yazıların çoğu ilginç değildi. Anlaşılan, dostluk bir ölçüde muamma niteliğini sürdürüyor; dostluğun önemli olduğunu biliyoruz, ama insanların neden dost oldukları ve neden dost kaldıkları hakkında ancak tahmin yürütebiliyoruz.

(Yazılmış olanların pek ilginç olmadıklarını söylerken ne demek istiyorum? Dostluğu aşkla kıyasla. Aşk hakkında söylenecek yüzlerce ilginç şey vardır. Örneğin, erkekler kendilerine annelerini anımsatan kadınlarla evlenirler, daha doğrusu annelerini hem hatırlatan hem de hatırlat-

mayan, hem anneleri olan hem de olmayan kadınlarla evlenirler. Doğru mu? Belki, belki de değil. İlginç mi? Kesinlikle. Şimdi gelelim dostluğa. Erkekler arkadaş diye kimi seçer? Aşağı yukarı kendi yaşlarında, örneğin kitap gibi benzer ilgi alanları olan başka erkekleri seçerler. Doğru mu? Belki. İlginç mi? Kesinlikle değil.)

Kütüphaneye gittikçe okuduğum yazılardan gerçekten ilginç bulduğum bazı gözlemlerin listesini yazıyorum.

Madde bir. Aristoteles insanın cansız nesnelerle arkadaş olamayacağını söyler. Olamaz tabii! Olabileceğini kim söylemiş? Ama yine de ilginç: İnsan modern dilbilimsel felsefenin nereden esinlendiğini bir anda kavrayıveriyor. Aristoteles, felsefi önermeler gibi görünen şeylerin aslında gramer kurallarından başka bir şey olmadığını iki bin dört yüz yıl önce gösteriyor. "Ben, X ile arkadaşım," cümlesinde X'in canlıya ait bir isim olması gerektiğini söylüyor.

Madde iki. Charles Lamb, insanın görmek istemeyeceği dostları olabileceğini söylüyor. Doğru, üstelik ilginç; dostça duyguların erotik bağlılıklara benzemediğini söylemenin başka bir yolu da bu.

Madde üç. Arkadaşlar, en azından Batı'daki erkek arkadaşlar, birbirlerine besledikleri duygular hakkında konuşmazlar. Bunu sevgililerin boşboğazlığıyla kıyasla. Buraya kadar pek ilginç sayılmaz. Ama o dost ölünce, duyulan acı nasıl da dile getirilir: "Ne yazık, artık çok geç!" (Montaigne'in La Boétie, Milton'un Edward King'le ilgili sözleri) (Soru: Dostluk, çelişkilere yer vermeyen açık seçik bir duygu olduğu için o konuda konuşulmazken, aşk doğası gereği çelişkili ve kararsız bir duygu olduğu için mi hakkında bu kadar çok konuşulur? – Shakespeare, *Soneler*.)

Son olarak, Ford Madox Ford'un *Parade's End* (Geçit Töreninin Sonu) adlı yapıtında Christopher Tietjens'in bir sözü: "İnsan bir kadınla konuşabilmek için onunla yatar. Anlamı: İnsanın bir kadını kendisine metres yapması sadece birinci aşamadır; önemli olan ikinci aşama, yani onunla arkadaş olmaktır; yatmadığın bir kadınla arkadaş olmak pratikte olanaksızdır, çünkü aranızda dile getirilmemiş çok şey vardır.

Eğer dostluk hakkında ilginç bir şey söylemek gerçekten bu kadar zorsa, bir başka kavram olurluluk kazanıyor: Hiçbir zaman göründükleri gibi olmayan aşk ve politikanın aksine, dostluk olduğu gibi görünür. Dostluk saydamdır.

Dostluk hakkındaki en ilginç görüşler antik dünyadan geliyor. Neden öyle? Çünkü antik çağlarda insanlar felsefi görüşü doğası gereği kuşkucu olmak zorunda görmüyorlardı, o yüzden de dostluğun göründüğünden başka bir şey olması gerektiğini düşünmüyorlar ya da tam tersine dostluk olduğu gibi görünüyorsa o zaman felsefeye uygun bir konu olamaz, sonucuna varıyorlardı.

En iyi dileklerle,
John

Brooklyn
29 Temmuz 2008

Sevgili John,

Bu, yıllar içinde uzun uzun düşündüğüm bir mesele. Dostluk hakkında tutarlı bir görüş geliştirebildiğimi söyleyemem, ama (kafamda bir düşünceler ve anılar girdabını tetikleyen) mektubuna cevap olarak, belki de şimdi bu görüşü geliştirmenin zamanıdır.

İlk başta, düşüncelerimi erkeklerin arkadaşlığıyla, erkekler arasındaki dostlukla, erkek çocuklar arasındaki arkadaşlıkla sınırlayacağım.

1) Evet, (senin deyiminle) çelişkili duygular taşımayan, saydam dostluklar vardır; ama kendi deneyimlerimde bunun çok örneğini görmedim. Bu da yine senin bir başka deyiminle bağlantılı olabilir: suskunluk. Erkek arkadaşların (en azından Batı'da) "birbirlerine besledikleri duygular hakkında konuşmama eğiliminde oldukları" görüşünde haklısın. Ben bunu bir adım ileriye götürüp şunu ekleyeceğim: Erkekler duygularından söz etmemek eğilimindedirler, nokta. Ve eğer arkadaşının duygularının nasıl ya da ne veya niçin olduğunu bilmezsen, arkadaşını tanıdığını gerçekten söyleyebilir misin? Yine de dostluklar, bu bilmeyişin belirsiz alanında, çoğu kez onlarca yıl sürer.

Romanlarımın en az üçü doğrudan erkeklerin dostluğunu anlatır, bir anlamda erkeklerin arkadaşlığı hakkındaki öykülerdir –"Kilitli Oda", *Leviathan*, *Kehanet Gecesi*– ve her birinde de arkadaşlar arasındaki bilinmezliğin bu tarafsız bölgesi, dramların oynandığı sahne olur.

Yaşamdan bir örnek. Son yirmi beş yıldır en yakın dostlarımdan biri –belki de yetişkinlik dönemimin en yakın erkek arkadaşı– tanıdıklarım arasında en az konuşkanlardan biri oldu. Benden (on bir yaş) büyük; ama pek çok

ortak noktamız var: İkimiz de yazarız, ikimiz de aptalcasına spor delisiyiz, ikimiz de olağanüstü kadınlarla evliliklerimizi uzun zamandır sürdürüyoruz; en önemlisi ve tanımlaması en zor olanı da, kişinin erkeklik ahlakını nasıl yaşaması gerektiği konusunda dile getirilmemiş, ama paylaştığımız ortak bir duygu olması. Yine de, bu adamı çok sevmeme, dara düştüğünde onun için her türlü özveriye hazır olmama karşın, konuşmalarımızın neredeyse tümü havadan sudan, tatsız, son derece sıradandır. Bir yabancının anlayamayacağı bir tür steno gibi kısa homurdanmalarla anlaşırız. İşimize (ikimizin yaşamında da itici güç olan mesleğimize) gelince; bunun sözünü nadiren açarız.

Bu adamın duygularını nasıl gizlediğine örnek olarak bir anekdot anlatayım. Birkaç yıl önce yeni romanının ön baskısı yapılacaktı. Romanı okumak için sabırsızlandığımı söyledim (bazen birbirimize tamamlanmış müsveddeleri göndeririz, bazen de ön baskıları bekleriz), o da çok yakında ön baskının elime geçeceğini bildirdi. Kitap ertesi hafta postayla geldi, paketi açtım, kitabın sayfalarını şöyle bir karıştırdım ve kitabın bana ithaf edilmiş olduğunu gördüm. Tabii çok etkilendim, gerçekten çok duygulandım, ama asıl önemli olan, arkadaşımın bu konuda tek söz etmemiş olmasıydı. En ufak bir imada bulunmamış, bunu yapacağını belli edecek en ufak bir şey yapmamıştı, hiçbir şey.

Ne söylemeye çalışıyorum? Bu adamı tanıdığımı ve de tanımadığımı söylemek istiyorum. Bu bilinmezliğe rağmen onun dostum olduğunu, en yakın arkadaşım olduğunu söylemek istiyorum. Bu adam yarın gidip banka soysa beynimden vurulmuşa dönerim. Öte yandan, karısını aldattığını, bir yerlerdeki bir apartman dairesine saklanmış genç bir metresi olduğunu öğrensem, hayal kırıklığına uğrarım, ama şaşırmam. Her şey olabilir ve erkeklerin en yakın arkadaşlarından bile gizledikleri sırları

vardır. Dostum karısına ihanet ederse hayal kırıklığına uğrarım (çünkü çok sevdiğim bir kişi olan karısına haksızlık etmiş olur), ama aynı zamanda (bana açılmadığı, bu da dostluğumuzun sandığım kadar yakın olmadığını gösterdiği için de) gücenirim.

(Birden aklıma geldi. En iyi ve en uzun ömürlü arkadaşlıkların temelinde hayranlık vardır. İki kişiyi uzun vadede birbirine bağlayan temel duygu hayranlıktır. Bir insanın yaptığı şeylere, kişiliğine, dünyada yürüdüğü yolu geliştirmesine hayran olursun. Bu hayranlık o kişiyi senin gözünde yüceltir, soylulaştırır, onu senden üstün olduğuna inandığın bir yere yükseltir. O kişi de aynı şekilde sana hayranlık duyar ve böylece seni yüceltir, soylulaştırır ve seni kendisinden üstün olduğuna inandığı bir yere yükseltirse, mutlak bir eşitlik konumuna ulaşırsınız. Her ikiniz de aldığınızdan fazlasını veriyor, verdiğinizden fazlasını alıyorsunuzdur; bu alıp vermenin karşılıklılığı içinde dostluk tomurcuklanır. Joubert'in not defterlerinden bir alıntı [1809]: "Kişi sadece arkadaşlarını geliştirmekle kalmamalı, dostluklarını kendi içinde de geliştirmelidir. Dostlukların büyümesi bakım ister, özen ister, sulanmak ister." Ve yine Joubert'ten: "Saygımızı kaybeden kişilerin dostluğunu da kaybederiz.")

2) Erkek çocuklar. Çocukluk, yaşamımızın en yoğun dönemidir; çünkü o dönemde yaptıklarımızın çoğunu ilk kez yapıyor oluruz. Bu konuda bir anımı aktarmaktan başka söyleyecek fazla sözüm yok, ama o anı çocukken, hatta çok küçükken bile arkadaşlığa verdiğimiz sonsuz değeri vurguluyor. Beş yaşındaydım. Billy, ilk arkadaşım, şimdi anımsayamadığım bir biçimde hayatıma girdi. Kesin fikirleri ve yaramazlık konusunda (benim kenarından kıyısından bile geçemediğim) çok gelişmiş bir yete-

neği olan tuhaf, neşeli biri olarak hatırlıyorum onu. Ciddi bir konuşma bozukluğu vardı; konuşurken kelimeleri öylesine yutar, ağzında biriken tükürük, sözcükleri öylesine boğardı ki, onun çevirmenliğini üstlenen küçük Paul'dan başkası ne dediğini anlayamazdı. Beraber olduğumuz zamanın çoğunu New Jersey'deki kenar mahallede dolaşıp ölmüş küçük hayvanlar arayarak –daha çok kuş, ama arada bir kurbağa ya da çizgili sincap ölüsü– ve cesetleri bizim evin yanındaki çiçek tarhının kenarına gömerek geçirirdik. Ciddi törenler yapar, el yapımı ahşap haçlar diker, gülmeye izin vermezdik. Billy kızlardan nefret eder, kadın figürleri olan boyama kitaplarını doldurmaya yanaşmazdı ve en sevdiği renk yeşil olduğu için oyuncak ayısının damarlarındaki kanın yeşil olduğuna inanırdı. Ecco Billy.[1] Sonra altı buçuk ya da yedi yaşına geldiğimizde, Billy'yle ailesi başka bir şehre taşındılar. Çok üzüldüm, haftalarca, hatta aylarca arkadaşımı özledim. Sonunda annem pes etti ve Billy'nin yeni evini pahalıya patlayan bir şehirlerarası telefonla aramama izin verdi. Neler konuştuğumuz aklımdan silinmiş, ama o anki duygularımı bu sabah kahvaltıda ne yediğimi anımsadığım kadar net hatırlıyorum. Daha sonra, yeniyetmeliğimde âşık olduğum kızla telefonda konuşurken hissedeceğim duyguların aynısıydı.

Mektubunda dostlukla aşk arasında ayrım yapıyorsun. Çok küçükken, erotik yaşamımız henüz başlamamışken böyle bir ayrım yoktur. Arkadaşlıkla aşk aynı şeydir.

3) Dostluk ve aşk aynı değildir. Erkekler ve kadınlar. Evlilikle dostluk arasındaki fark. Joubert'ten son bir alıntı (1801): "Erkek olsaydı arkadaş olarak seçmeyeceğin bir kadını karın olarak seçme."

1. Friedrich Nietzsche'nin *Ecce Homo / Kişi Nasıl Kendisi Olur* adlı yapıtına gönderme. (Ç.N.)

Biraz absürd bir ifade galiba (Bir kadın nasıl erkek olabilir?), ama ne demek istediği anlaşılıyor, hem özü itibarıyla senin Ford Madox Ford'un "Geçit Töreninin Sonu" ve o tuhaf, "İnsan bir kadınla konuşabilmek için onunla yatar," sözüyle ilgili yorumuna da çok aykırı değil.

Evlilik her şeyden önce sohbettir ve karıkoca arkadaş olmayı beceremezlerse, o evliliğin uzun ömürlü olma şansı çok azdır. Arkadaşlık, evliliğin tamamlayıcı bir öğesidir; ama evlilik, sürekli gelişen, sürekli evrim geçiren, herkese-açık bir yarış, sürekli ilerleyen bir uğraş, kişiyi sürekli olarak diğerinin derinliklerine inmeye ve kendisini de karşısındakiyle bağlantılı olarak yeniden yaratmaya zorlayan bir ilişkidir; oysa arkadaşlık saf ve basittir (evlilik dışındaki arkadaşlığı kastediyorum), daha durağan, daha kibar, daha yüzeysel, daha ayrıntısızdır. Başka varlıklardan dünyaya gelen ve öleceğimiz güne kadar başka varlıkların arasında yaşamaya yazgılı sosyal varlıklar olduğumuz için arkadaş ararız; ama bir de en iyi evliliklerde bile zaman zaman patlak veren kavgaları, tutkulu görüş ayrılıklarını, öfkeden tepesi atmış hakaretleri, çarpılan kapıları ve fırlatılıp kırılan tabak çanağı düşün; dostluğun terbiyeli odalarında bu tür davranışlara yer olmadığını hemen anlayacaksın. Dostluk, terbiyeli davranışlar, nezaket ve değişmez bir sevecenlik demektir. Birbirlerine bağırıp çağıran arkadaşlar çok ender dost kalırlar. Birbirlerine bağırıp çağıran karıkocalar ise genellikle evliliklerini yürütürler, çoğunlukla da mutluluk içinde sürdürürler.

Erkeklerle kadınlar arkadaş olabilir mi? Bence olabilir. Her iki taraf da fiziksel bir arzu duymadığı sürece. Denkleme cinsellik girdiği anda, bütün hesaplar altüst olur.

4) Devamı var. Ama arkadaşlığın başka özelliklerini de irdelemek gerek: a) Zamanla kaybolan ve ölen dost-

luklar. b) Ortak ilgi alanları olması gerekmeyen kişiler arasındaki dostluklar (iş arkadaşlığı, okul arkadaşlığı, asker arkadaşlığı). c) Ortak merkezli arkadaş çevreleri: çok samimi olan arkadaşlar, daha az samimi olan ama çok hoşlanılan arkadaşlar, uzakta yaşayan arkadaşlar, hoş ahbaplar ve bunun gibi daha başkaları. d) Mektubundaki diğer noktalara değinmedim.

New York'tan en sıcak duygularla,
Paul

12 Eylül 2008

Sevgili Paul,

29 Temmuz tarihli mektubuna cevap vermekte bu kadar geciktiğim için özür dilerim.

Dorothy akademik konferanslar için Avrupa'daydı (İsveç, İngiltere). Gezinin son kısmı biraz kâbusa dönüştü – Dorothy bronşit oldu ve İngiltere'deki gezi planlarını iptal etmek zorunda kaldı, dün de düştü, şimdi rahatça hareket edip yürüyemiyor. Avustralya'ya önümüzdeki hafta dönecek.

Bir de iyi haber var: Dorothy benimle birlikte Estoril'e gelecek. İkimiz de oraya gitmeyi, seni ve Siri'yi tekrar görmeyi sabırsızlıkla bekliyoruz.

En iyi dileklerle,
John

11 Eylül 2008

Sevgili Paul,

"En iyi ve en uzun ömürlü arkadaşlıkların temelinde hayranlık vardır," diye yazıyorsun.

Bunu genel bir kural olarak kabul etmekten sakınıyorum –bence bu, erkeklere kıyasla kadınlar için daha az geçerli– ama o tanımın ardındaki duyguya katılıyorum. Platon, akranlarımızın bize, mükemmele ulaşmak için kamçılayan bir saygı duymasını arzuladığımızı yazar. Hâlâ Darwin, Nietzsche ve Freud'un egemen olduğu bir çağda, saygı görme arzusunu daha az idealist bir şeye –örneğin, iktidar arzusuna ya da kişinin genlerini yayma içgüdüsüne– indirgeme eğilimi var. Ancak, saygı görmek isteğini ruhun temel güçlerinden biri olarak tanımlamak, bazı şeyleri kavramaya değerli katkı sağlar gibi geliyor. Örneğin, –diğer canlıların hiçbirinde görülmeyen bir faaliyet olan– atletik sporların insanlar, özellikle de erkekler için neden bu kadar önemli olduğuna ışık tutuyor. Erkeklerin hızlı koşmalarının ya da topu daha uzağa fırlatmalarının nedeni, güçlü genleri olan güzel kızlar onlarla çiftleşmek istesin diye değil, karşılıklı hayranlık bağlarıyla bağlı oldukları diğer erkekler onlara hayran olsun diyedir. Aynı şey, *mutatis mutandis*[1] diğer uğraş alanları için de geçerlidir.

Gözünde onurunu kaybetmiş birini dost olarak görmeye devam etmenin zor olduğu görüşüne de katılıyorum. Bu, başka alanlarda ahlak kurallarını gözetmeyen suç çe-

1. (Lat.) Gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla. (Ç.N.)

telerindeki onuru korumak kuralını açıklamaya yarayabilir; çete üyeleri bu kurala uyduğu ve birbirlerinin gözünde onursuzluğa düşmediği sürece çetenin birlikteliğini koruyabilir.

Çocukluk arkadaşlıklarından söz ediyorsun. Ana babalar olarak, özellikle de küçük çocukların ebeveyni olarak, onların arkadaşları hakkındaki duygularımızı – yeni edindikleri bir arkadaşı onayladığımızı ya da onu "kötü arkadaş" olarak gördüğümüzü söylerken çok fütursuz davrandığımızı fark ettim geçenlerde. Hayatımı baba olarak yeniden yaşayacak olsaydım, bu konuda çok daha düşünceli, dikkatli davranırdım. Çocuğu, ana babasının yeni arkadaşından neden hoşlanmadıklarını anlamaya çalışmak zorunda bırakmak ona haksızlık olur. Çoğunlukla da yeni arkadaşın beğenilmeme nedenleri çocuğun radar alanının dışındadır: Örneğin sınıfsal farktan kaynaklanan bir hor görme ya da çocuğun ebeveyniyle ilgili birtakım dedikodular olabilir. Bazen çocuğu yeni arkadaşa çeken –örneğin cinsel konularda daha bilgili olması gibi– özellikler, tam da ana babanın karşı çıktığı şey olabilir.

Erkeklerle kadınlar arasındaki arkadaşlığa gelince; zamanımızda bir kadınla bir erkeğin önce arkadaş, sonra sevgili olmaları yerine genellikle önce sevgili, sonra arkadaş olmaları bana çok tuhaf geliyor. Eğer bu genelleme doğruysa, erkekle kadın arasındaki arkadaşlığı bir anlamda erotik aşktan daha yüce bir nokta, birbirlerini cinsel deneyim sınavından geçirdikten sonra varılan bir aşama olarak mı görmemiz gerekiyor? Kesinlikle böyle düşünenler var: Erotik aşk süreciğinin belirsiz olduğunu, en beklenmedik anda duyguların tersine dönebileceğini söylüyorlar; oysa arkadaşlık duygusu değişmez, uzun

ömürlüdür ve (senin anlattığın gibi) arkadaşları daha iyi insan olmaya yönlendirir, diyorlar.

Bu iddiayı ve bundan doğacak sonuçları iyice düşünüp taşınmadan kabullenmekte biraz kuşkulu davranmamız gerektiğine inanıyorum. Örneğin geleneksel akıl, uzun zamandır arkadaş ("sadece" arkadaş) olan bir erkekle kadının fiziksel aşka geçmelerinin akılsızlık olduğunu öngörür. Geleneksel akıl, arkadaşla sevişmenin coşkusuz bir deneyim olduğunu, iyi bir arkadaşın Eros'un gerektirdiği gizemliliğe sahip olmadığını söyler. Bu gerçekten doğru mudur? Kardeşler arasındaki ensestin çekiciliği, hiç kuşkusuz tam da bu özellikten, çok iyi bilinenden gizemli bilinmeye geçmekten kaynaklanır.

Ensest, bir zamanlar edebiyatın başlıca konularından biriydi (Musil, Nabokov), ama artık öyle değil. Bunun nedenini merak ediyorum. Belki de, cinselliğin bir bakıma yarı dinsel bir deneyim olduğu –ve bu nedenle ensestin tanrılara şirk koşmak sayılacağı– görüşü yok olup gitmiştir.

En iyi dileklerle,
John

Brooklyn
22 Eylül 2008

Sevgili John,

Lütfen Dorothy'ye dikkatli olmasını söyle. Bronşit zaten yeterince beladır, ama düşmek korkunçtur. Kemiklerini kırmadığına inanıyorum (umuyorum). Dorothy'nin kasımda Portekiz'e gideceğine ben de Siri de çok sevindik.

Bir süredir seyahatteydim – birkaç gün içinde yeniden yola çıkacağım. Şimdilik sana uzun uzadıya cevap yazacak vaktim yok, ama ekim ortasında döner dönmez uzun bir mektup yazacağıma söz veriyorum.

Mektubunda kardeşler arası ensestten söz etmen çok ilginç. Böyle bir şey yeni kitabımda (hem de epeyce uzun bir bölüm olarak) yer alıyor – evet, cinsellik gerçekten de (senin deyiminle) iki kişinin yarı dinsel deneyimidir. Böyle demekle umutsuz bir biçimde çağdışı mı oluyorum acaba? Belki de öyledir.

Hayranlığa gelince; erkekler arasındaki arkadaşlığı kastetmiştim. Ama döndükten sonra daha uzun yazacağım.

Ellerini dostlukla sıkıyorum,
Paul

28 Ekim 2008

Sevgili John,

Daha önce yazmak istiyordum; ama New York'a beni bu sabaha kadar yatağa mıhlayan berbat bir bağırsak virüsüyle döndüm. Neyse ki on yedi gün süren yoğun ve telaşlı geziyi tek parça halinde tamamlayabildim ve ancak son gece, sonuncu işimi de bitirdikten sonra hastalandım. Hiç kuşkusuz, beklenilen bir sondu bu. Tamamen adrenalinle yaşıyorsun ve o adrenalin bünyenden çıkıp gidince kendini fazlasıyla zorlamış olduğunu anlıyorsun. Portekiz'e gitmeyi bir soluklanma, bir sükûnet ve huzur dönemi, neredeyse bir tatil olarak sabırsızlıkla bekliyorum.

Son mektubunda, "diğer canlıların hiçbirinde görülmeyen bir faaliyet olan atletik sporlar"dan söz ediyorsun; bu bana geçen yaz arabayla Fransa gezisi yaparken spor konusunda aklıma gelen bazı düşünceleri anımsattı. Bu konuyu irdelemek ilgini çeker mi? Otuz yıl önce yazdığın "Rugby Üzerine Notlar"ını okudum. Kışkırtıcı ve sağlam bir görüş, ama bu alanı yeniden ziyaret etmek istersen, seve seve seninle birlikte gelirim. (Bu konuya benim ufak katkım, on yıl kadar önce *New York Times Magazine*'in milenyum için hazırladığı "Toplu Yazılar Özel Sayısı"na yazdığım "Savaşın Yerini Alacak En İyi Seçenek" başlıklı yazımdı. Derginin benden istediği: Son bin yılın en iyi oyunu hakkında kısa –çok kısa– bir yazıydı. Ben futbolu seçtim.)

Tartışılabilecek noktalar. 1) Sporlar ve saldırganlık. 2) Bir spor oyununu seyretmek ile oynamanın karşılaştırılması. 3) Taraftarlığın fenomenolojisi ve gizemleri. 4) Bireysel sporlar (tenis, golf, yüzme, okçuluk, boks, pist ve alan sporları) ile takım sporlarının karşılaştırılması. 5)

Boksun ağır ve kaçınılmaz düşüşü. Paralel fenomen: pist ve alan sporlarındaki rekorlara karşı evrensel ilgisizlik. Kırk-elli yıl önce bütün dünya ilk 2,13 metrelik yüksek atlamayı, ilk 5,33 metrelik sırıkla atlamayı, 1 600 metrenin dört dakika altındaki en son koşusunu merakla beklerdi. Şimdiki bu ilgisizlik neden? 6) Bir drama, anlatı ve gerilim olarak spor. 7) Zaman sınırlaması olan sporlar (futbol, basketbol, *rugby*) ile zaman sınırlaması olmayan sporların (beyzbol, kriket) karşılaştırılması. 8) Spor ve ticaret. 9) Spor ve milliyetçilik. 10) Homo ludens (Sporcular).

En iyi düşüncelerimle,
Paul

6 Aralık 2008

Sevgili Siri,

Nasılsın? Portekiz'deki panele denk gelen gribi daha yeni atlatıyorum. Çok sıkıntılı günler geçirdim. Umarım siz gribe yakalanmamışsınızdır.

Seninle ve Paul'la birlikte geçirdiğimiz zamanların ne kadar keyifli olduğunu söylememe gerek yok herhalde.

Cascais'teki son günlerimizde sana ve Paul'a söz verdiğim gibi, görmemizi engelleyen göz kamaşması içinde işin içyüzünü kavramakla ilgili mektubumu ilişikte gönderiyorum. Lütfen bundan bir çıktı alıp Paul'a verebilir misin? Aslında ben de üzerine pul yapıştırılmış eski moda mektuplardan yanayım; ama bu sefer yazmakta çok geciktiğim için internet enerjisini kullanmak zorundayım.

Sevgiler,
John

Sevgili Paul,

2008'in sonlarına doğru yüksek finans âleminde bir şey olmuş; bunun sonucunda çoğumuzun birkaç ay öncesine oranla daha yoksullaştığımızı (yani parasal olarak fakirleştiğimizi) söylüyorlar. Olan o şeyin ne olduğu açıkça belirtilmiyor, hatta belki tam olarak bilinmiyor; uzmanlar arasında hararetli bir tartışma konusu bu. Ama yine de bir şey olduğu konusunda kimsenin kuşkusu yok.

Soru, olmuş olan o şey nedir? Gerçek bir şey miydi, yoksa Lourdes'u zengin bir turizm merkezine dönüştüren Meryem Ana görüntüsü gibi, gerçek sonuçları olan hayalî bir şey miydi?

Yalnızca oraya buraya dağılmış bireyler olarak değil –bir millet olarak, bir toplum olarak– günün birinde bir anda hepimizi daha yoksullaştıracak bazı gerçek olayların listesini yapayım.

Bir çekirge istilası bütün tarım ürünlerimizi yiyip yutabilir.

Peş peşe yıllarca kuraklık olabilir.

Bir salgın sürülerimizi mahvedebilir.

Bir deprem yolları köprüleri, fabrikaları ve evleri yıkabilir.

Ülkemiz, şehirlerimizi talan edecek, hazinelerimize el koyacak, yiyecek stoklarımızı alıp götürecek ve bizi tutsak edecek bir yabancı ordunun istilasına uğrayabilir.

Binlerce güçlü kuvvetli gencimizi cepheye göndermek

ve bu arada geri kalan kaynaklarımızı da silahlanma için harcamak zorunda kalacağımız, sonu gelmeyen bir savaşa sürüklenebiliriz.

Yabancı bir donanma denizlerin egemenliğini ele geçirip kaynaklarımızın bize gemiler dolusu yiyecek ve değerli madenler göndermesini engelleyebilir.

Tanrı'nın lütfu sayesinde 2008'de başımıza böyle felaketler gelmedi. Şehirlerimiz yerli yerinde duruyor, tarlalarımız ürün veriyor, marketlerimiz ağzına kadar yiyecek dolu.

Öyleyse bizi yoksullaştıracak ne oldu?

Bize verdikleri cevap, birtakım sayıların değiştiği yolunda. Eskiden yüksek olan bazı rakamlar birdenbire düşmüş, bunun sonucunda da biz yoksullaşmışız.

Ama 0, 1, 2, ..., 9 gibi rakamlar, tıpkı a, b, c, ...z harfleri gibi, sadece birer simgedir. Öyleyse bizi yoksullaştıran kendi başına bu rakamların düşüşü olamaz. Bunun nedeni, rakamlardaki düşüş yüzünden ortaya çıkan bir şey olmalı.

Peki ama, daha düşük yeni rakamların yol açtığı ve bizi yoksullaştıran o şey tam olarak neydi? Bunun cevabı da: bir başka rakam grubu. Bu kabahatli rakamlar, öteki rakamların yerini almış, öteki rakamlar da başka rakamların yerini almış ve böyle sürüp gitmiş.

Bu simge gruplarındaki gerileme nerede sona eriyor? Simgeledikleri şeyin kendisi nerede: Çekirge saldırısı mı, yabancıların istilası mı? O şeyi hiçbir yerde göremiyo-

rum. Dünya eskiden nasılsa hâlâ öyle. Rakamlardan başka değişen hiçbir şey yok.

Eğer gerçekten hiçbir şey olmamışsa, eğer rakamlar herhangi bir gerçeği değil de sadece başka rakamlarla ilintilerini yansıtıyorsa, daha yoksul olduğumuz ve daha yoksulmuşuz gibi davranmaya başlamamız gerektiği hükmünü neden kabullenmek zorundayız, diye soruyorum. Neden bizi mutsuz eden, üstelik gerçeği de yansıtmayan bu rakamlar grubunu fırlatıp atmıyoruz ve her ne kadar tıka basa dolu kilerlerimiz, sağlam çatılarımız, üretken fabrikalarla, çiftliklerle dolu topraklarımızla bizi tam olduğumuz gibi gösteren rakamlar icat etmek daha iyi olsa da neden kendimize yeni, belki bizi eskisinden daha zengin gösterecek rakamlar icat etmiyoruz, diye soruyorum.

Bu öneriye (bu "naif" öneriye) aldığım cevap, acıyan bir tavırla sallanan kafalar oluyor. Karşılaştığımız rakamların, bize kuşaklardan miras kalan rakamların, gerçekten de işlerin nasıl gittiğini, durumu belirttiğini söylüyorlar; 2008'in başlarından sonlarına kadar bu rakamların yukarıdan aşağı iniş sürecindeki iç mantık, ortaya çıkan gerçek bir yoksullaşmayı ifade ediyormuş.

Bu noktada birbirimizden ayrılıyoruz. Bir yanda benim gibi gerçek bir şeyin olduğuna inanmayıp buna somut kanıt gösterilmesini isteyenler var. Öte yanda da olanları bilenler ve, "Siz sistemin nasıl işlediğini anlayamıyorsunuz," diye kestirip atanlar var.

Platon, *Devlet*'in 7. bölümünde, insanların uyanık oldukları saatleri, karanlık bir mağarada sıra sıra dizilip otururak ve üzerinde çeşitli titreşimlerin göründüğü duvara

bakarak geçirdikleri bir toplum hayal etmemizi söyler. Bu insanların hiçbiri mağaranın dışına çıkmamış, hiçbiri duvardaki titreşimler dışında hiçbir şey görmemiştir. Hepsi de duvarda gördüklerinden başka görülecek şey olmadığını sorgusuz sualsiz kabullenmiştir.

Günün birinde içlerinden biri ayağa kalkıp sendeleyerek dışarıya çıkar. Işığa alışık olmayan gözleri kamaşır ve bir an çevresini göremez, ama o sırada ağaçlar, çiçekler ve alışık olduğu titrek görüntülere hiç benzemeyen bir yığın başka biçim gözüne çarpar.

Elini gözlerine siper ederek arkadaşlarının yanına döner. *Yaşadığımız bu yer, aslında bir mağara, bu mağaranın bir de dışı var ve mağaranın dışı içinden çok farklı*, der. *Gerçek hayat dışarıda sürüyor*

Arkadaşları onunla alay ederler. *Seni gidi zavallı aptal, sen rüya gördüğün zaman rüya olduğunu anlamaz mısın? Gerçek olan işte bu*, diyerek duvarları gösterirler.

Her şey, oturmaktan kamburlaşmış omuzlara, gölgelerin titreştiği duvarlara ve miyopluğa kadar bütün ayrıntılarıyla her şey Platon'da (MÖ 427-348) var.

En iyi dileklerimle,
John

P.S. Eski, "kötü" rakamların yerini alacak bir yeni, "iyi" rakamlar icat edip bunları dünyadaki bütün bilgisayarlara işlemeyi önerirken, aslında eski, kötü ekonomik sistemi ıskartaya çıkarıp yerine yeni, iyi bir sistem koymayı – bir başka deyişle, adil bir evrensel ekonomik düzen

getirmeyi önerdiğimin bilincindeyim. Bu, günümüz liderlerinin yeteneğinin de, iradesinin de, isteğinin de gerçekleştiremeyeceği bir proje.

9 Aralık 2008

Sevgili John,

Yazdığın "P.A.ya Mektup" Siri'nin bilgisayarına geldi, o da şimdi bana çıktı aldı. Mektubun ne zaman yazıldığını ya da gönderildiğini bilmiyorum; cevap vermekte günlerce ya da haftalarca geciktiysem lütfen kusuruma bakma.

Platon'un mağarasını ve bildiğimiz uygarlığın mutlak çöküşünü irdelemeden önce, sana ve Dorothy'ye Portekiz'de sizlerle geçirdiğimiz günlerin ne büyük bir keyif olduğunu söylemek istiyorum. O güneş, o sohbetler, o yemekler, yaşamın o yavaş akışı, hiçbiri unutulamaz. Evet, bazı berbat filmler seyretmek zorunda kaldığımız doğru; ama parlak bir film görme fırsatı çektiğimiz çileye değdi.

J.C.ye mektup

Bence burada konuştuğumuz şey, kurgunun gerçeği etkilemekteki büyük gücü ve dünyamızın en büyük kurgusu da para. Para, değersiz kâğıt parçalarından başka nedir ki? Eğer o kâğıt parçası değer kazanmışsa, nedeni çok sayıda insanın ona değer vermeyi seçmiş olmasıdır. Sistem inanç temeline oturuyor. Sistemi yürüten doğrular ya da gerçekler değil, sadece kolektif inanç.

Senin sözünü ettiğin rakamlar da bu inançtan doğuyor. Rakamlar kâğıdı temsil ediyor ve büyük parasal işlemlerde (yani bakkaldan yapılan alışverişte değil de, borsada ve bankacılıkta) kâğıt ortadan kalktı ve rakamlara dönüştü. Rakamlar rakamlarla konuşuyor ve bizler de mutlak soyutlamanın egemen olduğu bir âleme sürüklendik. Platon'un mağarasına yaptığın gönderme bu

yüzden çok yerinde. Rakamlar, duvarda titreşen o gölgeler. Ya da Siri'nin babasının dediği gibi: Dünyada iki tür insan vardır. Para için çalışanlar ve paralarını çalıştıranlar.

Artık rakamların bizi ürkütmeye başladığı bir döneme girdik. Ekonomik krizin gerçek değilmiş, somut gerçeklere dayanmıyormuş gibi görünmediği görüşüne katılıyorum. Bankalar, *mortgage* sistemiyle kredi verdikleri konutların gelecekte prim yapacağı düşüncesiyle yaptıkları aptalca, riskli yatırımlar yüzünden batıyorlar (rakamlar rakamlarla konuşuyor), bankaları kurtarma operasyonlarına milyarlarca dolar harcanıyor ve sisteme olan inanç (kendi yarattığımız kurguya duyulan kolektif inanç) bir anda sarsılıyor. Dün her şey sakinken bugün panik yayılıyor.

Ne yazık ki, dünün sükûnetine oranla az çok gerçeğe dayanan bugünkü panik, elle tutulur somut sonuçlar doğuruyor... al işte senin çekirge belasının, senin kuraklığının, senin depreminin, senin salgın hastalıklarının karşılığı.

Kredi krizi denilen şeyden söz ediyorum. Bankalar insanlara borç para vermekten korkmaya başladı. Diyelim ki sen, koltuk üreten ufak bir fabrikanın sahibisin. İşini yürütmek için yeni donanımlara ihtiyacın var ve bunları almaya yetecek kadar nakdin olmadığı için bankaya gidip kredi istiyorsun. Banka isteğini reddediyor; o yeni cihazlar olmadan işini yürütemeyeceğin için de işçilerinin yarısını işten çıkarmak, iflasını ilan etmek, fabrikanın kapısına kilit vurmak zorunda kalıyorsun.

Sadece geçen ay, Amerika'da yarım milyondan fazla işçi işini kaybetti. Panik, giderek yayılan bir işsizlik sorunu yarattı ve o işsizler, –senin deyiminle genel anlamda kilerler tıka basa dolu olmasına rağmen– gerçekten yoksullar.

Bu kriz ancak panik sona erdiği zaman biter. Ama paniği neyin sona erdireceğini hiç bilmiyorum.

Yeni bir rakamlar grubu yaratma fikrin, bir başlangıç olabilir. Geçen gün aklıma gelen bir başka çözüm yolu da, hükümetlerin büyük miktarda para basıp dünyadaki herkese on binlerce dolar dağıtması. Bu düşüncemde bir yanlış olması gerek (Acaba azgın enflasyon olasılığını göz ardı mı ediyordum?), ama eğer yanılmıyorsam, bankaları kurtarma operasyonları tam da bu biçimde, daha çok para basarak finanse ediliyor.

En iyi dileklerle,

Paul

14 Aralık 2008

Sevgili John,

"P.A.ya Mektup" yazını eklediğin not, gönderildikten tam bir hafta sonra, ancak dün Siri'nin bilgisayarında ortaya çıktı. Nasıl olmuşsa, Siri onu atlamış (dijital hayat konusunda umutsuz bir çiftiz), senin de Portekiz gezisinden benim kadar hoşlandığını öğrendiğime sevindim, grip olmana da üzüldüm. (Sonbaharda ben de şiddetli bir grip geçirdim, o mikropların insanı ne hale getirdiğini bilirim.) Artık iyileştiğinden eminim. Çünkü mektubundaki fikirlerin o bıçak sırtı dengesi hasta bir adamın elinden çıkamazdı.

Film festivalinden söz etmen, seninle paylaşmak istediğim ilginç bir hikâyeyi aklıma getirdi. Anlatacağım olay 1997'de, Cannes'da jüri üyesi olduğum sırada oldu. Festivalin ellinci yıldönümüydü; organizatörler geçmiş yıllarda ödül kazananlardan mümkün olduğunca çok kişiyi çağırıp büyük bir toplu fotoğraf çektirmeye karar vermişler. Nedendir bilinmez, jüri üyelerinin de katılmasını istediler, ben de o nedenle yüzden fazla kişinin arasında o fotoğrafta yer aldım.

Şimdi fotoğrafa bakıyorum, yönetmenler arasında Antonioni, Almodóvar, Wajda, John Boormann, David Lynch, Tim Burton, Jane Campion, Altman, Wenders, Polanski, Coppola, Coen Kardeşler, Mike Leigh, Bertolucci ve Scorsese'yi seçiyorum. Oyuncular arasında Gina Lollobrigida(!), Lauren Bacall, Johnny Depp, Vittorio Gassman, Claudia Cardinale, Liv Ullmann, Charlotte Rampling, Bibi Anderson, Vanessa Redgrave, Irène Jacob, Helen Mirren, Jeanne Moreau ve Angelica Huston var.

Fotoğraf için yerlerimizi almadan önce, bir saat kadar süren bir kokteyl vardı. Hiç o günkü kadar insan

elektriğiyle yüklü bir salonda bulunduğumu hatırlamıyorum. Oradakilerin hepsi diğerleriyle tanışmak, konuşmak ister gibiydi ve öyle bir buluşmanın yarattığı heyecan ve coşku, bu yıldızları, bilgeleri ve efsaneleri hiperaktif bir öğrenci grubuna dönüştürmüştü.

Birtakım kişilerle tanıştırıldım. Bazılarıyla kısa sohbetler yaptım ve sonra o karmaşada birden kendimi Charlton Heston'ın elini sıkarken buldum. Oradaki onca insanın içinde konuşmayı en az istediğim kişi oydu. Sadece kötü bir aktör (soğuk, inandırıcılıktan uzak, kibirli) olduğunu düşünmüyor, aynı zamanda politik tavrından da nefret ediyordum. Ulusal Tüfek Derneği'yle[1] bağlantısını ve Amerikan basınının hep ilgisini çekmiş olan aşırı sağcı beyanlarını sen de bilirsin herhalde. Ama ne yapabilirdim? Adama tavır almanın ne yeriydi ne de zamanı. Çok geçmeden kapana kısıldığımı fark ettim. Tabii Heston da benim kim olduğumu bilmiyordu, ama salondaki coşku onu da etkilemişti, keyfi yerindeydi ve benimle konuşmaktan hoşlanmış gibi görünüyordu. O konuştu, ben dinledim; on-on beş dakika boyunca Cannes'a daha önceki gelişlerini, sinemadaki uzun meslek hayatını, bu toplantıyı ne kadar beğendiğini, bunca yetenekli insanın arasında kendisini nasıl önemsiz hissettiğini anlatıp durdu. Onun hakkındaki önyargıma rağmen, bir bakıma "gerçekten hoş biri" olduğunu itiraf etmek zorundaydım.

Festival birkaç gün sonra bitti, ben de New York'a döndüm. İki-üç gün sonra da Chicago'ya gittim. Amerika'daki yayıncıma sonbaharda çıkacak yeni kitabımdan bir bölüm okumak üzere Yıllık Kitap Fuarı'na katılacağı-

1. National Rifle Association. ABD Anayasası'nın vatandaşların silah bulundurma ve taşımayı insan haklarından biri olarak yorumlayan değişiklik maddesinden yana olan aşırı sağcı kuruluş. (Ç.N.)

ma söz vermiştim. Oraya bir cumartesi günü vardım. Otele kaydımı yaptırdıktan sonra bir taksiye binip her bir santimi yayıncı standlarıyla, yüzlerce, belki de binlerce standla tıkış tıkış dolu olan, neredeyse elli uçak hangarı büyüklüğündeki McCormick Merkezi'ne gittim. Henry Holt standını zar zor bulduğumda, idrar torbam neredeyse patlamak üzereydi. Biri (yaklaşık iki kilometre uzaktaki) erkekler tuvaletini işaret etti; ben hızla yola koyulup sayısız yayıncı standının önünden geçerek bir koridordan ötekine yürümeye başladım, tam hedefe varmak üzereyken sol tarafıma bir göz attım ve bir masada kitap imzalayan Charlton Heston'ı, bir hafta önce Cannes'da tanıştığım Charlton Heston'ı gördüm. Başının üstündeki pankartta Ulusal Tüfek Derneği yazıyordu. Adama hal hatır sormak için durmadığımı söylemeye gerek yok tabii. O "gerçekten hoş biri", gerçek yerini bulmuştu, onunla konuşmayı hiç istemiyordum. Yine de şaşırdım. Biriyle Fransız film festivalinde tanışıp sadece birkaç gün sonra aynı kişiyle Chicago Kitap Fuarı'nda karşılaşma olasılığı yüzde kaça kaçtı acaba?

Fuardaki okumamı tamamlayıp ertesi gün, pazar sabahı uçakla eve döndüm. Pazartesi günü, çekmeye hazırlandığım *Köprüdeki Lulu* filminde rol alıp almamayı düşünen Fransız oyuncu Juliette Binoche'la Manhattan'da öğle yemeğinde buluşacaktık. (Bu da başka bir hikâye, ama o kadar karmaşık ki şimdi o konuyu açmanın sırası değil.) Madison Bulvarı'ndaki, küçük, zarif, aşırı pahalı bir yer olan The Mark adındaki oteline öğleyi biraz geçe vardım. Resepsiyona adımı verdikten sonra, J.B.nin aşağı inmesini bekleyerek lobide dolanmaya başladım. Lobide kimse yoktu. Resepsiyon görevlisiyle benim dışımda lobi bomboştu. Bir-iki dakika sonra asansörün kapısı açıldı, bir adam çıktı: İriyarı, yaşlı biriydi, biraz beli bükülmüştü, ayaklarını sürüyerek ağır ağır yürü-

yordu. Adam benim bulunduğum tarafa doğru gelmeye başladı; bir an sonra Charlton Heston'a bakmakta olduğumu fark ettim.

O da başını kaldırıp baktı, orada olduğumu gördü ve durdu. Gözlerinden tanıdığını belirten bir parıltı geçti. Parmağını bana doğru sallayıp gülümsemeye başlayarak, "Seni bir yerden tanıyorum, öyle değil mi?" dedi.

"Geçen hafta Cannes'da karşılaştık," dedim. "Grup fotoğrafı çekilmeden önce ayaküstü konuşmuştuk."

"Ah, tabii ya," diye bu kez içtenlikle gülümseyip tokalaşmak için elini uzatarak, "seni tekrar görmek ne güzel," dedi.

Chicago'dan bahsetmek zahmetine girmedim.

Nasıl olduğumu sordu. İyiyim, dedim, çok iyiyim. Ya sen? Sen nasılsın, diye sordum. İyiyim, dedi, çok iyiyim. Sonra yanımdan yürüyüp döner kapıdan geçerek dışarıya çıktı.

Buna ne anlam vermeliyim John? Senin başına da böyle şeyler geliyor mu, yoksa sadece bana mı oluyor?

Paul

30 Aralık 2008

Sevgili Siri,

Soracağım iki sorum (iki ricam) var, birincisi sana sorum/senden ricam, ikincisi de Paul'a. İkinci ricamı Paul'a iletir misin lütfen?

1) Samuel Beckett'in 1929-1940 yılları arasındaki mektuplarının yeni basımıyla ilgili bir eleştiri yazıyorum. 1930'ların ortalarında Beckett, Wilfred Bion'a[1] tedavi olmuş. Bion hakkında senin benden daha çok şey bildiğini düşünmekle yanılıyor muyum? Bion'un tedaviyle ilgili yaklaşımları hakkında bilgi edinebileceğim iyi bir kitap ya da makale var mı?

2) Söz konusu yeni kitap, Beckett'in edebî yazışmaları ile kişisel yazışmalarını kesinlikle ayırarak hazırlanmış. Kişisel mektuplarından hiçbiri kitapta yer almıyor. Editörler de Beckett'in özel yaşamıyla ilgili hiçbir şey söylememeye kararlılar. Bu yüzden, mektupları okuyanlar, Beckett'in Dublin, Paris, Hamburg ve Londra arasında neden mekik dokuduğunu anlayamıyorlar (bu yolculukların çoğunun erotik bir nedene dayandığından kuşkulanıyorum). Ayrıca editörler, Beckett'in yeğenine ve Beckett Vakfı'na da çok abartılı bir tarzda şükranlarını belirtiyorlar.

Benim sorum şu: Edward Beckett'le tanışıklığın bilgin var mı? Onun, Beckett'in yapıtlarını kontrol etme tarzının belirli bir nedeni var mı?

En iyi dileklerle,
John

1. Wilfred Ruprecht Bion (1897-1979): İngiliz psikanaliz uzmanı. (Ç.N.)

30 Aralık 2008

Sevgili Paul,

Geçen mektupta sözünü ettiğim "finans dünyasındaki kriz", yeni yılda da devam edecek gibi görünüyor. Bu noktada ekonomik konularda yorum yapmaktan vazgeçmem gerektiğini düşünüyorum. Ekonominin kendilerini kurgulara kaptırmış olanların göremedikleri şekilde işlediğini sadece kendisinin gördüğüne inanan Ezra Pound'un 1930'lardaki kriz sırasında aklının karışmaya başladığını; kısacası kendini Gertrude Stein'ın deyimiyle "köy yorumcusu Ez Amca"ya dönüştürdüğünü anımsıyorum.

Bu yarımkürede yazın ortası, pazar gününün büyük bölümünü (Wall Street gölgesindeki) televizyon ekranının karşısında, Avustralya-Güney Afrika millî takımları arasındaki beş günlük kriket karşılaşmasının üçüncü gün oyununu seyrederek geçirdim. Kendimi maça iyice kaptırdım, heyecanlandım, coştum ve izlemeyi istemeye istemeye bıraktım. Karşılaşmayı seyretmek için okumakta olduğum iki-üç kitabı bir yana koydum.

Kriket yüzyıllardır oynanıyor. Bütün oyunlarda olduğu gibi, krikette de sadece belirli sayıda hamle yapılabiliyor, belirli sayıda farklı yolla sonuç alınıyor. 28 Aralık 2008 Pazar günü Melbourne'da yapılan karşılaşma, büyük olasılıkla bir başka gün, bir başka yerde yapılan maçın tıpatıp aynısı olabilir. Otuz yaşına gelmiş her dikkatli seyirci *déjà vu* anları –anlardan da fazlası, uzun *déjà vu* dönemleri– yaşayabilir. Hem de çok haklı olarak: Çünkü bunların hepsi daha önce yapıldı. Oysa iyi bir kitap için söyleyebileceğin şeylerden biri de, daha önce hiç yazılmamış olmasıdır.

Öyleyse televizyon ekranının karşısına çöküp gençlerin oyununu seyrederek ne diye zamanımı boşa harcayayım? Çünkü bunun zamanı boşa harcamak olduğunu kabul ediyorum, bu konuda bir deneyimim var (elden düşme bir deneyim), ama görebildiğim kadarıyla bu deneyimin bana bir yararı yok. Yeni bir şey öğrenmiyorum. Sonuçta elime hiçbir şey geçmiyor.

Bunlar sana tanıdık geliyor mu? Sende bir çağrışım yapıyor mu? Spor tıpkı günaha benziyor: İnsan günahı onaylamaz, ama etinin zaafı yüzünden günaha girer.

Dostlukla,
John

1 Ocak 2009

Sevgili John,

Siri sana, Bion'la ilgili ayrıca yazacak, ama Beckett'in yeğenine gelince; onunla hiç doğrudan temasım olmadı. Ancak, birkaç yıl önce yüzüncü doğum yıldönümü özel basımını hazırladığım sırada, Grove Press Yayınevi'ndeki editör, Edward'ın bu projeyi çok beğendiğini ve yürekten desteklediğini söyledi. Onunla şahsen temasa geçmek istersen, İngiltere'deki yayıncım Faber&Faber aracılığıyla sana bir randevu ayarlayabilirim. Bildiğin gibi, Faber&Faber yıllardır Beckett'in oyun haklarına sahip, ama geçenlerde yayınevinin genç yöneticisi Stephen Page'in çabalarıyla John Calder'ın elindeki yayın haklarını da satın aldılar ve şimdi Beckett'in bütün düzyazılarının hakları onlara geçti. O pazarlıkta Edward'ın da rolü olduğundan eminim.

Anladığım kadarıyla, Edward'ın son yıllarda amcasının yapıtlarının oynanması ya da yayımlanması konusundaki titizliği, S.B.in isteklerine saygı göstermek, sağ olsaydı S.B.in bu konuda göstereceği titizliğe uymak çabasından ileri geliyor. Ama edebî yazışmalarla kişisel yazışmaları birbirinden böyle ayırmak bana anlamsız görünüyor. Yıllar önce S.B.in mektuplarının editörlerinden (yanılmıyorsam Emory Üniversitesi profesörlerinden) biri benimle iletişim kurdu, ben de Beckett'ten aldığım bütün notların ve mektupların fotokopilerini gönderdim. O kadının dediğine göre, bütün mektupları yayımlamak istiyorlarmış ve yıllarca süreceğine emin oldukları bu çalışma için çok ihtiyatlı, çok sakınarak davranıyorlarmış. Anlaşılan, sonunda birinci cilt tamamlanmış.

Kitabın yayıncısı kim ve sen eleştiriyi kime yazıyorsun?

Beckett'in seyahatlerine gelince; bunların gönül meselelerine bağlı olduğundan emin değilim. Knowlson'un biyografisi bu gidiş gelişler konusunda aydınlatıcı bir kaynaktır. Olayların çoğunu şimdi pek iyi hatırlamıyorum, ama Beckett'in Trinity'den mezun olduktan sonra bir öğretmenlik bursuyla ilk kez Paris'e gittiğini sanıyorum. Orada bir ya da iki yıl kaldıktan sonra Dublin'e dönüp bir süre öğretmenlik yapıyor ve o sırada ruhsal bozukluk baş gösteriyor. Londra'ya gidişinin asıl nedeni (bence) Bion tarafından tedavi edilmek. Almanya gezileri ise çoğunlukla sanat yapıtlarını izlemekle ilgili. Orada tanıdığı tek kadın Peggy Sinclair adında biri (karısının bir akrabasının kızı, Beckett'in ilk ateşli aşkı; kız genç yaşta veremden ölüyor).

Bu bilgilerin senin için pek yararlı olacağını sanmıyorum, ama gerçeklerle anılarımın örtüşüp örtüşmediğini anlamak için Knowlson'un kitabını okuyabilirsin. Yanılmıyorsam, o da Bion'dan uzun uzadıya söz eder.

Sana ve Dorothy'ye yeni yılda mutluluklar dilerim.

Paul

5 Ocak 2009

Sevgili Paul,

Beckett'in yeğeni hakkındaki yanlış düşüncemi düzelttiğin için teşekkür ederim. *Letters*'ın (Mektuplar) yeni basımını hazırlayan editörler, edebî ve kişisel yazışmalar arasında öyle kesin bir ayrım yapıyorlar ki, ben de –yanlışlıkla– bu tavrın arkasında vakfın olduğunu tahmin etmiştim.

Yayıncı Cambridge. Benim eleştirim de *New York Review of Books*'ta çıkacak.

Charlton Heston'a gelince: Sinema çevresinde çalışan biri olarak o çevreden başka birine sık sık rastlaman bana tuhaf görünmüyor. Tuhaf olan, rastladığın kişinin Charlton Heston olması. İnsana Freud'un rüyalar kitabındaki rüyalardan biri gibi geliyor.

En iyi dileklerimle,
John

Hôtel d'Aubusson, Paris
10 Ocak 2009

Sevgili John,

30 Aralık'ta yazdığın o çok yerinde, çok zekice mektubun, iki saat önce, tam havalimanına gitmek üzere yola çıkacağım sırada geldi. Yeniden Avrupa'dayım; buz gibi bir Paris, saat öğlen on iki, oteldeki odamda oturuyorum; uykusuz bir gecenin bitkinliğini atmak için biraz kestirmeye niyetlendim ama olmadı. Komik mektup kâğıdının ve boktan tükenmez kalemin kusuruna bakma. Nedendir bilinmez, Paris'teki otel odalarına daktilo makinesi koymuyorlar.

Ekonomi sorununu uzun uzadıya düşünüp tartışmayı bıraktığımıza çok seviniyorum. Bu konuda konuşacak kadar donanımlı değilim. Evrensel mutluluğa içtenlikle inandığımı söylememe bile gerek yok tabii. Dünyadaki herkesin istediği, sevdiği bir işi olmasını, herkesin yoksulluk derdine düşmeyecek kadar para kazanmasını isterim, ama bu değerli amaçların nasıl gerçekleştirileceği hakkında en ufak bir fikrim yok. Bu yüzden ekonomiyle ilgili meseleleri es geçeceğim.

Charlton Heston efsanesiyle ilgili son birkaç söz. İkimizin de film çevresinde olduğumuz, aynı çevrede gezdiğimiz için bu tür karşılaşmaların olabileceğini söylüyorsun. Ama sadece ilk karşılaşmamız sinemayla ilintiliydi. İkincisi Chicago'daki kitap fuarında, üçüncüsü de New York'taki bir otel lobisinde oldu. Kafam o yüzden karıştı, o yüzden şaşırdım, o yüzden –(dediğin gibi) gerçek yaşamda değil de, rüyada geçen olaylarmış gibi– o karşılaşmalar hiç aklıma yatmadı.

Geçen hafta *Suç ve Ceza*'yı üçüncü ya da dördüncü kez yeniden okudum. Olaylar dizisindeki kurguyla

Charlton Heston hikâyesinin arasındaki benzerlik dikkatimi çekti. Romanda en olmayacak kişilerin birbirlerinin bitişik komşusu olduğu ortaya çıkıyor. Dunya'nın nişanlısı, nasıl oluyorsa Sonya'nın üvey annesiyle aynı binada yaşıyor. Dunya'nın hayatını neredeyse mahvedecek olan adam, Sonya'nın yanındaki dairede oturuyor. Hiç akla yakın değil, öyle değil mi? Yine de bütün bunlar, kitaba o muazzam gücünü veren ateşli hastalık nöbetlerindeki rüyaların atmosferini yaratmayı sağlıyor. Yani, gerçek hayatımızda da kurguya benzer şeyler başımıza gelebilir demek istiyorum. Ve şayet kurgu gerçeğe dönüşürse, belki de o zaman gerçeğin ne olduğunu yeniden düşünmemiz gerekir...

TV'de Spor Karşılaşması Seyretmek

Bunun gereksiz bir iş, bir zaman kaybı olduğu görüşüne içtenlikle katılıyorum. Yine de hayatımın kim bilir kaç saatini tam da öyle harcadım; kim bilir kaç öğle sonrasını senin 28 Aralık'ta yaptığın gibi boşa heba ettim? Sayacak olsam epey yüklü bir sonuç çıkar, bunu düşünmekten bile utanıyorum.

Günahtan söz ediyorsun (şaka yollu), ama belki de bunu tanımlayacak gerçek terim, suçlulukla karışık haz ya da sadece haz olmalı. Benim durumumda, ilgilendiğim ve düzenli olarak karşılaşmalarını izlediğim spor dalları, çocukluğumda yaptığım sporlar oluyor. Öyle olunca, insan oyunu yakından biliyor, anlıyor ve profesyonellerin cesaretini, şaşırtıcı ustalıklarını daha iyi değerlendirebiliyor. Örneğin buz hokeyini hiç umursamam; çünkü hiç oynamadım, o yüzden de doğru dürüst anlayamıyorum. Yine benim durumumda, belirli takımlara odaklanıp onları izlemek gibi bir eğilimim var. Her oyuncuyu tanıdığın, özelliklerini bildiğin zaman duydu-

ğun ilgi daha yoğunlaşıyor ve bu aşinalık, maçta önemli hiçbir şeyin olmadığı anların can sıkıntısına katlanma kapasiteni artırıyor.

Hiç kuşkusuz spor karşılaşmalarının güçlü bir öykü kurgusu var. Sonucu öğrenebilmek için karşılaşmanın aşamalarını, dönüm noktalarını izliyoruz. Tabii bu, kitap okumaya benzemiyor; en azından senin ve benim yazmaya çalıştığımız türden kitaplara benzemiyor. Belki popüler edebiyatla daha yakından ilintili. Örneğin gerilim romanları, polisiye hikâyeleri...

(Şu anda bir arkadaşımdan sürpriz bir telefon geldi; aşağıda bekliyormuş. O yüzden gitmem gerek, dönünce devam ederim.)

3 saat sonra:

Aslında hep aynı olan, aynı hikâyenin sonsuz defa tekrarlanan, binlerce ustalıklı çeşitlemesini içeren, böyle olduğu halde halkın hiç doymayan bir ilgi gösterdiği romanları düşün. Her birini sanki bir ritüeli yineler gibi nasıl okuduklarını düşün.

Evet, spor karşılaşmalarının son vuruşa, saatin son tik-takına kadar izlemekten kendimizi alamadığımız bir olay akışı var, ama ben aslında bunları bir tür performans sanatı gibi görüyorum. Onca spor karşılaşmasının ve maçın bir tür *déjà vu* olmasından yakınıyorsun. Ama en sevdiğin Beethoven piyano konçertosunu dinlemek için bir konsere gittiğinde de aynı şey olmuyor mu? Parçayı ezbere biliyorsun, ama bu konserdeki piyanistin nasıl yorumlayacağını duymak istiyorsun. Sıradan piyanistler ve sıradan sporcular vardır, ama sonra soluğunu kesen biri çıkıverir ortaya.

İki maç, acaba adım adım aynı olmuş olabilir mi, di-

ye düşünüyorum. Belki olmuştur. Bütün kar taneleri birbirinin eşiymiş gibi görünür, ama ortak akıl her birinin benzersiz olduğunu söyler. Bu gezegende altı milyardan fazla insan yaşıyor ve herkesin parmak izinin diğerlerinden farklı olduğu sanılıyor. Seyrettiğim yüzlerce –belki de binlerce– beyzbol maçının neredeyse her birinde başka maçlarda görmediğim ufak bir ayrıntı ya da olay vardı.

Yeni olanın verdiği bir haz vardır, ama bilinenin verdiği bir haz da vardır. Sevilen bir yemeği yemenin hazzı, seksin hazzı. İnsanın erotik yaşamı ne kadar egzotik ya da karmaşık olursa olsun, orgazm orgazmdır işte ve orgazmın bize geçmişte verdiği hazlar yüzünden yeni orgazmları hazla bekleriz.

Yine de, insan bütün bir günü televizyonun karşısında, gençlerin bedenlerini birbirine çarpmasını izleyerek geçirince kendini biraz aptal gibi hisseder. Kitaplar el sürülmeden masanın üstünde dururlar. Saatlerin nasıl geçtiğini bilemezsin, üstüne üstlük tuttuğun takım da maçı kaybetmiştir. Yarın New York Giants futbol takımının Philadelphia'nın güçlü takımıyla yapacağı hayati play-off maçını seyredemeyeceğimi bilerek ve çok üzülerek Paris'ten yazıyorum bunu.

Kıtalar ve okyanuslar ötesinden koca bir selam,
Paul

26 Ocak 2009

Sevgili Paul,

Spora estetik bir olay ve spor karşılaşmalarını seyretmeye de daha çok estetik bir haz olarak bakıyor gibisin. Birtakım nedenlerden ötürü, bu yaklaşımı kuşkuyla karşılıyorum. Estetik açıdan çok daha üstün olan balenin ayakta kalması için devlet desteği gerekirken, futbol neden büyük çaplı bir ticari iş oluyor? Robotlar arasındaki "sportif" karşılaşmalar neden ilgi çekmiyor? Kadınlar spora neden erkeklerden daha az ilgi gösteriyorlar?

Estetik yaklaşımın göz ardı ettiği şey, kahramanlar görme ihtiyacı, onu da spor karşılıyor. Bu ihtiyaç, fantezi dünyaları yeni gelişmeye başlayan erkek çocuklarda doruk noktasındadır; yetişkinlerin spor merakını tetikleyen şeyin yeniyetmelikteki bu fantezilerin kalıntısı olduğunu sanıyorum.

Spordaki estetikten nasıl etkilendiğime gelince; zarafet (Ne kadar karmaşık bir sözcük!) anlarından, ussal bir planlamanın sonucu değil de, ölümlü oyuncuların çok üstünde bir yerlerden bir tür yüce lütuf olarak inmiş gibi görünen anlardan ya da hareketlerden (bir ilginç sözcük daha), her şeyin yolunda gittiği, her şeyin yerli yerine oturduğu, seyircilerin alkışlamayı bile akıllarına getirmeden bu âna tanık oldukları için sessizce şükranlarını sundukları anlardan etkilenirim.

Ama hangi sporcu, sahadaki zarafeti nedeniyle övülmek ister? Kadın sporcular bile bunu duyunca sert sert bakarlar. Zarafet, zariflik: Bunlar kadınsı terimlerdir.

Duygularımı irdeleyecek ve ömrümün bu alacakaranlığında neden hâlâ –bazen– televizyon karşısında kriket maçı seyrederek saatler geçirdiğimi sorgulayacak olursam, ne kadar saçma, ne kadar özlem gibi görünse de kahramanlık anlarını, soyluluk anlarını yakalamak istediğimi söylemeliyim. Bir başka deyişle, benim ilgimin temeli estetikten daha çok etik.

Saçma, çünkü modern profesyonel spor etikle hiç ilgili değil: Profesyonel spor sadece kahramanlık gösterileriyle kahraman görme ihtiyacımızı karşılıyor. "Biz ekmek istedik, siz bize taş verdiniz."[1]

Maç sonrası röportajın o her şeye vâkıf bilgiçliği. Bir ya da iki saat boyunca bizleri arkada bırakıp kahramanların var olduğu –neredeyse o ilahî– âleme yükselecek gibi gözümüzü korkutmuş olan sporcu, yeniden o sıradan, dünyevi konumuna dönmek zorunda kalır, bir bakıma törensel bir aşağılanma. "Evet ya," demeye mecbur olur, "bunu başarmak için çok çalıştık, çabamızın karşılığını da aldık. Bu bir takım çalışmasıydı."

İnsan kahraman olmak için çalışmaz. Yani, kahramanca karşılaşma için yaptıkların "iş" değildir, üretim ve tüketim sürecine ait değildir. Spartalılar, Thermopylai'de hep birlikte savaştılar, birlikte öldüler; hepsi kahramandı, ama bir kahramanlar "takımı" değildiler. Kahramanlar takımı demek bir oksimorondur.

En iyi dileklerle,
John

1. İçinizden kim, oğlu ekmek istese ona taş verir? Ya da balık istese ona yılan vermez, değil mi? Matta İncili 7: 9-10. (Ç.N.)

Brooklyn
2 Şubat 2009

Sevgili John,

Bu konuda farklı düşündüğümüzü sanmıyorum. Paris'ten yazdığım mektup, (sporun geneli hakkındaki kapsamlı konuşmaların ufak bir alt-sorunundan ibaret, sınırlı bir konu olan) televizyonda maç izlemekle ve güya yetişkin insanlar olan bizlerin, uzaklardaki top sahalarında koşturan genç sporcuların temelde anlamsız etkinliklerini izlemek için neden koca bir pazar öğleden sonrasını televizyon karşısında geçirdiğimizle ilgili yorumlarına bir cevaptı. Bir anlamda suçlulukla karışık bir haz, ama maç bittikten sonra bizi içimiz boşalmış gibi hissettiren ve kendimizden tiksindiren bir duygu.

Olabilecek en geniş açıdan bakınca, spor konusu başlıca iki kategoriye ayrılmış gibi görünüyor: aktif ve pasif. Bir yanda spora fiilen katılma deneyimi var, öte yanda ise başkalarının oyununu izleme deneyimi. Tartışmaya ikinci şıktan başladığımıza göre, şimdilik kendimi meselenin sadece o bölümüyle sınırlamak için elimden geleni yapacağım.

Meselenin senin sözünü ettiğin etik yanı, özellikle çok genç çocuklar için hayati önem taşıyor. O yaştakiler, ilahlarına taparlar ve onlara benzemeye çalışırlar; her karşılaşma ölüm-kalım meselesidir. Ama insan benim gibi ileri yaşlara gelince, bu tür bağlılıklar büyük ölçüde zayıflıyor; ben de maçları daha mesafeli bir tavırla izliyorum, kendi varoluşumu başkalarının eylemleriyle kanıtlamaya çalışmak yerine "estetik hazlar" arıyorum. Sözü uzatmamak için, ihtiyarın onayını şimdilik bir yana bırakalım. Başa dönüp uzak geçmişimizde başımıza gelenleri anımsamaya çalışalım.

"Kahramanca" sözcüğünü kullanman çok yerinde ve bilinçli yaşamın şafağında kaçınılmaz olarak başlayan bu saplantının doğasını anlamak için de hiç kuşkusuz gerekli. Ama çocukluk dönemiyle ilgili olarak kahramanlıktan söz etmek ne anlama geliyor? Bunun erkek çocuklar için erkeklikle, cinsel kimlikle, kendini bir kadın değil, bir erkek olmaya hazırlamakla bağlantılı olduğunu düşünüyorum.

İki çocuk –bir oğlan ve bir kız– büyütmüş biri olarak, cinsel kimliklerinin yaklaşık üç yaşlarında ortaya çıkışını izlemek beni büyüledi, şaşırttı (ve çoğunlukla da büyük ölçüde eğlendirdi). Her ikisinde de bu kimlik belirtisi, erkek olmak ve kadın olmakla ilgili kavramların aşırı bir biçimde, abartılı bir tarzda taklidiyle başladı. Oğlanın aklı fikri Süpermen'de, Hulk'ta ve her şeyi yıkabilecek sihirli güce sahip hayalî varlıklardaydı. Oysa kimlik gelişimi (iki yaşındayken kendisinin de penisi olup olmayacağını ve olacaksa ne zaman çıkacağını soran) kızda, minicik topuklu parti ayakkabıları, tütüler, plastik taçlar ve balerinlerle peri prenseslerine gösterdiği aşırı ilgi biçiminde ortaya çıktı. Tabii bütün bunlar klasik örnekler, ama erkek ve kız çocukların erkek ve kız olduklarını anlamaları epey bir zaman aldığı için, cinsel kimlik konusundaki ilk adımları ister istemez kendi cinsiyetlerinin simgeleri ve dış görünüşlerine bağlı aşırılıklar oluyor. Bu konuyu (beş yaş dolaylarında) kafalarında çözdükleri zaman, daha önce elbise giymekte direten kız, oğlana dönüşeceğinden korkmadan seve seve pantolon giydi.

Amerikalı bir çocuk olarak, 1950'lerin başlarında erkeklik yaşamıma kovboyları taklit ederek başladım. O da yine tamamen dış görünüşle ilgiliydi – kovboy çizmeleri, şapka, kılıfa konmuş altıpatlar. Kendine saygısı olan hiçbir kovboy Paul adıyla insan içine çıkamayacağı için,

Vahşi Batı kılığıma büründüğüm zaman anneme bana John demesi için ısrar eder ve böyle seslenmeyi unutursa cevap vermezdim. (Sen herhalde hiç Amerikalı kovboy olmadın, değil mi John?)

Ama sonra –tam olarak ne zaman olduğunu anımsamıyorum, fakat kesinlikle dört-beş yaşlarındayken– yeni bir şeye tutuldum, yeni bir simgeler grubuna, erkekliğimi iddia edebileceğim yeni bir âleme takıldım: (Amerika'daki oynanış biçimiyle) futbol. Hiç futbol oynamamıştım, kurallarını doğru dürüst bilmiyordum, ama bir noktada, bir şekilde (gazetelerdeki resimlerden mi? TV'de yayınlanan maçlardan mı?) futbolcuların modern uygarlığın kahramanları olduğu fikri kafama yerleşti. Yine her şey dış görünüşle ilgiliydi. Futbol oynamaktan çok, futbol oyuncusu gibi giyinmek, futbol formasına sahip olmak istiyordum; beni şımartmayı seven annem bana bir forma alarak dileğimi gerçekleştirdi. Aynaya bakıp kendimi futbolcu yerine koymamı sağlayan kask, omuzluklar, iki renkli jarse forma, dize kadar inen özel pantolon, bir de meşin futbol topu. O küçük oğlanın, sırtında bir kez bile gerçek futbol sahasına değmemiş, annesi ve babasıyla oturduğu ufak bahçe katının sınırları dışında bir kez bile giyilmemiş o yepyeni formayla çekilen ve onun hayalî kahramanlıklarını belgeleyen fotoğrafları bile var.

Tabii zamanla futbol da oynadım, beyzbol da. Üstelik fanatik bir tutkuyla oynadığımı ve bu sporları yapmaya ilgim arttıkça, büyük yıldızların, profesyonellerin performanslarını izlemeye de daha çok ilgi duymaya başladığımı belirtmeliyim. Otto Graham'a (şampiyon Cleveland Browns'un yıldızı, dönemin en iyi oyun kurucusuna) yarı-çılgın, gözü kara bir mektup yazıp sekizinci doğum günü partime davet ettiğimi, onun da nazik bir cevap mektubu yazıp neden gelemeyeceğini açıkladığı-

nı, Portekiz'deyken sana anlatmıştım. Bu hikâyeyi sana anlattığımdan bu yana o olayı irdelemeyi, başka ayrıntıları anımsamayı sürdürüp o dönemde neden öyle davrandığımı daha iyi anlamaya çalıştım. Şimdi çok eski bir fantezimi anımsıyorum; Otto Graham bizim eve gelmiş, arka bahçede ikimiz futbol topuyla top tutmaca oynamışız. Doğum günü partimmiş. Başka konuklar da varmış – ama başka hiç çocuk yokmuş, hatta annemle babam bile yokmuş – yalnızca sekiz yaşını dolduracak olan ben ve o ölümsüz O.G.

Bu fantezinin babamın yerini tutacak birini yaratma isteğinin bir simgesi olduğunu şimdi anlıyorum ve böyle olduğuna kesinlikle inanıyorum. Genç belleğimin Amerikası'nda babaların oğullarıyla top atıp tutmaca oynamaları gerekiyordu; oysa babam benimle hiç top oynamamıştı; babaların oğullarıyla paylaşmaları gerektiğine inandığım başka şeyleri de babam benimle hemen hiç paylaşmazdı; ben de o yüzden babamın bana veremediklerini verecek, diye boş bir umutla bir futbol kahramanını davet etmiştim. Acaba bütün kahramanlar, baba yerine mi geçer? Kız çocuklara kıyasla, erkek çocukların kahramanlara daha çok ihtiyaç duyması bu yüzden midir? Yoksa yeniyetmelik dönemindeki bu spor takıntıları, bastırılmış Oedipus kompleksinin örneğinden başka bir şey değil midir? Emin değilim. Ama spor taraftarlarındaki –hepsinde olmasa da çoğundaki– manyakça tutkunun ruhun çok derinlerinde bir yerden kaynaklanmış olması gerek. Bu tutkuda, vakit geçirerek oyalanmak ya da eğlenmek isteğinden daha köklü bir şey var.

Bu konuda sadece Freud'un söz sahibi olduğunu iddia etmiyorum, yine de onun bu sohbete katacağı bir şeyler olduğuna kuşkum yok.

Senin sözlerine çoğu kez kendimle ilgili hikâyelerle

karşılık verdiğimin farkındayım. Şunu iyi bil: Kendimle ilgili değilim. Sana herkesin yaşayabileceği örnek olaylar anlatıyorum.

En sıcak duygularla,
Paul

15 Mart 2009

Sevgili Paul,

Küçük oğlan çocuğunun sporcu kahramanlara olan tutkusunu anlatıyorsun, sonra da bunu spor karşılaşmalarını seyrederken işin estetiğini arayan yetişkin kişinin tavrından ayrıştırıyorsun.

Senin gibi ben de televizyonda maç izlemenin zamanı boşa harcamak olduğunu düşünüyorum. Ama Roger Federer'in parlak günlerinde sık sık olduğu gibi, zamanın boşa harcanmadığı anlar da vardır. Senin anlattıklarının ışığında öyle anları irdeliyorum, belleğimde o oyunları –örneğin Federer'in çapraz *backhand* volelerini– yeniden canlandırıyorum. O anları belleğimde bu kadar canlı tutan şey, sahiden ya da sadece estetik mi, diye soruyorum kendime.

Maç seyrederken aklımda iki düşünce birbirini kovalıyormuş gibi geliyor: (1) Yeniyetmeliğimde elimi başka bir şey için kullanmak yerine *backhand* çalışarak geçirseydim, ben de öyle atışlar yapabilir ve şaşkınlıktan bütün dünyanın nefesini kesebilirdim. Sonra: (2) Yeniyetmeliğimi *backhand* çalışarak geçirseydim bile maçın stresi içinde istesem de o atışı gerçekleştiremeyebilirdim. Bu yüzden: (3) Şu anda hem insani, hem insanüstü bir şey izledim; insan idealinin somutlaşmış bir örneğini seyrettim.

Bu tepkiler grubunda, gıptanın, özenmenin önce başını doğrulttuğuna ve sonra yok olup gittiğine dikkatini çekmek isterim. İnsan önce Federer'e özeniyor, sonra ona hayran oluyor, sonunda da gıpta ya da hayranlığın yerini insanoğlunun –tıpkı kendisi gibi– bir insanın neler yapa-

bileceğini görmekten kaynaklanan coşku alıyor.

Bu, nasıl ortaya çıktıkları konusunda bilgi edinecek kadar (düşünerek, inceleyerek, analiz ederek) zaman harcadığım sanat başyapıtlarına verdiğim tepkiye çok benziyor; o başyapıtın nasıl yapıldığını ama kendimin onu hiçbir zaman yapamayacağımı, bunun beni aştığını biliyorum; ama bu benim gibi bir erkek (bazen de bir kadın) tarafından yapıldığı için, o erkeğin (ara sıra da o kadının) türünden olmanın ne kadar onur verici bir şey olduğunu düşünüyorum.

İşte o noktada artık etik olanla estetik olan arasında ayrım yapamıyorum.

Bu günlerdeki bankacılık krizi hakkındaki görüşlerime bir dipnot olarak, George Soros'un geçenlerde okuduğum bir sözünü aktarmak istiyorum: "Bugünkü mali krizin belirgin özelliği, herhangi bir dış darbeden kaynaklanmamış olmasıdır... Krizi sistemin kendisi yarattı." Soros hiçbir şeyin gerçekten olmadığını – değişen tek şeyin rakamlar olduğunu açıkça belirtmeden kabul ediyor.

En iyi dileklerle,
John

Brooklyn
16 Mart 2009

Sevgili John,

Senin George Soros'tan yaptığın alıntının ışığında, ben de Mark C. Taylor adında bir profesör arkadaşımın yazdığı, Columbia Üniversitesi Yayınları'ndan çıkacak kitabın geçen gün gelen ön baskısından şu cümleleri aktarayım: "1970'lerin sonundan bu yana yeni bir tür kapitalizm ortaya çıktı – finans kapitalizmi. Kapitalizmin önceki biçimlerinde (yani endüstriyel kapitalizm ve tüketim kapitalizminde), insanlar mal veya hizmetin alım satımıyla zengin olurlardı. Oysa finans kapitalizminde servet, pratik amaçlar için sınırsız bir dönüşümle, başka simgeler dışında hiçbir dayanağı olmayan simgeleri dolaşıma sokarak yaratılıyor. Finans pazarları, gelişmiş bir bul karayı-al parayı oyununa dönüştü, oyunun dümeni de Melville'in kurnaz Üçkâğıtçı'sının elinde.[1]"

•

Beckett Yılı ile ilgili hoşuna gidebilecek bir gelişme. Birkaç hafta önce gelen bir yazıyla, eylülde Dublin'in yakınında düzenlenecek bir edebiyat şenliğinde –şu işe bak– yıllık Samuel Beckett Anma Töreni'nin açılış konuşmasını yapmaya davet edildim. Birkaç gün içim içimi yedikten sonra daveti kabul etmeye karar verdim. Umarım, korkunç bir hata yapmamışımdır. Keşke bir biçimde bu işi birlikte yapabilseydik.

Bu konuyla ilgili olarak geçen hafta Beckett'in mektuplarının birinci cildini aldım, hüzünlü bir merakla ki-

1. Hermann Melville'in *Confidence Man* (Üçkâğıtçı) romanı. (Ç.N.)

tabı karıştırdım. Şimdiye kadar bunun kadar ağır, bunun kadar hantal bir yazışmalar kitabı görmedim hiç. Senden eleştiri yazmanı istediklerinde duyduğun kuşkuyu ve kaygıyı şimdi anlıyorum. "Meslek" ve "yaşam" arasındaki ayrım sonucunda, pek çok eksiği olan bir kitap ortaya çıkmış. Kitabı okurken hayal kırıklığına uğruyorum, bazen de (itiraf ederim ki) sıkılıyorum. Senin yazını okumayı sabırsızlıkla bekliyorum.

•

İstersen spor bahsini kapatabiliriz, gerçi ben spor konusunun ikinci bölümünü (başkalarını seyretmek yerine spor karşılaşmalarına bizzat katılmak konusunu) uzun uzadıya ele almayı planlıyordum: rekabetten alınan zevk, dikkatinin zaman zaman kendi bilincinin sınırlarını aşacak biçimdeki o müthiş yoğunlaşması, bir takıma ait olma kavramı, başarısızlığın üstesinden gelme zorunluluğu ve daha pek çok tema. Belki bir başka zaman, tamamen başka bir konu hakkında yazışıyor olsak bile, oturup o mektubu yazmaya çalışırım. Bu beni hâlâ çok ilgilendiren bir konu.

Parlak günlerinde Federer'i seyrederken duyduğun coşkuya gelince; tamamen seninle aynı görüşteyim. Bizim gibi bir insanoğlunun böyle şeyler yapabilmesinin, bizim (bir canlı türü olarak) sık sık göründüğümüz gibi sadece birer solucan olmayıp –teniste, müzikte, şiirde, bilimde– mucizevi işler başarabilmemizin uyandırdığı huşu duygusu ve o gıpta ile hayranlığın büyük bir coşkuya dönüşmesi. Evet, tamamen seninle aynı fikirdeyim. İşte o coşku, estetikle etiğin birleşip bütünleştiği nokta. Hiçbir karşı iddiam yok, çünkü ben de sık sık aynı duyguyu hissederim.

En iyi dilekler ve dostlukla,
Paul

6 Nisan 2009

Sevgili Paul,

Sen rekabetin verdiği zevkle ilgili düşüncelerini anlatmadan önce, benim söylemek istediğim bir şey var.

Yirmili yaşlarımın başlarında satranca çok meraklıydım. Yıllarca bilgisayar program yazılımı işinde çalışmıştım ve bu işe kendimi öylesine kaptırmıştım ki, bazen beynimin mekanik mantığa yenik düşeceği bir çılgınlığa sürükleniyormuşum gibi gelirdi.

Bilgisayar işini bırakmak akıllılığını gösterdim ve lisansüstü öğrenimimi yapmak üzere Birleşik Devletler'in yolunu tuttum. Gemiyle Atlas Okyanusu'nu geçerken (evet, o zamanlar çok parası olmayanlar denizyoluyla giderdi, yolculuk da beş gün sürerdi) gemide düzenlenen bir satranç turnuvasına katıldım ve finale kadar geldim; finaldeki rakibim, Almanya'dan gelen Robert adında bir mühendislik öğrencisiydi.

Oyunumuz gece yarısı başladı. Şafak sökerken hâlâ satranç tahtasının üzerine eğilmiş bir haldeydik. Robert bir hamle öndeydi, ama taktik avantaj da bendeydi. Çevremizdeki son birkaç seyirci de yanımızdan ayrılıp gitti: Özgürlük Anıtı'nı görmek istiyorlardı. Robert'la ben yalnızdık.

Robert, "Oyunu berabere sayacağım," diye bir öneride bulundu. "Tamam," dedim. Ayağa kalktık, el sıkıştık, satranç takımını topladık.

O bir hamle öndeydi, ama avantaj da bendeydi, pata kal-

mak hakça bir uzlaşmaydı, öyle değil mi?

Rıhtıma yanaştık. Efsanevi New York şehrindeydim. Ama yarışın atmosferinden, beyni zorlamaktan gelen ve gerçekten beyin hastalığıymış gibi hafif bir ateş ve bulantı hissi veren o havadan sıyrılamıyordum. Çevremle hiç ilgilenmiyordum. İçimde bir vınlama, bir uğultu sürüp gidiyordu.

Karımla birlikte pasaport kontrolünden geçip otobüs terminaline gittik. Farklı otobüslere binecektik; karım arkadaşlarının yanında kalmak için Georgia'ya gidecekti, bense oturabileceğimiz bir ev bulmak için Austin'e gidecektim. Dalgın bir halde karımla vedalaştım. Satranç maçını kâğıt üzerinde yeniden oynayıp kafamı kurcalayan kuşkudan kurtulmak için bir an önce yalnız kalmaya can atıyordum. O Greyhound otobüsünde Texas'a gidinceye kadar (İki gün mü, üç gün mü?) simgelerden başımı kaldırmadım. Doğru tahmin etmişim. Siyahın kazanması olanaksızdı. Üç hamle sonra Alman Robert'in mat olması kaçınılmazdı. Beraberliği kabul etmemem gerekirdi.

İlk kez gördüğüm Yeni Dünya'yı içime çekiyor olmam gerekirdi. Önümdeki yeni yaşamı planlıyor olmam gerekirdi. Ama nerdeee, beynimdeki hummaya kaptırmıştım kendimi. Sessiz bir biçimde öfkeden çıldırıyordum. Otobüsün en arka sırasındaki deliydim.

Sen rekabetin verdiği zevkten söz edince, o olay aklıma geldi. Rekabetin bende yaptığı çağrışım zevk değil; zihninin, hiç ilgi duymadığın, daha önce hiç görmediğin ve daha sonra da hiç görmeyeceğin bir yabancıyı yenmek gibi saçma bir amaca odaklandığı bir tür saplantı.

Yaklaşık yarım yüzyıl önceki o çirkin övünç duyma tutkusunun anısı, yeniden bir oyunun galibi olmak, bir başka rakibi yenip üste çıkmak isteğine karşı şerbetledi beni. O günden sonra bir daha satranç oynamadım. Spor yaptım (tenis, kriket), bisiklete bindim, ama bütün bunları yaparken hedefim sadece elimden gelenin en iyisini yapabilmek oldu. Kazanmak ya da kaybetmek hiç önemli değil. Yaptığım sporu iyi yapıp yapmadığıma karar vermek kişisel bir mesele, benimle vicdanım diyeceğim şey arasındaki bir konu.

Fazlasıyla savaşa benzemeye çalışan, sadece kazanmanın önemli olduğu, kazanmanın ölüm kalım sorunu haline geldiği sporları – tıpkı savaş gibi zarafetten, erdemden, saygınlıktan yoksun sporları sevmiyorum. Aklımın bir köşesinde Japonya'nın ideal –belki de uydurulmuş– bir hayali var; yenilgi utanç veren bir şey olduğu, o yüzden de birini yenmek utanılacak bir davranış olduğu için kişinin rakibini yenmekten kaçındığı Japonya'nın hayali.

En iyi dileklerle,
John

8 Nisan 2009

Sevgili John,

Son aylarda sürekli bir üzüntü ve acı içinde yaşadım. Ölümler, cenazeler, anma törenleri, başsağlığı mektuplarıyla geçen bir dönem oldu bu; hatta gazete manşetleri şu pejmürde ve yozlaşmış dünyamızın parçalanmasından söz etmesine rağmen, kişisel kayıplar beni genelde evrenin içinde tutuşan felaketten daha çok etkiledi.

Noel günü en eski dostlarımdan birinin yirmi üç yaşındaki kızının intiharı. Şubatta on yedi yaşımdan beri tanıdığım çok sevgili bir kadın arkadaşımın ölümü. Ve geçen ay, kırk beş yaşındaki bir arkadaşımın zararsız gibi görünen düşmesini izleyen saçma sapan ölümü. Hepsi de kadındı, hepsi de çoğumuza biçilen ömrün sonuna gelemeden öldü. Şaşırmamam gerektiğini, dünyanın gidişatının böyle olduğunu, hepimizin ölümlü varlıklar olduğumuzu ve sonumuzun her an gelebileceğini söylüyorum kendime; ama bu, uzun vadede en ufak bir teselli kırıntısı olmuyor. İnsanın yüreği acıyor. Bunun tedavisi de yok.

Senin –bir anlamda korku öyküsü olan– satranç hikâyen, beni "rekabet" derken neyi kastettiğimi yeniden düşünmeye yöneltti.

(Bu arada, yıllardır satranç oynamadım, ama yirmili yaşların başında benim de kendimi satranca iyice kaptırdığım bir dönem oldu. Hiç kuşkusuz, satranç insanoğlunun icat ettiği en saplantılı, zihne en çok zarar veren oyundur. Bir süre sonra uykumda satranç hamleleriyle ilgili rüyalar görmeye başladım ve satrancı bırakmam gerektiğine karar verdim, yoksa delirebilirdim.)

"Rekabetten alınan zevk" derken, kendini tamamen

oyuna vermenin getirdiği serbestlik duygusunu, belirli bir anda sadece belirli bir işe yoğunlaşmanın beden ve zihin üzerindeki yararlı etkisini, geçici bir süre için kendini kontrol etmek yükünden kurtulmayı, "kendinin dışına çıkma" duygusunu kastettiğimi sanıyorum. Kazanmak ve kaybetmek gerekli, ama ikinci derecede önemli öğelerdir; kazanmak ve kaybetmek insanın iyi oynamak için azami çaba gösterebilmesini sağlayan mazerettir – çünkü azami çaba olmadan gerçek zevk de olamaz.

Sırf egzersiz yapmış olmak için spor yapmak bana oldum olası sıkıcı gelmiştir. Yer mekiği yapmak, şnav çekmek, "formu korumak için" pistin çevresinde jogging yapmak, ağırlık kaldırmak, sağlık topuyla oynamak, rekabetin sağladığı yararlı etkiyi yapmaz. Maçı kazanmak için çabalarken oyun oynarsın, koştuğunu, sıçradığını unutursun, aslında sağlıklı dozda bir egzersiz yapmakta olduğunu düşünmezsin. Kendini yaptığın şeye kaptırır, kendini unutursun ve tam olarak anlayamadığım birtakım nedenlerle bu durum yoğun bir mutluluk duygusu yaratır. İnsana üstünlük, yücelme duygusu veren başka faaliyetler de vardır; tabii bunlardan biri sekstir, bir diğeri sanat yapmak, yine bir başkası sanatı izlemektir; ama aslında –Her zaman yücelikle ilgisi olmayabilen!– seks sırasında insanın aklı başka yerlere gidebilir; sanat yapmak (roman yazmayı düşün) kuşkular, duraksamalar, yazıp silmelerle doludur ve okuduğumuz Shakespeare sonesine ya da dinlediğimiz Bach oratoryosuna da her zaman bütün dikkatimizi veremeyebiliriz. Ama oynadığın oyuna kendini tamamen vermezsen, o oyunu gerçekten oynamıyorsun demektir.

Yorgunluk sorununu da göz ardı etmemeliyiz. Oyunun ortasında bedenin yorulursa konsantrasyonunu ve kazanma arzunu (yani azami çaba gösterme yeteneğini) kaybedersin. Sert hareket gerektiren ve bedeni zorlayan

rekabetçi sporlar bu yüzden gençler tarafından yapılır; profesyonel sporcuların çoğunun spor hayatı bu yüzden otuzlu yaşların ortalarında sona erer. Ama insanı algılanan sınırlarını aşmaya zorlamanın, gücü tükense bile azami çabayı sürdürmeye çalışmanın verdiği mutlak bir haz vardır.

Sportif zafer alanındaki son hamlemi çok iyi anımsıyorum. Yirmi küsur yıl önce, New York Yayıncılar Softball[1] Ligi'nde, (senin Amerika'daki yayıncın, benim de eski yayıncım olan) Viking-Penguen takımının oyuncusu olarak haftada bir Central Park'ta oynuyordum. Takımlar kadınlı-erkekli karmaydı, oyunlar gevşekti, gelişigüzeldi; ama kırkıma merdiven dayadığım ya da kırkımı geçmiş olduğum halde, o eski beyzbol kaslarımı yeniden harekete geçirmek hoşuma gidiyordu ve (alışkanlığım, mizacım yüzünden) kendimi hep zora koşuyordum. Bir akşam sahadaki yerimde (üçüncü kale) dururken, topa vuran oyuncu topu falsolu bir vuruşla sağ tarafımdaki uzak bir noktaya doğru gönderdi. Topun gidiş yönüne bakınca, yakalama şansım olmadığını fark ettim, ama (yine alışkanlığım ve mizacım yüzünden) topa doğru koştum. Artık genç olmayan bacaklarımı olabildiğince hızlı hareket etmeye zorlayarak bana on dakika gibi gelen bir süre koştuktan sonra, bir ihtimal topu tutma şansım olduğunu gördüm ve son anda, top yere değmek üzereyken var gücümle ileriye doğru balıklama dalıp topu eldivenimin ucuyla yakaladım ve çimlere karınüstü serildim. Unutma ki, bu önemsiz bir maçtı; editörler, sekreterler, resepsiyon görevlileri ve posta dağıtıcılarının eğlenmek için yaptıkları bir dostluk maçıydı; ama ben sırf kendimi zorlamak, topu yakalamayı becerip becere-

1. Softball, beyzbola benzeyen, daha küçük sahada oynanan bir oyun. (Ç.N.)

meyeceğimi sınamak arzusuyla koşmuştum. Tabii soluk soluğa kalmıştım, dizlerim ve dirseklerim sızlıyordu, ama mutluydum, son derece ve aptalcasına mutluydum.

Bunu, seninle aynı görüşte olduğumu belirtmek için anlattım. Amaç kazanmak değil, iyi yarışmak, elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaktır. Gemideki yabancıyla yaptığın satranç maçı, seni içindeki şeytani bir yanınla karşı karşıya getirdi ve ne hale geldiğini fark ettiğin anda tiksinerek geri çekildin. Ben buna benzer bir biçimde içyüzümle hiç karşılaşmadım. Aslında, 1965 yılında o Alman'ın karşısında senin duyduğun kazanma hırsını ben hiç duymadım sanırım. Bu, takım sporlarıyla bireysel sporlar arasındaki fark yüzünden olabilir mi? Bütün çocukluğum ve gençliğim boyunca (başta beyzbol ve basketbol olmak üzere) hep takım oyunlarında oynadım, (atletizm, boks, tenis gibi) teke tek yarışlara nadiren katıldım. Oynadığım yüzlerce maçta, yer aldığım takımlar kabaca eşit sayıda galibiyet ve mağlubiyet aldılar. Tabii her zaman kazanmak kaybetmekten daha keyifliydi, ama –hayati bir maçta hata yapıp maçı kaybetmemize sebep olduğum ve arkadaşlarıma karşı kendimi sorumlu hissettiğim birkaç olay dışında– bir maç kaybettik diye kendimi harap ettiğimi anımsamıyorum.

Ne var ki, bireysel sporlarda egonun daha yoğunlaştığını, bu yüzden de daha büyük riskle karşılaştığını tahmin ediyorum. Texas'a giderken o korkunç otobüs yolculuğunda seni satranç maçını yeniden oynamaya zorlayan da bu güdüydü. Daha iyi oyuncu olduğunu seziyordun, daha iyi olduğunu kanıtladın ve beraberliği kabul ettiğin için kendine kızdın. Ama ya tersi olsaydı, kendinin daha üstün olmadığını anlasaydın ne olurdu?

Fazla zamanımı vermediğim, pek de iyi olmadığım (*backhand*'lerim felakettir), yine de oynamayı sevdiğim tenisi düşünüyorum. Tenis diye kalkıp tenis diye yatan,

varlığı tenis aşkıyla özdeşleşen (yıllarca, işe gitmeden birkaç saat oynayabilmek için sabah altıda kalkan) babam altmışlarında, ben de yirmilerimdeyken, beni hâlâ yenebiliyordu. Büyük olasılıkla kazanamayacağımı bildiğim halde, her oynayışımızda azami çaba gösterirdim ve voleleri ne kadar uzağa attığıma, oyunculuğumun ne kadar geliştiğine bakarak başarımı ölçerdim. Kaybedince hiç üzülmezdim. Öte yandan, bazı galibiyetlerin anlamsız, hatta tatsız olduğunu anladım. On beş ya da on sekiz yıl önce bir yazar arkadaşımla tenis oynadım; o kadar kötü oynuyordu, öylesine yeteneksizdi ki, karşımda tek sayı bile yapamadı. O maçı kazanmaktan hiç zevk almadım. Yüzme bilmeden havuzun derin tarafına atlayan zavallı, cesur rakibime sadece acıdım.

O nedenle, ancak rakipler denk olursa rekabetten alınan zevk büyük olur.

En iyi duygularla,

Paul

24 Nisan 2009

Sevgili Paul,

İki uzun seansta –yani iki yudumda– okuduğum *Görünmeyen*'i bana gönderdiğin için teşekkür ederim.

Geçen kasım ayında, yeni kitabında ensestten söz edeceğini söylemiştin; ama bu arada –karmaşık bir sorunu, *Ensest nerede gerçekleşir, yatakta mı, zihinde mi, yoksa yazarken mi*, sorununu da öne sürdüğün için– ensestin kitabın özüne böylesine yakın olacağını tahmin etmemiştim.

Ensest ilginç, ama şimdiye kadar bilinçli olarak düşünmediğim bir konu (İnsan Freud'dan sonra, bilinçaltında bunu düşünmüş olduğunu nasıl inkâr edebilir?). Kardeşler arasındaki seks ile baba-kız ya da anne-oğul arasındaki seks için halk dilinde bile aynı terimi kullanmamız bana tuhaf geliyor (çeşitli eşcinsel birleşmeleri şimdilik bir yana bırakıyorum). Kardeşler arasındaki ensest hakkında, baba-kız ve anne-oğul ensesti kadar insanın kanını donduran bir tiksinti duymak zor. Benim kız kardeşim yok, ama seks-oyunlarının, senin kitabındaki gibi seks-oyunundan öteye geçen seks oyunlarının aşağı yukarı aynı yaşlardaki erkek ve kız kardeşlere ne kadar çekici gelebileceğini hayal edebiliyorum. Oysa insanın kendi çocuğuyla seks yapması, atılması çok zor bir adım. Birbirinden çok farklı bu iki ahlaki davranış için farklı terimler geliştirmiş olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Geçen yıl Güney Avustralya'da açılan bir davada, nispeten çevreden uzak bir ortamda onlarca yıl karıkoca gibi yaşamış bir baba-kız yargılandı. Bütün ayrıntıları anımsamıyorum, ama mahkeme, çiftin ayrılmasına, baba/ko-

canın, kızının/karısının yakınına yaklaştığı takdirde hapse girmesine karar verdi. Şikâyetçi olan, bu eşlerden biri değil de, komşular olduğu için verilen ceza bana gaddarca göründü.

Kişinin ana babasıyla ya da çocuklarıyla cinsel ilişkiye girmesi, toplumumuzda hâlâ sürdürülen son cinsel tabu olsa gerek. (*Görünmeyen*'in öfke naralarıyla karşılanmayacağını, bunun da kardeşler arasındaki seksin, en azından bu konuyu konuşmanın ve yazmanın olay yaratmayacağı görüşümü doğrulayacağını seziyorum.)

Cinsel ilişkinin sınırlandığı kastlara bölünmüş toplumlardan bugüne çok yol aldık. Sanırım doğum kontrolünün kolaylaşması, cinsel tabuların sonunu getirdi; tabuyu çiğneyen kadının dünyaya bir canavar getireceği korkusu gücünü yitirdi.

Hayvan yetiştirme biliminin, cinsel ve ırksal tabuların yaratılmasındaki rolü üzerinde yeterince durulmadığını düşünüyorum – hangi hayvan cinslerinin hangi cinslerle çiftleşebileceğine ya da aynı soydan gelen hayvanların çiftleşebilmesi için aralarında kaç derece uzaklık olması gerektiğine karar veren bu bilim, hayvancılık alanında yüzlerce yıllık bir süreçte evrimini gerçekleştirdi.

Zaten günümüzde hemen her şey mubah oldu. Eskiden (ihanet dahil) bütün cinsel tabuların çiğnenmesine duyulan haklı öfke, artık sadece bir eyleme, yetişkin erkeklerin çocuklarla cinsel ilişkiye girmesine odaklandı; herhalde bu da baba-çocuk tabusunun bir uzantısı olmalı.

Dünyanın cahil bırakılmış köşelerinde (en çok da İslam âleminin karanlıkta kalmış köşelerinde) ihanet eden çift-

ler cezalandırıldığı zaman, insan haklarını hiçe sayan bu yasaları eleştiriyor olmamız ilginç. Bir tabuyu çiğnemeyi hakkımız olarak gördüğümüz bu dünya ne mene bir dünyadır? Bir tabuyu çiğnemekte sakınca yoksa tabu koymanın anlamı nedir? (diye sorabilir senin şair ruhlu Adam Walker'ın[1].)

En iyi dileklerle,
John

1. Paul Auster'ın *Görünmeyen* romanının başkişisi. (Ç.N.)

25 Nisan 2009

Sevgili John,

Görünmeyen'in eline geçmesine, senin de bu kadar çabuk okuyup bitirmiş olmana çok sevindim.

Hayır, ensest konusunu –en azından romanı yazıncaya kadar– ben de bilinçli olarak düşünmedim. Senin aksine benim kız kardeşim var, ama benden neredeyse dört yaş ufak ve o yola sapmak hiç aklımın ucundan geçmedi. (Öte yandan, on sekiz ya da on dokuz yaşındayken, rüyamda annemle seviştiğimi gördüm. Klasik Freud denklemini, arzuların her şeyin bir başka şeyin yerini tuttuğu gizemli simgelerle ve çoğunlukla sapkın hayallerle bastırılması teorisini çürütür gibi göründüğü için, bu rüya beni o zaman da şaşırtmıştı, bugün hâlâ şaşırtıyor. Freud'un teorisinde benim deneyimime yer yok. Hatırladığım kadarıyla, rüya sırasında olanlardan rahatsız olmadım; ama uyandıktan sonra beynimden vurulmuşa döndüm ve iğrendim.)

Şaşırdım, çünkü temelde tabuyu çiğnenmemesi gereken bir şey olarak görürüm. Sadece ana babalar ve çocuklar arasındaki değil, kardeşler arasındaki ensesti de kabul etmem. Kitabımda Walker'la Gwyn arasında geçenlerin gerçekten olup olmadığı tartışılabilir; ama o bölümleri mutlak bir inanç açısından yazmak durumundaydım; bunun benim için zor olduğunu, akıl sağlığı ile sapkınlık sınırını aşmak arasındaki dikenli teli kesiyormuşum gibi geldiğini itiraf ederim.

Yine de kitabın (En azından o açıdan!) öfkeli naralarla karşılanmayacağı konusunda tamamen sana katılıyorum.

Aslında, bu şimdiden kanıtlandı. Bu hafta başında Siri ve ben, (uzun zamandır görmediğim eski dostum)

Robert Coover'ın çağrısı üzerine Providence'taki Brown Üniversitesi'nde kitaplarımızdan bölümler okuduk. Ben (1967'deki gerçek ensesti değil de, ilk "büyük deney"i anlatan) ikinci bölümden birkaç sayfa okudum; Siri arkasında oturan bazı öğrencilerin kıkırdadıklarını söylediyse de, okuma bittikten sonra hiç kimse o paragraflardan söz etmedi. "Güzel bir parçaydı," ya da "Çok ilginçti, okumak için sabırsızlanıyorum," dediler, ama dinledikleri bölümün içeriği hakkında tek söz etmediler.

Hayvan yetiştiriciliği konusundaki görüşlerin, bana yıllar önce çevirdiğim Pierre Clastres adında bir Fransız antropologun –*Chronicle of the Guayaki Indians* (Guayaki Yerlilerinin Kroniği)– kitabını anımsattı; Güney Amerika'nın balta girmemiş ormanlarında yaşayan ufak bir ilkel kabileyi anlatan güzel yazılmış, mükemmel bir kitaptır. Kabilede Krembegi adında bir eşcinsel vardır; Krembegi'nin yatabileceği insan(lar) ve bunun gerekçesi şöyle anlatılır:

> Atchei (Guayaki) sosyal yaşamının temeli, aile grupları arasındaki bağlara, karşılıklı evliliklerle, kadınların sürekli takasıyla biçimlenip oluşan ilişkilere dayanır. Bir kadın dolaşıma sokulmak, babası, erkek kardeşi ya da oğlu olmayan bir erkeğin karısı olmak için var olur. İnsanlar bu yolla pitcha, yani müttefik kazanırlar. Oysa kadın gibi yaşasa bile bir erkek nasıl "dolaşıma" sokulabilir? Örneğin, armağan edilecek Krembegi'ye karşı ne verilebilirdi? Krembegi bir kadın değil, eşcinsel olduğu için böyle bir şey hayal bile edilemezdi. Bütün toplumların temel kuralı, ensestin yasaklanmasıdır. Krembegi, *kyrypy-meno* (tam karşılığı, anüssever) olduğu için toplum düzeninin dışına düşüyordu. Onun durumunda, sosyal sistemin mantığı – ya da altüst olan sosyal sistemin aynı kapıya çıkan mantığı, uç noktaya

kadar işledi: Krembegi'nin partnerleri öz kardeşleriydi. "*Pitcha kybai* (*kyrypy-meno* anlamında) *menoia.*" "*Kyrypy-meno* olan bir erkek, müttefikleriyle seks yapmaz." Bu kural, erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkilere egemen olan kuralların tam tersidir. Eşcinsellik ancak "ensest" biçimde olabilir; "oğlancılık" sadece erkek kardeşler arasında olur; ensestin bu metaforu, toplum yapısına zarar vermeden (bir kadınla erkek arasında) asla gerçek bir ensest olamayacağını pekiştiren bir kesinliktedir.

Olağanüstü, değil mi? Ensesti önlemek için ensesti teşvik etmek. İnsanın aklı almıyor...

Bu arada, *New York Review*'da çıkan, Beckett'in mektuplarıyla ilgili yazın için seni kutlarım. Kusursuz, sevecen ve adil bir yazı. Siri, Bion'a ayırdığın bölümü özellikle beğendi. Senin yazının üstüne, önümüzdeki eylülde İrlanda'da yapmayı kabul ettiğim konuşmayı düşünerek, kitabı dikkatle okumayı iş edinip bitirdikten sonra, sana daha önce söylediklerimi geri almak istiyorum. Kitap sıkıcı değil. Tam tersine, beni en çok etkileyen, Beckett'in o çok bilmiş ukala, küstah adamdan ayağı yere basan bir insana dönüştüğü ağır ve eziyetli evrim sürecini izlemek oldu.

Son mektuplardan biriyle ilgili notta (kitap önümde değil, o yüzden cümleyi tam olarak anımsamayabilirim), Maria Jolas'ın kocasına yazdığı mektuptan, Beckett şimdi daha iyi, gibilerden bir cümleyi aktarıyor. Galiba bu, karıkocanın daha önce Beckett'in kişiliğinden hoşlanmadıkları ve şimdi fikirlerini değiştirmeye başladıkları anlamına geliyor.

Evet, bu notlar gerçekten büyük bir çaba harcandığını gösteriyor. Ama Harpo Marx'ın[1] asıl adının Arthur olduğu bize ille de söylenmeli midir?

En iyi duygularla,

Paul

1. 1930'ların ünlü komedyenleri Marx Kardeşler'in filmleri Türkiye'de *Üç Ahbap Çavuşlar* adıyla oynadı. Adları da Arşak Palabıyıkyan, Kıvırcık ve Dilsiz (Torik) olarak yerelleştirilmişti. Harpo, Kıvırcık olandı. (Ç.N.)

11 Mayıs 2009

Sevgili Paul,

Spor konusunda bir söz daha: Başlıca sporların –seyirci kitlelerini çeken ve kitlesel tutkular yaratan sporların– çoğu, XIX. yüzyıl sonlarında İngiltere'nin bir hamlesiyle seçilip sistemleştirilmiş gibi görünüyor. Tamamen yeni (eski bir sporun yeni çeşidi olmayan) bir spor icat etmenin ve bunu hayata geçirmenin ya da (sporlar, var olan oyunlar repertuarından seçildiğine göre) belki yeni bir oyun diye tanımlamam gereken bir oyunu devreye sokmanın zorluğu beni çok şaşırtıyor. İnsanlar yaratıcı yaratıklardır; böyle olduğu halde pek çok oyundan (zihinsel değil, fiziksel oyunlardan) yalnızca birkaçı uzun ömürlü olabiliyor.

Jacques Derrida'nın anadil hakkındaki küçük kitabını okuyorum (*Monolingualism of the Other* [Ötekinin Tekdillileştirilmesi] 1996). Kitabın bir kısmı teorilere ayrılmış, kitabın otobiyografik olan bir bölümü de 1930'larda Cezayir'deki bir Yahudi asıllı Fransız ya da Fransız Yahudisi veya Fransızca konuşan bir Yahudi topluluğunda doğmuş olan Derrida'nın çocukluğunda dille olan ilişkisini anlatıyor. (Derrida bize, Vichy Hükümeti'nin Yahudi asıllı Fransız vatandaşlarını vatandaşlıktan çıkardığını ve birkaç yıl vatansız kaldıklarını hatırlatıyor.)

Derrida'nın yazdıklarında bana ilginç gelen şey, Fransızca kendisi için eskiden ve şimdi de konuştuğu tek dil olduğu halde (Derrida Fransızcayı konuştuğu tek dil olarak belirtirken dil hâkimiyeti konusunda kendi ölçütünü kullanmış; yoksa İngilizcesi kusursuz olduğu gibi, eminim Almancası ve Yunancası da mükemmeldir), Fransız-

canın anadili olmadığı iddiası. Bunu okurken, Derrida'nın yazdıklarının beni ve benim İngilizceyle ilişkimi de anlatıyor olabileceğini fark ettim; ertesi gün Derrida'yla benim durumumun hiç de bir istisna olmadığı, pek çok yazar ve aydının konuşup yazdıkları dile mesafeli ve sorgulayıcı bir yaklaşımları olduğu, aslında insanın konuştuğu dile anadili (*langue maternelle*) demesinin artık modası geçmiş, çağdışı bir şey olduğu aklıma geldi.

Derrida, Fransızcayı sevmesine ve doğru kullanmak için titizlenmesine karşın, Fransızcanın ona ait olmadığını, "onun" olmadığını yazınca, ben de özellikle çocukluğumda İngilizceyle olan kendi deneyimimi hatırladım. İngilizce benim için sadece okuldaki ders konularından biriydi. Lisedeki dersler İngilizce-Afrikaan-Latince-Matematik-Tarih-Coğrafya olarak sıralanıyordu; İngilizce iyi olduğum bir dersti, coğrafyam ise kötüydü. Ama İngilizce "benim" dilim olduğu için İngilizce dersinde iyiyim, diye düşünmek hiç aklıma gelmedi; İngilizce insanın anadiliyse, İngilizce dersinde nasıl başarısız olabileceğini sorgulamayı da hiç düşünmedim (yıllar geçip de İngilizce profesörü olduktan ve bilim dalımın tarihçesini irdelemeye başladıktan sonra, İngilizce konuşulan bir ülkede İngilizceyi akademik kariyer konusu yapmanın ne demek olduğunu kendime sordum).

Çocukluğumdaki düşünce sistemimi hatırlayabildiğim kadarıyla, İngilizce dilinin İngilizlerin, yani İngiltere'de yaşayan, ama aynı zamanda soydaşlarından bazılarını yerleşmek ve bir süre de yönetmek üzere Güney Afrika'ya gönderen insanların malı olduğunu düşünürdüm. İngilizcenin (hangi durumlarda İngilizce terimlerin kullanılması gerektiği gibi) pragmatik kurallar da dahil bütün kurallarını İngilizler istedikleri gibi belirlerdi; benim gibi

insanlar da bunları uzaktan izler ve bize söylenileni yapardık. İngilizcede iyi olmak da coğrafyada kötü olmak kadar anlaşılmaz bir şeydi. Kişiliğin, zihinsel yapının bir acayipliği olsa gerek.

Yirmi bir yaşımda İngiltere'de yaşamaya gittiğimde, dil konusunda şimdi bana aşırı tuhaf gelen bir tavrım vardı. Bir taraftan, İngilizceyi ders kitabı standartlarıyla İngiltere'deki İngilizlerin çoğundan daha iyi konuştuğumdan, en azından daha iyi yazdığımdan kuşkum yoktu. Ama öte yandan, ağzımı açtığım anda bir yabancı olduğum, yani genel tanımıyla bir dili o dilin konuşulduğu ülkenin insanları kadar iyi bilemeyeceği kabul edilen biri olduğum ortaya çıkıveriyordu.

İki bilgi türü arasında ayrım yaparak bu paradoksu çözdüm. Ben İngilizceyi Erasmus'un Latinceyi bildiği gibi, yani kitaplardan öğrenerek biliyorum; oysa bu dil çevremdeki insanların "iliklerine işlemiş", dedim kendi kendime. Benim anadilim olmadığı halde onların anadiliydi, bu dili analarının sütünü emerken içlerine çekmişlerdi.

Derrida'nın dediği gibi, insan bir dili nasıl kendisine ait gibi görebilir? İngilizce, belki İngiltere'de yaşayanların malı olmayabilir, ama benim malım olmadığı kesin. Dil, her zaman ötekinin dilidir. Bir dilin içine girmek her zaman başkasının malına izinsiz girmektir. Kaleminden damlayan her terimde, o terimin daha önceki kullanılışlarının yankısını, o terimin senden önce kime ait olduğunu hatırlatan o tınıyı duyabilecek kadar iyi İngilizce biliyorsan, daha da kötü, işin daha da zor!

En iyi dileklerle,
John

11 Mayıs 2009

Sevgili John,

Dünkü faksın için teşekkür ederim. Galiba sonunda işlerliği olan bir sistem yakaladık. Amerika'dan Avustralya'ya denizleri aşarak ağır ağır giden bir mektup ve sonra Adelaide'deki bir evin odasından Brooklyn'deki bir evin odasına hızla ulaşan elektronik bir yazı.

Spor sohbeti sonuna yaklaşmış olabilir; ama bunca yıldır neden yeni oyunların ortaya çıkmadığı sorusu iyi bir soru, açıkça itiraf ederim ki sormayı akıl edemediğim bir soru. İngiltere'den ve XIX. yüzyılın sonlarından söz ediyorsun; ama aynı şey Amerika için de geçerli. İlk profesyonel beyzbol takımı 1869'da kuruldu; aynı yıl Princeton ve Rutgers ilk üniversitelerarası futbol maçını yaptılar. Aklıma gelen tek istisna, 1891'e kadar icat edilmeyen ve ancak kırk yıl sonra yapılan bir kural değişikliğiyle her basketin ardından topun orta noktadan oyuna sokulmasından vazgeçilip oyun temposu hızlandırıldıktan sonra yaygınlaşan basketbol. Şimdi basketbol dünyanın her ülkesinde oynanıyor ve İngiltere artık kriket ve futbolun nasıl sahibi değilse, Amerika da basketbolun tek sahibi değil. Örnek bir olay: İki-üç yıl önce aşırı ücret alan, aşırı özgüveni olan Amerikan millî takımı, dünya şampiyonası yarı finalinde Yunanistan'a yenildi.

Ama işin özünde haklısın. Yıllardır yeni olan hiçbir şey ortaya konmadı. Çeşitli teknolojilerin günlük hayatı ne kadar büyük hızla değiştirdiğini düşününce (tren, otomobil, uçak, sinema, radyo, televizyon, bilgisayar), değişiklik konusunda spordaki inatçılık, ilk bakışta insanı şaşırtıyor. Bunun bir nedeni olmalı, akla ilk gelen cevap, sporların bir kez sistemleştirilince buluş olmaktan çıkıp kurumlaşması. Kurumlar kendi varlıklarını sürdürmek

için vardır ve kurumları ortadan kaldırmak ancak devrimle mümkün olabilir. Profesyonel sporda gözden çıkarılamayacak o kadar çok şey, o kadar çok para, başarılı bir takımı çalıştırmanın o kadar büyük kazancı var ki, futbolda, basketbolda ve diğer bütün büyük sporlarda dizginleri ellerinde tutanlar en büyük şirketlerin başındakiler kadar, hükümetlerin başındakiler kadar güçlü oluyorlar. Yeni bir oyuna kesinlikle yer yok. Pazar doymuş durumda ve şu anda var olan sporlar, herhangi bir yeni rakibi ezmek için her şeyi yapabilecek tekeller haline geldi. Bu, insanlar yeni oyunlar icat etmiyor demek değil (çocuklar bunu her gün yapıyor), ama çocukların multimilyar dolarlık ticari kuruluşları piyasaya sürecek paraları ve güçleri yok.

Yirmi yıl kadar önce, akşam haberlerini izlerken, güneydeki ufak bir kasabanın eğitim kurulunun –sanırım bütçe yetersizliği nedeniyle– yabancı dil derslerini kaldırmaya karar verdiği haberine rastladım. Birkaç kasabalıyla röportaj yapılıp bu gelişmeyi nasıl karşıladıkları soruluyordu; kamera karşısında cevap verenlerden birinin söyledikleri beynimi dağlayarak belleğime yerleşti, o gün bu gündür de aklımdan çıkmadı; adam kelimesi kelimesine aynen şöyle dedi: "Bence bir problem yok, hiç problem değil. İngilizce İsa'ya yetmişse, bana da haydi haydi yeter."

Bu söz aptalca ve tedirgin edici (tabii bu arada komik) olmakla beraber, anadil kavramı hakkında çok temel bir şeye değiniyor sanırım. Kendi dilin öylesine içine işlemiş, dünyayı algılaman öylesine kendi konuştuğun dille biçimlenmiş ki, senin gibi konuşmayan herkesi barbar olarak kabul ediyorsun – ya da tam tersine Tanrı'nın Oğlu'nun seninkinden başka bir dille konuşacağını aklın almıyor; çünkü o dünyanın kendisi ve dünya bir tek dilde yaşıyor, o da senin konuştuğun dil.

Sadece üç kuşak önce büyük dedemle büyük ni-

nem Rusça, Lehçe ve Yidiş konuşuyorlardı. Benim İngilizce konuşulan bir ülkede yetişmiş olmam tamamen bir rastlantı, tarihin bir cilvesi gibi geliyor. Babamın annesi –adam öldürecek kadar çılgın büyükannem– hayatının büyük bölümünü Amerika'da geçirdi, ama İngilizceyi anlamakta zorlandığım bir şiveyle konuşurdu. Okuduğunu gördüğüm tek şey, Yidiş dilinde basılan *Daily Forward* gazetesiydi. Siri'nin babasının durumu daha da ilginç. 1922'de üçüncü kuşaktan Norveç asıllı bir Amerikalı olarak doğan baba, çoğunlukla Norveçli göçmenlerin ve onların çocuklarının yaşadığı, çevreden öylesine kopuk bir kırsal toplulukta büyümüş ki, ömrü boyunca İngilizceyi çok ağır bir Norveç aksanıyla konuştu. Onun anadili neydi? Siri'nin Norveç'te doğan annesi otuz yaşına kadar bu ülkeye gelmemiş; onun annesi de Siri doğduktan sonra Minnesota'ya, Hustvedtlerin yanına yerleştiği için (yani ev halkının dili geçici bir süre Norveççe olduğu için) Siri'nin ilk konuştuğu dil Norveççe olmuş. Onun anadili neydi? Siri bir Amerikalı, İngilizce yazan harika bir yazar; ama arada bir daha çok (bütün dillerin en yıldırıcı öğesi olan) ilgeçlerde yanlış yapıyor. Köprünün altındaki su. Barajın üstündeki su. İki ibare de aynı anlama gelir: Geçmişte olup bitmiş bir şeydir. Ama Siri "köprünün üstündeki su" diyen tek kişidir.

Sen iki dilli bir ülkede doğmuşsun, bu da işleri büsbütün karmaşıklaştırıyor. Ancak, eğer çocukluğunda evde İngilizce konuştuysan, o zaman ilk dilin öncelikli olarak İngilizcedir. Daha sonra İngiltere İngilizcesi, Amerika İngilizcesi ve Avustralya İngilizcesi konuşulan ülkelerde uzun süre kalmanın verdiği ton farklılıklarını da içeren Güney Afrika İngilizcesi. Ayrıca İrlanda İngilizcesi, Hindistan İngilizcesi, Karayipler İngilizcesi ve Tanrı bilir daha başka neler var. İngilizler, tıpkı artık kriket ve futbolun sahibi olmadıkları gibi, İngilizcenin de sahibi

değiller. Sen istersen "Amerikanca" kavramına gül, ama Fransızlar Amerikalı yazarların kitaplarını basarken ilk sayfaya "*traduit de l'anglais*" değil, "*traduit de l'americain*"[1] diye yazıyorlar. Amerika'da şikâyetçi olduğum pek çok şey var, ama Amerikancaya dönüşmüş İngilizce onlardan biri değil.

Öte yandan, Groucho Marx'ın şu sözleri, –dillerimiz ne olursa olsun– biz yazarlara umut ve güven vermeli: "Köpeğin dışında insanın en büyük dostu kitaptır. Köpeği içinse kitap okunamayacak kadar karanlıktır." Tabii Harpo'nun kardeşinden söz ediyorum. Onun asıl adı da Julius'tu.

Sana ve Dorothy'ye en sıcak selamlarımı gönderiyorum.

Paul

1. (Fr.) İngilizceden değil, Amerikancadan çevrilmiştir. (Ç.N.)

27 Mayıs 2009

Sevgili Paul,

Kitaplarının Fransızca çevirilerinin ilk sayfalarında "*traduit de l'americain*" yazdığını söylüyorsun. Benimkilerde de "*traduit d l'anglais (Sud-Africaine)*"[1] diye yazıyor. Birinin bana İngilizcemin Güney Afrika lehçesine döndüğü anları göstermesini istiyorum. Bu, bana ulusal kökeninin özelliklerinden koparılmış ve o yüzden de biraz ruhsuz *anglais* demek gibi geliyor.

Anadil konusunda (o oldukça duygusal terim yerine "ilk dil" sözünü yeğlediğini fark etmekle birlikte) seninle aynı fikirde değilim. İnsanın *Weltanschauung*'unu[2] en rahat konuştuğu ve yazdığı, bir noktaya kadar da düşündüğü dilin biçimlendirdiği görüşüne katılıyorum. Ama bu biçimlendirme, –hele insan başka bir dili konuşuyor, hatta sadece anlıyorsa bile– konuşup yazdığı dile dışarıdan bakarak eleştirel bir yaklaşımla irdelemesini engelleyecek kadar derine kök salmış değildir.

İşte ben de o yüzden insanın bir ilk dili olabileceğini. yine de kendini o dilde rahat hissetmeyebileceğini söylüyorum: Yani insanın ilk dili, anadili olmayabilir diyorum.

Bu durum sanıldığından çok daha yaygın. Örneğin Avrupa'da ulus devletler kurulmadan ve ulusal diller egemen olmadan önce –hiç kimsenin anadili olmayan– Latince, entelektüel yaşamın geçerli diliydi. Aynı durum,

1. (Fr.) İngilizceden (Güney Afrika lehçesi) çevrilmiştir. (Ç.N.)
2. (Alm.) Dünya görüşü. (Ç.N.)

bugün Afrika'da İngilizce ve (daha sınırlı olarak) Fransızca ve Portekizce için geçerli. Afrika'da insanın kendi anadilinde entelektüel olması pratik olarak olanaksızdır; doğru dürüst yazar bile olamazsın. Hindistan ve Pakistan'da çok ufak bir azınlığın evde konuştuğu dil olduğu halde, edebiyatta ağırlıklı olarak, bilimde ise tamamen İngilizce geçerlidir.

Amerikan İngilizcesi ve Hindistan İngilizcesi diye bir şey olduğunu ve bunların Birleşik Devletler ile Hindistan'da anadil konumunda olduğunu söylüyorsun. Oysa gerçekte, bu diller (ağızda ve sokaktaki kullanımı bir yana) kâğıt üzerinde, İngilizceden (konuşanın epistemolojisi üzerinde belirleyici etkisi olan) temel sözcük dağarcığı ya da (düşünce biçimlerini belirleyen) sözdizimi kuralları bakımından değil, ara sıra görülen değişik deyim ya da terim gibi sadece çok önemsiz ayrıntılarda farklılık gösterir.

Dediğim gibi, Derrida'yı okuduktan sonra anadilim konusunu düşünmeye başladım. Toprakları üzerinde hâlâ hayata tutunmaya çalışan çeşitli Aborjin dili olmasına ve 1945'ten beri Güney Avrupa ve Asya'dan kitlesel göç almasına rağmen, benim memleketim Güney Afrika'dan çok daha "İngiliz" olan Avustralya'ya yerleştikten sonra, kendi durumumu daha kesin olarak algılamaya başladım. Avustralya'da kamu yaşamı tek dillidir. Daha da önemlisi, dünya olaylarıyla ilgili haberler, hemen hiç sorgulanmadan tek dille, İngilizceyle aktarılır.

İngilizceyle böylesine haşır neşir bir çevrede yaşamanın benim üzerimde tuhaf bir etkisi oldu: İnsanın nasıl düşündüğü, nasıl hissettiği, başkalarıyla nasıl ilişki kurduğu gibi konularda zihne yerleşmiş kalıplarıyla kabaca Anglo

Weltanschauung diye tanımlayacağım dünya görüşü ile kendi aramda giderek artan septik bir mesafe oluşturdum.

En iyi dileklerimle,
John

6 Temmuz 2009[1]

Sevgili Paul,

Geçen ay, Washington, D.C.de yaşayan ve hasta olan kardeşimi görmek için beş yıl aradan sonra ilk kez ülkene geldim.

Uçağa binmeden önce, ilk izlenimler meselesini, neyi ilk izlenim sayacağımı, özellikle de yakın bir tarihte "Vatan Güvenliği" diye yeni ad takılan sizin göçmen bürosunun bu ilk izlenimlerin biçimlenmesinde rol oynamasına izin verip vermeyeceğimi uzun uzadıya düşündüm. Çünkü, bildiğin gibi, ABD Göçmen Bürosu'yla ilişkilerimin burada tekrarlamayacağım tatsız bir geçmişi var. Yeniden o geçmişe sürüklenmek ve o tatsız anılar yüzünden keyfimi kaçırmak istemiyordum.

Gerçekten de Los Angeles Havalimanı'nın göçmen bürosundaki sorgulanmam korktuğum kadar berbattı. Pasaport kuyruğundan çıkarılıp arka tarafta bir ofise götürüldüm, mektupla sözlenmiş gelin adaylarının ve ne idüğü belirsiz üniversitelerin belgeleriyle gelmiş öğrencilerin arasında bir saat sıramın gelmesini bekledikten sonra, ne düşündüğü yüzünden okunamayan bir görevli sorguya başladı: Kimdim? ABD'ye daha önce gelmiş miydim, gelmişsem ne zaman gelmiştim? Sorgulama aynı minval üzerine sürüp gitti. Bir noktada, "Ne gibi bir problem olduğunu bana söylerseniz, belki çözmenize yardımcı olabilirim," dedim. Memur, "Özür dilerim efendim, bunu yapmaya yetkim yok," diye cevap verdi.

1. Kaybolan ve Auster'ın eline geçmediği için cevaplanmamış bir mektup.

Sonunda pasaportuma damgayı basıp beni ülkeye soktular. O sorgulamanın nedenini, niçinini hâlâ anlamış değilim. Belki de ben, sadece "Ortadoğulu görünümlü" gençlerin taciz edilmediğini kanıtlamak için pasaport kuyruğundan rastgele çekip çıkarılmış, yaşlıca bir beyazdım.

"Ne sorun olduğunu size söylemeye yetkim yok." Bu kadar anlamsız bir cümleyi papağan gibi tekrarlamak zorunda kalmak pek hoş olmasa gerek. Ama girmesine izin verdiğin insan sayısına göre değil de, geri çevirdiklerinin sayısına göre terfi alınan bir işte çalışmayı kim ister?

Göçmen bürosundaki memurları ve onların hoşnutsuzluklarını değil, ilk izlenimleri yazacaktım. Uzun bir aradan sonra Amerika'daki ilk izlenimlerimi sana anlatacaktım. Oysa şimdi o ilk izlenimlerin ne kadar basmakalıp olduğunu ve daha da genel olarak ömrümün yollarda geçmesine rağmen halde yabancı yerler hakkında ilginç diye aktarabileceğim ne kadar az şey olduğunu fark ediyorum.

Örneğin Fransa: Fransa'nın büyük bölümünü bisikletle gezdiğim halde, Fransa hakkında söyleyebileceğim yeni, taze, anlatmaya değer hiçbir şey yok. Yıllarca yaşadığım İngiltere ya da daha da uzun süre yaşadığım Amerika için de durum aynı. Yetiştiğim ve çalışma hayatımın büyük bölümünü geçirdiğim Güney Afrika ve son yedi yıldır yaşadığım Avustralya hakkında da söyleyecek hiçbir şey yok. Anılar, bir yığın anı. Görüntüler, kimi çok canlı olarak gözümün önünde. Ama hepsi de kendi özel konumlarıyla sınırlı, genelleştirilmeleri olanaksız. Anlaşılan benim deneyimlerim yalnızca benim olarak kalacak, başkalarını ilgilendirmeyecek.

Galiba bende bir tür körlük var. Meraksız biri değilim.

Tam tersine, gittiğim her yerde belirleyici simgeler yakalayabilir miyim, diye gözlerimi dört açarım. Ama benim yakaladığım simgeler genel bir anlam taşımıyor gibi. Oysa özelin genelleştirilebilmesi gerçekçiliğin özü değil mi? Realizmi, özel olanın kendi eşsizliği içinde algılansa da genel bir anlam taşıyacağı, tutarlı, belirli bir sisteme ait olacağı biçimde dünyayı görmenin ve kaydetmenin yöntemi olarak düşünüyorum.

Şöyle bir fenomen ne anlama gelir: Seyahatin kolay olduğu bir çağda yaşayan benim gibi az çok zeki bir insan, ömrünün sonuna yaklaşırken görünür dünyadaki sayısız deneyiminin anlatmaya değer bir nitelik taşımadığını, dünyayı gezmek yerine ömrünü kütüphaneye kapanıp geçirmiş olsaydı da bundan farklı bir durumda olmayacağını anlarsa ne olur?

Ya da belki ben yanlış türde simgeler seçiyorum – gördüğüm simgeler, kendime özgü körlük yüzünden, hayatın en minik parçacığındaki farklılığın simgeleri yerine dünyanın her yerinde hayatın aynı olduğunu gösteren simgeleri görüyor olabilir miyim?

Eğer doğuştan gezi yazarı olanlar, bu farklılık simgelerini doğaüstü bir yetenekle algılıyorsa, ben sadece aynı nitelikteki simgeleri algılayabilen doğuştan anti-gezi yazarı mıyım?

Bu mesele aklımı karıştırıyor. *Birleşik Devletler'e yaptığın geziden daha yeni döndün, izlenimlerin neydi,* diyorum kendime. Ve her seferinde, kafamdaki diğer bütün görüntüleri kapatan bir anı, Manhattan'ın bir caddesinde, trafiğin ters yönünde eski püskü bir bisikletle ilerleyen, sıradan giysili genç bir adamın görüntüsü geliyor gözü-

mün önüne. Diğerlerine ağır basan bu tek görüntünün anlamı ne? Kendime, *izlenimlerini anlat* ya da *belleğindeki imgeleri topla*, deyince, aklıma gelen tek görüntü neden bu oluyor? Yoksa, ters yönde giden bisikletlinin bana 2009 Amerikası'nı anlattığını söylemeye çalışan absürd bir sezgim mi var?

Ben seyahat ederim, ama gezi kitabı yazmam. Sen de yazmıyorsun ya da belki yazıyorsun da onları Peter Westermann, Nicole Brebis gibi takma adlarla yayımlatıyorsun. Doğruluğuna güvendiğin ilk izlenimlerin var mı? Ben benimkilere hiç güvenmiyorum.

Dostlukla,
John

24 Ağustos 2009

Sevgili Paul,

İsimleri, isimlerin kişilere uygunluğunu ya da uygun düşmeyişini düşünüyorum. Sırf hayalî kişilerine iyi, "doğru" adlar bulmak zorunda olduğun için olsa bile, adların seni de ilgilendirdiğini tahmin ediyorum. İkimiz de yazdığımız karakterlere A ya da B veya Pim yahut Bom diye isim koymuyoruz.

İmleyenin[1] kişiye göre anlam taşıdığını kabul eden ortodoks bir dil ortamında yetiştim; gerçi anlaşılmaz nedenlerle bir dilin imleyenleri bir başka dilde hiçbir şey çağrıştırmıyor (*Yardım edin, susuzluktan ölüyorum*, sözü Moğolistan'da hiçbir anlam ifade etmez). Bu durum, özel isimler için daha da doğru: Bir caddenin adının Marigold Caddesi ya da Mandragora Caddesi veya Elli Beşinci Cadde olması (pratikte) herhangi bir farklılık yaratmaz.

İmleyenin kişiye göre anlam taşıması görüşü, (en geniş anlamıyla) şiir alanında fazla güven ve itibar kazanmamış. Şiirde kelimelerin çağrıştırdığı anlam –o kelimeleri sarmalayan kültürel anlam birikimleri– önem taşır. Keats'in kullandığı "Mandragora" sözü mutluluğu ve ölümü çağrıştırır. İlk bakışta belirli bir anlam ifade etmeyen "Elli Beşinci Cadde" ibaresi, anonimliği ifade eder.

Franz Kafka, üstün şiirsel gücü sayesinde, alfabenin bir harfine anlatıcı (çağrıştırıcı) bir anlam yükledi. Roberto

1. Göstergebilim terminolojisinde gösteren, işaret eden, bir başka anlamı çağrıştıran, ima eden anlamında kullanılan terim. (Ç.N.)

Calasso'nun yeni kitabının adı yalnızca *K.* Kitabın kapağına baktığımız zaman ne hakkında olacağını anlıyoruz.

Ben de bir keresinde Kafka'nın alfabeye eklediği harfi yeniden kullanmak için roman kişilerimden birine K (Michael K) adını verdim, ama fazla başarılı olmadı.

Birkaçımız roman yazarız; ama çoğumuz şu ya da bu şekilde çocuk yaparız ve yasalar gereği o çocuklara ad vermek zorunda kalırız. Bu görevi sevinçle yerine getiren ana babalar da vardır, ürküntüyle karşılayanlar da vardır. Kimi ana babalar istedikleri adı seçmekte kendilerini özgür hissederken, bazıları da (yasa, töre, kaygı gibi) kısıtlamalar yüzünden bir listeden isim seçmek zorunda kalır.

Kuruntulu ana babalar, çocuğa nötr, herhangi bir çağrışım yapmayan, büyüdüğü zaman onu mahcup etmeyecek bir isim vermeye çalışır. Örneğin, Enid.[1]

Ama burada bir tuzak var. Çok fazla sayıda kız çocuğuna Enid adı konulursa, Enid adı da, ana babaları ad koyma görevini ürkerek yapan ve kızlarına olabildiğince sıradan bir ad vermeyi seçen çocuk türünü çağrıştıran bir nitelik alır. Böylece "Enid" çocuğun büyüyünce kurtulamayacağı bir felakete, bir kötü kadere dönüşür: çekingen, ihtiyatlı, mesafeli.

Ya da çok uzaklardaki, hiç tanımadığın biri senin adını rezil eder. Birleşik Devletler'in Ortabatısı'nda doğup büyümüşsündür, her şey yolundadır, ta ki günün birinde

1. Artık eskisi kadar yaygın kullanılmayan, Galce kökenli, "Hayat", "Ruh" anlamlarında kız adı. (Ç.N.)

adamın biri, "Acaba Adolf Hitler'le akrabalığınız var mı?" diye sorana kadar. Nüfus dairesine gidip adını Hilter ya da Hiller veya Smith olarak değiştirmek zorunda kalırsın.

Adın, yazgındır. Oidipus, Şişmiş Ayak.[1] Tek sorun, adının yazgını Delphoi Kâhini'nin yaptığı gibi, bulmaca biçiminde belirtmesidir. "Timurlenk"in ya da "John Smith" in yahut "K"nın ne demek olduğunu ancak ölüm döşeğinde anlarsın. Borgesvari anlatım.

En iyi dileklerle,
John

1. (Yun.) Oidipus'un sözcük anlamı "şişmiş ayak"tır. (Ç.N.)

29 Ağustos 2009

Sevgili John,

Önce Elli Beşinci Cadde meselesini ele almama izin ver – "Elli Beşinci Cadde ibaresi, anonimliği ifade eder." Sırf tartışmış olmak için, söz konusu Elli Beşinci Cadde'nin New York'ta, daha da açık olsun diye Manhattan bölgesinde, Doğu ya da Batı Yakası olduğunu belirtmeden Manhattan'ın ortalarında bir yerde olduğunu varsayalım; o zaman bu şehirde yaşayan herkesin kafasında, adı bir sözcük değil de anonim bir sayı olan bu caddeyle ilgili belirgin görüntüler ve bir yığın kişisel anı canlanacaktır. Sen "Elli Beşinci Cadde" diye yazıyorsun, ben hemen Saint Regis Oteli'ni ve gençliğimde orada yaşadığım erotik bir rastlantıyı, bir başka akşamüstü Fransız yazar Edmond Jabès'le karısını oraya çaya davet edişimi ve Arthur Ashe'nin tenis kıyafetiyle salona dalışını, orada Vanessa Redgrave'le yemek yiyip *Köprüdeki Lulu* filmimde oynayacağı rolü konuşmamızı hatırlıyorum. Sayılar hikâyeler anlatır, anonimliklerinin o sağır duvarı ardında tıpkı Paris'in Elysée Bahçeleri kadar hayat dolu ve çağrışım yüklüdürler. Bir New Yorkluya aşağıdaki caddelerin adını söyle, gözlerinin önüne sayısız görüntü gelecektir: 4. Cadde (Greenwich Village), 14. Cadde (şehirdeki en ucuz mağazalar), 34. Cadde (Herald Meydanı, Macy's, ışıklı Noel süslemeleri), 42. Cadde (Times Meydanı, "muteber" tiyatrolar, Broadway'e benden selam olsun), 59. Cadde (Plaza Oteli ve Central Park'ın ana kapısı), 125. Cadde (Harlem, Apollo Theater Müzikholü, Duke Ellington'ın A metrosuyla ilgili şarkısı). 55. Cadde'den sadece iki sokak yukarıda, Batı 57. Cadde'de büyükbabamın ofisinin bulunduğu bina var (oraya gidip daktilolarla ve hesap makineleriyle oynamama izin

verilen bir yığın çocukluk anısı), *New York Review of Books*'un ofisi de yıllarca aynı binadaydı (gençliğimde Bob Silvers'la oturup dergiye yazdığım yazılarla ilgili tartışmalarımıza ait bir sürü anı) – yani sadece 57. Cadde'nin adını anmak, geçmişimin bütün arkeolojisini, üst üste binmiş anılar birikimini, en eski kazı bulgularını karşıma çıkarır.

Yine de dediğin gibi, imleyen kişiye göre anlam taşır ya da kişisel çağrışımlar uyandırmadıkça herhangi bir diğer imleyenden ayırt edilemez. Daha geçen gün Siri'yle Nantucket'ten döndüğümüzde (yani senin mektubunu okumadan önce) havalimanından bindiğimiz taksinin şoförü, Brooklyn'in bilmediğim yerlerinden geçen kestirme bir yol izledi, Ocean Bulvarı'nda giderken bulvarı kesen ve A'dan Z'ye alfabedeki harflerle adlandırılmış tam yirmi altı sokak başından geçtik; bunların hiçbiri bana bir anlam ifade etmiyor, diye düşündüğümü hatırlıyorum; bildiğim ve o yüzden kişisel ilintim olan Manhattan'daki A Bulvarı'nın (East Village) tersine, Brooklyn'deki A Bulvarı benim için bir hiçti. E Bulvarı ya da L Bulvarı diye bir caddede yaşamanın ne kadar sıkıcı olduğunu düşünmeye başladım. Öte yandan K Bulvarı'nın (tam da senin sözünü ettiğin nedenlerle) hiç fena olmayacağını düşündüm; diğer ilginç ya da katlanılabilir sokak adları O, X ve Z olabilirdi – yani hiç, bilinmeyen ve son. Sonra yine numaralı bir sokaktaki eve girdim ve senin K ve 55. Cadde'yle ilgili faksını okudum. Mükemmel bir zamanlama.

Çok sevdiğim Amerikalı şair George Oppen'in (1930 civarında) yayımlanan ilk kitabının adı *Discrete Series*'di (Ayrık Seri), –bildiğin gibi bu bir matematik terimi ve bir ayrık seriyi tanımlamak için Oppen'in her zaman verdiği örnek şuydu: 4, 14, 23, 34, 42, 59, 66, 72... Bu, ilk bakışta anlamsız bir rakam yığını gibi görü-

nüyor, ama bu sayıların aslında Manhattan'daki IRT metrosunun istasyonları olduğunu öğrenince, o sayılar yaşanmış bir deneyimin gücünü kazanıyor. Evet, kişiye göre anlam taşıyor, ama aynı zamanda anlamsız da değil.

Yıllar önce, küçük romanım *Ghosts*'u (Hayaletler) yazarken bütün karakterlere renk adları verdim: Siyah, Beyaz, Yeşil, Mavi, Kahverengi vb. Evet, hikâyeye soyut, masalsı bir hava vermek istemiştim; ama aynı zamanda renklerin indirgenemezliğini, renkleri bilip anlamanın tek yolunun onları denemek olduğunu, dilin bir köre "mavi"yi ya da "yeşil"i tarif etmeye yetmediğini ve renkler nasıl indirgenemez ve tanımlanamazsa, insanların da öyle olduğunu, renkler için nasıl "denemek" tanımını kullanıyorsak insanlar için de bir kişiyi "denemeden" tanımanın ya da anlamanın olanaksız olduğunu düşünüyordum.

Bize verilen adlara alışır, benimseriz; önce onları sınar, taşıdığımız adın biz olduğunu kabullenene kadar o isimle boğuşuruz. Çocukluğunda kendine bir imza bulmaya çalıştığını anımsıyor musun? Çocukların çoğu el yazısı yazmayı öğrenir öğrenmez saatlerce adını yazarak kâğıtları doldurur. Bu boşuna, anlamsız bir çaba değildir. Bunun, kendimizi bizimle adımızın aynı şey olduğuna ikna etme, dünyanın gözünde bir kimlik edinme girişimi olduğunu düşünüyorum.

Bazı kültürlerde, insanlara ergenlik çağına girdikten sonra yeni adlar veriliyor, bazen yetişkinlik dönemindeki övünülecek ya da yüz kızartıcı bir davranış yüzünden üçüncü bir ad takıldığı da oluyor.

Tabii bazı insanlar da gaddar adların, komik adların, talihsiz adların yükünü omuzlarında taşırlar. Duyduğum en içler acısı isim, uzak bir akrabamla evlenen bir adamın adıydı: Elmer Deutlebaum. Ömür boyu Elmer Deutlebaum olarak yaşamanın nasıl bir şey olduğunu düşün.

Polonya Yahudisi göçmenlerin oğlu olarak Kanada'da doğan büyükbabam, İngiltere Krallığı'na olan anlaşılmaz bağlılığı yüzünden anneme Queenie adını vermiş. Annemin o ada alışması yıllar almış. Sekiz ya da dokuz yaşındayken sınıf arkadaşlarının alaylarından bıkarak, adını Estelle'e çevirmeye karar vermiş. Enid kadar renksiz olmasa bile, yine de büyük bir gelişme sayılmaz. Bu deneme yaklaşık altı ay sürmüş.

Bütün bunları konuşurken ortak atamız Âdem'i unutmamak gerekir. Tevrat'a göre, Tanrı Âdem'e bütün canlılara ve cansızlara isim koyma görevini vermiş. Milton'un *Kayıp Cennet*'teki yorumuna göre, Âdem –masumiyet döneminde, iyi ile kötüyü öğrenip Cennet'ten kovulmadan önce yaşadığı erdemli süreçte– adlandırdığı her nesnenin ya da yaratığın özünü ortaya çıkarabiliyor, dünyanın gerçeğini dil aracılığıyla gösterebiliyormuş. Cennet'ten kovulduktan sonra ise, sözcükler nesnelerden ve yaratıklardan koparılmış, dil artık Tanrı'ya ya da evrensel gerçeğe bağlı olmayan ve kişiye göre anlam taşıyan simgeler grubu olmuş.

Ömrümü adımı irdeleyerek ve düşünerek geçirdiğimi söylememe gerek yok tabii; en büyük umudum bir Kızılderili olarak yeniden dünyaya gelmek. Paul: Latince küçük, ufak. Auster: Latince Güney Rüzgârı. Güney Rüzgârı: Gaz çıkarmanın kibarcası olan eski bir Amerikan deyimi. Bu yüzden dünyaya bir daha geldiğimde şerefli ve son derece yerinde bir ad olan Küçük Osuruk ismini taşıyacağım.

Yakında yine yazarım.

Dostlukla,

Paul

13 Eylül 2009

Sevgili John,

İrlanda'dan daha yeni (dün) geldim, "Beckett Konuşması"nı atlattığım için çok rahatladım. Beckett'in yeğeni ve vakfın yöneticisi Edward Beckett'le bir akşam yemeği yedim; 1943 doğumlu, profesyonel flütçü, eskiden müzik öğretmenliği yapmış, uzun yıllar Londra'da yaşamış, çekingen, hoş bir adam, edebiyat konusunda alçakgönüllü, amcasını bir edebiyat kahramanı olduğu için değil, daha çok amcası olduğu için seviyor. Konuşmamı beğenmiş, bunu birkaç kez söyledi; benim başarmak istediğim de onun ve salondaki 500 kişinin önünde yüzükoyun kapanmadan konuşmamı bitirebilmekti. Kürsüye sıkı sıkı tutundum; 50 dakikalık konuşma boyunca gerginlikten dizlerim kilitlendi; sahneden çıkarken bacaklarım öyle kaskatı kesilmişti ki doğru dürüst hareket edemiyordum ve neredeyse gerçekten yüzükoyun düşecektim.

Bu toplantıyı her yıl yapmayı planlıyorlar. Gelecek yıl için seni önerdim; etkinliği düzenleyenler bu öneriyi coşkuyla karşıladılar. Belki önümüzdeki aylarda seni ararlar. Tabii kabul edip etmemek sana kalmış, ama kabul edersen iyi ağırlanacağından kuşkun olmasın.

Oradayken Man Booker Ödülü'ne aday olduğunu öğrendik. Kazanmanı diliyor ve şimdiden kutluyorum.

Bu arada üzücü bir ikilem içindeyim. Ayın 17'sinde *Utanç*'ın[1] özel gösterimine davetliydik –sen filmden pek umutlu olmasan da, ben görmeyi çok istiyordum– ama

1. *Utanç* (*Disgrace*), J.M. Coetzee'nin aynı adlı romanından Anna Maria Monticelli'nin sinemaya uyarladığı, Steve Jacobs'un yönettiği, başrollerini John Malkovich ve Jessica Haines'in oynadığı, 2008 Toronto Uluslararası Film Festivali'nde Uluslararası Eleştirmenler Ödülü'nü kazanan film. (Ç.N.)

Siri'yle anlaşamadık. Aylar önceden verilmiş bir sözümüz vardı; ben özel gösterime gitmek için o randevuyu iptal etmemizi önerince Siri bir daha benimle konuşmayacağını, hatta beni öldüreceğini söyledi. Yapar mı yapar. Ama bugünkü *New York Times*'ın verdiği gelecek sezonun yeni filmleri listesinde, filmin cuma günü gösterime gireceğini okudum. Bu durumda, gelecek hafta izleyeceğiz. Burada çıkan eleştirileri kesip sana göndermemi ister misin, yoksa bilmemeyi mi yeğlersin?

Seni ve Dorothy'yi sevgiyle kucaklıyorum.

Paul

26 Eylül 2009

Sevgili Paul,

"55. Cadde" adının sende uyandırdığı çağrışımları ve Manhattan'da A'dan Z'ye alfabenin harfleriyle adlandırılmış caddelerden geçtiğini yazıyorsun. Galway Kinnell'ın C Bulvarı hakkındaki uzun şiiri aklıma geldi hemen. Bir şair için ne büyük başarı: Alfabedeki harflerin adı verilen bulvarların sözü edilince, çok uzaklardaki Güney Afrika'dan bir yabancı o anda, "Tanrı'nın unuttuğu o yerdeki, adı Mesih'in baş harfi olan bulvara"[1] giriverdi (az kalsın şiiriverdi diye yazıyordum).[2]

Büyük bir şehri tanımlayan özelliklerden biri de bu olsa gerek: Zamanla o şehrin semtleri, mahalleleri, sokakları, binaları, şiirlerle öykülerin dokusuna öylesine işliyor ki, o şehre ayak basmamış okurlar bile yollarını gözü kapalı bulabiliyor; 42. Cadde'den Baker Caddesi'ne kadar yürü, oradan sola sapıp Neva Caddesi'ne çık.[3]

1950'ler ve 1960'lar, sonradan sessiz sedasız inişe geçen Amerikan şiirinin önemli bir dönemi gibi görünüyor. Yanılıyor muyum? Atladığım bir şey var mı?

1. Galway Kinnell'in "The Avenue Bearing the Initial of Christ into the New World" (Yeni Dünyaya Açılan, Tanrı'nın Unuttuğu O Yerdeki, Adı Mesih'in Baş Harfi Olan Bulvar) şiiri, göçmenleri çeken Amerikan rüyası hayallerinin nasıl bir yutturmaca olduğunu anlatır. (Ç.N.)

2. Kitapta *transported* ve *transpoeted* arasındaki ses benzeşmesiyle kelime oyunu yapılıyor. Benzer tınıyı yakalamak için "giriverdi" ve "şiiriverdi" sözcükleri kullanıldı. (Ç.N.)

3. *42nd Street* (42. Cadde), Bradford Ropes'un filmi de yapılan bir romanı. Baker Caddesi, Sherlock Holmes'un adresi olarak gösterilen cadde. *Neva Caddesi*, Nikolay Gogol'ün ünlü bir romanı. (Ç.N.)

Rasyonalistler, sözcüklerin, hatta yeni icat edilmiş sözcüklerin bile kendilerinin keskin bakış açılarını bulanıklaştıran çağrışımlar yapmasından yılgınlık duyarlar. İngiltere'de XVII. yüzyıl sonlarında kurulan Royal Society'nin[1] en büyük projelerinden biri, hiçbir çağrışım yapmayan, filozofların ve bilim adamlarının kullanımına uygun bir dil oluşturmaktı. Royal Society'nin bilimsel vârislerinin bugün kullandıkları dil oldukça arı ve duru görünüyor, ama bunun nedeni o dilin temelinde ağırlıklı olarak, çağrışımlarını tamamen unutmuş olduğumuz Yunanca sözcüklerin yer alması (*elektrik* sözcüğünün kökeni olan ve değerli bir maden alaşımı anlamına gelen *elektron* sözcüğünün Odysseus'un zihninde neyi çağrıştırdığı kim bilebilir?).

(Ya Emily Dickinson'ın "Ölüm'ün elektrik saçan zehirli suyılanı" dizesiyle iyice karışan aklımın *elektrik* sözcüğüne tepkisi ne olacak?)

Swift her ne kadar Royal Society projesiyle dalga geçmişse de, amaçlanan ideal hiç de küçük görülecek bir şey değildi. Beckett'in İngilizce yazmaktan neden vazgeçtiğini hiçbir zaman tam anlamıyla anlayabilmiş değilim; ama böyle yapmasının nedenlerinden birinin İngilizcenin edebî çağrışımlarla aşırı yüklü oluşu olduğunu sanıyorum. Hatırladığım kadarıyla, Conrad *meşe* sözcüğüne çok sinirleniyor, bu sözcüğün İngiliz denizcilik tarihini ve İngiliz İmparatorluğu'nun bütün bir geçmişini çağrıştırmadan kullanılamayacağını iddia ediyordu.

Yazarların yaşlandıkça dilin şiirselliği denilen şeyden

1. The Royal Society of London for the Improvement of Natural Knowledge, 1660'ta oluşturulan ve 1662'de resmen kurulan bilim topluluğudur. (Ç.N.)

usanmaları ve daha yalın bir biçeme ("geç dönem üslubu"[1]) geçmeleri ender görülen bir olgu değildir. Herhalde en ünlü örneği de, yaşlılığında sanatın baştan çıkarıcı güçlerine karşı ahlakçı bir tavır alan ve kendini ilkokulda bile uygunsuz kaçmayacak öykülerle sınırlayan Tolstoy'dur. Daha yüce bir örneğini de, ölmek üzereyken, herhangi bir enstrümanla bağlantılı olmaması açısından salt müzik niteliğindeki *Füg Sanatı* üzerinde çalışmakta olan Bach vermişti.

İnsanın sanat yaşamı, şematik olarak iki, belki de üç evre olarak düşünülebilir. Birinci evrede büyük bir soruyla karşılaşırsın veya o soruyu kendin ortaya atarsın. İkinci evreyi o soruyu cevaplamakla geçirirsin. Ve sonra, yeterince uzun yaşarsan o sorunun sana sıkıcı geleceği ve başka konulara ilgi duyacağın üçüncü evre gelir.

En iyi dileklerle,
John

1. Edward Said'in *Geç Dönem Üslubu* kitabında irdelediği, sanatçıların yaşlılık dönemlerinde yeni paradigmaların olmamasından kaynaklanan yalın biçem. (Ç.N.)

Brooklyn
29 Eylül 2009

Sevgili John,

Filme fazla bir beklentimiz olmadan gittik (sadece senin yorumların yüzünden değil, aynı zamanda romanların sinemaya uyarlanması çok riskli, çok güvenilmez bir iş olduğu için de fazla umutlu değildik) ve sonucun tahmin ettiğimizin yarısı kadar bile kötü olmadığını görünce hoş bir şaşkınlıkla çıktık sinemadan. Evet, John M. bu rol için yanlış bir seçim olmuş; ama performansı son birkaç yıldır izlediğim performanslarından daha yumuşak, daha yalındı – her halükârda, hikâyenin atmosferini bozmayacak kadar iyiydi. Kızını oynayan oyuncuyu beğendik – tabii kitaptaki karakterden çok daha ince ve daha güzeldi, ama sinema âlemi böyledir, filmler sadece çekici kadınların ekseninde döndüğü için elden bir şey gelmez. Reji, görüntüler, prodüksiyon tasarımı, mekân seçimi – hepsi harikaydı. New York basınında çıkan eleştiriler de çok olumluydu. Sinemada bizimle beraber filmi izleyen seyirciler, kendilerini iyice kaptırmışlardı; şimdilerde çoğu filmin ne kadar kötü olduğunu düşünürsek, omurgası ve zekâ unsuru olan bir şey görmek insanın içini açıyor. Hayır, kitabın gücü filmde yok, yine de kitabın hakkını vermeye çalışmış; senin yerinde olsam kendimi hiçbir şekilde ihanete uğramış hissetmem, sonuçtan makul bir ölçüde hoşnut kalırım. Senin ÖNEMSİZ NESNELER koleksiyonuna katmak üzere 5. ve 6. bulvarların arasındaki 13. Cadde'de yer alan Quad Sineması'ndaki biletlerimizin koçanlarını gönderiyorum – belki eşe dosta gösteriş yaparsın.

Amerikan şiirinin 1950'ler ve 60'lardaki altın çağından ve sonunda sessiz sedasız inişe geçtiğinden söz ediyorsun. Buna ilk tepkim, "Saçma," demek oldu, ama biraz

düşündükten sonra ne yazık ki şimdi seninle aynı fikirde olduğumu itiraf etmek zorundayım. O tarihlerde modernist şiirin büyük ustaları henüz hayattaydı (Stevens 1954'te öldü, ama Pound, Eliot ve Williams 60'lara kadar yaşadılar, özellikle Williams en iyi yapıtlarını o sırada yazdı); (modernistlerin ikinci kuşağı olan ve içlerinde Zukofsky, Oppen ve Reznikoff'un yer aldığı) Objektivistler denilen grup yeni yeni parlıyordu; Charles Olson da çok başarılıydı (gençliğimde Olson'u çok beğenirdim); ve onlardan sonraki kuşak (1920'lerde doğan şairler) öne çıkmaya başlıyordu: senin sözünü ettiğin Kinnell, onun yanı sıra Creeley, Ashbery, O'Hara, Merwin, Spicer, Ginsberg ve daha pek çokları. Kinnell, Ashbery ve Merwin hâlâ sağ, ama artık yaşlandılar; peki onlardan sonra ne oldu? 30'ların sonunda ve 40'ların başında doğmuş olan, yapıtlarını çok beğendiğim ve özenle izlediğim birkaç şair var – Michael Palmer (şiirlerini New Directions Yayınevi yayımlıyor), Charles Simic (Harcourt Yayınevi), Ron Padgett (Coffee House Yayınevi) bunlardan bazıları –(Kuzey İrlanda'da doğan, ama şimdi Amerikan vatandaşı olan) onlardan biraz daha genç Paul Muldoon'u da unutmamak gerek– ama hepsi benim arkadaşım, onyıllar boyunca yapıtlarının gelişim sürecini izledim; belki de bu kişisel yakınlığım onlarla ilgili görüşüme gölge düşürüyordur. Onlar hakkında, içlerinden herhangi biri hakkında senin görüşünü öğrenmek isterim. Bir de Susan Howe (New Directions) var; çok beğenilen, çok tartışılan bir şair; ama işin tuhafı en iyi yapıtı olarak tanımlayacağım işi *My Emily Dickinson* adında düzyazı bir kitap, şaşılacak kadar parlak ve özgün bir metin – Olson'un *Call Me Ishmael*'i ya da Williams'ın *American Grain*'iyle aynı havada[1]: Şair

1. (İng.) Sırasıyla, "Benim Emily Dickinson'um", "Bana İsmail Deyin", "Amerikan Tohumu". (Ç.N.)

bir eleştirmen, eleştiri bir şiir türü oluyor, mükemmel bir iş. Ama hayır, bu yazarların hiçbiri yakın geçmişteki devler kadar büyük değil. Bitmez tükenmez yazarlık *workshop*'larının, yazarlık lisansüstü programlarının (yazarlık üzerine doktora yaptığını bir düşün hele) olduğu bir çağda yaşıyoruz, eskisine oranla her bir santimetrekareye daha çok şair düşüyor, daha çok şiir dergisi çıkıyor, daha çok şiir kitabı yayımlanıyor (bunların %99'unu mikroskobik denilecek kadar ufak yayınevleri basıyor), şiir yarışmaları yapılıyor, performans şairleri var, kovboy şairler var ama onca faaliyete karşın önemli sayılacak çok az şey yazılıyor. İlk modernistlerin buluşlarını tutuşturan ateşli fikirler sönmüş gibi görünüyor. Artık kimse şiirin (ya da sanatın) dünyayı değiştirebileceğine inanmıyor. Kimse kutsal bir misyon üstlenmiyor. Nereye baksan şairden geçilmiyor, ama bunlar sadece birbirleriyle konuşuyorlar.

"Geç dönem üslubu"na yaptığın gönderme, Edward Said'in kitabını henüz okumadığımı hatırlattı bana. Önümüzdeki günlerde kitabı bulmaya çalışacağım. Tolstoy iyi bir örnek, ama ya Joyce'a ne dersin? Bence (senin ya da Said'in tanımlamasına göre) onun erken dönem üslubu, aslında geç dönem üslubuydu ve zaman içinde her yeni kitabında daha şatafatlı, daha abartılı, daha karmaşık, daha barok bir stilde yazdı ve (ne yazık ki) hiç kimsenin okuyamadığı kadar karmaşık bir son kitapta bitirdi bu süreci. Ne var ki, Joyce elli dokuz yaşında öldü; geç dönemine girecek kadar yaşamadığı iddia edilebilir. Her halükârda bu kurama ters düştüğünü düşündüğüm tek yazar o. Hayır, belki buyurgan tavırlı son kitaplarında İngiliz dilindeki en dolambaçlı cümleleri kullanan Henry James'i de saymak gerek. Başka yazarlar, belki de diğer yazarların çoğu başlangıçtan sona kadar oldukça tutarlı bir çizgide gibi görünüyor – Fielding, Dickens, Nabokov, Conrad, Roth, Updike, geri kalan boşlukları da sen dol-

durabilirsin. Tabii Beckett değil, Bach'ın geç dönemine paralel olarak geç dönem Matisse'i ve o abartısız, kıvrımlı kâğıt oymalarını düşün. Daha çok ya da daha az yalınlaşmış, ikisi de aynı şey. Bunlar teoriye uyabilecek üç örnek – yani herkes kendi yolunda gider demek istiyorum. Goya, "Resim yapmanın kuralı yoktur," demiş. Bir sanatçının yaşamında kural var mıdır?

Yaz bitiyor gibi görünüyor. Hareketli günler başladı, havada yeni bir kıvılcım var. Siri romanına devam ediyor, ben ise yine işsizim.

En sıcak duygularla,

Paul

1 Ekim 2009

Sevgili John,

Robert Lowell'ı söylemeyi unuttum. Elizabeth Bishop'u unuttum. John Berryman'i unuttum. Sylvia Plath'ı unuttum. Robert Duncan'ı unuttum. James Wright'ı unuttum. William Bronk'u unuttum. Larry Eigner'ı unuttum. H.D. (ö. 1961) ve Mina Loy (ö. 1966) ile Marianne Moore (ö. 1972), Laura Riding (ö. 1991), Lorine Niedecker'ı (ö. 1970) unuttum. Theodore Roethke, Muriel Rukeyser, Denise Levertov, James Schuyler, Richard Wilbur, Barbara Guest, Kenneth Koch ve James Merrill'i de es geçmişim. Yazmayı unuttuğum daha başkaları olduğuna da eminim.

Dün Edward Said'in, *Geç Dönem Üslubu*'nu aldım. Birinci (daha çok Beethoven ve Adorno'yla ilgili olan) denemeyi okudum ve bu iddianın ilk başta düşündüğüm kadar basit olmadığını anladım. Kitabı okumaya devam edeceğim, yorumlarımı sana daha sonra yazarım.

Sırası gelmişken, 1969/70'te Columbia'da yüksek lisans tezimi hazırlarken danışman hocam Said'di; düzenli aralıklarla olmasa da ilişkimiz ölümüne kadar sürdü. Kitabı derleyen Michael Wood da benim hocamdı, şimdi de dostum. Siri onu daha dün (şimdi hocalık yaptığı) Princeton'da, onun öğrencilerine çağdaş roman hakkında konuşma yapmaya gittiğinde gördü. İki hafta içinde ben de aynı sınıfta konuşma yapacağım. Bunu neden söylediğimi bilmiyorum – herhalde dün kitabı aldığım anda kafamda canlanan anılar yüzünden.

En iyi dileklerle,

Paul

9 Ekim 2009

Paul,

Aşağıdakini oku.

Bu durumda insan ne yapar?

John

22 Eylül 2009

J.M. Coetzee
Vintage Books Yayınevi eliyle

Sayın Coetzee,

Sizin gibi saygın bir yazarın, hem de hiçbir zorlama olmadan kendi isteğiyle antisemitik hakaretlere tenezzül etmesini ayıpladım ve hayal kırıklığına uğradım.

Yavaş Adam adlı kitabınızın 22. bölümündeki 167. ve 168. sayfalardan sōz ediyorum. Aşağılayıcı bir tavırla, Yahudilerden sōz etmeniz hikâyenin akışı için hiç de gerekli değil, bence bunlar kullanılmamalıydı.

Benim için, ilginç bir kitap ziyan oldu.

Saygılarımla,
(isim ve adres verilmiş)

10 Ekim 2009

Sevgili John,

Bu durumda ne yapmalı? Hiçbir şey yapmamak – ya da bir şey yapmak. Yani o aptalca mektubu yok say ve aklını takma. Ya da aklından çıkaramayacak kadar rahatsız olduysan, İngiltere'deki o kadına mektup döşenip yazdığın şeyin ahlaklı davranış broşürü değil, bir roman olduğunu; aşırı antisemitizmin yanı sıra Yahudiler hakkında küçültücü ifadeler kullanılmasının yaşadığımız dünyanın bir parçası olduğunu ve roman kahramanının öyle konuşmasının senin o fikirleri desteklediğin anlamına gelmeyeceğini anlat. Bir Roman Nasıl Okunmalı'nm birinci dersi. Cinayet romanları yazan yazarlar, cinayetleri onaylıyorlar mı? Senin gibi sadık bir vejetaryen, roman kişilerinden biri hamburger yese riyakârlık mı etmiş oluyor? Kadının mektubu saçma, budalaca. Ama acı gerçek bütün romancıların zaman zaman buna benzer mektuplar alması. Benim standart tepkim o mektupları buruşturup çöpe atmak.

Son mektubumu ve daha önce söz etmeyi unutmuş olduğum şairlerin listesini almış olmalısın (sonra pek çokları daha aklıma geldi). Geç dönem üslubu hakkında Adorno/Said'in görüşleriyle ilgili düşünceni öğrenmek isterim, doğrusu ben pek anlayamadım.

Umarım iyisindir.

Sevgilerle,

Paul

14 Ekim 2009

Sevgili Paul,

Geçen hafta sana İngiltere'deki bir okurdan aldığım mektubun kopyasını ve şu çaresiz notu göndermiştim: "Bu durumda insan ne yapar?"

Mektup, *Yavaş Adam* romanımdaki kahramanın Hırvat sevgilisi Marijana Jokić'in bir dükkân sahibi hakkında söylediği antisemitik sözle ilgili. Mektubu yazan, kitabın yazarı olarak beni antisemitizmle suçluyor.

Sen cevabında çok makul bir yaklaşımla, böyle bir mektup konusunda insanın "yapabileceği" şeyler olduğunu söylüyorsun. Örneğin o mektup görmezden gelinebilir. Ya da cevap yazılır ve roman kahramanlarının bir ölçüde yazarlarından bağımsız olduğu ve –özellikle de ikincil kişilerin– sözlerinin her zaman yazarın görüşünü yansıtmadığı anlatılabilir.

Dahası, tanınan bir yazar olduğum için, kurgunun ne demek olduğu ve ne yaptığı hakkında incelikli bir anlayışı yansıtmayanlar da dahil, her çeşit okur mektubu alabileceğimi beklemem gerektiğini de yazıyorsun.

Ama sorum hâlâ geçerli: Bu durumda insan ne yapar? Çünkü –dünyanın bugünkü durumu ve özellikle XX. yüzyıldaki durumu yüzünden– antisemitizmle suçlanmak, tıpkı ırkçılıkla suçlanmak gibi, insanı ânında kendini savunmaya sürüklüyor. İnsanın ellerini açıp temiz olduklarını göstererek, "Ben onlardan biri değilim!" diye haykırası geliyor.

Ama asıl sorun, kimin ellerinin temiz, kimin ellerinin kirli olduğu meselesi değil. Asıl sorun, insan kendini savunma durumuna düşürüldüğü an başlıyor; o dibe vurma duygusundan sonra da, okurla yazar arasındaki iyi niyetin uçup gittiği, o iyi niyet olmazsa okumanın zevkini yitireceği, yazmanın da talep edilmeyen, angarya bir iş gibi görüleceği duygusu geliyor. Ondan sonra insan ne yapar? Yazarın sözcükleri gizli hakaretler ve sapkın fikirler yakalamak için cımbızlanmaya başlamışsa, yazmaya devam etmenin ne anlamı var? Yeniden Püritenlerin arasına dönmeye benzer bu.

O konuda bu kadarı yeter. Eski hocan Edward Said'in geç dönem üslubu konusundaki görüşleri için ne düşündüğümü soruyorsun. Onun görüşlerini şimdi pek anımsayamadığımı itiraf ederim; ama onun hücum ettiği o geç dönem üslubu hakkında eski moda yaklaşımı inatla sürdürdüğümü hatırlıyorum. Edebiyat alanında geç dönem üslubu, bence basit, bastırılmış, şatafattan uzak bir dille ve gerçekten önem taşıyan, hatta yaşam ve ölüm gibi meselelere odaklanmakla başlar. Tabii o başlama noktasını bir kez geçtin mi, yazı işi bizzat üstlenir ve seni kendi gideceği yere götürür. Vardığın nokta asla basit, asla bastırılmış olmayabilir.

Son mektubunda savaş sonrası Amerikan şairlerinin, 1945'ten sonra adını duyurmuş şairlerin yoklama cetvelini yazmıştın, gerçekten çok seçkin bir listeydi. Şimdilerde onların çapında kimi görüyoruz? Cevap vermekte fazla aceleci olmamam gerek sanırım: Yaşlıların gözü gençlerin meziyetlerini görmez. Ama günümüz okurları içinde bugünkü şairlerin söylediklerine inanarak yol alabilen çok az kişi olduğunu söyleyebilirim. Oysa 1960'larda ve bir noktaya kadar 1970'lerde pek çok gencin –hem

de en iyilerinin– şiiri kendilerine yaşam rehberi olarak gördüğüne inanıyorum. Burada Birleşik Devletler'deki gençleri kastediyorum, ama aynı durum Avrupa – en çok da Doğu Avrupa için geçerli. Bugün genç ruhları biçimlendirmekte Brodsky ya da Herbert veya Enzensberger yahut (pek emin olmasam da) Allen Ginsberg kadar güçlü kim var?

Bana öyle geliyor ki, 1970'lerin sonlarında ya da 1980'lerin başında bir şeyler oldu ve bunun sonucunda sanat içsel yaşamımızdaki öncü rolünden vazgeçti. O tarihle bugün arasında siyasal, ekonomik, hatta dünya çapında tarihsel nitelikte ne olmuşsa, ne geçmişse, bunun adının konmasına destek vermeye hazırım; bununla beraber yazarların ve sanatçıların liderlik rollerini kaybetmeye karşı direnç göstermekte genellikle başarısız olduklarını ve o başarısızlık yüzünden bugün daha yoksul olduğumuzu düşünüyorum.

En iyi dileklerimle,
John

23 Ekim 2009

Sevgili John,

Seni bir an olsun (bu ortamda neşe sözcüğü uygun düşerse) neşelendirmek için yazıyorum. Geçen gece PEN'in sponsor olduğu, Bush döneminde ABD yönetiminin zulmünü belgeleyen "İşkenceyi Hesaba Katmak" başlıklı bir etkinliğe katıldım (program broşürünün kapağını ilişikte gönderiyorum). Amerikan PEN'inin yeni başkanı Anthony Appiah açılış konuşmasında, *Kötü Bir Yılın Güncesi*'nden bir bölüm –Sibelius ve Guantamo, insanlığın onur veren ve insanlığın utanç veren yanları hakkındaki bölümü– aktardı; o gece senin de aramızda olduğunu bilmek ve mektubu seni haklı olarak derinden inciten İngiliz kadının aksine dünyada senin yapıtlarını özümseyen insanlar da olduğunun kanıtlanması beni (bu ortamda sevinmek sözcüğü uygun düşerse) sevindirdi.

Dokuz gün önceki faksına cevap vermekte geciktiğim için beni bağışla. İşin doğrusu, 70'lerin sonu ya da 80'lerin başından bu yana sanatın içsel yaşamımızdaki rolünün önemini yitirdiği görüşüne cevap olarak tutarlı, uygun bir şey söylemeye çalıştığım için geciktim. Düşüncelerimi belirttiğim ve öfkeyle verip veriştirdiğim birkaç sayfa yazdım, ama beğenmedim. Yazdıklarımı sığ ve sıkıcı buldum, o yüzden de sana göndermekte çekimser kaldım. Dahası, o konuyu ne kadar çok düşünürsem, moralim o kadar çok bozuluyor – kendi dönemimin, kendi yaşamımın ölüm ilanını, anma yazısını yazıyormuşum gibi bir duyguya kapılıyorum.

Yazmaya çalıştığım yaklaşımların bazıları: 1) Kapi-

talizm zaferinin analizi, 2) Pop kültürün "yüksek kültür"e karşı zaferi, 3) Komünizmin çöküşü ve onunla birlikte devrimci idealizmin, toplumun yeniden oluşturulabileceği kavramının da çöküşü, 4) Modernizmin ölümü.

Bu konuları irdeleyerek birtakım cevaplar bulunabilir, ama benim bulabildiğim tek şey hüzün.

Ama sen haklısın. Bir zamanlar var olan bir şey artık kayboldu gitti. Bu kayıp için sanatçıları mı suçlamak gerektiğini bilemiyorum. Belki de özellikle herhangi birinin suçlanamayacağı kadar çok fazla etmen vardır. Ancak, kesin olan bir şey var: Bütün cephelerde aptallık arttı. Amerikan İç Savaşı sırasında askerlerin yazmış olduğu mektuplar okunacak olursa, o mektuplardan çoğunun günümüz İngilizce profesörlerinin yazılarından çok daha edebî, meramını çok daha iyi ifade eden, dilin nüanslarına çok daha duyarlı oldukları ortaya çıkar. Okullar mı kötü? Kötü okullara göz yuman hükümetler mi kötü? Yoksa bunun nedeni sadece dikkati dağıtan fazlasıyla çok eğlence, fazlasıyla çok neon tabelaları, fazlasıyla çok bilgisayar ekranı, fazlasıyla çok gürültü mü?

Tek tesellim, her şeye rağmen, sanatın varlığını sürdürüyor olması. Sanat, insanın bastırılamayan bir gereksinimi ve günümüzün acımasız koşullarında bile sayısız iyi yazar ve iyi sanatçı var; büyük yazarların, büyük sanatçıların ve onların yapıtlarını izleyenlerin sayısı azalmış olsa bile, sanat uğraşını sürdürmeye değecek yeterli sayıda insan var hâlâ.

Sana bugün bu kadar az görüş belirttiğim için kusuruma bakma. Korkuyorum. Gelecek sefer daha iyisini yaparım, söz.

Sevgilerle,

Paul

2 Kasım 2009

Sevgili Paul,

Kısa birkaç şey söylemek için sporla ilgili tartışmamıza yeniden dönebilir miyim?

Theodore M. Porter'ın *Trust in Numbers* (Sayılara Güvenmek) (1995) adlı "rakam takıntısı" tarihçesi hakkındaki kitabını okuyorum. Porter "olaylar ve sayılar" alanında sayılara olan tutkumuzun uzun bir geçmişi olmadığını göstermekle ilgileniyor: Miktar belirleme merakının XVIII. yüzyıl ortalarında başladığını söylüyor.

Kitlesel sporların önem kazanması ile sayı tutkusunun birbirleriyle ilintisiz olmadığını düşünüyorum; bir başka deyişle, günümüzde sporların sayı paketleri halinde sunuluyor olmasının bir nedeni olabilir. Örneğin çeşitli futbol kurallarını düşün. Bildiğim kadarıyla, futbolun Avrupa'daki atası, komşu köylerin delikanlıları arasında her yıl yapılan ve ortaya konulmuş ödülü alıp kendi köyüne götürmeyi amaçlayan bir yarışmaydı. Ödülün ne olduğu önemli değildi. Bir zamanlar ödül olarak kelle konuyordu, insan ya da hayvan kellesi, ama genellikle mesane ya da hayalar olurdu. Yarışmaların çok az kuralı vardı ("takımlar" değişik sayıda olabiliyordu, oyun alanı kırın tamamını kaplardı, yarışlar koşma ve/veya önünü kesme ve/veya güreş, hatta belki de göz oyma oyunları biçimindeydi) ve karşılaşma tek bir sayı kazanıldığı anda biterdi.

Bu yarışmaların gerçek anlamda oyun olabilmesi, ancak XIX. yüzyıl ortalarında kuralların belirlenmesiyle gerçekleşti. Bu kurallarla birlikte de oyunların bugünkü sayılara bağlı yapısı ortaya çıktı: oyuncu sayısı, oyun alanı-

nın boyutları ve işaretleri, oyun süresi, sayı yapma koşulları, galibiyetin tanımı vb.

Yahut sopa ve topla oynanan oyunları düşün. Bu oyunların kökeninin, bir kişinin diğerine taş attığı, ötekinin de kendini kalkan ya da değnekle savunduğu oyun türü olduğunu düşünüyorum. Hedef (krikette olduğu gibi) sopayı tutan adamın savunduğu bir nesne olarak yeniden tanımlandığında oyun daha tehlikesiz bir hal alır; (beyzbolda olduğu gibi) sopayı tutan adamın az çok arkasındaki insan boyunda soyut bir nesne hedef olarak tanımlanınca tehlike daha da azalır. Oyunun son biçimiyle ilgili reformu yapanlar, oyuna bir de ağır rakamsal yük bindirdiler –iki oyuncu arasındaki uzaklık, "topun" (taşın) büyüklüğü ve malzemesi, "sopa"nın (değneğin) boyu, vb.–, bunların üstüne de topa başarılı vuruş (tur) için soyut bir rakamsal ödüller ve "vuruş noktası"nı terk etme, vb. için de cezalar sistemi geliştirildi.

İlkel yarışmalar, ancak kuralların egemen olduğu eğlenceler biçiminde yeniden oluşturulduktan ve galibiyete soyut, rakamsal bir tanım getirildikten sonra modern yaşamda kabul gördü.

Boksun ilginç bir durumu var. Boks, ilkel yarışma ruhuna en yakın spor özelliğini sürdürüyor. Sayı ölçütünü getirenler (örneğin, en azından amatör maç kurallarında vuruşlara puan vererek) boksu da modernize etmek için ellerinden geleni yaptıkları halde, boks hâlâ yarı ehlileşmiş niteliğini koruyor, bu yüzden de kibar sporların uç noktasında sallanıyor.

Bütün sporlarda var olan kahramana tapma ("Keşke babam X gibi olsaydı!" ya da "Babam olduğunu söyleyen adam gerçek babam değil, gerçek babam X!") olgusu ile

henüz olgunlaşmamış zihinleri, "Kendilerini A Takımı diye adlandıranlar B Takımı diye adlandıranlardan daha mı iyi?" ya da "A Takımı'nın ekip başarısının oyuncuların bireysel başarılarının toplamını geçmesinin bir yolu var mıdır?" gibi zor sorulardan kurtaran ve toplumca uygun görülen rakamlara indirgeme sistemlerini kaynaştırdığı için beyzbol ve kriketin belirli yapıda erkek çocuklarına çekici geldiğini düşünüyorum.

Senin Kevin Rabalais'e verdiğin röportajda (geçen hafta sonu *The Australian* gazetesinde yayımlandı) anlattığın, kurşunkalemi her an yanında olmayan bir çocuğun başına gelebileceklerle ilgili uyarıcı hikâyeyi okuyunca bu fikirler aklıma geldi.

23 Ekim tarihli mektubuna teşekkür ederim. Sanatçılar elli yıl önce yaşamımızda önemliyken neden artık değiller, sorusuna ben de senden daha iyi bir cevap veremiyorum.

Şu anda, hatta belki de bir süredir kendi döneminin, kendi yaşamının ölüm ilanını, anma yazısını yazıyormuş gibi bir duyguya kapılmana gelince, ölüm döşeğindeki hastaların bakımı hakkında geçenlerde duyduğum bir şeyi anlatayım: Ölmek üzere olan kişinin kendi yaşamı –başarıları, pişmanlıkları, anıları, yaptıkları işler– hakkındaki düşünceleri, profesyonel eğitim görmüş bir danışmanın yardımıyla kayda geçiriliyor, sonra bu kayıt güzel bir biçimde ambalajlanıp (CD veya ciltlenmiş çıktı olarak) hastanın ölümünden sonra ailesine teslim ediliyor. Bu konseptin pazarlayıcısı, hayat hikâyelerini bu şekilde anlatma fırsatını bulan hastaların daha huzur içinde öldüklerini iddia ediyor.

En iyi dileklerle,
John

13 Kasım 2009

Sevgili John,

Sana son mektubumu gönderdikten bir gün sonra bir dostumun yazdığı romanın İngilizce çevirisi geldi – dağ gibi bir kitap, senin de benim de şimdiye kadar bütün yazdıklarımızdan üç-dört kat uzun. Yazar dostum çevirmeni pek tanımıyormuş (daha önceki çevirmeni emekli olmuş), bu romanın en önemli kitabı olduğunu düşündüğü (ki öyle) ve kendi İngilizcesi yeterli olmadığı için, birkaç ay önce çeviriyi okuyup Amerika'daki editörüne görüşlerimi bildireceğime söz vermiştim. O işi dün bitirdim – binlerce ve binlerce sözcük arasından ağır ve zahmetli bir çalışma oldu; başından sonuna kadar çevirmenin yaptığı yanlışlara şaşakaldım, (henüz doğrulanmasa da) İngilizcenin kadının ilk dili olmadığı sonucunu çıkarıyorum. Yaptığı yanlışların çoğu ufak hatalar –örneğin, "sanki" yerine "gibi", "o ve ben" yerine "beni ve onu", mastarla fiil arasına zarf girmesi, sıfatların zarf gibi kullanılması, geçişli ve geçişsiz fiillerin insanın tepesini attıracak kadar birbirine karıştırılması– ama bu yanlışlar bir araya gelince kulak tırmalayan bir dil yapısı ortaya çıkıyor ve kitabı bu haliyle basılamaz duruma getiriyor. Tabii düzeltiler yapılacak, sonuçta her şey yoluna girecek; ama bu çalışma boyunca ben hep, birkaç ay önce "anadil" kavramı ve bir dile hâkim olabilmenin aslında ne kadar karmaşık bir iş olduğu, belirli bir deyimi "kendine mal etmek" için kaç kural ve ilkenin, kaç kural ve ilke istisnasının özümsenmesi gerektiği hakkındaki tartışmamızı düşündüm. En ufak bir yanlış adım sistemin mekanizmasını anlamayı engeller. Tek bir falso, alarm zillerini çaldırmaya yeter. Tıpkı geçen gün Manhattan'a gitmek için bizim buradaki kiralık araba ofisini aradığımda başıma gelen olay gibi.

Arabayı gönderecek olan kadına adresi verdim, herhalde bilgisayardaki haritaya bakıp adresi buldu ve Bilmem-ne Caddesi ile Houston Caddesi arasında, dedi (Houston'u, Texas'taki Hewston şehri gibi telaffuz etti). Oysa New York'ta yaşayan herkes bunun Howston olarak söylendiğini bilir – hemen, "New Yorklu değilsiniz, öyle değil mi?" diye sordum, kadın da New Yorklu olmadığını, buraya yeni taşındığını söyledi. Bunun üzerine savaş filmlerindeki, casus filmlerindeki bazı sahneler aklıma geldi; hani Amerikalı rolü yapan Alman ya da Alman numarası yapan Amerikalı, örneğin Howston yerine Hewston gibi bir dil sürçmesiyle yakayı ele verir. Ardından idam mangası gelir. Koca bir tabur öldürülür. Savaş kaybedilir. Anadili bilmek ne kadar da karmaşık bir iş, nasıl da incelikli bir iş!

• • • • •

Aydınlanma döneminin rakam takıntısı ve örgütlü sporların gelişmesi hakkındaki görüşün dâhiyane. Beyzbola ne kadar aşina olduğunu bilmiyorum, ama Amerika'da yaşadığın süreyi düşününce, en azından bir fikir sahibi olduğunu tahmin ediyorum. Bildiğin gibi, beyzbol, sayıların egemen olduğu bir oyundur. Her maç, her maçın her hareketi ânında istatistiğe dönüştürülür ve o istatistiklerin kaydı tutulduğu için, bugünkü bir maçın her hareketi beyzbol sporu tarihçesi içinde yer alır. 1927'de ABD başkanının kim olduğunu çok az Amerikalı anımsar, ama beyzbol meraklısı herkes 1927'nin Babe Ruth'un tam 60 tur vuruşu yaptığı yıl olduğunu söyleyebilir. Neredeyse Talmud'da yer verilmiş sayıları anımsatan bu sayı saplantısı hakkında bir fikir edinmen için, "Beyzbol Ansiklopedisi"nden bir sayfanın fotokopisini gönderiyorum; bu ansiklopedide bir yığın bilginin yanı sıra, beyzbol sporu icat edildiğinden bu yana isterse tek bir maça katıl-

mış olsun, her oyuncunun yaptığı sayı yer alır. Örneğin Paddy Mayes'in bütün kariyeri, hepsi de 1911'de oynadığı beş maçtan ibaretken, Willie Mays, o efsanevi Willie Mays, (kalemi yanında olmayan çocuk hikâyesindeki çocuk) 1951'den 1973'e kadar tam 2992 maçta oynamış. İşte bu gerçekten rakam takıntısı. Beyzbolu bilmeyenlere bu grafikler tam bir saçmalık gibi gelebilir.

• • • • •

Futbol kurallarının XIX. yüzyıl ortalarında belirlendiğini söylüyorsun. On yılı aşkın bir süre önce futbol konusundaki bir yazı için araştırma yaparken, standart kuralların ta 1801'de –yani XVIII. yüzyıl ortalarına ve "kantitatif ruhun" doğuşuna daha yakın bir tarihte– ortaya çıktığını ve böylelikle Napoléon'un "Eton'ın oyun sahalarında"[1] yenilmesine yol açtığını gördüm. Ama kuralları 1863'te Cambridge Üniversitesi'nde belirlenen bugünkü futbol konusunda haklısın.

Sopa ve topla oynanan oyunlara gelince; bir yerde kriketin kökeniyle ilgili şu teoriye rastladım: Atılan bir nesneyle (Taş? Top?) üç bacaklı taburelerin devrilmesi amaçlanıyor; zamanla oyuna daha da çekişmeli nitelik kazandırmak için, atılan nesnenin tabureye çarpmasını önlemek üzere sopa kullanılmaya başlıyor. Taburenin üç bacağı, zamanla kriket kalesi oluyor. Akla yakın mı? Olabilir.

• • • • •

The Australian gazetesi için Kevin Rabalais'e verdiğim röportajdan söz etmişsin. Doğrusu, adama ne söyle-

1. Wellington Dükü'ne atfedilen, "Waterloo Savaşı Eton'ın oyun sahalarında kazanıldı," sözü, İngiliz askerlerinin gücünü ve cesaretini simgeler. (Ç.N.)

diğimi hiç anımsamıyorum. Yıllardır benimle röportaj yapanlara söylediklerimle ilgili hiçbir şey hatırlamıyorum. Yüzlerce söyleşiden aklımda kalan tek bir hece yok. Buna karşılık, normal sohbetler dediğimiz, Siri'yle, seninle, dostlarımla, arkadaşlarımla, akrabalarımla yaptığım konuşmaların çoğunu anımsayabiliyorum. Röportaj bir bakıma etkinlik olmayan bir şey midir, anormal bir etkinlik midir, sohbet olmayan bir sohbet midir? Röportaj devam ederken bile az önce söylediklerimi unuttuğum oluyor. Sözcükler ağzımdan çıkar çıkmaz buharlaşıp kayboluyor. Acaba yeni soruya vereceğim cevabın gerginliği mi bir önceki cevabımı unutturuyor? Aptalca bir şey söylemek korkusu mu hatırlama yetimi engelliyor? Yoksa bunun nedeni kendimden söz etmenin yarattığı sıkıntı mı?

Geçen yaz buraya geldiğinde, röportaj vermekten vazgeçtiğini söylemiştin. Eskiden sana da böyle şeyler oluyor muydu – yoksa bu tuhaf amnezi sadece benim başıma mı geliyor?

Her halükârda, Kevin Rabalais'e kalem hikâyesinden söz etmişsem, sekiz yaşımdayken Willie Mays'le karşılaşmamı anlatmış olmalıyım. Bunun devamını, üç yıl kadar önce olan bir şeyi de anlatmış mıyım? Eğer anlatmamışsam bana haber ver de, gelecek mektubumda sana anlatayım; tuhaf ve dokunaklı, anlatmaya değer bir hikâyedir.

• • • • •

Bellekle ilgili olarak dün akşam ikimizi de şaşırtan bir şey oldu. Yirmi beş yıl kadar önce Siri'yle devlet televizyonunda Claudette Colbert'in başrolünü oynadığı *Üç Köşeli Ay* diye Büyük Bunalım'la bağlantılı 1933 yapımı, komedi-dram karışımı bir film izlemiştik. Filmin son de-

rece iyi olduğu kanısına varmış ve geçen çeyrek asır boyunca da ondan kayıp bir hazine, dönemin en iyi filmlerinden biri olarak söz etmiştik. Geçen hafta filmin DVD'sinin çıktığını öğrendim ve hemen bir kopya sipariş ettim. DVD dün geldi. Akşam yemeğinden sonra DVD'yi bir heves başlattık ve ikimiz de, hem tek tek, hem ortaklaşa düş kırıklığına uğrayarak filmin hiç de iyi olmadığını, olsa olsa orta karar denilebileceğini gördük. İlk görüşümüzde nasıl o kadar yanılmıştık? Daha da önemlisi, konunun temel özelliklerini ikimiz de – ama farklı biçimlerde yanlış anımsıyorduk. Siri, Claudette Colbert'in üç kız kardeşi var diye hatırlıyordu, oysa üç erkek kardeşi vardı. Ben de Claudette Colbert'in iş bulup aileyi kurtardığını düşünüyordum, meğer işe girdikten iki hafta sonra işten atılmış.

Buna ne anlam vermeli?

Belleğin, irdelememiz gereken bir şey olabileceğini düşünüyorum. Ya da belleği sorgulamak çok kapsamlı olacaksa, belleğin yanıltıcı olgularını tartışabiliriz.

En sıcak sevgilerle,

Paul

22 Kasım 2009

Sevgili John,

Bu alıntı bugünkü *Sunday Times* gazetesinin spor bölümünden, (senin son mektubun üzerine) hoşuna gideceğini sanıyorum; özellikle de, "... sporun geleceği rakamlarda yatıyor," sözü. Bu yazıda söz ettikleri istatistikler, sana geçenlerde gönderdiğim grafiklerin çok derinine – yahut ötesine geçiyor. Günden güne salt kuramsal fizik âlemine yaklaşıyoruz.

Öte yandan, oyuncuların yaptıkları her şey rakamlarla ifade edilebilse de, oyuncuların kendileri birer robot değil. Ted Williams'la Stan Musial'ın – gelmiş geçmiş oyuncuların en büyüklerinden ikisinin, 1946'daki o şirin fotoğrafını düşün.

Seni düşünüyorum...

En iyi dileklerle,

Paul

15 Aralık 2009

Sevgili Paul,

Röportaj verdikten sonra, söylediklerimi hatırlamadığım olup olmadığını soruyorsun. Tam olarak değil. Ama röportaj yapanların karşısında cafcaflı cümlelerle konuşmamı dinlemek çok sıkıcı geliyor. Bence ancak iki taraf arasında karşılıklı bir akım olduğu zaman yapılan konuşma gerçektir. Röportajlarda ise böyle bir akıma çok ender rastlanır.

Eğer o konuya yeniden dönmeyi hatırlayabilirsek, ileride bir gün bellek meselesini tartışmayı isterim. Şimdilerde belleğin beni en çok ilgilendiren yanı, dikkat dağılması ve unutkanlık. Yeryüzündeki yetmişinci onyılımın sonuna yaklaşırken, hafıza kaybını gösterecek ilk belirtiyi yakalayabilmek için kendimi titizlikle izliyorum. Henüz bir belirti yok – en azından bir işaret olarak kabul edebileceğim bir belirti yok.

Beyzbol istatistiklerini gösteren sayfalar için teşekkürler. Bunlar, her yıl dünya kriket istatistiklerini derleyen "Kriketçinin Almanağı"na, diğer adıyla "Wisden Almanağı"na çok benziyor.

Yiyecekleri –yiyecek ve yiyecek tabularını– düşünüyorum. Franz Kafka'nın vejetaryen olduğunu uzun zamandır biliyordum. Bu durumun baba evinde çok tartışma konusu olduğunu daha yeni öğrendim – belki Kafka da bu tartışmaları kışkırtmaktan kaçınmıyordu. Geçenlerde Ernst Pawel'in Kafka hakkındaki kitabını okudum. Pawel, Kafka'nın yiyecek konusundaki tutumunu ciddiye almakla kalmıyor –herhalde *Açlık Sanatçısı*'nı okuyan

herkes de öyle yapar– aynı zamanda bunu Musevilikteki perhiz geleneğiyle de ilintili görüyor.

Çevremizde yiyecek konusunda iki söylem dolaşıyor ve ikisi birbiriyle şaşılacak kadar az bağlantılı gibi görünüyor. Bu söylemlerden biri, bu konuda koskoca özel dergilerin yayımlanacağı kadar yaygınlaşıp kitleselleşmiş yemekler ve özgün mutfaklar hakkında. Diğeri ise anoreksiya ve bulimia gibi psikofiziksel bozukluklar, daha genel olarak da obezitenin yaygınlaşması gibi yemeğe bağlı patolojik konularla ilgili.

Aklımı kurcalayan soru şu: Yaşamlarında yemeğin özellikle derin bir anlam taşımadığı, yemeği sadece bünyenin beslenmesi ve belki de geçici bir haz kaynağı olarak gören çoğunluğa karşı, Kafka gibi yemek konusunda moda deyimiyle "meselesi olan" bir azınlık (hatta belki bazı ülkelerde kaygılandıracak kadar büyük bir azınlık) olduğu doğru mu? İnsanları böyle iki basit sınıfa ayırmak, ana babalarıyla "meselesi" olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayırmaya benzemiyor mu? Farklı türde ve farklı derecelerde olsa da, hepimizin ebeveynimizle "meselemiz" yok mu? (Ben bu soruları sorarken Freud'un ruhu dirseğimin dibinde gezinip duruyor.) Pawel gibi bir araştırmacıdan kaçımız temiz kâğıdı alabiliriz?

Yiyeceklerin, ancak ayrıcalıklı sınıftan olanların yemek seçmesine ve yemekle "meseleleri" olmasına olanak vereceği kadar kıt olduğu bir dönem –hem de çok eski bir geçmişi olmayan bir dönem– yaşandığını düşünmek hoşumuza gider.

Büyük olasılıkla senin ve benim atalarımın da yer aldığı sıradan halk kitleleri içinse, önemli olan tek şey karın

doyurabilecek kadar yiyecek bulmaktı; talihin yaver gider de biraz kilo alırsan, bu senin için övünç, komşuların için de kıskançlık nedeni olurdu.

Sosyal tarihin bu versiyonunda, yediklerimiz ya da yemediklerimizle ilgili sıkıntılar ancak çok yakın bir geçmişte –son elli ya da yüz yılda diyelim– büyük ölçüde artmış olabilir.

Ama bu versiyonun doğruluğundan kuşkuluyum. Kıtlık koşullarında bile yiyeceklerle ilgili sıkıntılar yaşanmış olup olmadığını merak ediyorum. Hem zaten bütün dinlerde yer alan perhiz olgusu neyle ilgilidir? (Ruhun arınması, nefsin bastırılması vb. gibi dinlerin kendi vazettiği koşullar dışındaki perhizlerin neyle ilgili olduğunu kastediyorum.) Yoksulların ve cahillerin bile yiyeceklerle ilintili sıkıntıları olup olmadığı sorusu cevaplanamayacak bir soru değildir: Dünyada kıtlık içinde yaşayan milyarlarca insan var – bu soruyu onlara sormamız yeter. Ama yiyeceğin onların yaşamındaki derin anlamlarını araştıran birileri var mı? Bildiğim kadarıyla yok.

Freud'un bu duruma uyduğunu düşündüğüm bir yorumu var. Freud diyor ki, eski çağlardaki erotik yaşamı bugünkü erotik yaşamdan ayıran fark, eski çağlarda dikkatin erotik dürtüde yoğunlaşmasına karşın, bugün erotik nesne üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bunu yemek konusundaki yazılara uygula. İnsanın dikkatini, mönüdeki X mi yoksa Y mi sorusu yerine, içimde beni Y yerine X'i seçmeye yönelten şey nedir, sorusuna yönlendirmenin anlamı ne olur? Tattan alınan hazzın çözümlenemeyeceği, bir tarihçesi olmadığı, psişik boyutu olmadığı (bireyin kişisel yaşamında psişik boyutu olmadığı) gerçekten doğru mu? Böyle bir analize yasak (ağız tadını kaçıran

bir yasak) konulması gerektiğini gerçekten kabul ediyor muyuz?

Yiyecek tabularıyla ilgili olarak antropologların yaptığı açıklamalar, tabunun bir dış gruba karşı bir iç grubu belirlediğini ve bu yolla o iç grubu bir arada tuttuğunu belirtiyor. Bu açıklamada tabunun içeriği ikinci derecede önem taşıyor (pulsuz deniz hayvanları, inek sütü). Ama bu bana son derece soyut, son derece kuramsal geliyor. Vietnam'daki bir sokak tezgâhında bilmediği bir kasaplık hayvanın asılı olduğunu gören bir Batılı bunun ne olduğunu sorup da köpek olduğu cevabını alınca, bir an tiksinti duyar, hatta belki de midesi bulanır. Bu tiksintinin kültürel bir koşullanmadan kaynaklandığını anlatmak o duyguyu azaltmaz. Çevresinde toplanıp sırıtarak onun tepkisiyle alay eden Vietnamlılar da, Batılıya o etten daha az –Nasıl derler?– iğrenç görünmez.

Hermann Kafka'nın sofrasındaki Franz Kafka'ya dönelim. Franz'ın, Hermann gibi aklı başında bir burjuvaya nasıl göründüğü hakkında, Pawel sayesinde fikir edinebiliyoruz; ama acaba Hermann Franz'a nasıl görünüyordu?

En iyi dileklerle,
John

> Kafka'nın midesindeki arazlar sona erdi; ama onlara neden olan ve giderek çıbanlar ve sonunda ölümcül olacak hastalığının başlangıcına kadar her gün süren baş ağrıları gibi başka rahatsızlıklar biçiminde ortaya çıkan temel çelişkiler sona ermedi. Ancak, daha da önemlisi, bir bölümü özgün haliyle ne kadar akılcı olsa da bu beslenme rejiminin bir bütün olarak saplantı niteliğine dönüşmesinin nedenleri, çoktan yitirilmiş anı-

ların derinlerindeki kaynaklardır; bunlar hızla Yahudilikteki beslenme kurallarının tılsımlı işlevinin yerine geçen ve Kafka'nın farkında olduğu gereksinimlerden ve amaçlardan çok daha farklı gereksinimlerle amaçlara hizmet eden baskıcı ritüeller sistemine dönüştü. Kafka'nın bilinmeyen günahların cezası ve kefareti olarak giderek yoğunlaşan bir biçimde kendine uyguladığı dünya nimetlerinden el etek çekme disiplini, uygun karşılanmayan dürtüleri bastırmaya yaradı, ama sonuçta bu disiplinin kendisi öç alırcasına tahrip edici bir nitelik aldı. Kafka'nın belirli yiyecekleri yemeyişinden kendini zorladığı açlık diyetine geçişinde giderek artan bir vahşet öğesi vardı; ölümüne yol açan hastalığının –gırtlak veremi– yutmayı olanaksızlaştırması yüzünden bir bakıma gerçekten açlıktan ölmesi, bu diyete acıklı bir ironi yükledi.

Bir koşer kasabın torununun –görünürde pratik nedenlerle başlayıp sonradan da ahlaki ilke olarak– vejetaryen olması, kesinlikle rastlantısal değildir. Ama Kafka işi daha da ileri götürdü. Sofu ataları gibi dinsel kurallara tümüyle uymaya yöneldi, ama büyük bir farkla: *Kaşrut* ya da Yahudi beslenme kurallarına uyulması, bireyle cemaat arasında bir bağ kurarken, Kafka'nın uyguladığı ritüeller onu cemaatten tamamen kopardı ve sadece atalardan kalma geleneklere değil, kendi ailesine bile yabancılaşmasına neden oldu. Topluluk içinde "geviş getirmek" tuhaf kaçtığı için, zamanla yemeklerini tek başına yeme alışkanlığını geliştirdi ve bir başkasının karşısında yemek yemekten nefret etti.

Ernst Pawel, *The Nightmare of Reason: A Life of Franz Kafka*, New York: Farrar Straus Giroux, 1984. (Mantığın Kâbusu: Franz Kafka'nın Yaşamı)

18 Aralık 2009

Sevgili John,

"Eğer o konuya yeniden dönmeyi hatırlayabilirsek, ileride bir gün" benimle bellek meselesini tartışmayı istediğini okurken, kahkahalarla güldüm. Sonraki cümlede dikkat dağılması ve unutkanlıktan söz ediyorsun, ondan sonraki cümlede de yeryüzündeki *yetmişinci* onyılının sonuna yaklaştığını yazıyorsun, bu da seni yedi yüz yaşında yapar! Tabii bu bir dil sürçmesi; gençken, genel olarak hafıza kaybına eğilimli olmadığımız bir çağda bile hepimizin zaman zaman yaptığımız bir yanlış; ama tam da dikkat dağılması ve unutkanlıktan söz ederken dil sürçmesi olunca, çok eğlenceli oluyor.

Senin gibi yaşı ilerlemiş biri için, son karşılaşmamızda çok dinç göründüğünü söylemeliyim.

•

Geçen yıl festivalde çok beğendiğimiz Rus filmi *Dikoe Pole*'yi[1] herhalde hatırlarsın. Filmin ABD'de henüz dağıtımcısı yok; bu bana haksızlık gibi geldiği için geçenlerde Modern Sanat Müzesi'nin film bölümünde (müzede her yıl düzenlenen Yeni Yönetmenler/Yeni Filmler Festivali'nde gösterilecek filmlerin seçimini yapanlardan biri olan) bir küratör ahbabımı arayıp filmin DVD'sini izlemek üzere bizim eve çağırdım. Arkadaşım filmi çok beğendi ve gösterimini sağlamak için elinden geleni yapacağını söyledi. Harika bir haberdi bu. Ertesi gün beni arayıp film bölümündeki bir arkadaşının müzede Gürcü filmleri

1. Çeşitli ödüller kazanan ve 2009 Altın Koza Film Festivali'nde de gösterilen *Dikoe Pole*, ünlü Gürcü-Rus yönetmen Mikheil Kalatozişvili'nin son filmidir. (Ç.N.)

festivali düzenlemek amacıyla Gürcistan'da olduğunu, *Dikoe Pole*'yi izlediğini, çok etkilendiğini ve filmi getirmeye çok heveslendiğini haber verdi. Bu da harika bir haberdi, ama sonra ayakkabının öteki teki de düştü. Meğer, Estoril'de tanıştığımız, filmin gösteriminden sonraki Soru/Cevap bölümünde çok güzel ve zekice konuşan o kırk dokuz yaşındaki yönetmen bir aydan kısa bir süre önce ölmüş. Arkadaşım olayın ayrıntılarını anlatamadı. Çok üzüldüm. Duymayı aklımdan bile geçiremeyeceğim bir şeydi bu. Dorothy'yle senin de haberiniz olsun istedim.

•

Son mektubunda *The Australian* gazetesine verdiğim röportajdan ve o gazeteciye anlattığımı hatırlamadığım kalem hikâyesinden söz ediyorsun. O hikâyenin sonraki bölümünü sana daha önce anlatmamış, anlatmaya söz vermiştim. Mektubunda bununla ilgili bir şey söylemediğin için, anlatmadığımı tahmin ediyorum.

Hikâyenin birinci kısmı, *Collected Prose* (Toplu Yazılar) kitabımın 5. bölümündeki gerçek olaylar dizisinde, "Neden Yazılır?" başlığıyla 271-272. sayfalarda yayımlandı. Çocukluktaki o yoksulluk hikâyesini dikkatle okuduktan sonra, al sana ikinci bölümü:

2007 Ocak ayında New York'un soğuğundan kaçmak için Siri'yle Key West, Florida'daki bir edebiyat şenliğine gittik. Oradaki yazarlardan biri, ortak dostumuz film yönetmeni Wayne Wang'ın tanıştırdığı ve 90'larda birkaç kez karşılaştığım Amy Tan'di. Yıllar önce Wayne, Amy'yle ilgili ilginç bir hikâye anlatmıştı, ben de onu yine gerçek olaylar dizisinde "Kaza Raporu" başlığıyla yazdım (Toplu Yazılar, sf. 273). Amy'yi tekrar görünce o kitabımı göndermeyi unuttuğumu fark ettim ve Key West'te bir kitap alıp ona verdim. Amy, San Francisco'ya dönerken uçakta ken-

disiyle ilgili hikâyeyi okumuş, ayrıca içinde Willie Mays'in olayının yer aldığı diğer hikâyelerin de hepsini okumuş. O sırada yetmiş altı yaşında olan eski beyzbolcu, San Francisco yakınlarında bir kasabada yaşıyormuş ve Amy'nin iki arkadaşı da adamın bitişik komşularıymış. Amy evine varır varmaz onları aramış, hemen gidip benim kitabımı almalarını, sonra da Willie Mays'in kapısını çalarak 1955'teki karşılaşmamızı anlatan hikâyemi ona okumalarını söylemiş. Amy'nin arkadaşlarının anlattığına göre, hikâyeyi dinlerken Willie'nin gözleri dolmuş, hikâye bittikten sonra bir-iki dakika, hayretle başını sallayarak, "Elli iki yıl, elli iki yıl..." diye tekrarlayıp durmuş.

Amy bunu haber vermek için Siri'yi aramış, ama benden gizlemişler. Altmışıncı doğum günümün olduğu ertesi hafta, dost Amy Tan New York'a geldi, bizi yemeğe davet etti ve bana Willie Mays'in imzaladığı bir beyzbol topu armağan etti. Sonunda yaşlı adam, küçük çocuğun çok istediği şeye kavuştu. Tabii artık topu istemiyordu, ama mesele o değildi. Başka hiçbir neden olmasa bile, Willie'ye dokunaklı gelen elli iki yıl gerçeği onu da duygulandırmıştı.

•

Seni eski yazılarımı okumaya zorlamaktan çekiniyorum, ama elinin altında "Toplu Yazılar" varsa, "Kafka" (sf. 303), "Açlık Sanatı" (317) ve "New York Babil Kulesi" (325) bölümlerine de göz atabilirsin. Bunların hepsi çok eski, yirmili yaşlarımdayken yazdığım metinler, ama Kafka ve yiyecek hakkında ortaya attığın soruların bazısıyla doğrudan bağlantılı.

Pawel'in kitabını ilk basımında aldığımı (1984! – insan bu kadar zaman geçtiğine inanamıyor) ve Kafka hakkında o zamana kadar okuduğum kitapların en iyisi ol-

duğunu düşündüğümü anımsıyorum. Daha sonra yazılmış biyografilerin onu aşmış olabileceğinden kuşkuluyum. Mektubunun sonunda alıntıladığın bölüm, hem insanın kanını donduruyor, hem de son derece açıklayıcı; gençliğimdeki o hayli soyut, kısa yazıda anlatmaya çalıştığım insanın kendini sabote etmeye zorlamasını en ayrıntılı biçimde irdeliyor. Kafka, yiyecek konusunda insanın kendine eziyet etmesinin uç örneği, ama hemen hepimizin yiyecekle ilgili "meselemiz" olduğu görüşüne katılıyorum; sözünü ettiğin yemekle ilgili patolojik sorunlarımız olmasa da, ağzımıza attığımız şeylerle "karmaşık ilişkilerimiz" var. Freud'a değinirken söylediğin gibi, mönüde Y'yi değil de X'i seçmemizin mutlaka psikolojik bir nedeni de vardır. Bütün bunlar çocukluktan kalma bastırılmış anılara kadar uzanıyor mu? Olabilir.

Değindiğin noktaları çok yerinde buldum, hiçbirine itirazım yok; ama belki yemeğin toplumsal işlevini, bayram günlerindeki ritüelleri (Noel, Şükran Günü, Hamursuz'da her yıl aynı yiyeceklerin hazırlanması geleneğini), öğün kavramının kendisini de ele alabiliriz. Neden sadece acıktığımız, midemiz yememiz gerektiğini söylediği zaman yemiyoruz? Günün sabah kahvaltısı, öğle yemeği, akşam yemeği olarak bölünmesine kim karar verdi? Pawel'in, Kafka'nın yalnız başına yemek alışkanlığını yazdığı son cümlesini okurken, çoğumuzun tek başına yemek yemeyi sevmediğimizi, hemen herkesin başkalarıyla (eşleri, dostları, aileleriyle, çocukların da dersten sonra okul kantininde arkadaşlarıyla) yediğini ve yemek saatlerinin genelde sohbet ortamı olduğunu fark ettim. Yemeği ağzına atıyorsun, ağzından da sözcükler çıkıyor.

Yaşamımın ilk yarısında törenlerle hiç işim olmazdı. Doğum günü kutlamaları, ulusal ve dinî bayramlar, yıldönümü partileri – hiçbiriyle ilgilenmez, hepsinden elimden geldiğince uzak dururdum. Ama sonra yirmi

dokuz yıl önce usulca Hustvedt klanına girdim ve Norveç Noeli'nin karmaşık kurallarını keşfettim. Siri de, üç kız kardeşi de aklı başında, özgür düşünen, laik kafalı insanlardır; böyle olduğu halde yine onlar kadar laik zihniyetli ebeveynleriyle birlikte altısı da bu geleneği sürdürmenin önemine sarsılmaz bir inançla bağlı olduklarını gösterdiler. Tabii Noel ağacı ve armağanlar vardır, ama geleneğin temeli hiçbir zaman değişmeyen Noel yemeğidir. Mönüdeki her kap yemek her yıl bir öncekinin aynıdır; yemek ahududu soslu sütlaçla biter, sütlaç kâselerinden birinde de (Siri'nin annesinin koyduğu) "sihirli" badem olur: Kâsesinde badem çıkan talihliye ödül verilir, o ödül de biraz daha yiyecek demektir: koca bir çikolata tableti.

Bu Noel yemeklerine ilk katıldığımda, ne düşüneceğimi bilemedim. Aklı başında altı kişinin böyle çocuksu ritüelleri uygulamasını saçma buldum; ama aynı zamanda o altı kişinin mutluluğu ve dayanışmasından da çok etkilendim. Bildiğim hiçbir aile böylesine uyumlu, birbirlerine böylesine yakından bağlı değildi.

Yıllar geçtikçe klan büyüdü. Kardeşler evlendi, hepsinin çocuğu oldu ve ailenin nüfusu (Siri'nin babası ölmeden önce) doruk noktasına vardığında, Noel yemeğinde sofraya on dokuz kişi oturuyordu. Yeni kuşak da geleneği büyükleri kadar coşkuyla benimsediler; çocuklardan hiçbiri her yıl aynı yemeği yemekten şikâyetçi olmadı. Mönünün aynen tekrarlanması herkese huzur veriyor; gelecek hafta ufukta Noel görünüyor ve eskiden dinî konulara kuşkuyla yaklaşan ben, şimdi Noel'i sabırsızlıkla beklediğimi itiraf ediyorum.

•

Kitabıma, yaşamıma, onun gözünde temsil ettiğim

her neyse ona yapılan Woodian[1] saldırı hakkında Siri'ye e-postayla ilettiğin sevecen sözlerine teşekkür ederim. O eleştiriyi okumadım. İster olumlu ister olumsuz olsun, kitaplarımla ilgili eleştirileri okumayı bıraktım; ama yazıyı okuyanlardan duyduğum kadarıyla, beni hiç tanımayan bir yabancının zevzekliği gibi geldi. Biri sana yumruk atarsa, senin tepkin de yumrukla karşılık vermektir. Oysa bu olayda, bunu yapmak olanaksız –o yüzden insanın canı çok sıkılıyor–, yine de zamanla acısı azaldı. Ama 08'de Avustralya'da tanıştığın editörüm Frances Coady'nin (Peter Carey'nin eşi) söylediğine göre, kitapla ilgili diğer tepkiler olumluymuş, kitabı yakında yeniden basacaklarmış; böylece altı haftada dördüncü baskı oluyor. O yüzden şikâyet etmemeliyim, hem de adı günün birinde termitlere yem olacağını gösteren birinden hiç şikâyetçi olmam.

Yürekten bir *Ho Ho Ho*[2],
Paul

1. Eleştirmen James Wood'un isminin sözcük anlamı "tahta, ağaç, odun" anlamlarına geldiği için, aşağıdaki termit esprisi yapılmış. (Ç.N.)

2. Yazar, Noel Baba'nın ünlü gülüşüne gönderme yapıyor. (Ç.N.)

7 Ocak 2010

Sevgili Paul,

Hustvedtlerin evindeki yemeklerle ilgili gözlemlerin çok ilginç.

Aile sofrasının paradigmatik versiyonunda üç evre var gibi görünüyor. Birinci evrede bebeklikten çıkıp sofrada bir sandalye sahibi olursun; o sandalyede, senden daha büyüklerin nasıl davrandıklarını gözlemleyerek birkaç yıl geçirirsin. İkinci evrede sofranın düzenine, toplumla ve özelde aileyle ilgili her türlü yanlışı ve riyakârlığı simgelediğini düşündüğün "sofra adabına" başkaldırmaya başlarsın. Bu başkaldırı, tabağını alıp yatak odana giderek yemeğini orada yediğin ya da buzdolabından yemek aşırdığın bir noktaya kadar ilerleyebilir. Üçüncü evrede –senin anlattığın evrede– sofrayı bir kaynaşma, bütünleşme yeri olarak yeniden keşfedersin ve hatta başkaldırma evresini yaşayan çocuklara sofranın değerlerini vazetmeye başlarsın.

Beni asıl ilgilendiren, sofrayla ilintili olarak geliştirdiğimiz gelenekler. Sofra insanın doyurmak istediği hayvansal iştahını taşıdığı yer olduğu halde, sofra adabı o iştahı dizginlemeyi ve –en azından biçimsel olarak– başkalarının iştahına yer açmayı ("Lütfen, önce sen buyur!") öngörür. Dahası, insanın iştahını sessizce doyurması "sofra adabına uygun değildir": Yemek masası, yüzeysel aile meselelerinin dile getirildiği bir tür özel toplantı yeri sayılır. Aile arasındaki bu konuşmalarda, birinci kural, içten içe dalgalar halinde kabarsa bile öfkenin, arzunun, tutkunun açığa vurulmamasıdır. (İşte bu da aile yemeklerinde, başkaldırı çağına yaklaşan çocukların en tahammül edilmez bulduğu özelliktir: rol yapmak.)

Belki paradigmanın dördüncü bir evresi de vardır. Çocuklar yuvadan uçar, anneyle baba sofrada baş başa kalır. O ikisi (sevecen konuşmayı öngören kurala uyarak) konuşurlar mı, yoksa yıldan yıla artan ve katılaşan bir sessizliğe mi gömülürler?

Sözünü ettiğin eleştirmenin görüşlerine benim de hedef olduğumu söylemek istiyorum. İnsan tuhaf duruma düşüyor. Eleştirmenin düşmanlığı olup olmadığı sorunu bir yana, eleştiride gerçeğe aykırı hatalar ya da kitabın yanlış yorumlanması söz konusu olabilir. Buna tepki göstermek gerekir mi? Yazıyı yayımlayan editöre bu haksız eleştiri için sert bir cevap yazmak gerekir mi? Editörler bu tür bir tepkiyi hoş karşılamaz diyemem – çünkü okurlar, yazışmalar sütununda çıkacak edebî bir atışmaya bayılırlar.

Bilge yazar bunu yaparken çok dikkatli olmalıdır. Eleştirinin kendisini öfkelendirdiğini ya da (Tanrı korusun!) incittiğini yazmak şöyle dursun, canını sıktığını bile açığa vurmanın ölümcül olacağını bilmelidir: Böyle yapmak, onu alay konusu haline getirir. Eleştirmen de bunu bildiği için büsbütün küstahlaşır. Hayvanat bahçesinde, kafes demirlerinin kendisini koruyacağını bildiği için gorile taş atmayı göze alan bir çocuk gibi davranır.

En iyi dileklerle,
John

12 Ocak 2010

Sevgili John,

Geçen hafta Noel yemeğinde, ailenin (7, 10 ve 15 yaşlarındaki) en genç bireylerine her yıl –en ufak bir çeşitlilik olmadan– aynı yemekleri yemekten sıkılıp sıkılmadıklarını sordum; hepsi de o yemekleri çok sevdiklerini, en çok da aynı şeyleri yemekten hoşlandıklarını ve her yıl o yemeği heyecanla beklediklerini söylediler.

Ritüelin verdiği huzur. Dinin hiç rol oynamadığı bir ritüel. Aile ritüelinin verdiği huzur.

Bizim evde Noel yemeğini yapan Siri, geleneksel çeşitlerden birini pişirmemiş: haşlanmış kırmızı lahana; Hustvedt klanından kimsenin Noel dışında bunu ağzına koymadığına bahse girebilirim. O yemeğin olmadığı fark edilince, sofrada her ağızdan itiraz sesleri yükseldi. Siri unutkanlığı için özür diledi ve ertesi yıl daha dikkatli olmaya söz verdi.

Anlaşılan her ayrıntıya önem veriliyor.

• • • • •

Eleştirmenler. Haklısın: Kötü niyetli bir saldırıya gazetede cevap vermek bir romancı için ölümcül olabilir. Ama birkaç yıl önce buna benzer iki olay duydum – ikisinde de karşılıklı yazışma söz konusu olmadı. Birinde seksen yaşındaki Norman Mailer, olumsuz eleştiri yazdığı için bir eleştirmenin midesine yumruğu indirdi. İkincisinde de Richard Ford yeni kitabı hakkında rezil, kötü niyetli bir yazı yazan genç bir romancının suratına tükürdü. Ben yumruğu atanı ve tüküreni tutuyorum – bazen çok istediğim halde yumruk atamayacak ya da tüküremeyecek kadar aşırı terbiyeli olduğum içindir belki.

Yirmi yıl önce böyle bir şey yapma fırsatını yakaladım, ama beceremedim. *Los Angeles Times*'ın kitap eleştirmeni (daha önce de *New York Times*'da tiyatro eleştirmeni olarak çalışmıştı) *Ay Sarayı* hakkında son derece düşmanca bir eleştiri yazdı. Sadece olumsuz bir eleştiri değil, düpedüz bir saldırıydı. Yaklaşık bir yıl sonra, *New York Times Op-Ed*[1] editörü benden bir Noel hikâyesi istedi – sipariş üzerine yazdığım tek yazı, tek kısa öyküm, birkaç yıl sonra *Duman* filminin öyküsü oldu. O yazı, (yayımladıkları hatalı haber öykülerini saymazsak) *Times*' da yayımlanan ilk kurmaca öyküydü; editör de bu işin fikir babası olduğu için övünüyor, aldığı sonuca ve okurların olumlu yorumlarına seviniyordu; bir bakıma çabama teşekkür etmek için beni öğle yemeğine davet etti. *Times* binasının yakınındaki, *Times* çalışanlarının çok sık gittikleri bir lokantada buluştuk; yemeğimizi bitirip kalkmak üzereyken, editör New York'tayken birlikte çalıştığı *L.A. Times*'ın eleştirmenini gördü. "Bak, X de burada. Gel gidip bir merhaba diyelim," dedi. X'in romanım hakkında berbat bir eleştiri yazdığını ve onunla tanışmaya hiç niyetim olmadığını söyleyecek fırsatı bulamadım. Editör adımı söyler söylemez, adamın beti benzi attı, gözlerindeki korkuyu gördüm. Yumruk yemeyi bekleyen biri gibi görünüyordu; bir an bu beklentisini gerçekleştirmeyi düşündüğümü de itiraf ederim. Ama sadece bir an. Onun kim olduğu hakkında en ufak bir fikrim yokmuş, adını hiç duymamışım, yazdığı eleştiriyi okumamışım gibi yapmak daha iyi olur, diye düşündüm ve kibarca elini sıkıp tanıştığımıza memnun olduğumu söyledim. Adam hem afallamıştı, hem de her şeye rağmen

1. *Op-Ed* sayfası: *Opposite the editorial page* (makaleler ve okur mektupları sayfasının karşısındaki sayfa) teriminin kısaltılmışı. Bu sayfada gazete dışından tanınmış yazarların görüşlerini belirten makaleler yer alır. (Ç.N.)

yumruk yemediği için rahatlamıştı; ben ise o birkaç saniye boyunca, adamın kaderine hükmedebileceğimi, avucumun içinde olduğunu bilmenin verdiği (daha önce de, daha sonra da hiç hissetmediğim) tuhaf bir güçlülük duygusuna kapıldım. Çok doğru yaptığımı düşünüp bu ahlaki zaferimin tadını çıkararak lokantadan çıktım.

Ama şimdi doğru yaptığımdan o kadar da emin değilim. Aradan yıllar, pek çok yıl geçti ve sonunda X arada bir kitap eleştirileri yazmak üzere *New York Times*'a döndü. Son mektubumda yazdığım gibi kitaplarımla ilgili eleştirileri okumayı bıraktım; ama geçen yıl (2008'in sonbaharı) kahvaltı sofrasında okumak üzere *Times*'ı açtım ve X'in *Karanlıktaki Adam* için yazdığı eleştiriyi görüp şaşırdım. Eleştirinin o gün yayımlanacağını bana haber vermemişlerdi; yazı gözümün önünde durduğu için okumamak kararım sarsıldı ve kendime rağmen yazıyı okudum. Yirmi yıl önce belki de suratının ortasına yumruğu indirmem gereken adam, yine küstah bir saldırı kaleme almıştı. Yazının bir cümlesi kafama takıldı ve hiçbir zaman da aklımdan çıkmayacak: "Paul Auster geleneksel kurmaca değerlere inanmıyor." Bu ne anlama geliyor? Sağcı bir politikacının seçim kampanyasında söyleyeceği bir şeye benziyor.

• • • • •

Doğum günlerimizin aynı haftaya rastladığını bir yerlerden, bir biçimde öğrendim. Benimki 3 Şubat, galiba seninki de 9 Şubat'mış. Eğer öğrendiğim tarih doğruysa, yaşamının önemli bir kilometre taşı yaklaşıyor demektir, ben de sana denizler ötesinden en içten dileklerimi gönderiyorum.

Senin bu tür şeylere fazla aldırış eden biri olmadığını sanıyorum, ama Dorothy'nin zoruyla doğum gününü

kutlayacak mısın, yoksa sessiz sedasız geçiştirecek misin, onu merak ediyorum. Bu kişisel bir soru değil. Bazılarımızın neden (Siri ve Noel kutlaması gibi) kutlamaları ve ritüelleri benimserken, bazılarımızın neden benimsemediği konusu ilgimi çekiyor.

İspanya ve Fransa'dan döneli daha birkaç gün oldu ve New York saatine ancak yeni yeni alışıyorum. Oralar çok soğuktu, burası da çok soğuk ve anladığım kadarıyla Avustralya'nın bazı bölgeleri de çok soğuk. Daha şimdiden baharı iple çekmeye başladım.

En iyi dileklerle,

Paul

19 Şubat 2010

Sevgili Paul,

Senin edebî sohbet toplantılarından hoşlanmadığını ve katılmadığını biliyorum; ama bir kültür metropolünde yaşadığın için kitaplarını eleştirenlerle er geç karşılaşman kaçınılmaz. Oysa ben, başkalarının yazdıkları hakkında zekice laflar etmeyi geçim yolu yapan insanlarla rastlaşmak gibi bir tehlikeyle pek karşılaşmıyorum, bu yüzden de senin aksine, o kişilerden birinin burnuna yumruk indirmemek için kendimi tutmak zorunda kalmadım hiç.

En azından gündelik yaşamımda çok alıngan, kırılgan olduğum halde, kötü eleştirilerden etkilenmeyişimi hiç aklım almaz. Aklım almaz, ama yine de günün birinde bu koruyucu kabuğu birdenbire yitirirsem kaygısıyla, bunun nedenini anlamak isterim.

Başkalarının hakkımda söylediklerine alınmak, buna karşılık alınanları da anlayışla karşılamak yeteneğinden yoksun oluşumun, 1996'da *Giving Offense*[1] adıyla yayımladığım kitabın özündeki zaaf olduğunu sanıyorum. Dininize (ya da ülkenize ya da ırkınıza veya ahlaki değerlerinize) yapılan hakaretlere ne diye alınacaksınız, diye soruyorum kitapta – ne diye omuz silkip geçerek hayatınızı yaşamayasınız?

Pek çok kişinin (hatta çoğunluğun) vereceği cevap şu olacaktır: Çünkü bunu yapmak elimde değil. Çünkü

1. "Sansür Üzerine Denemeler" alt başlığını taşıyan "Gocundurmak" adlı kitap. (Ç.N.)

benliğime, kimlik duyguma saldırılıyor. Çünkü gocunmazsam, kendimi aşağılanmış gibi hissederim.

Çok ender de olsa, bu tür bir cevapta küçümsenemez bir gerçeklik payı olduğundan eminim. Ama *Giving Offense*'i yazdığım zaman olduğu gibi şimdi de, içgüdülerim ya da tercihlerim, böyle bir cevabı hakarete uğrayan tarafın itiraf etmekten kaçınacağı bir tepki dürtüsünün, yani kavgacı, kapışmaya hazır bir ruhun kılıfı olarak görmeye yöneltiyor beni.

Eleştirmenlerin karşısında vurdumduymaz davranmamın ya da bunu yapabilecek konumda olmamın nedeni, hiçbir zaman ekmek param için kitaplarıma muhtaç olmayışımdır. Yakın bir geçmişte profesörlükten emekli oluncaya kadar, üniversiteden yeterli bir ücret alıyordum. Dünyadaki bütün eleştirmenler beni kıyasıya eleştirseler de, kitaplarımın satışı sıfıra düşse de açlıktan ölmezdim. Grub Sokağı'nın[1] çirkin yüzü –o düşmanlıklar, yaltaklanmalar, sırtından hançerlemeler– kimi zaman ekmek parası için umutsuz bir çırpınıştan kaynaklanır.

Her halükârda, hoşgörülü tavrın için seni alkışlıyor, soylu davranışını örnek alamayan eleştirmeni de yuhalıyorum.

Evet, artık yetmiş oldum – iyi dileklerine teşekkür ederim. Vakit bulursam aynaya bakıp Shakespeare'in yazdı-

1. Londra'nın yoksul bir mahallesindeki Grub Sokağı, XIX. yüzyıl başlarına kadar ısmarlama yazı yazanların, şair bozuntularının yaşadığı bir yerdi. Bir deyim olarak "piyasa yazarları" ve "edebî değeri olmayan şeyler yazan yazarlar" anlamında kullanılır. (Ç.N.)

ğı çağlardan[1] altıncısına mı, yoksa o korkunç yedincisine mi girdiğimi anlamaya çalışacağım. Dilerim, çocukluğa dönülen, dişsiz, hiçbir şeysiz yedinci çağ değildir de, bir deri bir kemik kalmış, pantolonu sarkmış, sesi incelmiş altıncı çağa girmişimdir.

Sonsuz dostlukla,
John

1. Shakespeare *Size Nasıl Geliyorsa* oyununda erkeğin yedi çağını anlatır. Altıncı bölüm, "*Daha sonra altıncı çağ başlar / Burnun ucunda gözlük / Göz altında torbalar / Her yeri gibi pantolonu da sarkmış / Bir deri bir kemik kalmış / O kalın sesi incelmiş / Çocuk sesine dönmüş*" dizeleriyle yaşlılığın başlangıcını betimlerken, yedinci bölüm "*Ve son sahne / Bir garip olaylar zincirinin son halkası / İkinci çocukluk / Tam bir boşluk / Göz yok, diş yok, tat yok, hiçbir şey yok*" diye biter. (Çeviri: Shakespeare Müzikali - Haluk Bilginer) (Ç.N.)

23 Şubat 2010

Sevgili John,

Bir türlü anlayamadığım nedenlerden ötürü (belki sen çok uzakta olduğun ve sık sık görüşemediğimiz için) sana *bir şeyler vermek* ihtiyacını duyuyorum hep. Örneğin geçen hafta gönderdiğim kitaplar ve şimdi yolladığım *Teldeki Adam*'ın İtalyanca DVD'si. Film, sana gönderdiğim kitaplardan, yıllar önce çevirdiğim kitapta anlatılan Philippe Petit hakkında. Bu DVD hazırlanırken, geçen yıl Milano'daki bir otel lobisinde benimle röportaj yapmışlardı, şimdi bana DVD'den on kopya göndermişler. Dokuzunu saklıyorum, birini de sana gönderiyorum.

2008'de gösterime giren ve büyük ses getiren (en iyi belgesel dalında Oscar aldı) filmi görüp görmediğini bilmiyorum, ama görmediysen Philippe Petit'nin kim olduğu hakkında fikrin olmayabilir. 1974'te Dünya Ticaret Merkezi'nin iki kulesi arasında tel üzerinde yürüyerek ün kazanmıştı.

DVD için verdiğim röportajı izlersen, Philippe'le olan bağlantımı göreceksin, o yüzden burada tekrarlamıyorum. Bir de çevirdiğim kitaba önsöz olarak 1982'de yazdığım, ama nedendir bilinmez kitapta yer alamayan bir yazı var ("Toplu Yazılar"daki "Yüksekteki Telin Üzerinde" başlıklı yazı).

Yazıda, Jimmy Carter döneminde Dışişleri Bakanı olan ve Philippe'in izlediğim gösterilerinden birini de seyreden Cyrus Vance'ın adı geçer. Telde yürümenin, küçük çocuklardan eski dışişleri bakanlarına kadar herkesin ilgisini çekebilen tamamen demokratik bir sanat olduğunu vurgulamak için Vance'dan söz ettim. Ama yazıyı Philippe'e gösterdiğim zaman ilk sözü, Cyrus Vance da kim, demek oldu; kim olduğunu anlatınca da,

kitabında bir politikacının adının geçmesini istemediğini söyledi. Şaşkınlıktan dilim tutuldu. Anlamıyor musun, dedim. Senin yaptığın işin önemini vurgulamak için o adamdan söz ettim. Philippe, Hayır, hayır, diye kestirip attı; onun adını çıkaracaksın, bunu kabul etmem, dedi. Tepem atmış, öfkeden gözüm kararmış bir halde, ona aptal olduğunu, adamın adını çıkarmayacağımı söyledim ve önsöz yazımı geri çektim.

Philippe'in tavrı, kendini beğenmişliğinin küçük, ama insanı çıldırtan bir örneği. Ne var ki, o kişiliği olmasa yaptığı işi yapmaya hiç kalkışmazdı. Neyse ki kavgamız uzun sürmedi. Dostluğumuz devam etti ve birkaç yıl sonra aynı kitaba Fransız bir yayıncı bulduğum zaman, önsözümü de seve seve kitaba aldı.

Bütün bunların fazla önemi yok, bu mektubu yazmamın nedeni de bu anlattıklarım değil. Philippe'in yaptıkları beni daha çok ilgilendiriyor; özellikle de filmde belgelenen üç yürüyüş: Paris'te Notre Dame, Sidney'de Liman Köprüsü ve Dünya Ticaret Merkezi. Bu müthiş gösterileri nasıl bulacağını (ya da daha önce gördüysen nasıl bulduğunu) bilmiyorum; ama benim için bunlar, hayatımda tanık olduğum en olağanüstü güzel ve en heyecan verici başarılar arasında yer alıyor, o nefes kesen görkemi ne zaman hatırlasam ürperiyorum.

Önceki mektuplarından birinde Federer'i tenis oynarken izlediğini yazmış, "Şu anda hem insani, hem insanüstü bir şey izledim; insan idealinin somutlaşmış bir örneğini seyrettim," demiştin. Birkaç paragraf sonra da sanatın başyapıtlarına değinerek, "Bu benim gibi bir insan tarafından yapıldığı için, o kişinin türünden olmanın ne kadar onur verici bir şey olduğunu düşünüyorum!" demiştin.

Philippe'in yaptıkları da bende buna benzer bir saygı uyandırıyor ve insan ırkından olduğum için onur duymama yol açıyor.

Bu duyguyu neden hissettiğimi sormak istiyorum.

Philippe'in yaptığı tam anlamıyla sanat sayılmaz, öyle değil mi? Spor alanına da girmez. Bir açıdan belki bir çılgınlık eylemi denilebilir. Öyle ya, kesinlikle hiçbir şeye yaramayan, anlamsız bir hareket olmaktan öteye geçmeyen bir şey için insan ne diye canını tehlikeye atar? Yine de DVD'deki röportajda dediğim gibi, Notre Dame'daki gösterinin görüntülerini izlerken, Philippe telin üzerinde tahta lobutları havaya atıp tutmaya başladığı anda gözlerim doldu. Öylesine akıl almaz, öylesine çılgınca, normalde bir insandan bekleyebileceklerimizin öylesine ötesindeydi ki, içimde bir şey çıt ediverdi.

Yıllardır, "Yararsız Olanın Sanatı" adında (hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceğimi bildiğim) bir belgesel film fikri aklımı kurcalayıp durdu. Film zarif bir dolap yapan (yararlı bir zanaat) bir ustanın görüntüleriyle başlayacaktı; araya bale dersinde sanatlarını mükemmelleştirmeye çalışan (herhangi bir pratik amaca hizmet etmediği için aslında yararsız olan bir güzellik arayışındaki) genç kızların görüntüsü girecekti; bunu ihmal edilmiş ya da değeri bilinmemiş "sanatsal" uğraşları hayata geçiren çeşitli kişilerin gösterileri ve onlarla yapılmış röportajlar izleyecekti: Philippe ve telde yürüme, el çabukluğu ve göz boyama sihirbazı Ricky Jay ve çizgi romanı ciddi edebiyata dönüştüren karikatürist Art Spiegelman – bir başka deyişle genellikle çocuklarla ve panayırlarla özdeşleştirilen sanatlar; ama bu üç adam öylesine titizlikle, öylesine özenle, öylesine zekice ve öylesine özgün buluşlarla çalışıyorlar ki, yaptıkları bu popüler işler bir anda incelikli bir sanata dönüşüyor. Her üçünü de yıllardır tanırım; üçünün de pek çok ortak özelliği vardır: bir şeye saplantı halinde odaklanma, müthiş bir disiplin, tarihsel perspektif duygusu (her biri tutkuyla kendi sanatıyla ilgili malzemelerin koleksiyonunu yapar) ve iyi yazma

yeteneği. (Etkileyici bir örnek olarak Ricky'nin sihirbazlığın tarihi hakkındaki *Learned Pigs and Fireproof Women* [Bilgili Domuzlar ve Ateşe Dayanıklı Kadınlar] kitabını gösterebilirim.)

Sanırım burada önemli olan nokta, kişinin geleneksel sanatları (edebiyat, tiyatro, müzik, resim) bir yana bırakarak insanın içindeki estetik dürtüyü daha iyi kavrayabilmesi, sanatın öneminin özellikle de yararsız olmasından kaynaklanması, (genç balerinler örneğindeki gibi) yıllarca aşırı çalışma ve egzersiz gerektirse, hatta (telde yürüme gibi) ürkütücü riskler taşısa da, bazı şeyleri sırf onları yaparken aldığımız haz için yaptığımız zaman insan olduğumuzu en derinden ve en güçlü biçimde duymamızdır...

Bütün bunları söyledikten sonra, filmi daha önce seyretmemişsen iyi seyirler dilerim.

Mektubuna gelince; harika bir kitap olduğunu düşündüğüm "Gocundurmak"ın özünde herhangi bir yanlış görmüyorum, röportaj yapanlarla yüz yüze gelmekten kaçınmayışını da, ekmeğini profesörlükten kazanmış olmana bağlamıyorum. Sen yaptığın işe inanıyorsun, bütün mesele bu. Kitaplarına inanıyorsun ve iyi olduklarını biliyorsun.

Birkaç ay önce son onyıllarda neden yeni sporların icat edilmediğini merak etmiştik. Kış Olimpiyatları'na şöyle bir göz atınca, durumu abarttığımızı düşündüm. *Ski cross*! *Snow-board*! Ayaklarında kayaklarla havada taklalar atan kadınlar!

Yüreğim ağzıma geldi.

En iyi dileklerimle,

Paul

P.S. *The Shaking Woman*'ın[1] geçen ay Almanya'da yayımlanması üzerine, Siri Viyana'daki Freud Vakfı'nın yıllık toplantısında konferans vermeye davet edildi. Düşünebiliyor musun? Bu kadınla nasıl olur da gurur duyulmaz?

1. *The Shaking Woman or a History of My Nerves* (Titreyen Kadın ya da Sinirlerimin Tarihçesi) Siri Hustvedt'in babasının ölümünden sonraki deneyiminden yola çıkarak psikiyatri ve nörolojinin son iki yüzyıldaki gelişimini irdelediği kitabı. (Ç.N.)

29 Mart 2010

Sevgili Paul,

Philippe Petit DVD'si ve cabası olarak da filme alınmış röportajın için çok teşekkürler. Röportajı çok sevdim. Oturma odamızı ziyaret etmiş kadar oldun; bunun verdiği sevinci, o gıpta edilecek derecede düşünülüp taşınılmış, adil ve güzel cümlelerden oluşan konuşmanı dinlemenin keyfini anlatamam. Dahası, bana fazlasıyla kibirli biri gibi görünen Petit'yle ilgili görüşlerindeki gönül zenginliğine de hayran oldum. Ama insan, ip cambazlığında ya da fiziksel benliğin zihinsel benliği massetmesini gerektiren, –röportajda senin de belirttiğin gibi– yoğunlaşmış, odaklanmış düşünceden ayırt edilemeyen bir emilimi gerektiren bir beceride başarılı olacaksa, belki de kibirli olmaya ya da en azından kendinden emin olmaya ihtiyacı vardır.

Filmin kötü çekildiğini düşünüyorum. Filmden aklımda kalanlar, Petit'nin tel üzerinde kımıldamadan durduğu görüntüler, o kadar uzaktan çekilmiş ki, tel görünmediği için adam boşlukta duruyormuş gibi oluyor. Filmin geri kalan bölümü Petit'nin gereksiz yere kendini övmesine, daha önce de yapmış olduğu için olanaksız olmadığını bildiğimiz halde az sonra yapacağı gösterinin ne kadar "olanaksız" bir şey olduğunu anlatmasına ayrılmış. Kendisinin ve arkadaşlarının devriye gezen nöbetçileri nasıl atlattıklarını anlatan sıkıcı bölüm de pekâlâ kesilebilirmiş.

Ben, ip cambazı hakkında Petit'ninkinden daha iyi bir hikâye, örneğin Kafka'nın gençliğinde kaleme alıp da sonradan bir köşeye atmış olabileceği türde bir hikâye yazabilirim. Genç bir adam uçurumun üzerine gerilmiş ipte yürümeye başlar. Uçuruma düşmez, sağ salim geri döner,

ama tel üzerinde bir daha hiç yürümez, arkadaşları onun başarısını hatırlayıp kendi aralarında sık sık yâd ettikleri halde kendisi telde yürümekten hiç söz etmez. Genç adam yaşamını sürdürür, evlenip çoluk çocuğa karışır ve görünürde her bakımdan başarılı olur. Ne var ki, artık eski benliğini kaybetmiştir, gençliğindeki kişi olmaktan çıkmıştır; arkadaşları bunun farkındadır, kendisi de öyle. Yerden yüksekteki boşlukta olduğu kısa süre içinde birini ya da bir şeyi görmüş gibidir: Gözüne bir şey çarpmış, bir aşinalık oluşmuş ve her şey değişivermiştir sanki.

Galiba benim aradığım gerçek Philippe Petit değil de, metafiziğe açık olan bir ip cambazı. Ama metafiziğe açık olmak, düşmeyeceğine sorgusuz sualsiz inanmakla hiç bağdaşmaz.

Bu bana, bir yazar olarak yaptığım işe inancım olduğu konusunda geçen mektubunda yazdığın yorumu hatırlatıyor. (Pek övünülecek bir şey olmasa da, röportajcıların karşısında tedirginlik duymam, sözüme verdiğin cevaptı bu.)

Galiba ilk kez beni yanlış yorumluyorsun. Yaptığım işe büyük inancım yok. Daha doğrusu, yazmayı bitirmemi sağlamaya yetecek kadar inancım var – elimdeki projeye zamanımı ve dikkatimi yeterince odaklarsam kitabın fiyasko olmayacağına, "iyi sonuç vereceğine" duyduğum inanç ya da kör bir umut. Ama inanç ya da umut o noktada bitiyor. Yapıtlarımın uzun ömürlü olacağına fazla inanmıyorum. "Ne yaldızlı hükümdar anıtları ne mermer / Ömür süremez benim güçlü şiirim kadar"[1]: Gerçek inanç bu işte. Ben onu yineleyemem.

1. Shakespeare, 55. Sone. (Ç.N.)

Bir başka konuya geçiyorum. Bir süre önce global finans krizi denilen şeyin bana gerçek bir kriz gibi görünmediğini, tam tersine Platon'un mağarasında oturup gerçek sandıkları gölgelere (bilgisayar ekranlarına) baktıklarını anlatan ders kitabı örneğine benzettiğimi söylemiştim. Rakamları yeniden kurgularsak "kriz" sona erer, demiştim.

Bu reçeteme, bütün insanların belleklerini sıfırlayıp yeni anılar yerleştirirsek, yeni bir gerçeklik oluştururuz, demeye benzediği için itiraz edilebilir. Anıların sadece beyindeki biyokimyasal yapılanmalar (ya da bilgisayardaki bitlerin yapılanması) olmayıp gerçek geçmişteki gerçek olayların izleri olduğunu göz ardı ettikleri için her iki reçeteye yöneltilen itiraz sürebilir. Borsanın bilgisayarlarındaki veri bankalarından monitörlerine yansıyan rakamların bile kopamayacakları bir geçmişleri vardır – buna ekonominin tarihsel belleği diyebiliriz. Bir başka deyişle, nasıl daha iyi bir gelecek yapılabilir (geçmişin yerine daha iyi bir geçmiş koyarak) sorununun radikal-idealist çözümü, finans krizi için olumsuz rakamların yerine olumlu rakamları koymak şeklindeki radikal-idealist çözümünden daha naif değil.

Bence (tartışmanın birkaç aşamasını atlamak için) sorun, Jorge Luis Borges'i ne kadar ciddiye alacağımıza bağlı. Borges, tamamlandığı zaman eski geçmişimizin yerine yeni bir geçmiş ve dolayısıyla yeni bir bugün koyacak olan, yani potansiyel olarak bizi baştan yaratacak olan bir ansiklopedinin tarihimizi (yaygın olarak paylaştığımız tarihsel belleği) istila edeceğini varsayıyor. Borges'in masalı felsefi bir *jeu d'esprit*[1] olarak görülüp ciddiye alın-

1. (Fr.) Akıl oyunu. (Ç.N.)

mayacak mı, yoksa Borges gerçekten felsefi derinliği olan bir fikri mi ortaya atıyor? Ben ikinci seçeneği tercih ederim.

Parasal krize uyarlandığında, Borges'in önerisi en azından kuramsal olarak geçerli gibi görünüyor. İnsanlık tarihinin ağırlığına ve yoğunluğuna kıyasla, bilgisayar monitörlerindeki rakamlar –eğer gerçekten istersek o rakamları silip atarak yerine yenilerini koymamıza engel olacak kadar– fazla tarihsel yükü peşlerinden sürüklemezler.

Asıl zor olan, bizim paranın dağılımında yeni bir düzeni gerçekten isteyip istemediğimiz, yeni bir rakamlar dizisi üzerinde anlaşmaya varıp varamayacağımız meselesi. Rakamlar direnç göstermiyor, direnç bizim içimizde. O yüzden bugün çevremize baktığımızda beklediğimiz şeyi görüyoruz: "Dünya", üzerinde tartışılıp anlaşmaya varılmış yeni bir gerçekliği yaşamaktansa, kendi yarattığımız gerçekliğin (krizin tamamen yapay olan gerçekliğinin) sefaletini yaşamayı yeğliyor.

En iyi dileklerle,
John

7 Nisan 2010

Sevgili John,

Kısa bir yolculuktan az önce döndüğümde faksını buldum.

Filme alınan röportajı beğendiğine sevindim (o röportaj çok dar bir zamanda, çok kısıtlı koşullarda yapıldı) ve evet, kullandığımız sözcükler farklı olsa da –ben "kendini beğenmiş" dedim, sen "kibirli" diyorsun– sonuçta Philippe'in başa çıkılması zor biri olduğu kesin. Bunu söylemeye bile gerek yok. Yine de onu bu kadar ilginç bulmamın nedeni, alçakgönüllülükten hiç nasibini almamış olması gibi geliyor.

Filmi neden beğenmediğini anlıyorum, ama o ufak tefek adamın tek başına telin üzerindeki görüntüleri bence unutulmaz; ayrıca 70'lerde Philippe büyük yürüyüşüne hazırlanırken Fransa kırsalında arkadaşlarıyla hoplayıp zıplamasını gösteren eski çekimlerden de çok etkilendim. Gençlikteki o saçmalığın ve enerjinin dokunaklı görüntüsü bana Truffaut'nun hiç çekmemiş olduğu bir filmden kareleri anımsatıyor. Röportajlara gelince; Philippe'le yüz yüze konuştuğun zaman daha sakin ve daha samimi. Kamera karşısında konuşurken, yönetmene "iyi bir performans" vermek için çok gerilmiş olduğunu algıladım.

Seninle ilgili yorumumda yanılmışsam beni bağışla. Sanırım yaptığım yorum, senin yapıtlarına olan sınırsız inancımın ve güvenimin bir yansımasıydı. Tabii ki kuşkular, güvensizlikler ve kitaplarının uzun ömürlü olmayacağı inancıyla yaşıyorsun. Ben de aynı duygular içindeyim. Herhalde, zırdeli olmayan her yazar da aynı durumdadır. Bu duygu, eleştirmenlerin hakkımızda söylediği iyi ya da kötü şeylerle hiç ilgisi olmayan içsel bir durum – zaten eleştirmenler hemen her zaman yanlış

gerekçelerle bizi övüyorlar, tıpkı yanlış nedenlerle yerdikleri gibi; bu yüzden de onları edebiyat konusunda söz sahibi diye ciddiye almamak gerek. Her yazar –çoğu kez de acımasız biçimde– yargılar kendini, belki de o yüzden yazmayı sürdürür: bir dahaki sefere daha iyisini yazmak gibi boş bir umutla. Ama sen (J.C.) yazdıklarından kuşku duyuyorsun diye, yıllardır kitaplarını okuyan biri olarak benim de senin yapıtlarına kuşkuyla bakmam gerekmez. Eleştirilere gösterilen tepkilere gelince; bu tamamen bir mizaç meselesi olabilir – kimi insan eleştiriden etkilenmez, kimisi de etkilenir. Belki sen etkilenmeyenlerdensin – en azından yabancıların sözlerinden etkilenmiyorsun. Ben de kendimi etkilenen biri olarak tanımlamam, yine de artık eleştiri okumamaya karar verecek kadar etkileniyorum, diyebilirim.

(Son dakika haberi. Demin Einaudi'den Paola Novarese ile telefonda görüştüm, sana iletmem gereken iki haber var. Birincisi: Anlaşılan ikimiz de bir gazetecilik hilesinin kurbanı olmuşuz. Son yıllarda Tommaso Debenedetti diye biri, çeşitli gazetelerde yazarlarla yapılmış uydurma röportajlar yayımlatıyormuş – yirmiden fazla, hatta belki de daha çok böyle röportaj varmış, bunlardan biri ta 2003'te güya seninle yapılmış bir röportajmış, bir de bu yılın ocak ayında benim röportajım yayımlanmış. Müthiş bir skandal olmuş. Ben öfkelenmekten çok şaşırdım. Bildiğimiz gibi dünyanın en önemsiz insanları olan yazarlarla sahte görüşmeler yapmak zahmetine kim, niye katlanır ki? İkinci haber: Haziranda aynı tarihlerde ikimiz de İtalya'da olacağız. Siri'yle ben, Toscana'da düzenlenecek ufak bir Mondadori/Einaudi şenliğinde ikili bir sohbet yapmayı kabul ettik. Şenlikten sonra yörede yapılacak dört günlük tatil bu bir saatlik zahmete değer. Paola'nın dediğine göre, aynı hafta sonu (12-13) senin de Cenova'da

bir etkinliğin olacakmış. Evlerimize dönmeden İtalya'da bir ya da iki gün fazladan kalmayı gerektirse bile, buluşup görüşmek için bir ayarlama yapmamak saçma olur. Eğer buluşabileceksek, biz seve seve yolumuzu değiştirip senin tarafa gelebiliriz. Dorothy de seninle gelecek mi? Bu konuda ne düşündüğünü bildir. Einaudi'dekilerin buluşmamızı ayarlamaya yardım edeceklerinden eminim.)

Ekonomik kriz, Borges ve yeni paradigmalar hakkındaki yorumlarını düşünürken, dikkatimi en çok çeken, "Üzerinde tartışılıp anlaşmaya varılmış yeni bir gerçekliği yaşamaktansa, kendi yarattığımız gerçekliğin sefaletini yaşamayı yeğliyoruz," dediğin son cümle oldu. Bu yalnızca ekonomi alanında değil, siyasette ve karşılaştığımız her toplumsal sorunda da geçerli. Dünyayı altüst eden binlerce değilse de yüzlerce meseleden rastgele üç örnek vereyim:

1) Ortadoğu keşmekeşi. İnsan Siyonizme bağlı olsa da olmasa da, aynı dinden olanların kurduğu laik bir devlet görüşüne inansa da inanmasa da, İsrail diye bir gerçek var ve İsrail'in yok edilmesi gezegendeki hemen herkese onarılmaz zararlar verir. III. Dünya Savaşı, tahmin edilemeyecek kadar çok sayıda ölüm, hesaplanamayacak kadar büyük bir felaket olabilir. Oysa, Yahudi halkının o bölgeyle olan tarihsel bağlarına rağmen, İsrail'in Arap komşuları Yahudi devletine aralarına sızmış bir kanser gözüyle bakıyorlar ve 1948'den beri İsrail'i haritadan silmek konusundaki kararlılıklarını sürdürüyorlar. Bir ara (Rabin'e yapılan suikasttan, 11 Eylül saldırısından ve militan İslam'ın yaygınlaşmasından önce) iki-devletli bir çözümün olurluluğuna dair ihtiyatlı, ama iyimser bir görüşüm vardı. Ama o umut söndüğü ve bu çatışmanın neredeyse ömrüm boyunca sürdüğünü düşündüğüm için, radikal ve şimdiye kadar akıl edilmemiş çözümler düşün-

meye başlamakta artık çok geç kalındığına inanıyorum. Yıllar içinde aklıma Don Kişotvari birtakım çözümler geldi, ama en son planımın en iyisi olduğu kanısındayım. İsrail'i tamamen boşaltmak ve İsrail halkına Wyoming eyaletini vermek. Wyoming çok büyüktür, nüfusu da çok azdır; Amerikan hükümeti, dünya barışı uğruna oradaki çiftlikleri ve arazileri satın alıp Wyominglileri bölgedeki başka eyaletlere yerleştirebilir. Neden olmasın? İnsanlığın karşısındaki en büyük tehlike ortadan kalkar, Dick Cheney evsiz kalır ve İsrailliler göz açıp kapayana kadar, refah içinde hızla gelişen bir ülke yaratırlar. Bu bana tamamen rasyonel bir çözüm gibi geliyor, ama tabii ki asla gerçekleşmeyecek. Neden? Çünkü, senin deyiminle "kendi yarattığımız sefaleti yaşamayı yeğliyoruz".

2) Birleşik Devletler Anayasası'nın temel yanlışı. Amerika, bir demokrasi (çoğunluğun egemenliği) olduğunu iddia eder, oysa aslında küçük bir azınlık tarafından yönetilir. Bunu derken büyük şirketleri, kazanılmış hakları ve ekonomik eliti kastetmiyorum; bizzat federal sistemden söz ediyorum; elli eyaletin her birinin ikişer senatörü olduğunu, yani az nüfuslu Wyoming'in (yaklaşık yarım milyon kişi) ülke meseleleri hakkında çok nüfuslu California (otuz milyondan fazla) ile eşit söz hakkı olduğunu söylüyorum. Bu demokratik ve hakça olmayan düzen, milletin iradesini yansıtmayan bir hükümetimiz olduğunu gösterir. Bu yanlışın birtakım tarihsel nedenleri var, 1780'lerdeki uzlaşma, kurucu on üç eyaleti tek bir eyalet olarak birleştirdi, ama bu hiç de iyi bir fikir değildi ve iki yüz yılı aşkın bir süre sonra şimdi bizi bölünme tehlikesiyle karşı karşıya getiriyor. Sistemi nasıl değiştirmeli? Bu ancak kongrede yapılacak bir oylamada, küçük eyalet senatörlerinin kendilerini iktidardan düşürecek, ortadan kaldıracak biçimde oy vermelerini sağlayarak olabilir. Bir politikacının kendini iktidardan düşürecek

oyu verdiği ne zaman görülmüş? Ve o yüzden kendi yarattığımız sefaleti yaşamayı sürdürüyoruz.

3) Amerika'daki eğitim krizi. Herkes bu sorunun varlığını kabul ediyor, herkes öğrencilerin büyük çoğunluğunun başarısız olduğunu biliyor, (tam anlamıyla bir demokrasi olmasak bile) demokrasinin geleceği için tek umudun eğitimli bir halk olacağını herkes anlıyor; buna rağmen eğitimde yapılan her reform durumu daha da beter hale getiriyor. Benim bulduğum çözüm: daha iyi öğretmenler. Daha iyi öğretmenler nasıl bulunur? Öğretmenlere de avukatlara, doktorlara ve yatırım bankacılarına verilen ücret kadar ücret verilsin, bir anda en parlak öğrenciler meslek olarak öğretmenliği seçmeye başlar. Bu para, yararsız silah projelerine harcanan X meblağı keserek, savunma bütçesini azaltarak kolayca sağlanabilir; ama bu asla olmayacak, en azından bugün içinde yaşadığımıza benzer bir dünyada olmayacak. Ve böylece kendi sefaletimizin içinde yuvarlanıp duruyoruz.

Ekonomik krizin Avustralya'yı ne kadar etkilediğini bilmiyorum; ama buradaki etkisi çok yıkıcı oldu. On sekiz ay önce kendimizi korumaya çalıştığımız o herkesi kapsayacak Büyük Kriz olmasa bile, aynı derecede korkunç bir şey, darbesini yiyen pek çok kişi için müthiş bir şey oldu. İnsanlar işlerini kaybettiler, evlerini kaybettiler, koca koca kasabalar ve topluluklar dağıldı. Geçmişteki bütün ekonomik çöküntülerde olduğu gibi, kapitalizmin başlangıcından bu yana patlayan bütün balonlar gibi, bence bu da tarihsel körlüğün, o iniş-çıkışlı dinamik geçmişte kaç kez ortaya çıkmış olsa da, bir defa olup geçenin bir daha olmayacağına duyulan cahil inancın bir sonucu. Bu sefer yapılan yanlış varsayım, konut fiyatlarının sonsuza kadar artacağını sanmaktı. Bu yüzden, sonunda nasıl olsa onlar bile yollarını bulacaklar, diye kesesi elvermeyenlere ev

sattılar. Daha da beteri, o kırılgan, o ilanihaye sürdürülemez *mortgage*'ları senetlere (senet ne esaslı bir sözcük) bağladılar, çünkü hep yükselecek, hiç inişi olmayacak bir dünyada herkes kârlı çıkacaktı. Sözüm ona okumuş etmiş insanlar bu saçmalığı yuttular ve sonunda şu halimize bir bak. Bu işin asıl korkutucu yanı –en azından burada– finans dünyasında kimsenin yola gelmiş olmaması.

Son zamanlarda Kleist'ı okuyorum, özellikle de hikâyelerini ve mektuplarını. Yirmili yaşlarımda onu ilk okuduğumda nasıl derinden etkilendiğimi anımsıyorum; şimdiyse onun ustalığı karşısında eziliyorum. Cümleleri olağanüstü – çekiç darbesi gibi inen fikirler, amansız bir anlatım hızı, ezici bir kaçınılmazlık duygusu. Kafka'nın onu bu kadar sevmesine şaşmamak gerek.

Haziranda İtalya ile ilgili planlarını yaz. Siri de ben de seni yeniden görmekten sevinç duyarız.

En iyi dileklerle,

Paul

17 Nisan 2010

Sevgili Paul,

7 Nisan tarihli mektubuna teşekkür ederim. Einaudi'dekilerle görüştüm, Haziranda seninle ve Siri'yle Pietrasanta'da buluşabileceğimi umuyorum.

Mektubunu izleyen günlerde, Debenedetti olayında, senin de bildiğini sandığım birtakım yeni gelişmeler oldu. Seninle ben, adamın çok sayıda kurbanından sadece ikisiyiz. İtalyancam pek iyi değildir; ama benimle yaptığı uydurma röportaja göz atınca, adamın beni kullanarak Afrika ve Güney Afrika'yla ilgili kendi görüşlerini ben söylemişim gibi aktardığını anladım; aynı şeyi Philip Roth'u kullanarak Barack Obama için de yapmış.

Seninle olan röportajın nerede çıktığını bulamadım.

Adamın hareket tarzı buysa, demek ki nihai amacı birtakım ünlü edebiyatçıların ağzından Debenedetti'nin dünya görüşünü yaymak olsa gerek.

Debenedetti gibi sözde yazarların, bizi –bizi derken az çok adı duyulmuş herkesi kastediyorum– kendi kurmacalarının karakterlerine dönüştürüp bizim ağzımıza kendi sözlerini yerleştirerek bizi eğlendirebilecek, şaşırtabilecek, öfkelendirecek, hatta dehşete düşürebilecek şeyler söyleyip yapmalarının ancak karalamaya, iftiraya karşı yasalarla engellenebildiği bir çağda yaşıyoruz. Bu tür projeler yaygınlaşırsa, sonuçta "gerçek" kişiliklerimizi ve "asıl" (insanı yoracak derecede karmaşık) görüşlerimizi sadece birkaç arkadaşımız bilirken, bizler için yaratılmış sahte kimlikler o basmakalıp, sıradan görüşleriyle

diğer insanların kafasında yer edecek. Gerçekle ilintisi olmayan gölgelerin, hayaletlerin zaferi.

İsrail konusunu irdeleyelim, diyorsun. İsrail hakkında konuşmakta zorlanırım, ama tahammül edebilirsen o konudaki karmaşık görüşlerimi bir düzene sokmaya çalışırım.

İsrail/Filistin'le ilgili haberleri öyle bir umutsuzluk ve hoşnutsuzlukla izliyorum ki, bazen ikisi de belalarını bulsun, deyip geçmemek için kendimi zor tutuyorum. Filistinlilere büyük haksızlık yapıldı – bunu hepimiz kabul ediyoruz. Hiçbir şekilde sorumlu olmadıkları Avrupa'daki olayların, Filistinlileri ülkelerinden sürmek yerine –senin "Wyoming Yahudilere verilsin" fantezinde önerdiğine benzer– en az yarım düzine başka çözümü olabilecek sonuçlarına katlanmak zorunda bırakıldılar.

Ama olan olmuştur, bunun geri dönüşü olamaz. İsrail var ve uzun bir süre de var olmaya devam edecek. İsrailli politikacıların, Arap ordularının sınırlarını aşıp erkekleri öldürdüğü, kadınlara tecavüz ettiği ve Ahit Sandığı'na işedikleri imajını yaratmayı sevdiklerini biliyorum; oysa gerçekte Araplar yarım yüzyıldır ellerinden geleni yaptıkları halde Filistin topraklarının bir metre karesini bile geri alamadılar; yeni bir istilaya kalkışsalar da daha iyi sonuç alacaklarına inanan tarafsız bir tek gözlemci yok.

Yenilgi diye bir şey var ve Filistinliler yenildiler. Bu kader acı da olsa, Filistinliler bu acıyı tatmak, daha doğrusu yutmak zorundalar. Yenilgiyi kabullenmeli ve bunu yapıcı bir biçimde kabul etmelidirler. Yapıcı olmayan ikinci şık ise, bütün yanlışların bir mucizeyle düzeltileceği intikamcı bir gelecek hayal etmektir. Yenilgiyi yapıcı bir biçimde kabullenme konusunda 1945 Almanyası'nı örnek alabilirler.

Benim aşırı intikamcı hayaller, diye tanımladığım şeye, Filistinliler nihai adaletin hayali diyeceklerdir. Oysa yenilginin adaletle ilgisi yoktur; güçle, daha büyük güce sahip olmakla ilgilidir. İsrailliler, Filistinlilerin adil çözüm isteklerinin altında durumu tam tersine çevirme hayallerinin yattığını gördükleri sürece, müzakereler sonucunda varılacak bir çözüme kayıtsız kalmayı sürdürecekler – hatta kayıtsız kalmak şöyle dursun, böyle bir çözümü yok sayacaklardır.

Filistinlere gerekli olan, "Biz kaybettik, onlar kazandı, şimdi silahlarımızı bırakıp teslim olmanın en uygun koşullarını müzakere edelim ve eğer içinizi rahatlatacaksa, bunu yaparken de bütün dünyanın bizi izleyeceğini unutmayalım," diyebilecek kadar büyük bir adamın ortaya çıkmasıdır. Bir başka deyişle, Filistinlilere, kendi aralarından çıkacak bir büyük adam, vizyonu ve cesareti olan bir adam gerekir. Ne yazık ki, iş vizyona ve cesarete gelince, Filistinlilerin bugüne kadar ortaya çıkardığı liderlerin hepsi bana birer cüce gibi görünüyor. Ve talih yaver gider de günün birinde bir kurtarıcı zuhur ederse, sanırım çok geçmeden adamı vurup öldürürler.

Belki de Filistin kadınlarının dizginleri ellerine alma zamanı gelmiştir.

Filistinliler hakkında diyeceklerimi dedikten sonra, –demokratik seçimle iş başına gelen, yeni bir anayasal düzenleme yapılmadıkça değişmeyecek kötü mü kötü bir anayasa çerçevesinde yürütülen– İsrail hükümetlerinin mide bulandıracak kadar çirkin tutumuna değinerek sözümü sürdüreyim. Kısa bir süre önce Lübnan ve Gazze' de yapılanları tanımlamak için bir tek sözcük vardır:

Schrecklich.[1] Hitler döneminden kalma bir terim olan *Schrecklich*, insanlara çirkin, katı, kalpsiz bir biçimde davranmayı belirten çirkin, katı bir sözcüktür. Daha iyi insan olmak için insanlık tarihindeki olaylardan ders almamız gerektiği yolundaki özünde ilerici kavramı benimseyenlerimiz, şu soru karşısında duraksayacaktır: Tarih İsrail'e ne gibi bir ders verdi?

Ömrümün büyük bölümünü, pek çok beyazın siyahlar için sevimli bir lütufkârlıktan belirgin bir öfkeye ve apaçık nefrete uzanan bir yelpazedeki sözcükleri kullandığı Güney Afrika'da geçirdim; İsrailliler de –çok, pek çok İsrailli– Araplardan bahsederken aynı sözleri kullanıyor. "İyi" İsrailliler de var (bazılarını tanıdım, onlar yeryüzünün tuzu[2]), eskiden Güney Afrika'da da "iyi" beyazlar vardı. Ama bundan çıkarılacak ders yüreğe su serpecek bir ders olmayacak. "Kötü" Güney Afrikalılar yenildiyse, "iyi" Güney Afrikalılar onları yanlış yaptıklarına inandırdığı ve pişman olmalarını sağladığı için yenilmediler. "Kötü" İsrailliler de bir gün yenilecekse, "iyi" İsrailliler onları pişmanlık duymaya yönelttiği için olmayacak. Henüz bize görünmeyen, çok başka nedenlerle olacak.

Ben solcu olarak tanındığım için, Filistinliler adına düzenlenen imza kampanyalarına katılmamı ve genelde onların davasını desteklememi istiyorlar. Bu istekleri bazen yerine getiriyorum, bazen de getirmiyorum; tamamen kalbimin sesini dinleyerek karar veriyorum. Böyle davranan da sadece ben değilim. Aralarında Yahudi ol-

1. (Alm.) Korkunç, dehşet verici, tüyler ürpertici. (Ç.N.)

2. Matta İncili 5:13: "Yeryüzünün tuzu sizsiniz. Ama tuz tadını yitirirse, bir daha ona nasıl tuz tadı verilebilir? Artık dışarı atılıp ayakaltında çiğnenmekten başka işe yaramaz." (Ç.N.)

mayanların da yer aldığı pek çok Batılı entelektüel gibi, benim de İsrail/Filistin konusundaki duygularım ikiye bölünmüş durumda.

Duygularımın bölünmesinin iki nedeni var. Birincisi, Batı kültüründeki Yahudi unsuru, benim formasyonumda büyük rol oynadı. Yoldan çıkmış Yahudi peygamberi Nasıralı İsa'nın etkisinin yanı sıra, Heine, Kafka ve Mandelstam olmasaydı, ben bugünkü ben olmazdım. Buna karşılık, nesnel yapıları ne olursa olsun, Arap kültürü ve İslam düşüncesi beni biçimlendirecek bir etki yapmadı.

Hiç kuşkusuz, Heine, Kafka ve Mandelstam, Yahudilerin tarihindeki en iyinin değil, en kötünün mirasçısı olan Benjamin Netanyahu için bir anlam ifade etmiyor. Netanyahu ve hempasının devrilip Yahudi sağcılarına karşı çıkacak *cojones*[1] bir liderin gelmesini canı gönülden istediğim için en ufak bir vicdan azabı duymuyorum.

Ama madalyonun bir de ikinci yüzü var. İsrail devletinin yazgısına büyük önem veren Yahudi dostlarım var. Arkadaşlarımla tarihî adalet ilkesi arasında seçim yapmak zorunda kalırsam, herhalde arkadaşlarımı seçerim – sadece dostlarım oldukları için değil, İsrail'e olan (ille de belirli bir İsrail hükümetini fiilen destekleme anlamına gelmeyen) bağlılıklarının derin düşünceler, derin duygular ve belirli zamanlarda yaşanan acılar sonucunda ortaya çıktığına inandığım için onları seçerim. Onların bağlılığını paylaşmıyorum; ama tıpkı aşktaki gibi, yani sevdiğin kişi yanlış olsa bile sevgilin olduğu için nasıl onun yanında yer alırsan, aynı durum dostlukta da geçerli.

1. (İsp.) Sözlük karşılığı "taşaklı" demektir. Türkçede olduğu gibi cesur, gözüpek anlamında kullanılır. (Ç.N.)

Kleist'a gelince; söylediklerine kelimesi kelimesine katılıyorum. Kleist'tan bir sayfayı açmak, insana çok az üyesi olan bir A ligi yazarlar grubunun varlığını anımsatır, bu ligdeki oyun, çok daha rahat ve kolay olan alışılmış B ligindekinden farklıdır: Daha zordur, daha hızlıdır, daha akıllıdır, daha büyük oynanır.

(Bu arada Eric Rohmer'in Kleist'ın *Marquise von* O romanından uyarladığı filmi bir kez daha seyrettim. Bu filmi dehanın gizemine uygar bir övgü olarak yorumluyorum – Rohmer bir duyarlılığı öylesine medenileştirmiş ki, bu tutumuyla sinema âleminde nasıl ilerleyebildiğine şaşırıyorum.)

En iyi dileklerimle,
John

20 Nisan 2010

Sevgili John,

Faks cihazı fişe takılı olmadığı için çok üzüldüm. Evin ön merdivenlerini tamir ettiriyoruz, anlaşılan işçilerden biri elektrikli bir aleti kullanmak için faksı prizden çıkarmış, sonra da takmayı unutmuş. Sonra dün mektubun geldiği zaman mürekkep kartuşunun neredeyse bitmek üzere olduğunu fark ettim. İlk iki sayfa çok net okunuyor, ama 3. ve 4. sayfalarda silik yerler var. Yazdıklarını karineyle çözmeyi becerdiğimi sanıyorum, yine de işi sağlama almak için, bir vakit bulduğunda o sayfaları yeniden göndermeni rica ediyorum.

Haziranda yollarımızın kesişeceğine Siri'nin ve benim ne kadar sevindiğimizi söylememe bile gerek yok. Yanılmıyorsam, bu seferki yaklaşık iki buçuk yıl içinde beşinci buluşmamız olacak. Adelaide ile New York arasındaki mesafeyi düşünecek olursak, hiç fena sayılmaz. Üstelik (bu bir tür rekor sayılmalı) her buluşmamız farklı bir ülkede oldu. Avustralya, Fransa, Portekiz, Amerika ve şimdi de İtalya.

Debenedetti meselesine gelince; hayır, son gelişmeleri izlemedim. İnternette yeni bilgileri aktaran bir site var mı? Varsa görmek isterim. Benimle olan sahte röportaj, (sanırım) *Il Nazionale* diye bir gazetede yayımlandı. Anlaşılan, adam başka bir yere ikinci bir röportaj daha göndermiş, ama genel yayın yönetmeni durumdan kuşkulanıp yazıyı basmamış. Ben yayımlanmış olana şöyle bir göz attım ve New York şehrini bir kadına benzettiğimi okuyunca yazının uydurma olduğunu su götürmeyecek bir kesinlikle anladım. Hayatımda aptalca, saçma sapan sözler etmişliğim vardır, ama o kadar da budalacası ağzımdan çıkmadı.

Birbirimizle mektuplaşmaya başlamamızla, mektuplaşmayı sürdürmemizle ilgili bütün nedenlerden ötürü, Kleist hakkındaki görüşlerime verdiğin cevap beni çok sevindirdi. Evet. Ve evet. Görüşlerime eklediğin her şeye evet.

Siri'yle birlikte 30 Nisan'da Kudüs'e gidiyoruz, orada sekiz-dokuz gün kalacağız. O yüzden İsrail'le ilgili yorumların tam zamanında geldi. (Bugünkü *New York Times*'da yayımlanan ve bir saat önce kahvaltıda okuduğum bir makaleyi de bu yorumlara dahil ediyorum. Çok derinliği olan bir yazı değil; ama orada olanlar hakkında bir şeyler yakalamış – bir de ne yazık ki çok doğru bir sözü var: "Gittikçe küçülen politik sol.")

Karmaşık düşüncelerin olduğunu söylüyorsun. Durumun karmaşıklığını, öteden beri ne kadar karmaşık olduğunu göz önüne alırsak, karmaşık olmayan bir düşüncenin zaten olasılığı yok. Benim İsraillileri Wyoming'e yerleştirmekle ilgili şaka yollu çözümüm de, düşünce karmaşasının başka bir örneği – aynı zamanda mutlak bir umutsuzluğun, iki tarafın hiçbir zaman uzlaşmayacağı kanısının da bir ifadesi. Amos Oz'un dediği gibi: "Sevişmeyin, barışın." Ama artık bu bile mümkün görünmüyor.

Karmaşık ve dediğin gibi *ikiye bölünmüş* düşünceler. İsrail devletinin kuruluşundan bir yıl önce doğmuş bir Yahudi olan benim düşüncelerim bile seninkilerden daha az bölünmüş değil.

İsrail'in niçin kurulduğunu hepimiz biliyoruz, II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki atmosferi tahmin edebiliyor (ya da anımsayabiliyoruz) ve neden o kadar çok kişinin İsrail devletini bir gereklilik olarak gördüğünü anlayabiliyoruz. Ama bu, İsrail devleti fikrinin iyi bir fikir olduğu anlamına gelmez. Ne yazık ki, geri dönüşü yok artık ve dediğin gibi, olan olmuştur, bunun geri dönüşü olamaz.

Her iki tarafın da yanlış hareket ettiğine hiç şüphe yok. 1967 Savaşı'ndan sonra İsrail'in Batı Şeria'ya yayılması hoş görülemez bir durum yarattı ve bu durum yıllar geçtikçe daha da hoş görülemez bir hal aldı. Filistinlilerin çektikleri acı ve düşürüldükleri durum tam bir rezalet. İsrail'de sağ kanat güçlenirken beni asıl üzen, İsrail'e yerleşenlerden çoğunun *Amerikalı* olması – çoğunluğu Brooklyn'den giden, genç ve fanatik dinci ortodoks Yahudiler; bunlar çocukluklarındaki kovboy ve Kızılderili fantezilerini hayata geçirmeye gittiler. Hepsi de çılgın, mantıksız insanlar ve onların varlığı, İsrail devleti kurulduğu zaman gerçekleşmesi umulan ülkeyle, yani laik, sosyalist, hoşgörülü ülke kavramıyla taban tabana zıt.

Filistin liderleriyle ilgili yazdıklarını üç aşağı beş yukarı ben de yıllardır söylüyorum. Siyasal görüşmeleri Arafat yerine Ortadoğulu bir Gandhi yürütseydi, Filistinlilerin yirmi-otuz yıl önce bir ülkeye kavuşmuş olacaklarına inanıyorum. Tabii bir de Filistinlileri çevreleyen Arap ülkelerinin o iğrenç ikiyüzlülüğü var; petrol gelirleriyle büyük servet yapan bu ülkeler, Filistinlilerin refah içinde yaşayan bir topluluk kurmalarını sağlayacak parayı kolayca gönderebilirlerdi. Ama İsrail aleyhinde bir propaganda malzemesi olsun diye, hiçbir şey yapmadan Filistinlilerin acı çekmesini seyrediyorlar.

Karmaşık düşüncelerimden, karmaşık duygularımdan dolayı, neredeyse elli yaşıma kadar İsrail'e gitmemek için direndim. Sonra, (Teddy Kollek'in başında olduğu) Kudüs Vakfı'ndan "konuk yazar" olarak Mishkenot Sha'nanim'de[1] üç, dört hafta geçirmek için bir davet aldım ve daveti kabul etmeye karar verdim. 1997 Ocak

1. Eski Kudüs'ün surları dışındaki ilk Yahudi yerleşim merkezi. "Huzurlu ikamet alanı" anlamına gelen adı, İşaya Peygamber'in kitabından alınmıştır, 32:18 (Halkım esenlik dolu evlerde, güvenli ve rahat yerlerde yaşayacak). (Ç.N.)

ayında Siri ve dokuz yaşındaki Sophie'yle beraber İsrail'e gittim. O korkunç Netanyahu başbakandı ve ondan "aptal ve kötü" diye söz ettiğim bir röportajım yüzünden, başta *The Jerusalem Post* olmak üzere sağcı basının saldırısına uğradım. Ama hiç umurumda değil. Ben hâlâ sözlerimin arkasında duruyorum ve doğrusunu istersen orada kaldığımız süre içinde sadece senin "iyi İsrailliler" diyeceğin türde insanlarla karşılaştık – ve evet, onları yeryüzünün tuzu olarak gördük, olağanüstü enerjik, canlı, düşünceli, sempatik insanlardı.

Yine de, İsrail için en büyük tehdidi Filistinlilerin değil, bizzat İsraillilerin oluşturduğu izlenimini edindim; ülke öylesine bölünmüştü ki (Rabin'e yapılan suikastın üzerinden yaklaşık on dört ay geçmişti) her an içsavaş çıkabilirdi. Şimdilerde halkın üzerine genel bir kayıtsızlık çöktüğünü, hemen herkesin politikadan bıktığını ve gençlerin politikayla hiç mi hiç ilgilenmediğini anlatıyorlar. Bir haftadan biraz uzun bir süre sonra, kendi gözlerimle görüp karar verme fırsatını bulacağım.

Mektubun arkası gelecek...

En sıcak duygularla,

Paul

11 Mayıs 2010

Sevgili John,

Azap Diyarı'ndan döndük. On üç yıl sonra yeniden İsrail'e gitmekten duyduğum bütün korkular orada duyduklarım ve hissettiklerimle doğrulandı. 1997'deki durum kötüydü, ama şimdi daha da beter. (Son mektubunda tanımladığın) "İyi İsrailliler" müthiş bir umutsuzluk içinde yaşıyorlar. Diğerleri ise acımasız ve katı yürekli bir inkârda diretiyorlar.

Dünyanın en güzel şehirlerinden birinde yer aldığı için trajedi daha da korkunç oluyor. Her yanında tomurcukların açtığı Kudüs, mayıs güneşinin ışığı, taşların çekimi, her yanda benzersiz güzellikte renkler. Ve bütün bunların altında delilik ve nefret yatıyor, umudun ölümü yatıyor. Tel Aviv'de yaşayan bir arkadaşımın dediği gibi: "Kudüs artık bir şehir değil. Kudüs bir salgın, bir hastalık oldu."

Yine de görünürde yaşam sürüyor. Edebiyat şenliği güzel düzenlenmişti, dünyanın her yerinden yazarlar katıldı, etkinlikleri büyük kalabalıklar izledi. Entelektüeller ve sanatçılar giderek artıyor; Siri de ben de tanıştığımız insanların çoğundan olumlu izlenim edindik. Ama –birkaç istisna dışında– hiç kimse artık "durum"dan söz etmeye yanaşmıyor. Çoğu bu meseleden ölesiye bıkıp usanmış görünüyor.

Kaçınılmaz olarak gazetecilerle birkaç görüşme oldu. Hepsinin ilk sözü, "İsrail'e gelme konusunda kuşkularınız ya da çekinceleriniz var mıydı?" sorusu oldu. Ve sonra konuşmanın bir noktasında, –artık sadece birkaç İsraillinin konuşmaya cesaret edebildiği– "durum" hakkında yorum istediler.

Bildiğim kadarıyla, İsrail böyle bir sorunun sorula-

bildiği tek ülke. Fransa'ya ya da İtalya'ya giden yabancı bir yazardan Fransız veya İtalyan politikası hakkında yorum yapması istenmez. Olsa olsa, kendi ülkesindeki koşullarla ilgili görüşü sorulur. Ama tanıştığım İsrailli gazetecilerin hiçbiri –Amerika'nın İsrail'le ilişkisi dışında– Amerika hakkında söyleyeceklerimle ilgilenmedi. Obama'nın anti-İsrailci bir tutumu olmadığını, İsraillilerin yeni yerleşim yerleri inşa etmekten vazgeçmelerini, intihar niteliğindeki ulusal politikanın sürdürülmesini engellemenin tek yolu olduğu için istediğini defalarca anlatmak durumunda kaldım.

Tabii her ülkenin sorunları vardır. Ama başka hiçbir ülke varlığının tehdit altında olduğunu, yok olmanın somut bir olasılık olduğunu hissetmez.

Korku İsraillilerin gözünü kör ediyor; onlara bölgedeki tek askerî süper gücün kendileri olduğunu unutturuyor. Korku onları sadece kendi gelecekleriyle ilgili bir saplantıya sürüklüyor ve dünyanın geri kalan bölümünden koparıyor.

Filistin, iki devletli çözüm ve son kırk üç yıldır süregelen çözümsüzlüğü bir yana bırakacak olursak, beni en çok kaygılandıran, Yahudi İsraillilerin –sanırım şimdilerde nüfusun yüzde on sekizini oluşturan– Arap İsraillilere karşı tutumu oldu. Birleşik Devletler'de sadece yüzde on iki oranında siyah olduğunu ve o yüzde on ikinin ülkenin yaşamında önemli rol oynadığını düşünecek olursak, İsrail'de çoğunluk ile azınlık arasında bu kadar az etkileşim olduğunu görmek insanı şaşırtıyor. Araplar İsrail *vatandaşı*, ama diğer yurttaşları onlarla hiçbir şekilde ilişki kurmak istemiyorlar.

Yahudilerin en olumlu yaklaşımı, benim Amerikalı kulaklarıma tuhaf bir şekilde tanıdık gelen o eski "ayrı ama eşit" görüşünü desteklemek. İsrail'in ırk ayrımı uygulayan bir devlet olduğunu söyleyecek kadar ileri git-

meyeceğim, ama bir Jim Crow[1] toplumu olmaya çok yaklaşmış, bu da yeterince umut kırıcı.

En beteri de, sözüm ona güvenlik bariyerleri denilen tel örgülü çitler. Onları ilk görüşümde yüreğim sızladı, sonra kendi kendime, "Burası Jonathan Swift'in icat ettiği bir ülke," dedim.

Oraya gitmemizin asıl nedeni, dostumuz David Grossman'la buluşup görüşmekti. O ve karısı hâlâ (yaklaşık dört yıl önce öldürülen) oğullarının yasını tutuyor; ama onlarla yediğimiz yemekler ve yaptığımız sohbetler, her şeye rağmen bir anlamda bu geziyi yapmamıza değdi. İşin hoş tarafı, David'in de gelecek ay İtalya'daki Mondadori/Einaudi etkinliğine katılacak olması. Sizleri orada görmeyi, yeniden birlikte birkaç gün geçirmeyi sabırsızlıkla bekliyorum.

En iyi dileklerimle,

Paul

1. Jim Crow, Thomas Rice'ın 1828'de yarattığı, geri zekâlı, ilkel, her türlü aşağılanmaya maruz kalan bir zenci tiplemesidir. Jim Crow, aşağılamak amacıyla beyazlar tarafından siyahlara takılan isimlerden biriydi. Jim Crow Yasaları ise 1876-1965 arasında ABD'de uygulanan yasalardır. Afrika asıllı Amerikalılara sözde "ayrı ama eşit" bir konum sunan bu yasalar, özünde ırk ayrımını destekliyordu. (Ç.N.)

4 Temmuz 2010

Sevgili Paul,

Senin deyiminle Azap Diyarı'na yaptığın yolculukla ilgili 11 Mayıs tarihli mektubuna teşekkür ederim. Günümüzün İsraillilerine ya da en azından Netanyahu'ya oy verip başa geçirenlere sempati duymuyorum; ama 1970'ler ve 1980'ler boyunca Güney Afrika'da yaşadığım için, tarif ettiğin bu paranoya, saldırganlık ve karamsarlık karışımı bana da fazlasıyla tanıdık geliyor.

Son zamanlarda Güney Afrikalı tarihçiler, Güney Afrika hükümetinin İsrail tipi uzlaşmazlıktan nasıl vazgeçip ya da caydırılıp iktidarı az çok daha kansız bir biçimde devretmeye yönelişini inceleyen çalışmalar yapıyorlar. Anlaşılan hükümette aklı başında insanlar vardı; ordu da daha 1980'lerde beyazların iktidar tekelini sonsuza kadar ellerinde tutamayacaklarını fark etmişti. Bunu dile getirmelerini önleyen, siyasal ya da mesleki dışlanmak konusunda çok haklı nedenlere dayanan bir korkuydu.

Böylece, egemen elit tabakada *apartheid*'in artık öldüğünü bilen ama kendilerini suskunluğa mahkûm edenlerin sayısının giderek arttığı bir durum ortaya çıktı ve iktidar fiilen eski inancı sürdüren son grubun, aşırı sağcıların eline geçti.

Eğer İsrail'de de perde arkasında buna benzer bir şeyler oluyorsa, o zaman hâlâ ümit olabilir. Bir senaryo: İktidar Netanyahu gibilerden Lieberman türünde olanlara geçer ve buna tepki olarak da anayasa dışında bir saray devrimi olur.

F.W. de Klerk'in en büyük başarısı, ordudaki generalleri kendi yanına çekmek oldu. Bu, Klerk'in köklü reformist hareketleri başlatmadan önce perde arkasında gerçekleştirdiği bir şeydi. Belki İsrail'de de ordu günün birinde politikacıları sağduyuya, akıllarını başlarına toplamaya zorlar. Boş umut mu? İsrail'i sen benden daha iyi tanıyorsun.

Pietrasanta'da kısa bir süre için bile olsa seni ve Siri'yi görmek o gezinin en güzel yanıydı. Einaudi'dekiler ne iyi ettiler de buluşmamızı sağladılar.

Ben İtalya'daki kültürel etkinliklerin hepsinde görülen kaosa artık aldırmayacak kadar çok katıldım o toplantılara. Toplantının nerede yapılacağını kimse tam olarak bilmez; ses sistemine bakacak adam bir türlü bulunmaz; toplantının akışı hakkında kimse bilgi vermediği için çevirmen isyanları oynar vb. vb. Ama toplantı saati gelip çattığında her şey tıkır tıkır yürür: İzleyiciler mucizevi bir şekilde hangi salona geleceklerini bilirler, ses sistemi çalışır, çevirmen birinci sınıf iş çıkarır. Kaos boşa çıkmıştır; İtalyanların becerilerini abartmadan, biz bir etkinliği yetkin bir biçimde gerçekleştirebiliriz, der gibi bir halleri vardır – aslında bir etkinliği kendine özgü bir küçük güldürüye dönüştürerek yapabiliriz, demek daha doğru.

Sizinle Pietrasanta'da vedalaştıktan sonra Cenova'ya geçtim. Cenova'dan sonra Toulouse'a keyifli bir tren yolculuğu yapmayı tasarlıyordum. Ama Tarn Vadisi'ndeki önüne gelen her şeyi yıkıp sürükleyen sel kisvesine bürünen Tanrı'nın eli, bu plana müdahale edip engelledi. Trenler çalışmadı, ben de Nice'ten uçakla yola çıkmak zorunda kaldım.

Adelaide'e döndüm, çevremdeki yaşamla sekiz saatlik bir farkım var ve şu andaki soğuk, kasvetli hava yüzünden vücut saatimi ayarlamakta zorluk çekiyorum. O yüzden de bütün gece oturuyor, gündüz de akşama kadar uyuyorum. İyi bir rastlantı eseri olarak, Dünya Kupası maçlarını canlı izleyebiliyorum.

Güzel Oyun'a[1] hiçbir zaman düşkün olmadım; canlı yayında Güney Afrika'dan izlediklerim de bu konudaki fikrimi pek değiştirmiyor. Oyuncuların birbirlerine faul yaparak ve hakeme çaktırmadan kuralları çiğneyerek bu kadar zaman harcadıkları başka bir spor olamaz. Hiçbir şeyi gözden kaçırmayan televizyon kamerasının, bu numaraları yakalayıp bütün dünyaya yayması da oyuncuların umurunda değil. Utanmazlık almış başını gidiyor.

En iyi dileklerle,
John

1. "Güzel Oyun" ilk kez kimin kullandığı bilinmeyen, futbolu tanımlayan bir terimdir. (Ç.N.)

5 Temmuz 2010

Sevgili John,

Az önce aşağıdaki faks makinesinde bulduğum mektubun için teşekkürler. Siri'ye sana iki kelimelik bir e-posta göndermesini söyleyip "Faks onarıldı," diye haber vermeyi düşünüyordum, ama sen bunu kendiliğinden anlamışsın zaten.

Evet, İtalya'da seni gördüğüme çok sevindim. Lucca gezisi, güzel yemekler, sohbet. Tabii zaman fazlasıyla kısıtlıydı, yine de hiç yoktan iyi oldu. Çok ileri bir tarihte olmamak koşuluyla yeni bir buluşma ayarlamalıyız; ama korkarım bu buluşma sen 2011 sonbaharında Toronto'ya gidene kadar gerçekleşemez. Belki sen (ve Dorothy?) Toronto'dan sonra bizi New York'ta ziyarete gelebilirsiniz – ya da bu mümkün olmazsa, Siri'yle ben seninle Kanada'da buluşabiliriz; ne de olsa Avustralya'ya kıyasla Kanada buradan fazla uzak sayılmaz.

Ben de senin gibi *jet-lag* yüzünden Dünya Kupası'nı izlemeye başladım. Amerika'da maçlar sabahın erken saatlerinde, bir de öğleden sonra yayınlanıyor; ben de Avrupa'dan döndüğümden beri çok erken kalktığım için televizyonu açıp maçları seyretmeyi alışkanlık haline getirdim. Spor tiryakisi olduğum için de gittikçe daha çok kaptırıyorum kendimi. Sen belki çocukluğunda futbol oynamışsındır. Ben oynamadım, o yüzden futbol konusundaki bilgim seninkinin yanında çok yüzeysel kalır herhalde. Faullerin ve küçük numaraların aptalca ve utanç verici davranışlar olduğu görüşüne katılıyorum; çocukluktan beri içime işlemiş olan "sportmenlik" anlayışına da taban tabana zıt; yine de Güzel Oyun her zaman güzel olmasa da, seyretmesi hoş oluyor. Bilmemhangi Amerikan takımının defalarca hezimetten kurtul-

masını sağlayan direnci, Hollandalıların Brezilya'yı yendikleri maçtaki kadrosu, Almanların hızı ve isabetli şutları. Geçmiş kupalardaki şampiyon olamayan parlak Hollanda takımını tutuyorum; ama korkarım, Almanlar onların alt edemeyecekleri kadar güçlü bir rakip olacaktır. (Bu mektup eline geçinceye kadar, tahminimin doğru çıkıp çıkmadığı da belli olmuş olacak.)

Spor konusunda aklımı karıştıran şey, saatin oynadığı rol. Oyun herhangi bir duraksama olmadan sürer, oyuncular zaman öldürmek için top dolaştırır, topu ayağında tutar, her golden sonra bütün takım ikişer dakika kucaklaşır, yerde yuvarlanır ve sonra her yarı devrenin sonunda hakem keyfî olarak belirli bir uzatma süresi ekler. Benim bildiğim zaman sınırlamalı sporlarda –basketbol ve Amerikan futbolu– "zaman yönetimi" çok önemlidir. Topun her dışarı çıkışında saat durur. Basketbol takımı yirmi dört saniyeyi geçirmeden topu atmak zorundadır. Amerikan futbolunda da takım karşı atağa kırk beş saniye içinde geçer. Bunların bir anlamı var. Ama futbolda zamanın önemini yok eden bir tür gevşeklik, bir çeşit umursamazlık var – oysa futbol saat esasına bağlı bir oyun olduğu için oyuncuların bu tavrı oyunun özüyle çelişiyor. Demek istediğimi anlatabiliyor muyum?

• • • • •

İsrail'e sadece iki kez gitmiş biri olarak, orayı senden daha iyi bildiğimden ya da anladığımdan emin değilim. Güney Afrika'daki *apartheid*'in sonuyla ilgili karşılaştırman kışkırtıcı, akıl çelici, en olmayacak biçimde umut verici bir görüş, ama... hiç emin değilim. Güney Afrika'daki durum tamamen bir iç meseleydi: Irkçı bir yönetim halkın çoğunluğuna zulmediyordu. Ancak, Güney Afri-

ka, ne yazık ki İsrail'in içinde bulunduğu durum gibi, sınırlarının dışından herhangi bir tehditle karşı karşıya değildi. İsrail hükümetini inatçılığı, yanlış yargıları ve sık sık görülen zalim davranışları yüzünden ne kadar kınarsam kınayayım, böyle bir tehdidin varlığı da yadsınamaz bir gerçek. İsrail'in son yıllarda attığı olumlu bir adım –Gazze'deki Yahudi yerleşim alanlarını boşaltmak– katbekat felakete yol açtı. Sadece birkaç örnek vermek gerekirse; Hamas seçimleri kazandı, İsrail sınırını aşan binlerce roket atıldı, abluka başlatıldı. İsrail ordusunun günün birinde hükümete cephe alıp almayacağını merak ediyorsun. Muhtemelen evet, ama bence bu uzun vadelerin en uzununda olabilir. Çünkü bunun çok basit bir nedeni var; hükümet sürekli olarak İsrail'in komşularından gelecek –gerçek ya da hayalî– tehditleri vurgulayarak orduyu hizada tutmayı beceriyor.

Bazen bu kopuşu ortadan kaldırmanın en iyi yolunun tek devletli çözüm olduğunu düşünüyorum. Siyonist ilkeler bir yana bırakılır, Batı Şeria ve Gazze'nin İsrail'in bir parçası olduğu ilan edilir ve bütün Araplara eşit vatandaşlık hakkı tanınır. Ama sonra bu planın hiçbir zaman yürüyemeyeceğini söylüyorum kendime. İsrail Belçika'ya döner. Kanlı, nefret dolu bir Belçika'ya.

• • • • •

Haziran başlarında Avrupa'ya gidişimden birkaç gün önce, *The New York Times Kitap Eki*'nde, Christina Stead'in[1] *The Man Who Loved Children* (Çocukları Seven Adam) romanının 70. yayın yıldönümü nedeniyle

1. Avustralyalı romancı Christina Stead'in (1902-1983) 1940'ta yayımlanan ve kendi çocukluğundan izlenimler taşıyan "Çocukları Seven Adam" adlı romanı, ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle ülkesinde birkaç yıl yasaklanmıştır. (Ç.N.)

Amerikalı romancı Jonathan Franzen'in bir yazısı çıktı. Kötü bir yazı değildi; genelde zekice ve iyi niyetle yazılmıştı; ama yazı bana son derece tuhaf gelen aşağıdaki paragrafla başlıyordu:

"Bu yaz 'Çocukları Seven Adam'ı okumamanız için birtakım nedenler var. Birincisi, kitap bir roman; son bir-iki yıl içinde romanların gazeteler çağına ait olduğu ve gazeteler gibi, hem de daha hızlı bir biçimde yok olmaya yüz tuttukları konusunda hepimiz gizlice bir anlaşmaya varmadık mı? İngilizce profesörü eski bir arkadaşımın dediği gibi: Romanlar tuhaf bir ahlaki olgudur, daha çok okumadığımız için suçluluk duyarız, ama aynı zamanda roman okumak gibi anlamsız bir şey yaptığımız için de suçluluk duyarız; şu dünyada suçluluk duyacağımız şeylerin birinden vazgeçsek daha iyi olmaz mı?"

Franzen burada büyük başarıya ulaştı – hem iyi eleştiriler aldı, hem de kitapları iyi sattı. Ömrünü roman yazarak geçirmiş bir adam, o yüzden romanın okunması gerektiğine de inandığını sanıyorum. Öyleyse neden –hem de bir anlamda kendisine karşı denilebilecek– bu saldırıya geçti? Üstelik bu yazı, yalnızca kitapları konu edinen haftalık bir dergi için yazılmış, yani merak edip makaleyi okuyan zaten kitaplara ilgi duyan, –sadece kurmaca olmayan kitapları değil roman da– okuyan, Franzen'in artık vazgeçmesini öğütlediği işi yapan biridir. Ne diyeceğimi şaşırdım.

• • • • •

Siri'nin seksen yedi yaşındaki annesi bizim yanımızda, öbür gün bir aile toplantısı için onu Norveç'e götüreceğiz. Yine uçağa bineceğimi düşünmek bile istemiyorum, ama bunu yapmak zorundayız. Siri'nin annesinin memleketine son gidişi olabilir, bu görevi yerine getir-

memiz lazım. Ayın 15'inde döneceğiz, o zaman kendimi bir odaya kilitleyip yazın sonuna kadar hiçbir yere kımıldamamaya niyetliyim.

37 derece sıcaklıktaki bir günden sıcak selamlar,
Paul

19 Temmuz 2010

Sevgili Paul,

Geçtiğimiz günlerdeki (futbol) Dünya Kupası'ndan sonra, eskisi kadar genç olmayan senin ve iyice yaşlanmış olan benim, artık yapmadığımız sporları izleyerek neden bu kadar zaman harcadığımızı düşündüm.

Bunun cevabı, örgütlü sporu ve onca kişinin izlediği spor gösterilerini ikimizin de çağımızın önemli sosyal olgularından biri olarak görmemiz olabilir. Böyle görüyoruz ve belki de bunu onaylıyoruz – sporun kendisini ve insanların izleyici olarak buna katılmalarını onaylıyor olabiliriz.

Demek ki sporun iyi bir şey olduğunu düşünüyoruz. Peki neden? Sporların insanı daha iyi bir insana dönüştürmediği kesin – sporda üstün başarılı olmuş pek çok kişi insan olarak beş para etmez. Ama belki de odada fark etmediğimiz bir fil vardır.[1] Bir süre önce Filistinlilerin yenilgiyi kabullenip yutmalarının belki de iyi olacağını yazmıştım; şimdi de spordaki yenilgiler hakkında düşündüklerimden söz edeceğim.

Profesyonel tenisi düşün. Bir turnuvaya otuz iki kişi katılıyor. Bunların yarısı ilk turda elenip zaferin tadını tatmadan evlerine dönerler. Geri kalan on altıdan sekizi de tek maç kazanıp sonra yenilerek elenirler. İnsanlar açısından bakacak olursak, turnuvaya egemen olan deneyim yenilgidir.

1. Bu İngilizce deyim, "odada bir fil olsa fark edilmemesi", herkesin bildiği bir sorunu yok saymayı veya bunu tartışmaktan kaçınmayı ifade eder. (Ç.N.)

Ya da boksu ele alalım. Bir boksör ancak otuz iki maç kazanıp sadece üç kez yenilirse Caesars Palace'ın[1] yolunu tutabilir. Peki ama, o boksörün yendiği ve hiçbir zaman Ceasers Palace'ı ya da bir başka ünlü yeri rüyalarında bile göremeyecek olan otuz iki kişi ne olacak? Bir tek maç bile kazanmayanlar, o profesyonel mağluplar, yenilen biri olmadıkça yenen biri de olamayacağı için ite kaka ringe çıkarılanlar ne olacak?

Sporda kazananlar ve kaybedenler vardır; kimsenin sözünü etmek zahmetine girmediği şey ise (yoksa çok aşikâr olduğu için mi sözü edilmez?) kaybedenlerin kazananlardan daha çok olmasıdır. Bu mektubu yazdığım sırada yapılmakta olan Fransa Turu, yaklaşık 200 bisikletçiyle başladı, bunların içinden sadece biri birinci olurken 199'u yarışı kaybedecek, yani kendilerini avutmak için ne söylerlerse söylesinler, yenilmiş olacaklar.

Sporlar bize kazanmaktan daha çok kaybetmekle ilgili şeyler öğretir; çünkü çoğumuz yeniliriz. Öğrettiklerinin en önemlisi de yenilmenin doğal olduğudur. Yenilmek dünyanın en kötü şeyi değildir; çünkü savaşların aksine, sporda yenilenin gırtlağı yenen tarafından kesilmez.

Küçük bir çocuğun, yetişkinlerin ya da kendinden büyük çocukların hep kazanmasına göz yumdukları ve kendisini küçük bir kral gibi hissettirdikleri sözde maçlar dönemini bitirerek, topa vurmayan oyuncunun oyundan atılıp sopayı daha iyi birine vererek bir köşeye çekildiği gerçek maçlar dönemine geçtiği zamanki, ömür boyu unutamayacağı o ilginç ânı düşün. Bu durum küçük ço-

1. Las Vegas'taki Caesars Palace Oteli'nde önemli boks maçları yapılır. (Ç.N.)

cuğun ruhsal sistemine bir şok etkisi yapar. Avazı çıktığı kadar bağırmak, öfke nöbetine girmek, küçüklüğünde annesiyle babasına yapıp sonuç aldığı bütün numaraları yapmak ister. Gerçeğin, egosuna tabi olmasını ister. Ama böyle yapmakla hiçbir yere varamaz. "Zırlamayı kes çocuk!" Ama aynı zamanda, "Zırlamayı kes çocuk – sıra yine sana gelecek."

Çünkü bu sporun verdiği büyük derstir. Oyunların çoğunda kaybedersin, ama *oyunda kaldığın sürece* her zaman bir yarın, her zaman kendini göstermek için yeni bir fırsat olacaktır.

Yenildiğini kabul etmeye yanaşmamakta, oyunun kurallarını reddedip kendini dışlamakta direnmediğin sürece, kaybetmeyi öğreten bu büyük okulda hiç sınıfta çakmazsın.

İsraillilerle Filistinlilerin ayda bir kez tarafsız hakemlerin yönetiminde futbol maçı yapmalarını görmek isterim. O zaman Filistinliler her şeyi kaybetmeden de yenilebileceklerini (her zaman bir sonraki ayın maçı vardır) öğrenebilirler; İsrailliler de Filistinlilere yenilebileceklerini öğrenirler, ne olmuş yani?

Mektubuna (5 Temmuz) teşekkürler. Güney Afrika tarihiyle ilgili ufak bir not ("Güney Afrika, sınırlarının dışından herhangi bir tehditle karşı karşıya değildi," demişsin). 1980'lerde Güney Afrika kara ve hava kuvvetleri, Angola'daki Küba askerlerine karşı büyük bir savaş verdiler ve yenildiler ya da en azından kaldıramayacakları kadar ağır kayıplar verdiler. Mesele asker sayısının diğerlerinden daha az olması değildi: Kübalılar, Güney Afrikalıların Fransız Mirage'lardan manevra kabiliyeti ve si-

lah açısından üstün olan Rus savaş uçaklarıyla uçuyorlardı. Generaller memlekete dönüp politikacıların karşısına çıktılar. "Rüzgâr ters yöne döndü," dediler. "Bu konuda bir şeyler yapmalısınız."

Binlerce (belki on binlerce?) Kübalı, Afrika topraklarına gömüldü. Kübalıların gözünde, kardeşlik adına Angola'ya yaptıkları sefer, tarihlerinin en yüce noktalarından biridir.

Mektubunda, bir profesör arkadaşının sözlerinden alıntı yaparak yazıya başlayan Jonathan Franzen'in yazısından söz ediyorsun. Söz konusu arkadaşın (hem de İngilizce profesörü) tavrı çok tipik bir örnek. Edebiyat profesörlerinin büyük çoğunluğu, yeni yayımlanan şiirleri ve romanları izlemezler, bunu kendi kusurları olarak görmezler. Eğer yeni yayımlanan romanları okuyanlarla karşılaşmak istersen, okurlardan çoğunun sadece seçmeli ders esasına göre eğitim görmüş kadınların olduğu kitap kulüplerine ve okuma günlerine gideceksin. Zaten bunu sana benim söylememe gerek yok.

Franzen'in kendi görüşüne gelince –alıntı yaptığın bölüm, bana satır arasında ironi içeriyor gibi geldi–; galiba ben adama senden daha fazla yakınlık duyuyorum. Basmakalıp bir roman okumakla bahçedeki yaprakları tırmıkla toplamak arasında bir seçim yapmam gerekirse, yaprakları yeğlerim. Tüketim zihniyetiyle yazılan romanlardan pek tat almıyorum; daha da önemlisi, boş zamanı değerlendirmek için roman okumaya duyulan ilgisizliğin toplumda giderek yaygınlaştığını sanıyorum. Hiç roman okumadığından söz etmek, en azından erkekler arasında itibar görüyor. Ben bir profesyonelim, romancılıkla profesyonel çıkar bağlarım var, o yüzden kendimi

ölçüt olarak alamam. Yine de, daha önce tercihen roman alanında denenmemiş bir şeyi denemeye çalışmayan romanların sabrımı zorladığını söyleyebilirim.

En iyi dileklerle,
John

21 Temmuz 2010

Sevgili John,

Bunca yıl sonra beyzbol tutkumun hâlâ sürmesinin nedenlerinden biri, tam da mektubunda sözünü ettiğin şey: kaybetmenin sıklığı, yenilginin kaçınılmazlığı. Bu sabah gazetedeki puan sıralamasında, bu sezon en iyi sonuç alan takımın 58 galibiyeti, 34 mağlubiyeti olduğu görülüyor – bu da %63'lük bir başarı oranı yapar, demek ki otuz takım içinde en iyisi, maçların %37'sinden sonra boynu bükük olarak eve dönmüş.

Beyzbol sezonu çok uzundur –tam 162 maç yapılır– ve her takım o altı aylık süreçte inişler, çıkışlar yaşar; kimi zaman öne geçer, kimi zaman tökezler, sakatlıklar olur, hayati bir maçta üzücü yenilgiler olur, bazen de son saniyede beklenmedik galibiyetler alınır. Her zaman ya başar ya öl temeline oturan boksun tersine, beyzbol hem başar hem öl niteliğindedir; öldüğün zaman bile ertesi gün tabutundan çıkıp yine en iyi vuruşunu yaparsın. İşte bu yüzden beyzbolda duygulara hâkimiyet çok önemlidir. Yenilgiye omuz silkersin, galibiyetleri fazla abartmazsın. Beyzbol hayatın aynasıdır – olumluyu da olumsuzu da nasıl karşılaman gerektiğini öğretir. Oysa diğer sporların çoğu, savaşın aynası gibidir.

Bu yaz spor dünyasında çok tuhaf şeyler oldu. Tenis tarihinin en uzun seti oynandı; Dünya Kupası'nda hakemler bariz hatalar yaptılar; şu anda adını anımsayamadığım Güney Afrikalı atletle kadınlar yeniden zafer elde ettiler. Ama en saygı uyandıran olay, birkaç ay önce beyzbol ligindeki önemli bir maçta oldu – bu, spordan çok insanın saygınlığıyla ilgili bir hikâyeydi. Kabaca bir hesapla, son 120 yılda yaklaşık çeyrek milyon beyzbol maçı yapıldığını söyleyebilirim. Bütün o süre içinde top

atıcılar sadece yirmi kez kusursuz oyun çıkardılar – kusursuz oyun demek, maç boyunca top atıcının karşı takımın bütün topa vuran oyuncularını saf dışı etmesidir, yani dokuz devrede oyuncu başına üçer atıştan peş peşe yirmi yedi oyuncuyu *out*'a düşürmesidir. Detroit'ten Galarraga adında çok genç bir top atıcı (ancak yirmilerinde, adını hiç duymadığım, beyzbola yeni başlamış bir oyuncu), ölümsüzlük sarayından içeriye adımını atmak üzereydi. Topa vuran ilk yirmi altı oyuncuyu *out*'a düşürmüştü, yirmi yedinci de birinci kalede *out* olunca, sarayın kapıları açılıyor ve genç oyuncu eşikten adımını atıyor gibi göründü. Topa vuran oyuncunun *out* olduğu kesindi (farklı açılardan çekilmiş kayıtların yeniden izlenmesi bunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde doğruluyordu), ama Jim Joyce (James Joyce!) adındaki birinci kale hakemi *out*'u fark etmedi ve topa vuran oyuncunun nizami yerinde olduğunu ilan etti. Bu aptalca bir yanlıştı, belki de beyzbol tarihindeki en büyük hakem hatasıydı; ama o anda olanların tek güzel yanı, Galarraga'nın kusursuz oyun onurunun haksız yere kendisinden çalındığını anladığı andaki gülümsemesiydi. Alaycı ya da öfkeli bir gülümseme değil. İronik bile değil, gerçek, içten bir gülümseyişti bu; "Tabii. Hayat böyledir işte, başka ne beklenir ki?" dercesine bir kabullenme, bilgece bir tebessüm. Böyle bir şeyi ömrüm boyunca hiç görmedim. O durumda başka hangi oyuncu olsa, bir öfke patlaması yaşar ya da protesto etmeye başlar, bu haksızlığa bağıra çağıra karşı çıkardı. Ama bu çocuk öyle yapmadı. Serinkanlılığını, sükûnetini koruyarak, herhangi bir sinirlenme belirtisi göstermeden (maç devam etmek zorundaydı) yirmi sekizinci oyuncuyu da *out*'a düşürdü – böylece daha önceki bütün kusursuz oyunlardan daha da kusursuz bir oyunu gerçekleştirdi, ama bu başarısı için hiç puan alamayacaktı.

Maçtan sonra Jim Joyce maç kaydını yeniden izleyince çok utandı. "Bu çocuğun kusursuz oyun puanını kaybetmesine sebep oldum," dedi ve kamuoyu önünde Galarraga'dan özür diledi – Galarraga da herkesin yanılabileceğini, bu yüzden kimseye kırgın olmadığını söyleyerek hakemin özrünü nezaketle kabul etti.

• • • • •

Angola'yı unuttuğum için bağışla beni. Aptallık etmişim, hem de ne aptallık. Ama yine de *apartheid*'in Güney Afrika'nın bir iç meselesi olduğu ve uluslararası yaptırımlar başlayıncaya kadar bütün dünyanın onca yıl hiçbir şey yapmadan seyirci kaldığı görüşüme katılır mısın?

Bilmem bunu hatırlar mısın, ben hâlâ unutamıyorum, hâlâ her aklıma gelişinde öfke duyuyorum: 70'lerde ya da 80'lerde bir ara ABD Kongresi, Güney Afrika hükümetine sembolik bir deklarasyonla Nelson Mandela'yı hapisten çıkarmaları çağrısında bulundu. Bu karar hemen hemen oybirliğiyle alındı. Muhalif oy kullanan iki ya da üç kişiden biri Dick Cheney'di.

• • • • •

Roman okumak meselesine gelince; bence romancılar bu tartışmanın dışında bırakılmalı. Kendi romanını yazarken başkalarının romanını okuyamazsın. Okuduğumuz zaman da, tabii ki basmakalıp romanları okumak istemeyiz. Yaprakları tırmıkla toplamak (ki ben bundan nefret ederim) kuşkusuz çok daha iyidir; ama gerçekten iyi bir şeyle karşılaştığımız zaman duyduğumuz coşkuyu da yabana atmamak gerek. Ve sonra –ah, ve sonra– gençliğimizdeki okuma tutkumuzu, bütün yaşamımızın bu-

na bağlıymış gibi geldiği günleri nasıl unuturuz?

Franzen'in o ilk paragrafta komik –ya da ironik– ya da kışkırtıcı olmaya çalıştığını düşünüyorum. O espri bana tatsız geldi. Amerika'da sanatsal ya da zihinsel çalışmalarla ilgili her şeye duyulan öfke, tamamen sağcıların görüşü, popülist bir düşünce tarzıdır; F.nin sırf espri niyetine olsa bile aynı yaveleri tekrarlamasına canım sıkıldı. Ne de olsa burası öyle bir ülke ki, zenginliğin ve ayrıcalıkların içinde doğup büyümüş George W. Bush kendini "halk çocuğu" gibi gösterip bunu da insanlara yuttururken, zor koşullarda büyümüş Obama, sırf birkaç kitap yazdı, Columbia ve Harvard'da başarılı bir öğrenci oldu ve hukuk profesörlüğü yaptı diye "seçkinci" damgasını yiyor.

• • • • •

Azap Nedir Bilmeyen Ülke diye tanımlayacağım Norveç'ten döndük. Dünyaya ait değilmiş gibi olağanüstü güzellikte manzaralar – kelimenin tam anlamıyla dünyadışı diyorum, oraya gidince sanki başka bir gezegene ayak basmış gibi oluyoruz. Siri'nin daha altı hafta önce ölümün eşiğinde gibi görünen annesi, bir doktorun yanlış teşhisi anlaşılınca tamamen iyileşti ve çok sessiz sakin, kendi halinde biri olmasına rağmen kendi kuşağının hayattaki son kişisi olarak (her yaştan kırk dokuz kişinin katıldığı) anaerkil aile toplantısının kraliçesi oldu; çocuklarının, yeğenlerinin ve onların da çocuklarının sevgisinin tadını çıkardı. Görülmeye değer bir manzaraydı.

• • • • •

Geçen gün Philip Roth'dan aldığım bir not:

Debenedetti, İtalyan basınına yaptığı bir açıklamada düzmece röportajlarını önsözünü benim yazacağım bir kitapta toplamayı düşündüğünü söylemiş. Bilmeni isterim.

Anlaşılan hikâye sürüp gidecek.

En iyi dileklerimle,

Paul

29 Temmuz 2010

Sevgili Paul,

Philip Roth'un *Exit Ghost*'unu[1] okumayı bitirdim, akşam da François Ozon'un *Veda Vakti* filmini seyrettim. Ortak bir tema: kanser. *Exit Ghost*'tun kahramanı prostat ameliyatından sonra cinsel gücünü yitiren ve bu arada genç bir kadına deliler gibi âşık olan yetmiş yaşında biridir. Film ise kibirli, bencil bir genç adamın, kanserin son evresinde olduğunu öğrenmesiyle son günlerinde daha iyi bir insana dönüşmesini anlatıyor. Yani biri kanseri komedi biçiminde işliyor, diğeri ise hayli dokunaklı bir ağıt niteliğinde.

Exit Ghost'un Roth'un yapıtlar yelpazesine fazla bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Roth'un şablonlaşmış olaylardan yeni bir şeyler yaratma hamlesini sevdiğini biliyorum; ama yaşlanan bir erkeğin erkekliğini son kez kanıtlamak için iktidarsızlığa direnmesinden çıkarılacak fazla yeni bir şey olamaz.

Ozon'un filmi ise tam tersi. Filmi biliyor musun? Ölmek üzere olanların yalnızlığını ve geri kalan hepimizin onlara yönelik şefkat, kayıtsızlık ve kaygı karışımı tavrımızı çok iyi yansıtan, kendi türünde kusursuz bir film. Bir başkasının elinde groteskleşebilecek bir öykü içinde öykü uygulaması da var: Genç adam bir kafede otururken, garson kız yanına gelip ne kadar yakışıklı olduğunu söy-

1. 2007'de yayımlanan *Exit Ghost* (Hayalet [Sahneden] Çıkar), Philip Roth'un "Hayalet Romancı" yapısının kahramanı Nathan Zuckerman'a dokuzuncu ve dediğine göre son kez yer verdiği yapıtı. Roth, kitabın adı için *Macbeth*'in hayalet sahnesinde, "Hayalet sahneden çıkar" notundan esinlendiğini belirtir. (Ç.N.)

lüyor ve kocası kısır olduğu için genç adama kendisini gebe bırakmasını öneriyor – kocası da bu öneriden haberdar. Kadın para vermeyi bile teklif ediyor. Genç adam başta sinirleniyor, ama sonunda öneriye olumlu bakıyor: Bunu kendisinden geriye bir şey bırakmanın bir yolu olarak görüyor.

Ozon'un bu öykü içinde öykü uygulamasında Çehoviyen bir atmosfer var: sevecen, ama mesafeli ve yalın. Karıkoca genç adamla vedalaşırken oldukça tuhaf bir soru soruyorlar: Yakalandığınız (ölmek üzere olduğunuz) hastalığın AIDS değil de kanser olduğu konusunda bize güvence verebilir misiniz? Genç adam onlarla tekrar görüşmeye heveslidir, ama onların böyle bir niyeti yoktur.

Exit Ghost'u herhalde okumuşsundur, biraz yamalı bohça gibi olduğunu bilirsin. Roth, kültür gazeteciliği denilen uğraşının gidişatını, romanının kahramanı Lonoff'un ağzından hicvediyor. Bu hicivde, New Yorklu olmadığım için yakalayamadığım pek çok şey vardır kuşkusuz. Ama Lonoff (Belki Roth da?) sizdeki (aynı zamanda bizdeki) kültürel yayın organlarında eleştiri yerine bir tür ahlakçılık ve biyografi teşhirciliği yapılmasına öfke duyuyor. (Biyografi teşhirciliği derken, yazarların roman kisvesi altında kendi yaşamöykülerini anlatmalarını kastediyorum: Eleştirmenin görevi de bu kisveyi sıyırıp ardındaki "gerçeği" ortaya çıkarmak oluyor.) *Exit Ghost*'un kötü kişisi de böyle bir eleştirmen. Adam, Lonoff'un romanındaki abla kardeş ensest ilişkisinin bir başkasına mal edilmiş kendi tarihçesi (belki de üzeri örtülmüş tarihçesi) olduğunu yazmakla yazarı tehdit ediyor.

Edebiyat dünyasında çok göz önünde bir figür olarak Roth'un, kendisi ne kadar ateş püskürürse o dünyadaki

Kliman'ların (Kliman, kötü kişi olan eleştirmen) o kadar iştahla (*Acaba neyi saklamaya çalışıyor*, diye) dudaklarını yalayacaklarını bilmesine rağmen bu tarz edebiyat eleştirisine neden karşı çıktığını çok iyi anlıyorum. Roth' la aynı sularda yüzen, ama ondan biraz daha az göze batan senin de bu konudaki görüşünü az çok tahmin edebiliyorum. Bana gelince; bilinen dünyanın bir ucunda yaşadığım için Kliman'ların gözüne çarpmayacağımı düşünmek istiyorum, ama belki de kendimi aldatıyorumdur.

En sıcak duygularla,
John

P.S. Güney Afrika tarihiyle ilgili tartışmayı gereksiz yere uzatmak istemiyorum; ama Soğuk Savaş olmasaydı, bütün o Güney Afrika keşmekeşi çok daha önce çözümlenirdi. Güney Afrika'daki siyasi rejim onlarca yıl kendini Sahra'nın güneyindeki maden zengini bölgelere Rusların sızmasını önleyen bir kale gibi gösterdi; ABD'yi yöneten bütün hükümetler de bu mavalı yuttu. Afrika Ulusal Kongresi'nin Güney Afrika Komünist Partisi'nin oyununa gelmesi de durumu büsbütün zorlaştırdı.

Eski Güney Afrika rejimi, ABD'nin Soğuk Savaş sürecinde stratejik nedenlerle dünyanın her yerinde desteklediği diktatörlüklerin ve oligarşilerin çöreklendiği yuvalardan biriydi. F.W. de Klerk'in Afrika Ulusal Kongresi'ni Sovyetler Birliği'nin dağıldığı ve Berlin Duvarı'nın yıkıldığı yıl feshetmesi hiç de rastlantı değildir.

29 Temmuz 2010

Sevgili John,

Ne yazık ki, *Exit Ghost*'u da okumadım, *Veda Vakti*'ni de izlemedim. Yıllar içinde birkaç Roth romanı okudum (yapıtlarının ancak ufak bir bölümünü) ve Ozon'un iki ya da üç filmini seyrettim, bunlardan *Swimming Pool* (Yüzme Havuzu) beni çok etkiledi.

Ben Roth'la aynı sularda mı yüzüyorum? Bundan emin değilim. Yollarımız birkaç kez kesişti, iki defa (çok eski dostum) Don DeLillo'nun da katıldığı akşam yemeklerinde buluştuk, kısa bir süre mektuplaştık. Bir başka deyişle, Roth bir ahbap, ama yoldaş değil. Sanırım onun en çok ilgisini çeken özelliğim, ikimizin de Newark'ta doğmuş olmamız. Ama iş New York'a gelince, ondan "biraz daha az göze batan durumunda" sayılmam – çok, çok daha az, hatta belki de sonsuza kadar göz önünde değilim. Roth ilk kitabından bu yana yapıtları bütün dünyada göklere çıkarılmış bir ilahtır; oysa ben, kitapları hatırlamak istemeyeceğim kadar çok kez itilip katılmış sıradan bir faniyim. Üstelik, kalabalıklardan, partilerden, bildirilerden uzak durmaya çalışıyorum ve Brooklyn'deki küçük bahçemle uğraşmayı yeğliyorum. Buna karşılık Roth elli yılı aşkın bir süredir edebiyat âlemindeki ününü koruyor; bu, dünyadaki bütün yazarlar için uzun bir süre, hiçbir Amerikalı yazarın ise kesinlikle erişemediği kadar uzun bir süre. Şöhretinin bir kanıtı da şu: Roth, yaşayan romancılar içinde yapıtları Library of America[1] tarafından yayımlanan tek yazar.

Exit Ghost'u okumadığım için Lonoff'un günümüz-

1. Library of America (LoA – Amerika Kitaplığı) klasik Amerikan edebiyatı yayımlayan ve kâr amacı gütmeyen bir yayınevidir. (Ç.N.)

deki kültür gazeteciliğine karşı tavrı hakkında yorum yapamıyorum; ama senin anlattıklarına bakarak, yerinde bir tavır diyebilirim. Amerikalılar kurmacanın özüyle ilintilerini yitirmiş gibi görünüyorlar –yani hayal gücünü anlama yeteneklerini kaybetmişler–, o yüzden de bir romancının anlattıklarını "uydurabileceğine" inanmakta zorluk çekiyorlar. Her romanı gizli bir otobiyografi, bir *roman à clef*[1] olarak görüyorlar. Bu düşüncenin ne kadar güdük olduğunun – ya da kötü niyetli bir gazetecinin elinde ne kadar çirkinleşebileceğinin üzerinde durmaya bile gerek yok.

Gönderdiğin faks, dün akşam talihsiz beyzbol takımının (New York Mets) yine uzatma devresinde yenildiği maçı seyrederken geldi, son zamanlarda sporla ilgili epey yazıştığımız ve mektubunda hem bir kitaptan, hem de bir filmden söz ettiğin için, bu sabahki *New York Times*'da, ekte gönderdiğim iki yazıyı görünce çok şaşırdım.

İlk yazı, "E-Kitaplar Salt Metnin Ötesine Uçuyor". Tabii herkesin e-kitaplar hakkında bir fikri var. Şimdilerde yayıncılık alanındaki en hararetli konu bu; hiç kuşkusuz her geçen dakika güçlenen bir devrime tanık oluyoruz. Ben teknofobisi olanlar sınıfına giriyorsam da, Kindle, Nook ya da iPad'lere karşı bir düşmanlığım yok, onları bir tehdit olarak da görmüyorum. Okumayı teşvik eden her şey iyi ve yararlı olarak görülmeli; bu cihazların da edebiyat meraklısı gezginler için su götürmez bir nimet olduğu kesin. İçinde otuz kitap olan bir bavulla dolaşmak yerine, artık o otuz kitabı çok hafif, acayip bir dijital mekanizmaya yükleyebiliyor ve elinde ağır yük olmadan oradan oraya gidebiliyorsun.

1. (Fr.) "Anahtarı olan roman" anlamına gelen bu deyim, kurmaca kisvesi altında gerçek kişileri anlatan roman olarak kullanılır. (Ç.N.)

Öte yandan, birtakım korkularım var. (Bu korkular müzikle ilgili iş alanlarının ortadan kalkmasıyla başladı. Plakçı dükkânlarını dolaşmayı nasıl da özlüyorum!) Şimdiye kadar bu alandaki pazara egemen olan Amazon, kitapları aşırı düşük fiyatla satıyor, aslında insanları o makineleri almaya özendirmek için her sattığı kitapta zarar ediyor. Uzun vadede ortaya çıkacak korkunç sonuçları tahmin etmek zor değil: Yayınevleri batacak, kitabevleri ölecek, gelecekte her yazar kendinin yayıncısı olacak. Jason Epstein'ın birkaç ay önce *New York Review*'daki bir yazısında belirttiği gibi, geleneksel kâğıt kitapları yayımlamaya mutlaka devam etmeli, kitaplıklarımızı mutlaka koruyup sürdürmeliyiz; çünkü onlar uygarlığın temelidir. Her şey dijital olursa, bunun sonucunda ortaya çıkabilecek terslikleri düşün. Silinmiş metinler, yok olup gitmiş metinler ya da en az onun kadar korkunç olan değiştirilmiş, üzerinde oynanmış metinler.

Evet. Benim görüşüm böyle. Şimdi beni düşündüren bu sabah gazetede okuduğum yazı ve bu yazıyla ilgili iki farklı düşüncem olması. Farklılık, "kurmaca" ile "kurmaca olmayan" terimleri arasında ortaya çıkıyor. Yeni başladığım ve bir bölümü 50'lerin başlarındaki Amerika ile ilgili olacak roman için aylardır araştırma yapıyordum. O yüzden Kore Savaşı, Kızıl Tehlike, çocuk felci salgını, H-bombası gibi konular hakkında bir yığın kitap okudum; ayrıca çok yararlı olabilecek belgesel filmler de seyrettim. Bugün gazetedeki yazıda "zenginleştirilmiş"[1] *Nixonland*[2] tanımını görünce çok ilgilendim. Bir tarih

1. İngilizcesi *enhanced* (geliştirilmiş) anlamında. Kitabın yazarı tarafından video kaydında okunduğu ve araya görsel malzemenin eklendiği dijital kitaplar için kullanılıyor. (Ç.N.)

2. *Nixonland: The Rise of a President and the Fracturing of America* (Nixonland: Bir Başkanın Yükselişi ve Amerika'nın Bölünmesi) Rick Perlstein'ın 2008'de yayımlanan kitabı. (Ç.N.)

kitabında yazılı metinle filmi birleştirmek ne mükemmel bir fikir, diye düşündüm. Gerçekten o kadar mükemmel bir fikir ki, en ufak bir kusur bulamıyorum.

Ama iş romana gelince, direniyorum. Söz konusu kitaplar kitlesel pazarlama için yazılmış popüler gerilim hikâyeleri, ama ne olursa olsun yine de roman ve bu kitaplardan televizyona uyarlanmış bir dizinin bölümlerini alıp kitaba eklemek fikri canımı sıkıyor. Bu noktada neden sorusu ortaya çıkıyor. Acaba daha önce sözünü ettiğim gibi hayal gücüne olan inancın kaybolmasıyla ilgili bir şey mi? Kitapları algılamak, anlatılanları gözle görmeden anlaşılamayacak kadar zor mu? Ama zaten okumak, anlatılanları gözünüzün önüne getirme, imgeleri kafanızda kurma sanatı değil midir? Ve okumanın bütün güzelliği, tamamen sessiz bir ortamda hikâyenin içine daldığınız zaman, kafanızın içinde çınlayan yazarın sesinin bütün diğer sesleri bastırması değil midir?

Belki de ben huysuz bir ihtiyar oldum. Klasik romanların kısaltılmış bölümlerini, farklı sonuçlarını gösteren, hatta birtakım fotoğrafları içeren eleştirel basımları var. Yanına bir de film, neden olmasın? Bilmiyorum, ama örneğin *Utanç*'ı okurken, dördüncü bölümün ikinci sayfasının ortasındaki cümlenin film uyarlamasına geçebilmek fikri bana ters geliyor. Senin de aynı tepkiyi verip vermediğini merak ediyorum.

Videoya kaydedilen "Stadyum Paketleri"ne gelince; bu konuda aklım epey karışık. Artık insanların televizyonda yayınlanan bir maçı, oynandığı stadyumdan daha iyi "görebildiği" kesin. Ama stadyuma gitmek konusunda altmış üç yaşındaki bir sporsever şöyle diyor: "Ben oradaki ambiyansı, oyuncuları ve seyirci kalabalığını seyretmeyi seviyorum. Oraya gitmek yerine oyunun atmosferinin eve taşınmasını tercih ederim." Otuz iki yaşındaki seyirci ise (haklı nedenlerle) bunu istemiyor; ama ben de

maçı canlı olarak seyretmek yerine, videodan izlemenin yeğlenecek bir çözüm olduğuna emin değilim. Üstelik maliyeti de o kadar yüksek bir yöntem. "Stadyum teknolojisi"ne harcanan 100 milyon doları, üstüne üstlük sadece bilet alma hakkını elde edebilmek için fiyatı 20.000 dolara kadar yükselen "kişisel yer lisansı"nı duyunca insan afallamayıp da ne yapsın? Eski günlerin nostaljisini yaşıyor değilim, ama 1961'de birkaç arkadaşımla (on dört yaşındaydık), Giants takımının Browns'la oynadığı maçı izlemek için Yankee Stadyumu'na gittiğimizi ve 50 sente açık tribüne girdiğimizi anımsıyorum. Hep söylediğimiz gibi, spor artık büyük bir ticaret, bir mega-endüstri, bir Leviathan oldu ve dünyanın büyük çoğunluğu bu balina tarafından yutulmaktan mutlu.

Güney Afrika ve Soğuk Savaş'ta oynadığı rol konusunda yüzde yüz haklısın. Bunu söylememe bile gerek yok.

New York insanı kavurmaya devam ediyor – en sıcak temmuzu yaşıyoruz. Geçen hafta sana sıcaklığın 37 derece olduğunu yazmıştım, yanılmışım. 41'miş.

En sevecen duygularla,
Paul

18 Ağustos 2010

Sevgili Paul,

Geçenlerde Güney Afrika'daki bir üniversitenin mezunlar dergisi geldi. Dergide, bilgisayar bölümleri, ders çalışma bölmeleri, seminer odaları ve sayılamayacak kadar çok çalışma alanı olan yeni üniversite kütüphanesinin açılışını kutlayan bir yazı vardı. Yazıyı okudum, emin olmak için bir daha okudum. Yanılmamıştım. *Kitap* sözcüğü yazıda bir kez olsun geçmiyordu.

Mimarlar kütüphanenin tasarımını yaparken, hiç kuşkusuz kütüphanecilerin, kitapları modası geçmiş, çağdışı gören, kâğıtsız bir kitaplık hayal eden yeni kuşak kütüphanecilerin fikrini almışlardır.

Bu insanların kitaplarla ne alıp veremedikleri var? Onlar da neden benim gibi büyük alanlara yayılmış, çok katlı, her yönde sonsuzluğa uzanan kitaplarla tıka basa dolu, loş ışıklı, sıra sıra rafların yer aldığı bir kitaplık hayal etmezler?

"Borges Kütüphanesi"ne[1] karşı çıkan görüş, tekrarlanmaya değemeyecek kadar sıkıcıdır – ekonominin bilimlerin kraliçeliğine yükseltildiği bir çağda fazlasıyla sıkıcı ve fazlasıyla bunaltıcıdır. Bu görüşe göre, kitaplar çok fazla yer tutar. 20x15x3 cm'lik yüksek maliyetli yer kaplayan ve onlarca, hatta yüzlerce yıl el sürülmeden, okunmadan bir rafta duracak fiziksel bir nesnenin saklanmasını haklı gösterecek bir gerekçe olamaz. En sevdiklerimiz ölünce topraktaki çukurlara gömüyor ya da yakıyorsak, ölmüş

1. Yeryüzündeki bütün 410 sayfalık kitapların yer aldığı hayalî bir kütüphane. (Ç.N.)

kitaplardan kurtulmak neden kutsala saygısızlık olsun?

Kitaplardan kurtulalım, onların yerine kitapların görüntüsünü, elektronik imajını koyalım. Ölülerden kurtulalım, yerlerine fotoğraf koyalım.

Gelecekteki kütüphanenin manzarası beni dehşete düşürüyor. Pek çok kişinin de aynı duyguyu paylaştığından eminim. Ama bu dehşeti, duygusallıktan başka haklı gösterecek bir şey var mı? Gölgeler dünyasında gerçeğe duyulan açlık mı? Kitaplar herhangi önemli bir anlamda gerçek değildir. Sayfanın üzerindeki harfler birer imgedir, seslerin imgesidir, sesler de fikirlerin imgesidir. Kitap dediğimiz şeyin, elle tutulabilmesi, kendine özgü bir kokusu ve dokusu olması, aslında içinde anlatılanlarla hiçbir ilintisi olmayan rastlantısal bir üretim özelliğidir.

On altı yaşındayken elime biraz para geçince, kişisel kitaplığımın temelini oluşturacak on kadar kitap aldım. Aralarında Oxford Üniversitesi Yayınları arasında çıkan Aylmer Maude'un çevirdiği *Savaş ve Barış* da vardı; incecik pelür kâğıda basılmış kalın bir kitaptı. (*Time* dergisi o güne kadar yazılmış en iyi kitap diye tanımladığı için *Savaş ve Barış*'ı almıştım.)

Aylmer Maude'un *Savaş ve Barış*'ı, özgün kestane ve krem rengi şömizi içinde, yarım yüzyıl boyunca kıtadan kıtaya bana eşlik etti. Onunla duygusal bir bağım var – görkemli bir sözcükler ve fikirler yapısı olan Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ı ile değil, 1952'de Richard Clay&Sons Matbaası'nda basılıp Oxford Üniversitesi Yayınları'nın Londra'nın bir yerindeki deposundan yayınevinin Cape Town'daki dağıtıcısına, oradan da Juta Kitabevi'ne ve bana ulaşan kitapla benim gönül bağım.

Bir yazarla –alabildiğine incecik ve belki bir düzine aracı kanalıyla gerçekleşen– bu tür bir bağ kurmak, gelecekte giderek olanaksızlaşacak. Böyle bir bağın herhangi bir değeri olup olmadığı da, tıpkı kitabın somut kopyası mı daha iyi, yoksa metnin görüntüsünü bilgisayara indirme olanağı mı daha iyi, sorusu gibi, ucu açık bir soru.

Benim burada ifade ettiğim kuşku ve dehşet, senin son mektubunda belirttiğin sporun televizyon için yeniden biçimlendirilmesi (paketlenmesi) hakkında duyduğun kuşku ve dehşetten pek de farklı değil. Ama medyanın maçlardan beklentisi ile maçlara giden taraftarların beklentisi arasında hâlâ bir kesişme noktası var – taraftarlar hareket eden bir görüntü değil, olanca naiflikleriyle gerçek diye tanımladıkları şeyi görmek istiyorlar; medya da boş stadyumlardan nefret ediyor, zira boş bir stadyum görselliği öldürür – ama tabii bu, spor kulüplerinin sahibi çıkar çevreleri, taraftarları umursuyor demek değil; onlar taraftarları sadece tüketici olarak görürler. Stadyum koltuklarını holografik görüntülerle doldurmanın bir yolunu bulsalar, onu da yaparlar sanıyorum.

Senin duyduğun dehşet ve benim duyduğum dehşet, dünyanın gidişatı karşısında yaşlanan iki centilmenin paylaştığı dehşet duygusu. İnsan, "benim zamanımda" diye söze başlayınca çocukların sessiz bir umutsuzluk içinde kaş göz yaptıkları Huysuz İhtiyar'a dönüşmek gibi gülünç bir yazgıdan kendini nasıl kurtarır? "Dünya binmiş bir saplı sepete, gidiyor cehenneme,"[1] derdi babam, onun babası da öyle dermiş, bu böylece ta Âdem'e

1. Türkçedeki "Binmiş bir alamete, gidiyor kıyamete" deyiminin karşılığı. İlerleyen bölümlerde buradan hareketle "sepet" sözcüğüne değinildiği için, Türkçe karşılığı kullanılmadı. (Ç.N.)

kadar uzar gider. Eğer dünya bunca yıldır gerçekten cehenneme doğru gitseydi, bugüne kadar varmış olması gerekmez miydi? Çevreme baktığım zaman, hiç de cehenneme benzer bir manzara görmüyorum.

Peki ama, mızmızlanmanın alternatifi nedir? Ağzımızı kapatıp, dişlerimizi sıkıp hakaretlere tahammül etmek mi?

Sevgilerle,
John

Nantucket
21 Ağustos 2010

Sevgili Huysuz İhtiyar,

Bu koskocaman dünyanın nasıl olup da saplı sepet kadar küçük bir şeye sığacağını hep merak etmişimdir. Kafamı daha da karıştıran, saplı sepetin ne olduğunu bilmiyor olmam. Aslında bütün sepetler saplı değil midir, saplı öneki burada fazla değil mi? Belki de, "Dünya binmiş bir sepete, gidiyor cehenneme," dememiz gerek, ama bu kulağa daha da kötü geliyor, öyle değil mi? Biz dünyanın cehenneme gidişini izlerken, dünya neyin içine sığmalı? Bir lokomotife mi? Bir otomobile mi? Karton bir zarfa mı ya da belki görülemeyecek kadar ufak bir şeye. Bir tek atoma mı?

Doğrusu, mızmızlanmak, huysuzlanmak eğlenceli olabilir; hızla yaşlanan centilmenler, insanlık komedyasının görmüş geçirmiş gözlemcileri, her şeyi görmüş ve artık hiçbir şeye şaşırmayan kır saçlı bilgeler olarak, mızmızlanmanın ve azarlamanın, yaşadığımız dünyadaki iki yüzlülüklere, haksızlıklara ve aptallıklara karşı saldırıya geçmenin görevimiz olduğunu düşünüyorum. Bırak gençler biz konuşurken kaş göz etsin. Bırak onlar kadar genç olmayanlar bize kulak asmasın. Issız çöllere haykıran aşağılanmış peygamberler gibi gözümüzü kırpmadan devam etmeliyiz – çünkü kaybedilecek bir savaş verdiğimizi biliyoruz demek, savaşı bırakalım demek değildir.

Dostlukla,

Paul

4 Eylül 2010

Sevgili Paul,

Dorothy'yle ben bu hafta Fransa'ya gidiyoruz. Montpellier'de eski bisikletçi arkadaşlarımızla buluşup bir bisiklet turuna çıkacağız; güzel havaları kaçıracak kadar geç kalmadığımızı umuyoruz. Zaman zaman e-posta kullanabileceğim, ama faksım olmayacak.

Saplı sepetle cehenneme gitmek, ibaresi için bir deyimler sözlüğüne baktım. Bir alternatif olarak "el arabasıyla cehenneme gitmek" deyimini veriyor, ama saplı sepetle ilgili başka açıklama yok. Bütün sepetler saplı sepet değildir. Kile sepeti denilen bir çeşit sepet de vardır. Bir de bununla ilgili ilginç bir bilgi vereyim. Ortaçağ'da Fransa'daki her pazar kasabasının kendine özgü bir kile sepeti vardı, o yüzden de bir kile buğdayın miktarı farklı sepetlere göre değişirdi. Orleans kilesi veya Lyon kilesinden söz edilebilirdi. Tahıl tüccarları için çıldırtıcı bir durumdu bu. Bütün ülkede tek bir otorite olması için yapılan baskının temel nedenlerinden biri ağırlık ve uzunluk ölçülerini standartlaştırmaktı. Muhtemelen aynı şey, *mutatis mutandis* başka ülkeler için de geçerliydi. Bundan fazlası aklımda kalmamış. Tarihleri hiç hatırlamıyorum.

En içten duygularla,
John

6 Eylül 2010

Sevgili John,

Montpellier gezine gıpta ediyorum – üstelik yine çok uzun bir yolculuk için yeniden uçağa binme cesaretine de hayranım. Bu mevsimde hava harika olur. Yazın kuru sıcakları geçmiştir, kışın soğuğuna da daha çok vakit vardır.

Döndüğün zaman gezide yaptıklarını bana yazar mısın? Bisiklet yolculuğunun keyifli ve sıkıntılı yanlarını. Spor izlemekten o kadar çok söz ettik ki, birimizden birinin gerçekten yaptığı sporla ilgili bir şeyler anlatması iyi olur.

Sırası gelmişken söyleyeyim: Geçen hafta bir arkadaşım, Amerikalı bir spor yazarının 1955'te yayımladığı *A Day in the Bleachers* (Açık Tribünde Bir Gün) adında kısa bir kitap gönderdi; kitap tek bir beyzbol maçını, 1954 Dünya Şampiyonası'nın ilk maçını en ufak ayrıntısını atlamadan anlatıyor; New York Giants ile Cleveland Indians'ın artık yerinde yeller esen Polo Grounds Stadyumu'nda yaptıkları bu maçta Willie Mays de tarihe geçen o unutulmaz top tutuşunu gerçekleştirmişti. Güzel, eğlenceli bir kitap, benim çok hoşuma gitti. Yazarın bir konuda itirazı vardı: Stadyuma pek çok kişi transistorlu radyolarıyla gelip gözlerinin önünde oynanan maçı radyodan dinlemiş. İnsanın yalın ve aracısız bir deneyimi olması gereken bir şeye teknolojinin girmesine çok sinirlenmiş. Aradan elli altı yıl geçmiş, ama yazarın dedikleri, bugün stadyumlara dev TV ekranı konmasına karşı çıkanların söyledikleriyle neredeyse tıpatıp aynı.

Kile sepetleri hakkında verdiğin bilgiye çok teşekkür ederim. Tabii Amerika'da da ona benzer şeyler var, ama genellikle bir kişinin kaldırabileceği büyüklüktedir; ama eski zamanlarda tahıl depolamak için kullanılan sepetler epey büyük olmalı. Elimdeki tek argo sözlüğün-

de[1] (Eric Partridge'in derlediği İngiliz argosu) sepetle ilgili pek çok madde var:

1) XVIII. yüzyılda, borçlarını ödemek istemeyen ya da ödeme olanağı olmayan kişilere kokpit'te[2], "Sepete!" diye bağırılırdı. Cezalandırılan kişi kokpit'in üzerinde asılı olan bir sepete konurdu. (*Cock-pit* için sözlükte alternatif anlamlar buldum: 1. Anglikan Kilisesi'ne Muhalif Hıristiyanların toplantı yeri, 2. Hazine Binası, Maliye Özel Meclisi.)

2) Sepetlenmek: Kovulmak.

3) Sepet havası çalmak: İşten çıkarmak.

4) Sepeti koluna herkes yoluna: Ayrılmak.

5) Yengeç sepeti: Seçim sandığı.

6) Sepet kafalı: Akılsız, beyinsiz.

7) Meyve sepeti: Sarkan testisler.

8) Sepette pamuğu olmamak: Bilgisi olmamak, bilgi dağarcığı boş olmak.

9) Sepeti çalıştırmak: Kafayı çalıştırmak, aklını kullanmak.

Tabii bir de ikimizin de çok iyi bildiğimiz Amerikan terimi var: "Sepet durumu".[3]

Harika bir gezi yap ve döndükten sonra bana yaz.

Sana ve Dorothy'ye sevgiler,
Paul

1. 1. madde dışındakiler Türkçe argo dağarcığından aktarıldı. (Ç.N.)

2. Sözcüğün özgün anlamı, horoz dövüşü yapılan çukur (*cock*: horoz, *pit*: çukur). 1587 civarında kullanılmaya başlayan terimi 1599'da Shakespeare, tiyatro ve özellikle sahne çevresindeki alanı tanımlamak için kullanmış. Sonradan uçaklardaki ilk pilot kabinleri bu çukurlara benzediği için onlara da kokpit adı verilmiş. Burada sözü edilen kokpit, ilk horoz dövüşlerinin yapıldığı, toprağa oyulmuş çukurları tanımlıyor. (Ç.N.)

3. Sepet durumu: a) Sinir sistemi aşırı gerilmiş kişi, b) Umutsuz vaka. (Ç.N.)

21 Ekim 2010

Sevgili Paul,

Dorothy'yle Fransa'dan döndük, Avustralya saatine uyum sağlamak işini yarıladım. İster gece, ister gündüz, ne zaman uykum gelirse o anda uyuyorum; ama günün büyük bölümü evin içinde hayalet gibi dolaşmakla geçiyor.

Bisiklet turu çok iyi geçti. Hava harikaydı, beş kişilik grup birbirimizle çok iyi anlaştık, manzaralar da ilginçti. Cevennes'ten söz ediyorum – senin o bölgeyi bilip bilmediğin hakkında fikrim yok.

Oraya yine gidip o turu tekrar yapmayı isterim, diyebilirim; ama benim yaşımda, bir yere yeniden gitmek ve bir şeyi tekrar yapmak biraz varsayımdan öteye geçmiyor.

Gezi boyunca bir günlük tutmalıymışım, ama yapmadım. Yolun büyük bölümünde yokuş çıkıldı, o yokuşlardan bir kısmı beni iyice zorladı. Eğer niyetin acılara sabırla dayanmayı öngören stoik bir deneyimse, bisikletle tepelere tırmanmak müthiş bir stoacı öğreti olabilir. Onca çabanın, onca çilenin insana hiçbir şey öğretmeyeceğine inanmak istemiyorum.

Dönüşümü bekleyen mektup yığını içinde, Fransa'daki bir kadından gelen uzun bir mektup vardı. On beş yıl içinde ondan aldığım üçüncü mektup bu. Kendisiyle hiç karşılaşmadım. Kadının mektupları, çok okunaklı, güzel bir el yazısıyla yirmişer, otuzar sayfadan aşağı olmuyor. Mektupların çoğu kendisiyle ilgili, yalnızlığını, yetişkin oğluyla olan sorunlu ilişkilerini, erkeklerle olan tatsız ilişkilerini anlatıyor; bir de benden, daha doğrusu kitap-

larımdan edindiği izlenimle kurguladığı imajımdan söz ediyor.

Vous[1] diye hitap ettiği kişinin bir kurgu olduğunu ve benim kendi hakkımdaki kurgumla uzak yakın ilişkisi olmayacağını pekâlâ biliyor. Zaman zaman mektuplarına cevap vermem ve onunla ilişki kurmam olasılığından söz ediyor. Bir tür ruh-eşi olduğumuzu düşünmekten hoşlanıyor. Ama buluşmamız konusunda fazla hayal kurmuyor ya da kuruyorsa bile bunu yazıya dökmüyor.

Bazen, yaptığı şeyin bana ilerideki bir kitabımda kullanacağım bir karakter (kendisi) sunmak olduğunu söyleyen bir havaya giriyor. Bir başka deyişle, bir kitap kahramanı yaparak ona yeni bir hayat vermemi istiyormuş gibi görünüyor.

Hiç aptal değil. Bir başka yaşama duyduğu gereksinimin gerçekliğini yadsımadan o gereksinime mesafeli durmayı da beceriyor. Ama anlamadığı ve sanırım ben söylemeden de anlayamayacağı bir şey var ki, onu kesinlikle söylemeyeceğim, (a) çünkü gerçek bir yazışmanın baraj kapaklarını açmak istemiyorum ve (b) çünkü söyleyeceklerim, yani onun kendisiyle ve benimle ilgili düşünceleriyle pek ilgilenmediğimi, eğer yaşamının tipik bir gününü ayrıntılı olarak yazarsa kitap kahramanı olma şansının artabileceğini söylemem, fazlasıyla gaddarca olur.

Burada romancılar ve esin kaynakları hakkında bir diyeceğim var: Romancılar bazen (Yoksa çoğunlukla mı?) model aldıkları kişinin özgün, bireysel varlığını derinle-

1. (Fr.) Siz. (Ç.N.)

mesine irdelemeye yanaşmıyorlar, sadece kadının ilginç ve işe yarayabilecek bir hareketini veya özelliğini alıyorlar: Saçının nasıl kulağının üzerine düşen bir dalga yaptığını, "Harika!" deyişini, yürürken ayakuçlarını içe doğru basışını anlatıyorlar.

Bana gelince; ben karakterleri sıfırdan oluşturmayı yeğlerim. O zaman daha gerçek gibi geliyor.

En iyi dileklerimle,
John

22 Ekim 2010

Sevgili John,

Yolculuktan tek parça olarak – ya da en az hasarla döndüğüne sevindim. Bisikletle dağa çıkmaya çabalamak pek heves edeceğim bir spor değil ve senin ne kadar zorlandığını düşündükçe yüreğim merhametle titriyor. O tür bir zorlanmanın bana pek bir şey öğreteceğini sanmam; senin de sınırlarını zorlayacak cesareti bulmana hayranım ve bütün bu gayretin bir amacı olduğunu düşünüyorum. Zihinsel stoacılığa evet. Duygusal stoacılığa evet. Ama insanın kendi kendine işkence etmesini aklım almıyor. Bana göre iyi bir bisiklet gezisi, Hollanda düzlüklerinde ya da Amerika'nın Ortabatısı'ndaki ovalarda, rüzgârı arkama alarak pedal basmaktır.

Cevennes'e gitmedim – ama yakınındaki yöreleri çok gezdim ve o manzaraların yoğun güzelliğini iyi bilirim. Dünyada o bölgeden daha iyi ancak birkaç yer olabilir, hatta hiçbir eşi yoktur diyebilirim. Sarp tepelere zorlu tırmanışlar yapmak, ama aynı zamanda yaz sonunun o güzel havasını soluma zevkini tatmak; bir anda bütün o maceraya değer.

Okuyuculardan bazen uzun mektuplar aldım, ama hiç yirmi-otuz sayfa uzunluğunda mektup gelmediği gibi aynı kişiden de üç uzun mektup almadım. Ancak, insanlar bana yazıyla veya sözlü olarak defalarca, benim hikâyemi – ya da annemin hikâyesini veya büyükbabamın hikâyesini yaz, diyorlar. Bunlara ne cevap vereceğimi hiç kestiremedim. Roman yazmak insanın içinden gelen bir şeydir; romancının hiç tanımadığı birinin yaşamını kitaba nasıl aktarabileceğini hayal edemiyorum. Ben de senin gibi düşünüyorum: Karakterleri sıfırdan başlaya-

rak oluşturmak daha fazla gerçek duygusu veriyor.

Ama tabii yaşamdan esinleniyoruz, bundan hiç kuşkum yok. Kişisel deneyimler (çoğunlukla da yaşanan ufacık, önemsiz olaylar) ya da yakınımızdakilerin başından geçenler. İlk kitaplarımdan birinde (Kilitli Oda) gerçek bir kişiyi roman karakteri olarak kullanacak ve gerçek adıyla söz edecek kadar işi ileri götürdüm – Paris'teki günlerimde tanıdığım, İvan Vişnegradskiy adında, çeyrek tonlu müzik besteleyen, seksen yaşındaki Rus dostum. Romanı yazdığım sırada Vişnegradskiy ölmüştü, ben de –onunla ilgili olayların hepsi gerçek olsa da– bir kurmaca romanda onu hayata geçirerek anısını onurlandırmak istedim. Yakında yayımlanacak olan *Sunset Park* romanımın ikinci bölümünün başındaki sahne, bire bir hayattan alınmadır: Siri'yle birlikte bir şair dostumuzun ayın başlarında Venedik'te intihar eden kızının cenaze törenine katıldığımız 31 Aralık 2008 günü yer alır o sahnede. Buna benzer başka örnekler de verebilirim, ama daha da ilginci, romanlarda tarihî kişileri kullanmaktır. Sen bunu *Petersburg'lu Usta*'da "Dostoyevski"yle yaptın, ben de daha ufak çapta "Tesla"da (*Ay Sarayı*) ve "Dizzy Dean"de (*Yükseklik Korkusu*) yaptım. Ayrıca o karakterler o kitapların sayfalarındaki kişiliklerimizle bire bir örtüşmese bile, ikimiz de kendimizi roman kahramanı olarak kullandık ("Yaz Mevsimi" [*Taşra Hayatından Manzaralar*] ve "Cam Kent").

Öte yandan –burada sadece kendi adıma konuşabilirim– bir kez olsun gerçek birini alıp adını değiştirerek romana yerleştirmedim. Yani bir kişiyi bütünüyle, aynı fiziksel özellikleri, aynı hayat hikâyesi ve aynı ruh yapısıyla aktarmadım. Pek çok romancı bunu yapmıştır (örneğin o kötü nam salmış *roman à clef*'ler), ama ben onlar gibi değilim.

Yine de çok doğru tanımladığın gibi, sürekli olarak

insanların "ilginç ve işe yarayabilecek bir hareketini veya özelliğini" aşırıyoruz. Bir adamın kafasının biçimini, birinin kahkahasının çınlayışını, bir kadının boynundaki doğum lekesini. Geri kalan her şey, hayal gücünün en derinlerindeki kovuklarından davet edilmeksizin fışkırıyor gibidir.

Roman yazmanın (ve roman-okumanın) sık sık aklımı kurcalayan bir başka özelliği de mekân sorunudur. Bir okur olarak, bazen anlatılan olayın yer aldığı ortamı biçimlendirmeye, hikâyenin coğrafyasını anlamaya çabalıyorum. Bu, benim görsel hayal gücümün yetersizliğiyle ilgili bir durum olabilir. Kendimi (Mississippi'nin ufak bir kasabası, Tokyo'da bir cadde, XVIII. yüzyılda yapılmış bir İngiliz evinin yatak odası gibi) yazarın betimlediği kurmaca mekânlara yöneltmek yerine, roman karakterlerini kendi bildiğim yerlere oturtmaya çalışırım. Yirmili yaşlarımın başında (hemen hemen hiç fiziksel betimlemenin olmadığı) *Aşk ve Gurur*'u okuyup roman kahramanlarını kendi çocukluğumun geçtiği evde "görmeye" başlayıncaya kadar bu kötü alışkanlığımın farkına varmamıştım. Bunu fark edince çok şaşırdım. Ama yazar bir odanın içinde neler olduğunu yazmazsa, sen kitaptaki o odayı nasıl gözünün önüne getirebilirsin? O yüzden ya odayı kendi hayalinde kurarsın ya da anlatılanları, anımsadığın bir mekâna oturtursun. İşte bu, her okurun bir romanı diğer her bir okurdan neden daha farklı okuduğunu açıklıyor. Bu, aktif bir uğraş ve her zihin sürekli olarak kendi imgelerini üretiyor.

Oysa ben yazarken bu süreç tersine işliyor gibi. Romanlarımdaki mekânlar benim için bütünüyle somuttur. Hakkında çok az şey söylesem ya da hiç sözünü etmesem bile, her sokak, her ev, her oda kafamın içinde tamamen canlı, tamamen gerçektir. Kanepenin nerede

durduğunu söylemeyebilirim, ama o kanepenin diğer eşyaların ne tarafında durduğunu santimi santimine bilirim. Hayal gücünü belirgin görüntüler temeline oturtmak, insanın yazdığı şeylerin sahiden olduğuna inanmasını –ya da kendini inandığına kandırmasını– sağlıyor, diye düşünüyorum.

Bunların –hem yazar, hem okur olarak– sende de benzer çağrışım yapıp yapmadığını merak ediyorum.

En dostça dileklerle,

Paul

P.S. Bisikletle ilgili, 70'lerin sonunda çekilmiş –*Breaking Away* diye– çok keyifli bir Amerikan filmi vardır –belki izlemek istersin. Amerikan filmlerinde pek rastlanmayan müthiş bir yer duygusu vardır (Bloomington, Indiana).

P.P.S. Geçen hafta Paulo Branco buradaydı. Gelecek yıl ikimizin de (tamamen yazarlardan oluşacak) jüride yine yer almamızı istediğini söyledi. Ben dünden hazırım.

11 Kasım 2010

Sevgili Paul,

Paulo Branco'nun bize Estoril'de yine jüri görevi verebileceğini söylüyorsun. Çok iyi olur. Hatırladığım kadarıyla kasımda oluyor.

Breaking Away filmini biliyorum – aslında bende bir kopyası olduğunu sanıyorum. Gerçi sonuna doğru biraz şablonlaşır –işçi sınıfından olan kahraman pahalı okullarda okuyan çocuklarla yarışır– ama sana katılıyorum, yer ve sosyal ortam görüntüleri gerçekten harikadır.

Tepelere bisikletle çıkmaya gelince; senin gibi ben de o işten zevk almıyorum. Doruğa ulaştığın zaman güya hissedeceğin başarı duygusu, gördüğüm kadarıyla fazla abartılmış. İnsanları uzun mesafe koşmaya ya da pedal basmaya iten neden benim çözemediğim bir muamma. Yine de dünyanın her yerinde her gün binlerce kişi bunu yapıyor.

Fazla zorlama gibi görünme riskini göze alarak, bu görüşümü, neden yazılır, sorusuna bağlayacağım. Samuel Johnson, aslında insan, emeğinin karşılığında para beklemezse aptal durumuna düşer, demişti. Oysa ben, yayımlanmak ve dolayısıyla para getirmek için yeterli standartların çok ötesinde bir titizlikle yazıları mükemmelleştirebilmek için saatlerce uğraşıyorum.

"Dünyaya kusurlu bir roman verenlerden değilim," gibi bir mazeret öne sürebilirim; aynı şekilde, "Bisikletinden inip yürüyecek tipte biri değilim," (*kimse görmeden* bisikletinden inip yürüyecek tipte biri değilim) diyebilirim.

Bence işin ilginç yanı burası. Bir paragrafı kusursuz hale getirmek için neler yapıldığını çok az okur takdir edecektir. Bisikletinden inip yürüsen ya da vazgeçip geri dönerek yokuş aşağı insen de kimsenin seni göreceği yok. *Ama bu ben değilim, benim bildiğim ben bunu yapmaz!*

Romanında hiç kimse oturmasa, hatta bir kez olsun gözü ilişmese bile, kurmaca odandaki kurmaca kanepenin nerede durduğunu kesinlikle bildiğini söylüyorsun. Galiba ben ayrıntıların üzerinde biraz daha az duruyorum. Benim kurmaca hareketlerim oldukça çıplak bir yerde, aslında boş bir küpün içinde geçer; ancak gerekirse (biri üstüne oturacak ya da bakacak olursa) kanepeyi odaya getiririm, ondan sonra da kadın kahramanın kızarmış ekmeğine tereyağ sürmesi için gerekli olan bıçağı alacağı çatal bıçak takımının sol üst çekmecede durduğu büfeyi de oraya koyarım.

Bildiğim kadarıyla, Vladimir Nabokov, Cornell'de edebiyat dersleri verirken, öğrencilerinden sınıfta okudukları romanda anlatılanlara uygun olarak yer planları çizmelerini istermiş. Romancının (bir sayfada kırmızı olan halının bir başka sayfada mavi olması gibi) çelişkili veriler vermesi Nabokov tezini zayıflatır. Tezin güçlü olması için, metinde, öğrencilere krokileri ve karakterlerin her sahnedeki hareket grafiklerini çizebilecekleri biçimde yeterli veri sağlaması gerekir.

Oyun ya da senaryo yazarlığı derslerinde öngörüldüğü gibi, karakterlerin geçmişleri oyunda veya filmde hiçbir şekilde ortaya çıkmasa bile sırf oyunculara yardımcı olması için yazarın her karakterin geçmişiyle ilgili ayrıntılı bilgi vermesi koşulu ile Nabokov'un güçlü tezi arasında bir tür benzerlik buluyorum.

Eğer endüstrinin standardı buysa, ben o standardı yakalayamam. Çünkü kitaplarımdaki yetişkin karakterlerin hiçbirinin çocuklukları hakkında en ufak bir fikirleri yoktur, tıpkı son sayfadan sonra başlarına neler geleceğini bilmedikleri gibi.

Son mektubumdan bu yana ABD'de kongre seçimleri oldu ve Cumhuriyetçiler yeniden çoğunluğu ele geçirdiler. Bunu açıklamanı beklemiyorum. Ama bu, tarihte (sadece ABD tarihini kastetmiyorum) ilginç bir an gibi görünmeye başlıyor.

Kabaca 1970'ten bu yana, hayli kötücül bir vizyonun propagandası yapıldı, teşvik edildi ve gezegenin tamamına yayılmasına izin verildi; insanların maddi gereksinimler için (ekonomi, tam anlamıyla *oikos*'un [evin] *nomos*'u [yönetimi], ev idaresi için) herkesin herkesle yarıştığı birer kişisel çıkar ve ekonomik faaliyet makinesi olduklarını belirten vizyondu bu.

Bunun sonucu olarak, siyasal yaşamın nasıl olması gerektiği konusunda alçakça bir kavram yaygınlaştı, o da politikanın nasıl yapılması gerektiği konusunda hayli aşağılayıcı bir görüşe yol açtı. Böylece, toplum yaşamıyla ilgili kötücül vizyona karşı çıkmak için kıllarını kıpırdatmamış olan politikacılar, onları sadece kişisel çıkar makineleri olarak göre seçmenlerin öfkesi ve nefretiyle karşılaşmaya başladılar. "Güven" sözcüğü bütün itibarını yitirdi. Bugün bir politikacı kürsüye çıkıp da halka, "Bana güvenmenizi istiyorum," diyecek olsa, bunu ne kadar içtenlikle söylemiş olursa olsun, alay konusu olacaktır.

Karanlık günlerde içten dostlukla,
John

12 Kasım 2010

Sevgili John,

Evet, Amerikan ara seçimi sonuçları gerçekten tatsız – ama son iki yıldır sağın ve aşırı sağın Obama'ya ve Demokratlara dört yandan saldıran propagandasından sonra beklenmedik bir sonuç değil. Karanlık günlerdeyiz, kesinlikle öyle; olaylar, haberler korkunç, kesinlikle öyle; ama ben uzun vadeye, tarihsel sürece bakıp daha önce de bu yollardan geçtiğimiz gerçeğiyle kendimi avutarak dibe vurmamaya çalışıyorum. Sadece –örneğin sağcıların 1994 ve 1980'deki seçim zaferleri gibi– yakın geçmişte değil; 40'ların sonunda ve 50'lerin başlarında da, 1932'den beri Beyaz Saray'ın dışında kalmış olan sağcılar, Roosevelt'e, onun ekonomi politikasına ve "Amerika aleyhtarı" sol düşünceye yönelik saldırılarındaki çılgınlığı giderek artırdıkları zaman, başımıza Kore Savaşı, McCarthy ve Soğuk Savaş'ın ideolojik histerisi gibi belalar açıldı. Ondan önce: II. Dünya Savaşı'nın dehşeti ve Büyük Bunalım'ın sefaleti. Ondan da önce: sermaye ile emek arasındaki acımasız, çoğu kez de şiddete dönüşen mücadeleler. Daha eskilere, ta Cumhuriyet'in kurulduğu günlere kadar gidebilirim. Amerika'nın ayrıcalıklı olduğuna (seçilmiş olan halk biz Yahudiler değiliz, *n'est-ce pas*?[1]), dizginlerinden boşanmış kapitalizme, herkesin kendine yonttuğu iti ite kırdırma zihniyetine inananlar ile diğerleri, seninle benim adil bir toplum diyeceğimiz düzene, insanların birbirlerine karşı sorumlu olduklarına gerçekten inananlar arasında gidip gelen tuhaf bir sarkaç döngüsüdür bu. Bugün taraflardan

1. (Fr.) Öyle değil mi? (Ç.N.)

biri bütün soruların cevaplarını bilir, yarın diğer grup onları tekme tokat kovalar. Büyük resme bakıldığında, (köleliğin kaldırılması, sosyal güvenlik kazanımları, Medeni Haklar Yasası, kürtajın yasallaşması gibi) bir ölçüde ilerleme kaydedildi, ama bu fazlasıyla büyük, fazlasıyla bölünmüş ülkede ilerleme her zaman çok yavaş gerçekleşir. Üç santim ileri iki santim geri; üç santim ileri beş santim geri; iki santim ileri bir santim geri.

Ancak, itiraf etmek istemesem de, bu, Batı dünyası için özellikle dehşet uyandıran bir dönem değil. Belki gülünç bir dönem, belki hayal kırıklığı yaratan bir dönem, ama beterin beteri olduğu en kötü dönemlerden biri değil. Cadılar kazığa bağlanıp yakılmıyor, Fransız Katolikleri ile Protestanları birbirlerini gırtlaklamıyor, Amerika'da içsavaş yaşanmıyor, milyonlarca Avrupalı çamurlu siperlerde ya da toplama kamplarında ölmüyor. Hitler öldü, Stalin öldü, Franco öldü. XX. yüzyılın bütün canavarları gitti ve eğer bugün bütün Batı âleminde cüceler iktidara gelme noktasındaysa, cani diktatörlerin önünde korkuyla eğilmektense, cücelerle alay etmek evladır, diyorum.

Ama evet, şimdilerde Amerika yaşanacak gibi bir yer değil. Üstesinden gelinmesi gereken pek çok sorun var ve önümüzdeki iki yıl içinde onları çözmek için hiçbir şey yapılmayacak, bu da sorunları daha beter hale getirecek. Ve sonra mücadele al baştan başlayacak. Bu arada ben Brooklyn'de oturup toplum yaşamı haline gelmiş olan büyük aptallık karnavalını seyrederek hayıfla başımı sallıyor ve sonunda sarkacın öteki yöne dönmesini umuyorum.

Senin sözünü ettiğin "kötücül vizyon", korkarım 1970'lerden çok daha önceden beri yaşamımızda yer etti. Gençliğimdeki düşüncelerimin –insanların ekonomik çıkarlarını gözeterek oy kullandığı görüşümün– tersine, artık bugün çoğu seçmenin tamamen akılsızca ya da o ideoloji kendi ekonomik çıkarlarına aykırı olsa bile

ideolojik nedenlerle oy kullandığını düşünüyorum. 1984'te Reagan'ın ikinci kez başkan adayı olduğu seçim kampanyası sırasında, Brooklyn'den kiraladığım şoförlü bir arabayla bir yere gidiyordum. Eskiden Brooklyn Donanma Tersanesi'nde kaynakçı olarak çalışan şoför, üyesi olduğu sendika, yönetim tarafından yok edilince işini kaybetmiş. Adama, "Bunun için tarihteki en büyük sendikasızlaştırma hareketini gerçekleştiren Reagan'a teşekkür edebilirsin," dedim. Adam, "Belki haklısındır, ama ben yine de oyumu ona vereceğim," diye cevap verdi. "Neden böyle yapacaksın?" dedim. Adamın cevabı, "Çünkü sikindirik kızılların Güney Amerika'yı ele geçirdiğini görmek istemiyorum," demek oldu.

Siyasal öğrenimimde unutulmaz bir an oldu o. 1933'te Hitler'i iktidara getirenlerin de onun gibi insanlar olduğunu tahmin ediyorum.

Boş küpler, Nabokov'un yer krokileri, filmlerdeki ve oyunlardaki karakterlerin "geçmişteki hayat hikâyeleri" hakkındaki çok ilginç yorumlarının ışığında, okumak ve yazmak konusuna bir an için yeniden dönelim. Bir yazar olarak mekân duygundan söz ediyorsun, ama bunun yanı sıra bir roman, öykü, daha da iyisi peri masalı okurken kafanın içinde ne "gördüğünü" merak ediyorum. "Evvel zaman içinde, karanlık bir ormanın kıyısındaki kulübede kızıyla yaşayan yaşlı bir kadın varmış," cümlesini okuduğunda, gözünün önüne bir şeyler getiriyorsan, ne görüyorsun? Bu cümlede fazla bir şey belirtilmemiş. Ne isim var ne yaş ne belirli bir yer ne fiziksel betimlemeler; yine de hiç akıl erdiremediğim birtakım nedenlerle ben bu cümleyi okuyunca boşlukları kafamda dolduruyorum. Belki çok ayrıntılı değil, ama beline önlük bağlamış kısa boylu, şişman bir kadını, uzun, kumral saçlı, beyaz tenli, ince yapılı yeniyetme bir kızı ve kulübe-

nin bacasından tüten dumanı hayal edebiliyorum. Zihin, boşlukları sevmiyor mu? Belirsiz ve biçimlenmemiş olana can katmak, hareketi somutlaştırmak bir gereksinim mi, yoksa sayfadaki sözcükler neyi ne kadar ifade ediyorsa onunla yetinmeli mi, eğer öyleyse o sözcükleri okuyunca sana ne oluyor?

Hayır, *Breaking Away*'in bir sinema başyapıtı olduğunu kastetmedim. Sadece izlediğim filmler içinde bisiklete binmeye en çok yer ayıran o film oldu – ve eğlenceli buldum. Tabii filmin sonunda zaferle biten yarış göstermelik bir Hollywood yutturmacası. Ama filmin finali, son sahnesi gerçekten komik – hani aylardır İtalyan olduğunu söyleyen oğlanın, kampüste güzel bir Fransız kızıyla karşılaşınca, şaşkınlık içinde bakan babasına, "*Bonjour papa*!" diye seslendiği sahne.

Üzerinde düşünülmesi gereken bir durum var. Son birkaç hafta içinde, yeni yayımlanan *Sunset Park*'la ilgili olarak yaklaşık bir düzine Amerikalı gazeteciye röportaj verdim. Çoğu, özellikle de kadın gazeteciler (şimdi düşünüyorum da hepsi kadın gazeteciydi), yirmi sekiz yaşında birinin on yedi yaşındaki sevgilisiyle yaşadığı aşkı okuyunca şoke olmuşlar, hatta bunu bir skandal olarak yorumlamışlardı. Görünen o ki, "reşit olmayan yaşta seks" çağdaş Amerikan kültürünün bütün alarm zillerini çaldırıyor. Öte yandan, gazetecilere *Görünmeyen*'den söz ederken, abla kardeş arasındaki ensesti kimse mesele yapmadı. Doğrusu, afalladım.

Bu konuda sen ne düşünüyorsun?

Dorothy'yi ve seni sevgiyle kucaklıyorum.

Paul

29 Kasım 2010

Sevgili Paul,

"İki santim ileri, bir santim geri" – ülkendeki toplumsal ilerlemeyi tanımlamak için kullandığın ibare bu; o ülke dünyayı hegemonyası altına alan bir ülke olarak, önemli bir biçimde benim de, bu gezegendeki diğer herkesin de ülkesi, ama tek fark, bizim o ülkenin siyasal süreçlerine katılamayışımız.

Ömür boyu yönetilenler sınıfının üyesi olan ben, biraz önyargılı bir yaklaşımla, yönetenlerden bizi daha iyi bir geleceğe taşımalarını beklemek naif bir tutum olur, diye düşünüyorum. Onların yapacak daha önemli işleri var. O yüzden devretme sorununu barışçı bir biçimde çözmek için aralarında anlaştıkları sürece, onlardan başka bir şey istemem. Devretme derken, halkı şiddete maruz bırakmadan iktidarın bir gruptan diğerine el değiştirmesini kastediyorum.

Hem bunun ne büyük bir başarı olduğunu anlamak, hem de tarafların iktidara geçmek için silaha başvurdukları bir ülkede yaşamanın ne büyük bir ıstırap olduğunu kavrayabilmek için devretme meselesini çözememiş ülkelere bakmak yeter.

O yüzden Birleşik Devletler'e iki kez aferin.

ABD'deki istikrarın, büyük ölçüde siz Amerikalılara temel belgelerinize saygı göstermeyi öğretmiş olmalarından (sizin de öğrenmiş olmanızdan) kaynaklandığını sanıyorum. Bu da aşırı tutuculuk hakkında ilginç sorulara yol açıyor. Anladığım kadarıyla, senin ülkende anayasa-

nın ve Medeni Haklar Yasası'nın sadece ve sadece tek bir anlamı olduğuna inanan birtakım insanlar var; bir de bu belgelerin değişen tarihsel koşulların ışığında zaman zaman yeniden yorumlanması gerektiğini düşünenler var. Yorum konusundaki bu fark (yazılı bir metnin ne anlam taşıdığı ya da ne anlama gelebileceği), Hıristiyan köktendincileri ile onların ilerici muhalifleri arasındaki teolojik ayrımı yansıtıyor; hiç kuşkusuz aynı durum Musevilik ve Müslümanlık gibi kitaba dayalı diğer dinlerin içindeki ayrışmalar için de geçerli.

Yorum ve yorumun sınırları konusunda senin ne düşündüğünü bilmiyorum. İki bin yıllık metinlerin, kök hücre hakkında ne diyeceğini çıkarmaya çalışan bilim adamlarının (ya da yargıcıların) hali bana gülünç geliyor. Daha yakın zamanlara gelince, Birleşik Devletler'in kurucu babalarının, XVIII. yüzyılda yurttaşlara silah taşıma hakkı verirken neyi kastettiklerini açık seçik belirtmemekle bir kusur, bir suç işlediklerini düşünüyorum; yıllar içinde o yasanın kelimesi kelimesine yorumlanması sonucunda öldürülen yüz binlerce insanı göz önüne alırsak, Birleşik Devletler'in başına geçen sonraki bütün iktidarlar da o yasayı ıskartaya çıkarıp yerine daha belirgin sözcüklerle yeni bir metin koymadıkları için aynı derecede kusurludur.

Nietzsche'nin az önce gözüme çarpan bir yorumu (*Putların Batışı*): "Özgürlük, uluslarda olduğu gibi bireylerde de nasıl ölçülür? Üstesinden gelinmesi gereken direnişle, ayakta kalmak için gösterilen çabayla ölçülür. En özgür insanı, en büyük direnişin sürekli alt edildiği yerde aramak gerekir." Bundan çıkarılacak sonuç: Kişi, teorik olarak, özgür doğmuş olsa bile, o özgürlük zamanla yıpranır. Bir başka sonuç: Özgürler ülkesi diye bir yer olası değildir.

Son mektubunda kurmaca mekânlar tartışmasını öne sürüyor ve bir kitapta karanlık bir ormanın kıyısındaki kulübede kızıyla yaşayan yaşlı bir kadın varmış, cümlesini okuyunca gözümün önüne ne geldiğini soruyorsun. Benim görsel hayal gücüm, seninkinin yanında hiç kalır. Normal okuma sürecinde, herhangi bir şey "gördüğümü" sanmıyorum. Ancak sen benden böyle bir şey isteyince, zihnimde yaşlı bir kadını, bir kızı, bir kulübeyi ve bir ormanı hayal meyal canlandırıyorum.

Görsel hayal gücü yerine, bende aura ya da tonalite diyebileceğim bir şey var. Bildiğim bir kitap aklıma geldiği zaman, belirli bir aura algılıyorum, ama bu aurayı kitabı yeniden yazmadan söze dökemiyorum.

Eleştirmenlerin ablayla kardeş arasındaki ensesti (*Görünmeyen)* aykırı bulmazken, 28 yaşında bir erkekle 17 yaşındaki bir kızın (kadının?) cinsel ilişkiye girmesini (*Sunset Park*) rezalet olarak yorumlamalarının seni afallattığını söylüyorsun.

Özellikle ikinci olayda mahrem ilişkiler öylesine ihtiyatlı aktarıldığı için, bu tavır beni de afallattı. Asıl şaşırtıcı olan, yaşadığımız tarihsel çağın hangi yapıda olduğu sorusu: Püriten, bağnaz bir çağda mıyız, hoşgörülü bir çağda mı? Çünkü her ikisinin özellikleri de var gibi görünüyor. Bir yanda, ana babalar 16 yaşındaki kızlarının gece kalmak üzere eve bir delikanlı getirmesine karşı çıkmıyorlar. Hatta ertesi sabah doyuma ulaşmış çifte kahvaltı bile hazırlayabiliyorlar. Öte yanda ise, yetişkin bir erkek plajda mayolu bir çocuğun fotoğrafını çekecek olsa, deliğe tıkılıyor.

Benim bu konudaki kesin olmayan varsayımıma göre, çağımızın tutumu arzuya düşman ve onu cezalandırmak

istiyor. Ama aynı zamanda, adı üstünde masumiyet çağında diye tanımladığımız çocukları cezalandırmaya da hazır değiliz. Bu yüzden de bir çocuğa arzu duyan yetişkine iki kat cezalandırıcı bir tavır takınılıyor.

Freudcu bir düşünür, çocukları cezalandırmaktan, özellikle de bir zamanlar standart ceza olan, ama artık tabu haline gelmiş dayaktan neden vazgeçtiğimiz sorusunu irdeleyebilir. Tahminime göre, o Freudcu düşünür, hayli genç yaştaki çocukların giderek yaygınlaşan bir biçimde cinselleştirilmesi ile bu durumda çocuklara uygulanan dayak cezasının cinsel ya da cinselleştirilmiş kisvesi arasında bir bağlantı bulacaktır. Bu noktada o bağışlanmaz mantık, şöyle bir muhakeme yürütecektir: Bu çocuk beni baştan çıkarmaya çalışıyor. Ama o yüzden bu kızı cezalandıracak olursam, onun oyununa gelmiş olurum. Öyleyse ne yapmalıyım?

Bir-iki yıl önce Avustralya'da ilginç bir olay oldu. Saygın bir fotoğrafçının açtığı sergide, (sanırım) on iki yaşlarındaki bir (kız) modelin nü fotoğrafları da yer alıyordu. Aklı evvel grupların kışkırtmasıyla polis sergiyi kapattı. Başbakan Kevin Rudd'a, bir röportajda (tabii internette de yayılmış olan) bu fotoğraflar hakkında ne düşündüğü soruldu. Başbakan, nedendir bilinmez –kendisine oy getirir diye olsa gerek– fotoğrafların "iğrenç ve nefret uyandırıcı" olduğu belirterek, "Çocukların çocuk kalmasına neden izin vermediğimizi merak ediyorum," dedi.

Bu cevap, yani günümüzde kamuoyunu kollayan bir politikacıdan beklenecek türdeki bu cevap için söylenecek çok şey olabilir. Söylenebilecek şeylerden biri, bu cevaba göre eğer çıplaksak cinseliz demektir, yani çıplak, nü ve cinsel az çok aynı anlama gelir, demektir.

Hatırlıyorum da, birkaç yıl önce, pornografi konusunda bir yazı yazarken, tezimi güçlendirecek retorik atak olsun diye bir *reductio ad absurdum*[1] yapmış ve film yapımcılarından seks sahnelerinde oynattıkları oyuncuların kesinlikle çocuk yaşta olmadığını kanıtlamalarını isteyip istemeyeceğimizi sormuştum. Ve şimdi sıkı dur, bugün artık film yapımcılarından tam da bu türde açıklamaları imzalamaları isteniyor.

En içten dileklerle,
John

1. (Lat.) Saçmalığa indirgeme, bir önermenin doğruluğunu kanıtlamak için, o argüman inkâr edildiği takdirde ortaya çıkacak saçmalığı gösterme. Örnek: Taşın ağırlığı vardır, yoksa boşlukta yüzerdi. (Ç.N.)

3 Aralık 2010

Sevgili John,

Yorum ve yorumun sınırları konusunda bir fikrim olup olmadığını soruyorsun; aklıma (kıt zekâlı, çağrışımcı, hiperaktif aklıma) ilk gelen şey, yıllar önce Talmud'dan yapılmış bir derlemenin İngilizce çevirisinden okuduğum bir bölüm oldu. Birkaç haham, insanın günlük dualarını etmesini engelleyebilecek olası koşulları tartışıyorlar. Hahamlardan biri bu engellerden birinin dışkı olduğunu söylüyor. Eğer bir dışkı yığınının yanında duruyorsan, Tanrı'nın adını anmak kâfirlik olur, öyle değil mi? Öteki hahamlar bu görüşü kabul ediyorlar. Peki ama, bu durumda ne yapmalı? Tabii, başka bir yere gitmeli. Ama ya başka bir yere gidecek durumda değilsen? Hahamlardan biri, dışkıyı bir bez ya da kâğıt parçasıyla örtmeyi öneriyor. Dışkı görünmediği sürece, orada yokmuş gibi yapabilirsin, diyor. Öteki hahamlar bu görüşü paylaşıyor. O zaman en genç haham, can alıcı bir noktaya değiniyor. Ya pislik ayakkabının tabanına bulaşmışsa ve sen de farkında değilsen ne olacak? Bu durumda dua edebilir misin, edemez misin? Bunu izleyen cümle aklımda: *Buna verecek cevap bulamadılar.*

Sanırım bunun anlamı, yorum bir yere kadar gidebilir ve er geç cevabı olmayan bir soruyla karşılaşılır, demektir. Eğer (yargıcılar gibi) mutlaka bir cevap vermek zorundaysan, bu keyfî bir cevap, yani kişisel, senin kim ve ne olduğuna bağlı bir cevap olacaktır, dünyanın nasıl yönetilmesi gerektiği hakkındaki kişisel inancının bir yansıması olacaktır. Sözünü ettiğim hahamların durumunda, konuşmanın nasıl devam edeceğini kolaylıkla tahmin ediyorum – neyse ki ve iyi ki devam etmiyor. Liberal zihniyetli bir haham genç meslektaşına, rahatça dua edebileceğini söyler. Tabanında pislik olduğunu bilmediği sürece nasıl sorumlu ola-

bilir? Tanrı ona anlayacak ve bağışlayacaktır. Ama köktendinci bir haham tam tersini söyleyecektir. Bok boktur, diyecektir; yasa da yasadır ve pisliğin olduğu yerde dua etmek yasaklanmışsa, ayakkabının tabanında pislik varken dua edersen Tanrı'ya karşı suç işlemiş olursun.

Birleşik Devletler'de iktidarın barışçı yollardan el değiştirmesinden ve Amerikalıların "temel belgeler"e olan saygısından söz ettiğin için, bu konuyu biraz daha irdeleyeceğim. Sen Amerikan yaşamını benim gibi tanıyacak kadar sık ve uzun sürelerle burada yaşadın, ama aynı zamanda benim için olanaksız olan bir biçimde buraya mesafeli duruyorsun (Neden durmayacaksın ki?). Kendini "yönetilen"lerden biri olarak görüyorsun ve son on küsur yıldır Amerika'nın dünyanın çeşitli yerlerinde çıbanbaşı olması yüzünden de Amerika'nın projelerine kuşkuyla bakman kesinlikle anlaşılabilir bir durum. Ben de aynı kuşkuyu duyuyorum, ama ben buralıyım ve buraya derin bağlarla bağlıyım ve Amerika ne zaman bir yanlış yapsa (hem de bunu fazlasıyla sık yapıyor), ben acı çekiyorum. En çok da (eğer iktidarın el değiştirmesi, metinlerin yorumlanması, köktendincilik ve temel belgeler konularını konuşuyorsak) 2000 yılındaki Gore ile Bush'un çekiştiği başkanlık seçimlerinde Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karara, o fiyaskoya üzüldüm. Olanları hatırladığına eminim. O olayın bence en önemli yanı, güya köktendinci olan yasa yorumcularının kendi adamlarını başa geçirmek için sözde inançlarına ve kanaatlerine ne kadar çabuk –ve ne kadar hevesle– ihanet ettikleriydi. İnsan bu kadar büyük çaplı bir zihinsel sahtekârlığa pek sık rastlamaz; o haftalar boyunca tanık olduğum ikiyüzlülük bana büyük acı verdi, olayın üstünden on yıl geçtiği halde o acı hâlâ da sürüyor. Amerika'nın temel belgelerine olan saygılarımız için söylenecek pek bir şey yok. Sonuçta, iş siyasal iktidar mücadelesine geldi mi,

fikirlerin fazla hükmü olmaz, hatta hiç hükmü yoktur. Anayasa Mahkemesi, tam bir yasallık kisvesi altında Cumhuriyetçi Parti'yi kollayan bir *coup d'état*[1] yaptı.

Gore kazandı. Ama zaferi, kendisinden çalınamayacak kadar büyük değildi ve oyların ezici çoğunluğunu alamamasının nedenlerinden biri, belki de tek nedeni, Bill Clinton'ın pantolonunu indirmiş halde yakalanmasıydı. (Günün esprisi: Bill Clinton neden don giyer? Cevap: Ayak bileklerini sıcak tutmak için.) Gerçekleri tekrarlamaya gerek yok, ama şimdi mektubunun son bölümüne ve cinsel konularda cezalandırıcı bir dönemde yaşadığımız görüşüne (çok doğru bir görüş) geliyorum. Evet, bir yanda muazzam bir hoşgörü var, ama aynı zamanda ilk kolonicilerin New England'a ayak bastığı zamandan kalma aynı bağnaz yargılar da sürüyor. Clinton'ın seks skandalı olmasaydı, büyük olasılıkla Bush da olmayacaktı. Ve Bush olmasaydı, ne 11 Eylül ne Irak ne Afganistan ne yasadışı işkenceler olurdu. Bir pire için yorgan yakıldı...

Mektubunda söz konusu ettiğin her şey, bu hüzünlü sözde toplanıyor.

Hemen yola çıkmam gerek, ama gitmeden önce sana birkaç kelime daha yazmak istedim. Ayın 16'sında New York'a dönmüş olacağım. Bu arada sana geçenlerde duyduğum, Amerikan askerlerinin II. Dünya Savaşı'ndan kalma bir argosunu yazıyorum: FUBAR (açılımı: akıl almayacak kadar bombok[2]). Fena sayılmaz, değil mi?

En sıcak selamlarla,

Paul

1. (Fr.) Hükümet darbesi. (Ç.N.)
2. İngilizce açılımı: *Fucked up beyond all recognition.* (Ç.N.)

19 Ocak 2011

Sevgili Paul,

Geçen gün beni hem rahatsız eden, hem de eğlendiren zihinsel bir deney yaptım.

Yaşamdaki konumumu, şu anda olduğum yere (Avustralya'nın ufak bir şehrinin banliyösüne) nasıl geldiğimi, doğumumdaki rastlantı –belli bir günde belli bir ana babadan doğuşum– dahil, beni sadece bulunduğum yere getirmekle kalmayıp beni ben yapan çeşitli rastlantıları düşünüyordum. 9 Şubat 1940'ta dünyaya gelen John Maxwell Coetzee denilen bu adamın var olmayacağı ve hiç olmadığı ya da tamamen farklı bir yaşam süreceği, hatta belki de bir insan yaşamı sürmeyeceği bir dünyayı hayal etmek bana çok kolay geldi; ama bir an sonra *benim* var olmayacağım ve hiç var olmadığım bir dünyayı hayal etmenin olanaksızlığını fark ettim.

Deneyi bir kez daha tekrarlayıp önce birinci fikri (JMC'nin olmadığı bir dünya), sonra ikinci fikri (*benim* olmadığım bir dünya) düşündüm, aynı sonucu aldım. Birinci seçeneği düşünmek kolaydı, ikincisi ise olanaksızdı.

Basit mantıksal sonuca göre, "Ben=JMC" denkleminin yanlış olması gerekir. Gerçekten de insanın sezgileri bu sonucu destekliyor. Herhalde sen de "Ben=PA" denkleminin yanlış olduğunu göreceksin.

Ama bu kadar belirgin bir denklemin yanlış olduğunu şimdiye kadar hiç görmüş müydün?

Dorothy'yle ben yarın Hindistan'a hareket ediyoruz; bu,

ilk gidişimiz olacak. Yolculuk hazırlığı pek çok boktan – ama tam anlamıyla boktan– şey yapmamızı gerektirdi. Dışkı yoluyla geçen (hepatit, kolera gibi) birtakım hastalıklara karşı aşı olmak zorunda kaldık; ellerimizi sık sık yıkamamız, yabancıların (boklu) ellerinin değdiği yiyecekleri ağzımıza koymamamız konusunda herkesten uyarı aldık; şimdi de *New York Review of Books* blogunda okuduğuma göre, Hindistan'da ben hiç utanmadan herkesin ortasında sıçabilecekken, Hintli kadınların gündüz saatlerinde dışkılaması kabul görmezmiş. O yüzden de kadınlar arasında çeşitli idrar yolları ve bağırsak hastalıkları çok yaygınmış.

Tabuların nasıl temel gerekçelere dayandıklarını öğrenmek insanı her zaman şaşırtır. Örneğin camiye ayakkabıyla girmek de, camide oturmak da tabudur. Neden? Çünkü insanın ayakkabısının tabanı dışkıya basmış olabilir (kesinlikle olur); ve insanın pantolonunun ağına da dışkı bulaşmış olabilir (burası pek kesin değil).

Senin de ayakkabılara dışkı bulaşmasını konu eden (3 Aralık tarihli) son mektubuna teşekkür ederim.

En iyi dileklerle,
John

28 Ocak 2011

Sevgili John,

Aylarca çalışıp yüz sayfa yazdıktan sonra, ilkbahar sonlarında başladığım romanı bırakmaya –ya da şimdilik bir kenara koymaya– karar verdim. Kitap bir noktaya odaklanmak yerine, her yöne yayılıyormuş gibi oldu ve buna düzeltmenin yolunu bulamadım. Hiçbir projeyi bu kadar ilerledikten sonra yarıda bırakmamıştım – ama hayal kırıklığına uğrasam da, doğru karar verdiğime inanıyorum. Senin başına da buna benzer bir şey gelip gelmediğini – ve geldiyse nasıl baş ettiğini merak ediyorum.

Bana Hindistan'ı anlat. Hiç gitmediğim ve hakkında çok az şey bildiğim bir yer.

Geçen ay New York'ta bir buçuk metre kar vardı ve peş peşe fırtına oldu. *Malum* kışlardan biri olacak gibi görünüyor.

Her ikinizi de sevgiyle kucaklıyorum.

Paul

3 Mart 2011

Sevgili Paul,

Sana Hindistan'ı yazmak istiyordum, ama düşüncelerimin yerli yerine oturması, belki biraz daha olgunlaşıp biraz daha ilginçleşmesi için bir süre beklemenin daha iyi olacağını düşündüm. Ama şimdi bakıyorum da, düşüncelerimde bir gelişme olmuyor, sadece yerli yerine oturuyor; o yüzden daha fazla gecikmenin anlamı yok.

Sana söylediğim gibi Cuipur Edebiyat Şenliği'ne davetliydim; oraya gitmişken bütün Hindistan'ı olmasa bile, en azından Racasthan'ı gezmeyi planladım. Racasthan gezisini yapabilirsem, sonraki bir tarihte ülkeyi biraz daha iyi tanımış olarak başka bir yöreye, belki Kerala'ya giderim diye düşünüyordum.

Cuipur Şenliği hakkındaki duygularım karmaşıktı. Çok büyük ve çok gürültülü olduğunu duymuştum, bu da beni hiç çekmiyordu. Ama öte yandan orada hem Hintlilerden, hem yabancılardan hoşlanacağım kişilerle tanışabilecek, ülkeyi gezmenin olumlu ve olumsuz, tavsiye edilen ve edilmeyen yöntemleri konusunda akıl danışabilecektim.

Şenlikte kendimi ön plana çıkardığımı sanmıyorum. Şimdilerde bu tür şenliklerin standart uygulaması haline gelen okurlarla soru-cevap toplantılarına katılmamaya kararlıydım. Soru-cevap türü etkinlikler bana göre değil. Sorulara kısa kısa cevap veriyorum, ama o ortamda lafı uzatmamak (kısa kesmek) kolayca yanlış anlaşılıyor ve sinirlenme ya da öfkelenme belirtisi olarak yorumlanabiliyor. O yüzden sadece bir öykü okuyacağımı söyledim.

Öyle de yaptım. Öykü eğlenceli bir şey değildi (ölüm, yaşam ve ruh hakkındaydı), belki de öyle bir etkinlik için uygun seçim sayılmazdı. Dinleyicilerin tepkisi: saygılı, ama kafaları karışmış.

Her neyse, beş gün sonra şenlik bitti; ben ise birkaç kişiyle yaptığım konuşmalar sonunda Hindistan'ı nasıl gezeceğimi henüz öğrenememiş durumdaydım. Daha da beteri, biraz ateşim çıkmıştı, halsizdim.

Bunun üzerine Dorothy'yle birlikte, Rakesh adında bir şoförün arabasında, fiks fiyatlı, bir haftalık Rajasthan turuna çıktık. Rakesh bizi Cuipur'dan Pushkar'a, Codhpur'a, Udaipur'a, Bundi'ye ve gerisin geri Cuipur'a götürdü, tur bitince de dönüş yolculuğu için havalimanına taşıdı.

Sanırım bu noktada, yol boyunca beni etkileyen görüntülerin listesini aktarabilirim. Ama herhalde kuru bir listeden daha fazlasını öğrenmek istersin. O yüzden gözlemlediğim iki şeyi anlatmakla yetineceğim, sonra da sadece Hindistan hakkında değil, bütün yaşam hakkında neden böylesine beceriksiz bir anlatıcı olduğumu irdeleyeceğim.

Birinci gözlemim, şimdiye kadar gezdiğim ülkeler içinde insanlarla hayvanların saygılı bir *modus vivendi*'yi[1] gerçekleştirdikleri ilk ülkenin Hindistan olduğunu gördüm. Gördüğüm hayvan türleri sınırlıydı –inekler, domuzlar, köpekler, maymunlar– ama insanların arasına kabul edilen hayvanların sadece bunlar olduğunu sanmıyorum.

1. (Lat.) Yaşam biçimi. (Y.N.)

Hayvanlara kötü davranıldığını gösteren hiçbir belirti görmedim; inekler yoğun trafikte insanların ilerlemesini engelleyecek biçimde gezinirken bile kimse sabırsızlık göstermiyordu.

Hindistan'da ineklere tapıldığı herkesin malumudur. Ama bence tapınmak sözcüğü yanlış. İnsanlarla hayvanlar arasındaki ilişki çok daha dünyevi: İnsanların arasına başıboş olarak girse bile, hayvanın yaşam biçimine gösterilen bir hoşgörü ve kabullenme söz konusu.

Bu gözlemimin ardında, Afrika'daki deneyimim var; orada da her yerde hayvanlar vardır, ama o hayvanlara düşüncesiz bir gaddarlıkla davranılır; ikinci sınıf yaratık gözüyle görülüp nefret duyulur.

İkinci gözlemim yoksullukla ilgili; bu gözlemi yaparken de Afrika'daki durumla olan tezat hep aklımdaydı. Hindistan'daki "fakirler" gerçekten yoksulluk çizgisine çok yakın bir noktadalar, ancak o yokluk içinde günübirlik yaşıyorlar. Ama bu yokluk içindeki yaşamı izledikçe, o insanların çalışkanlıklarının yanı sıra, el becerileri de beni çok etkiledi. İster taşocağında inşaatlar için kumtaşı blokları kesenleri, ister yolun kenarında yiyecek hazırlayan satıcıları seyret, hepsi de akıllı eller diye tanımlayabileceğim elleriyle öyle hünerli iş çıkarıyorlar ki, başka bir ekonomik düzende yaşasalar iyi para kazanan zanaatkârlar olabilirler. Bir başka deyişle, gördüğüm kadarıyla şu anda ancak çok azından yararlanılan büyük insan kaynakları var.

Ve şimdi de gözlemcinin kendisine, yabancı bir kültürün (ve yabancı bir uygarlığın) içinde iki hafta geçirdiği halde o ortam hakkında bir avuç önemsiz ve nispeten soyut

gözlemden başka bir şey anlatamayan adama gelelim. Ben –o bilinmedik görüntüleri ve sesleri sıcağı sıcağına aktaran– dört başı mamur bir gezi yazısı yazmayı neden beceremiyorum? Şimdi, "Ama bu alanda hiç yalnızlık çekmene gerek yok. O sıcağı sıcağına aktarılan bilinmedik görüntüler ve sesler Kafka'nın hangi kitabında var? Beckett'in hangi kitabında var?" diyeceğini biliyorum. Ama bu tür bir teselliyle avunmak yeterli mi? Benim ortaya koyduğum düpedüz bir yetersizlik – dünyanın güzelliğine ve cömertliğine karşılık vermeyi becerememek değil mi? Doğuştan gelen bir eksikliği, erdeme dönüştürmeye çalıştırmanın övülecek nesi var?

Sorular. Sorular.

İçtenlikle,
John

7 Mart 2011

Sevgili Paul,

Kanada'daki etkinlikleri düzenleyenlerden öğrendiğim kadarıyla, otelde yerlerimizi ayırtacak kadar geliştirmişler işi. Harika. Seninle biraz zaman geçirebilmeyi sabırsızlıkla bekliyorum. Siri'nin gelemeyişine canım sıkıldı.

Dorothy geliyor – hemen hemen aynı tarihlerde Queen's Üniversitesi'ndeki akademik bir konferansta tebliğ verecek.

Daha önce üzerinde epey çalıştığın bir işi (ocak ayında) bırakmak durumunda kalmana üzüldüm. Ama bu yatırımlar hiçbir zaman yitip gitmezler, öyle değil mi? Bir ya da iki sayfa, şu ya da bu fikir mutlaka kurtarılır ve (bahçıvanlık deyimiyle) zamanla kendi başlarına kök salabilirler.

Genel eğilimim, yürümeyen bir projede bile fazlasıyla uzun zaman ve alabildiğine inatla direnmektir, ama geçmişte benim de yarıda bıraktığım projeler oldu.

Şu anda beni ilgilendiren mesele, gücümün tükenmesinin nasıl ve ne zaman ortaya çıkacağı. İnsan sonsuza kadar yazmayı sürdüremez; ve de bunaklığının utanç verici bir ürünüyle de yazıya veda etmek istemez. İnsan, kendisinde konuya haksızlık etmeyecek gücün artık kalmadığını nasıl anlayabilir?

En iyi dileklerle,
John

8 Mart 2011

Sevgili John,

Son mektubunu –son iki mektubunu– aldığıma ve sağ salim eve dönmüş olduğuna sevindim.

Aslında gezi yazıları bana çok sıkıcı gelir; egzotik yerlerle ilgili –teorik olarak insanı olduğu yere mıhlayacak denilen– filmler bile beni etkilemez. Çocukluğumda çizgi filmlerle asıl film arasında gösterilen gezi belgesellerini anımsıyorum – iki dakika seyrettikten sonra dayanamayıp soluğu sinemanın büfesinde aldığım tarif edilemez derecede sıkıcı filmlerdi.

O türün –Herodotus, Marco Polo, Sir John Madeville, Saint Brendan, Columbus, Cabeza da Vaca gibi– çoğu yalanlar ve acayip uydurmalarla dolu klasiklerinden ve onların yanı sıra –Doughty'nin *Travels in Arabia Deserts* (Arabistan Çöllerinde Geziler), Parkman'ın *The Oregon Trail* (Oregon Yolu), Powel'ın *Exploration Colorado River and its Canyons* (Colorado Irmağı'nı ve Kanyonları Keşif Gezisi) gibi– gerçekten edebî değeri olan bazı XIX. yüzyıl kitaplarından zevk almadım değil; ama seksenlerde pıtırak gibi yayılan gezi yazıları bana fazla bir şey söylemedi; işin aslına bakarsan, Calvino'nun *Görünmez Kentler*'indeki hayalî antropolojik anlatımlar ya da Henri Michaux'nun "Sana Çok Uzak Bir Ülkeden Yazıyorum" başlıklı düzyazı şiiri, hatta insan yaşamı hakkında, gezilen yerleri anlatan kuru röportaj havasındaki bir kitap veya yazıdan çok daha fazla bilgi veren ve XV. yüzyıldaki tamamen fantezi ay gezisi anlatan Cyrano de Bergerac'ı bile yeğlerim.

"Bilinmedik görüntülerin ve seslerin" gözlemcisi olarak becerilerinin yetersizliğinden yakınıyorsun; ama sen –ne öğrenimin ne de yaradılışın itibarıyla– bir muha-

bir değilsin; senin deneyimlerine yaklaşımın bir gazetecininkinden çok farklı. Gazeteci de gezi yazarı da her şeye yüzeysel bakar. Onların görevi, okurlarına sözcüklerden bir resim oluşturmak, karşılarına çıkan her görsel malzemeye yakından bakıp onu çarpıcı bir ibareye ya da cümleye dönüştürmektir; oysa sen aynı anda birkaç şeye, her şeye bakıyor ve gördüklerinden bir anlam çıkarmaya çalışıyorsun – yani farklı olguları, yüzeydeki görüntülerden daha fazlasını içerecek, içindeki derinliklere inecek bir gözlem halinde sentezlemeye uğraşıyorsun. O yüzden Hindistan'da insanlarla hayvanlar arasındaki (daha önce kimseden duymadığım) ilişkilerle ilgili yorumun ve "akıllı eller" diye tanımladığın endüstri hakkında anlattıkların için çok teşekkür ederim. Bunları okumak, yoksulların su içtikleri kupaların rengini öğrenmekten çok daha iyi.

10 Mart

8'inde başladığım mektuba devam etmemi engelleyen kopukluklar, yoğun günler...

Eylüldeki Kanada gezisi için söyleyeceklerim var. Senin "soru-cevap" tarzı etkinliklerden ne kadar rahatsız olduğunu biliyorum, ama anlaşılan bizden istedikleri tam da bu. Herhangi bir moderatör olmadan ikimiz sahnede oturacağız, önce kitaplarımızdan kısa bölümler okuyacağız, sonra da bir tür söyleşi yapacağız. Herhalde ne konuşacağımızı (çok genel çerçevede, birkaç önemli konu) önceden kararlaştırmamız gerek, sonra da laf lafı açar. Konuşmanın bazı yerleri (birbirimize) sorular şeklinde olur, ama en azından röportajlarda âdet olduğu gibi sorguya çekme biçiminde olmaz. İdare ederiz ve senin cevapların kısa oluyorsa, ne fark eder? Ben de kısa kesmekten yanayımdır.

Dünyanın uzak köşelerinde olanları anlamakta çekilen zorluk. Amerika'da burnumun dibinde olanların dışında, bildiğim her şey medyanın (çoğunlukla *New York Times* ve *New York Review of Books*, biraz da TV ve radyo) filtresinden geçiyor ve olaylardan ne kadar uzaktaysam, bildiklerimden de o kadar kuşku duyuyorum. Son zamanlarda İtalya'da patlak veren skandalların ucuz farsını kavrayabiliyorum (Avrupa politikasının yabancısı değilim); ama iş Ortadoğu'da olanlara gelince, hiçbir şeyden emin değilim. Amerikan basınında bize söylenen şey, Tunus ve Mısır'da halk devrimleri olduğu, protesto eylemlerinin bölgedeki birkaç ülkeye daha sıçradığı ve Libya'daki çekişmenin hızla kanlı bir içsavaşa dönüştüğü yolunda. Şimdilik Mısır üzerinde duracak olursak: Görünüşe göre barışçı ayaklanma laik bir yapıdaydı, iyi eğitim görmüş, ama yıllardır yapılan yolsuzluklar ve diktatörlük rejimi yüzünden işsiz kalan ya da gizli işsiz durumunda olan yirmili otuzlu yaşlardaki genç insanlar başı çekiyordu, eylemin destekçileri de kadınlar, memurlar, yoksullaşmış işçiler, hatta askerlerdi. Herkes isyancıların olağanüstü coşkusuna ve adanmışlığına övgüler yağdırdı, ama aradan sadece birkaç hafta geçtikten sonra şimdiden çatlaklar oluşmaya, şiddetli çatışmalar (en son olay Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında oldu) yaygınlaşmaya başladı; genelde bütün olup bitenler bende ürkütücü bir istikrarsızlık izlenimi uyandırdı. Gerçek bir siyasal yaşam olmadan, örgütlenmiş siyasal partiler olmadan, tutarlı bir siyasal muhalefet yapma olanağı olmadan geçen onlarca yıl, toplumsal değişime aç bir kitle yarattı, ama bu değişimi gerçekleştirecek siyasal enstrümanları yoktu – öyle olunca da en azından şimdilik ordu yönetime el koydu. Orada bir iktidar boşluğu olduğunu seziyorum ve sonra geçmişteki devrimleri düşününce, benzer iktidar boşluklarının bir çeşit Napoléon ya da Lenin ya-

rattığını, zeki bir fırsatçının o boşluğa girip zor kullanarak iktidarı ele geçirmesine yol açtığını görüyorum. Bunlar duyduğum korkular – ama olanlar hakkında gerçekten ne biliyorum ve o insanlar hakkında gerçekten ne biliyorum? Hemen hemen hiçbir şey. Bu arada Amerika, Libya'yı bombalamaya başlayalım mı başlamayalım mı, diye tartışıyor. Bunu düşününce bile insan irkiliyor...

En sıcak selamlarla,

Paul

14 Mart 2011

Sevgili Paul,

E-posta kullanmıyorsun ve (kalıbımı basarım ki) ceptelefonu da taşımıyorsun. Bunların senin için ilkesel kararlar olduğunu tahmin ediyorum. Kişisel planda söylenilenlerle zerre kadar ilgilenmiyorum. Benim aklımı kurcalayan, ceptelefonu gibi XXI. yüzyıl iletişim araçlarının yer almadığı romanlar yazan biri için XXI. yüzyıl yazarı olmanın ne anlama geleceği.

Sözlerimi sürdürmeden önce, aslında senin görüşlerini paylaştığımdan emin olmanı isterim. Ben de ister istemez XXI. yüzyıl insanı oldum, ama yine de mektuplarını kâğıda yazan ve postaya atan insanların yer aldığı, (zaman zaman kullanılan) en gelişmiş iletişim aracının aslında XIX. yüzyıl icadı telefon olduğu kitaplar yazıyorum.

İnsanın kurmaca dünyasında ceptelefonunun olup olmaması, bence önemsiz bir mesele değil. Neden? Çünkü, roman karakterlerini bir şeylerden haberdar etmek ya da o haberi onlardan saklamak, insanları bir odaya toplamak veya birbirlerinden ayrı yerlerde tutmak, geçmişte de bugün de roman yazma mekanizmasında büyük yer tutan bir yöntemdir. Birdenbire herkes diğer herkese –elektronik yollarla– erişebilecek duruma gelirse, romanın trükleri nasıl geliştirilir? Filmlerde A karakterinin B ile *neden konuşamadığını* açıklamak için kullanılan (telefonun takside unutulması, dağlık bölgede erişim sağlanamayışı gibi) ufak trükler görmeye alıştık. Demek oluyor ki, olağanüstü koşullar dışında, A her zaman B ile iletişim kurabilir. Herkesin diğer herkese erişebilmesi ve eğer bu erişimin olmadığı bir kurmaca dünya

varsa, o dünyanın ancak geçmişe ait olması, gelecekteki (aslında günümüzdeki) romanın bir normu mu olacak?

Eskiden (henüz icat edilmemiş) telgrafın/telefonun yokluğundan ve buna bağlı olarak bir haberin elden gönderilmesinden, hatta (Marathon'dan Atina'ya kadar koşmak zorunda kalan ulak örneğindeki gibi) haberin verildiği tarafta ezberlenip alındığı tarafta ezberden okunmasından sayfalar dolusu malzeme çıkarılırdı. Senin, benim ve bizim gibilerin yazdığı hikâyelerin çoğu, ceptelefonuna yer vermediği için antika mı sayılacak?

Ceptelefonunun ihanet olayına (ihanet edenlerin yapmak zorunda kaldıkları ayarlamalara) ve genelde aldatma eylemine neler yaptığını düşün. İhanet konusundaki çağdaş bir romanın (ya da çağdaş ihanet konusundaki bir romanın) oldukça farklı bir kurgusu olacaktır.

Hiç abartmadan diyorum ki, (internet erişimi olmayanların alamadığı mal ve hizmet listesi kadar olmasa da) ceptelefonu olmayanların ulaşamadığı mal ve hizmet listesi günden güne kabarıyor. Her birimiz ceptelefonu almanın baskısı altındayız – günün ve gecenin her saatinde bize ulaşılabilecek bir numara, bir alan kodu olması gerçekten de büyük bir baskı. Her vatandaşın böyle bir numarası olsa, o zaman kimlik belgesine ne gerek kalır?

Daha şimdiden ceptelefonlarının iz bulma aracı olarak kullanıldığı romanlar var. Başı sarıklı talihsiz birinin ceptelefonunu açmasıyla, uzaktan kumandalı bir uçaktan atılan füzenin tepesine inmesi bir oluyor.

22 Mart 2011

Sen William Wyler'ı övünce, ben de bulabildiğim filmlerini seyretmeye başladım – son birkaç hafta içinde *Bayan Miniver*'i, *Ümitsiz Saatler*'i, *Tehlikeli Fısıltı*'yı ve Somerset Maugham'ın bir öyküsünden uyarlanan, Bette Davis'in oynadığı, şu anda adını anımsayamadığım filmi seyrettim.

Wyler her şeyi öylesine büyük bir yetkinlik ve tevazuyla yapıyor ki, yazarlık ustalığı neredeyse hiç göze çarpmıyor. Bir gün seninle onun hakkında konuşmak ve film işinde biri olarak onun hangi özelliğine hayran olduğunu öğrenmek isterim.

Mısır'daki durumla ilgili yorumların tamamen doğru. İnsan, Kahire sokaklarında televizyon kameralarına özgür olmanın ne muhteşem bir duygu olduğunu, yeni bir Mısır'ın oluşmasını nasıl sabırsızlıkla beklediklerini anlatan o zeki, aydınlık yüzlü, coşkulu gençleri seyrederken, iki-üç yıl sonra yeni bir seçkinler sınıfı iktidara gelince o gençlerin neler konuşacağını merak ediyor.

İnsanların, ancak çok kısa süreli fetret dönemlerinde, yani bir iktidarın devrilip yenisinin henüz kurulmadığı iktidar boşluğu sürecinde gerçek özgürlüğü tadabildiklerini düşünüyorum – örneğin Nazilerin düşüşü ile yeni Kemer Sıkma dönemi arasındaki Avrupa. Kitlelerin sokaklarda dans edebilme fırsatı ne kadar az bulunur bir şey! Ve *kitleler* terimi ne kadar da modası geçmiş, ne kadar antika bir söz!

En iyi dileklerle,
John

28 Mart 2011

Sevgili John,

Bir arkadaşım daha bana eski bir mekanik daktilo verdi; bu seferki (yaklaşık 1958-60 yapımı) bir Olivetti Lettera 22; az önce gidip Manhattan'dan getirdiğim makine son iki haftadır, New York'taki *son* daktilo tamircisi olan Gramercy Ofis Malzemeleri Şirketi'nin sahibi Paul Schweitzer'ın elindeydi. Yeni oyuncağım 275 dolara tepeden tırnağa elden geçti, şu anda da tuşlara dokunmanın ve tasarımındaki zarafetin tadını çıkararak ilk kez kullanıyorum. Öyle şık ve öyle derli toplu bir makine – ileride yolculuğa çıkarken yanıma alabileceğim kadar küçük ve hafif, yıllardır öyle bir daktilom yoktu.

Ceptelefonları ve öteki dijital teknoloji cihazları hakkında söylediklerinin ışığında, bu makinenin gelişi harika bir zamanlama (ya da tuhaf bir zamanlama) oldu. Evet, bu aletlerin hepsi artık gündelik yaşamın bir parçası oldu ve romancılar bu icatları kabullenmeden çağdaş dünyadan söz edemezler. Şimdilerde ceptelefonum olmamasına rağmen (kısa bir süre vardı, çok seyrek kullanıyordum, sonra o sırada 15-16 yaşlarında olan kızım dokuz ayda üç ceptelefonu kaybedince, ona verdim), bu konudaki karşıt görüşlerimi kitaplarımdaki karakterlere aktaracak kadar inatçı ya da cahil değilim. Tamamen günümüzde geçen son romanımda, ceptelefonları var; (bir senaryo yazarken kullandığım) dizüstünü birilerine vermiş olsam da, XXI. yüzyılda yazdığım diğer romanlarda bilgisayarlar ve internet de var. Ben gerçekçiyimdir! Eski günleri (plakçı dükkânlarını, görkemli, kocaman sinema salonlarını, her yerde sigara içilebilen dönemi) özleyebilirim, aynı sofrada oturduğum insanların bir anda konuşmayı kesip ceptelefonlarına baktıklarını görünce karamsar olabilirim; ama –insanları birbirlerine

yaklaştırmak için yapılan, ama aslında birbirlerinden koparan– bu harika cihazlarla ilgili duygularım ne kadar karmaşık olursa olsun, yine de dünyanın artık böyle yaşadığını ve yiğitlik bende kalsın, deyip bunu kabullenmeye çalışmaktan başka bir şey yapamayacağımı biliyorum.

Tabii insan tarihî roman yazabilir. Eğer tarihî romanlara ilgi duyuyorsa, oysa ben hiç ilgi duymuyorum.

İhanet romanı: Bu şirin terim yüzüme bir gülücük kondurdu. İkisinde de ceptelefonu olunca karıkocanın birbirinden bir şey gizlemesi kuşkusuz daha zordur. Ama insanlar bazen telefonlarını kapatıyorlar, bazen de telefon çalınca kimin aradığına bakıp cevap vermek zahmetine girmiyorlar (bunu gözümle gördüm). Öte yandan, eğer evliliğini yürütmek niyetindeysen –sanırım ihanet edenlerin hepsinin de niyeti budur– karının telefonlarına ısrarla cevap vermemek de pek iyi bir fikir olmayabilir. Yine de, herkesin cebinde telefon olmadığı günlere kıyasla, ihanet oranının bugün düştüğüne inanamıyorum. Günümüzde aldatma konusunda yeni yöntemler geliştirilmesi gerekebilir – romancıların çoğu da bunu seve seve deneyeceklerdir.

Herkesin herkese ulaşabildiğinden söz ediyorsun, bu bir bakıma doğru – genellemeden kopuk, kendine özgü bir biçimde gerçek. Ama ceptelefonlarına ait rehber yok. Geleneksel hatlı telefon numaralarını veren o şişman rehberler hâlâ var (New York gibi bir şehirde bu rehberler bayağı obez oluyor), oysa ceptelefonlarının dağılımı tamamen kişiye özel, mahrem bir olay. Sen verdiğin için senin numaran bende var; ama aksi halde bunu arayıp bulacağım hiçbir yer yok, senin kişisel numarana herkese açık yöntemlerle erişilmez. Ama o numarayı öğrendikten sonra seni her yerde, her zaman bulabilirim, çünkü ceptelefonu (bu, Amerika'daki *hücresel telefon* tanımından çok daha iyi bir terim) gittiğin her yere seninle gidiyor. Bu

yeni sistemin pek çok avantajı var (özellikle acil durumlarda ve kazalarda), ama (gizli kapaklı işlerde, ihanet olaylarında olduğu gibi) olumsuz yanları da var. Bütünüyle baktığın zaman, iyi yanı da var, kötü yanı da. Ama film söz konusu olunca, ceptelefonunu olumlu bir gelişme olarak görüyorum. Artık kimsenin sigara içmesine izin verilmediği için, aktörlere ellerini kullanacakları bir şey veriyorlar.

Söz filmlere gelmişken, William Wyler'ın filmlerini izleme zahmetine girmene sevindim. Ona sandığın (ya da öyle bir izlenim uyandıracak) kadar hayran olduğumu söyleyemem. Dünyadaki, hatta Amerika'daki yönetmenler arasında en beğendiklerimin listesini yapacak olsam, Wyler o listede olmaz – aslında listeye koyup koymamak bile aklıma gelmez. Wyler'ın en iyi filmi, Hollywood'un da en iyi filmlerinden biri olarak gördüğüm, *Hayatımızın En Güzel Yılları*'nı büyük bir duygusallıkla sevdiğim doğru, ama öteki filmleri onun yanına yaklaşamaz. Beğendiğim başka filmleri de oldu tabii, ama senin şu arada seyrettiklerin değil – eğer Bette Davis'ten izlediğin filmin adı *Mektup* ise, o zaman *Hayatımızın En Güzel Yılları*'ndan sonraki en iyi filmlerinden birini gördün demektir. Yine çok beğendiğim iki başka filmi de Amerikan romanlarından uyarlanmıştı: 1936 yapımı *Dodsworth* (Sinclair Lewis) ve 1949 yapımı *Miras* (Henry James, *Washington Meydanı* kitabından). Harika bir üslupçu, aktörlerini yönetmekte müthiş yetenekli (çok etkileyici performanslar gerçekleştirdi), (özellikle kırk dört yaşında kalp krizinden ölen dâhi Gregg Toland'ın görüntü yönetmeni olduğu filmlerde) görsel zenginliği başarıyla aktaran Wyler gibi işinin ustası birinin yapıtlarında kişiliğinin damgasını, büyük olanla iyi olanı ayıran özelliği çok nadiren bulabiliyorum. Ünlü Fransız sinema eleştirmeni André Bazin 50'lerin sonlarında *Cahiers du Cinéma* dergisinde Wyler'ın önemi üzerine epey yazı yazdı; ama sonuçta Wyler sevil-

mekten çok, önünde saygıyla şapka çıkarılacak bir yönetmendir. Sinema ansiklopedimdeki, filmlerinin kronolojisini ve yönetmenliğinin ilk iki yılında kırk iki makaradan fazla kovboy filmi yapması gibi bazı ilginç bilgileri içeren Wyler maddesinin fotokopisini gönderiyorum. O zamanlar sinema okulları yoktu, ama çok sayıda iş çıkararak öğrenmekten daha iyi okul olabilir mi? Günümüzde genç yönetmenlere başarısız olmak, bir filmden diğerine sürekli gelişmek fırsatı verilmiyor. Bir fiyasko ve işleri oracıkta bitiveriyor.

Ayrıca, beş yaşındayken futbol formasıyla çekilmiş fotoğrafımın kopyasını ekliyorum. Geçenlerde bir kutuda başka bir şey ararken tesadüfen elime geçti – ve önceki mektuplarımdan birinde sana o formadan söz ettiğim aklıma geldi. Forma ne kadar tertemiz. Ne bir tek çim lekesi var ne de toprak. Ve yüzümdeki ciddiyete bak. Acaba o küçük oğlan kimdi diye merak ediyorum.

En sıcak duygularla,

Paul

P.S. Eylülde Kanada'da yapılacak iki üniversite yuvarlak masa toplantısına katılmayı kabul ettim. İlk akademik konferansım olacak. Seni suçlamıyorum. Bir dost uğruna canım feda.

7 Nisan 2011

Sevgili Paul,

William Wyler'la ilgili gözlemlerin ve gönderdiğin belge için teşekkür ederim. Lilian Hellman'ın bir oyunundan uyarlanan *Tehlikeli Fısıltı*'yı (1962) izledin mi? Ben yeni gördüm –son mektubumda sözünü etmiştim– ve cesur bir film olduğunu düşündüm. Ya da daha açık seçik söylemek gerekirse, Wyler'ın böyle bir filmi Hollywood'un kapılarını tutan bekçilerin önünden geçirebilmesini cesaret olarak gördüm. (Bu işi 1950'lerde yapmak daha da büyük cesaret isterdi.)

İnsanın gençliğinde (hatta çocukluğunda) iş bilmez makinistlerin ve kötü projeksiyon makinelerinin olduğu köhne sinemalarda seyrettiği siyah-beyaz filmlerin şimdi restore edilmiş kopyalarını seyretmek çok zevkli oluyor. Renkli filmlerde, siyah, içerdiği bütün tonları verecek biçimde çok nadiren kullanılıyor. Yeni çevrilecek siyah-beyaz filmlerin hiç seyircisi olmayacağını düşünmek çok hüzün verici.

Yeni Olivetti'n, fermuarlı bez çantası olan o basık tiplerden mi? Karım öyle bir daktiloyu evlenirken çeyizinde getirmişti. Ben doktora tezimi o makinede yazdım. Sonra 1972'de kendime İsviçre malı, taşınamayacak kadar ağır bir Adler aldım, bilgisayarlar ve yazıcılar çıkana kadar onu kullandım. Bir daha Olivetti ve Adler kullanmam, ama onlara duyduğum nostalji sürüyor. Hâlâ dolapların birinde duruyorlar. Karbon kâğıdı şöyle dursun, artık daktilo şeridinin nerede bulunacağını bile ancak Tanrı bilir.

İnsanların kişisel elektronik cihazlarla dolaştıkları roman-

ları yazmaya hazır olduğunu söylüyorsun. Ben ise hazır olmadığımı söylemeliyim. Benim bir kitapta gideceğim en uç nokta telefon olabilir, o da istemeye istemeye. Neden? Sadece dünyanın bugünkü durumundan hoşlanmadığım için değil; ama eğer insanlar (roman karakterleri) sürekli olarak birbirleriyle uzaktan konuşacaklarsa, o zaman kişiler arasındaki sözlü ya da sözsüz, istemiçi ya da istemdışı işaretlerin ve simgelerin hepsinden vazgeçmek gerekeceği için. Sözcüğün tam anlamıyla gerçek diyalogun, telefonda yapılabilmesi mümkün değildir.

Ceptelefonlarının herkesin bulabileceği bir rehberi olmadığı hiç aklıma gelmemişti. Bugün, birisine telefon numarasını vermek önemli bir anlam taşıyor.

Dedektifin avının izini bulmak için telefon rehberini karıştırdığı o "kara film"leri düşün. Rehberin bir sayfasındaki adın ve numaranın etrafına siyah kalemle daire çizilmiş yakın planları düşün.

18 Nisan

Yıllardır doğru dürüst uyuyamıyorum. Bir gece içinde dört saat uyuyabilirsem kendimi şanslı addediyorum; aralıksız dört saat uyku ise benim için mutluluk demek.

Bunun sonucunda da kimi zaman çalışma masamda otururken başım düşüyor – genellikle birkaç saniyeden uzun olmayan, ama bazen beş, hatta on dakikaya kadar uzayabilen bir süre dünyadan kaçıveriyorum.

Bu kaçışlar sırasında en ilginç rüyaları görüyorum: akla yakın konuları olan, durumları, diyalogları ve görüntüle-

riyle tamamen gerçek olan episodlar. Hiçbiri anılara dayanmıyor, yepyeni buluşlar. Fantastik ya da ya da ürkütücü bir özellikleri yok. Bunları hayal gücünün alıştırmaları olarak, yaklaşık kırk yıldır durumları, olayları algılamakla uğraşan bir zihnin doğaçlamaları olarak görüyorum. Bunların bana hiçbir faydası yok –yazdığım şeyin içine oturmuyor–, o yüzden de onları bir kenara kaydetmenin anlamı yok. Hoşuma gidiyorlar, hatta o rüyayı gördüğüm sırada keyifleniyorum, ama arkalarında hüzün de bırakıyorlar. Bu ufak hüneri yıllar içinde geliştirmiş olmak ve ben gidince onun da yitip gideceğini düşünmek çok acı. İnsanın miras olarak bırakabileceği bir şey değil.

En iyi dileklerle,
John

22 Nisan 2011

Sevgili John,

Siri'yle birlikte yine Avrupa'ya gideceğimizi ve 30 Mayıs'a kadar dönmeyeceğimizi yazdığım notu almış olmalısın. Tam gideceğimiz sırada son mektubunu almak ne kadar iyi oldu.

William Wyler'la ilgili son bir şey söyleyerek başlıyorum. Aslında Wyler, ta 1936'da *Tehlikeli Fısıltı*'nın ilk versiyonunu yaptı. O uyarlama *These Three* (O Üçü) adını taşıyordu. Filmi çok eskiden seyrettim, ama şimdi beğenmiş olduğumdan başka bir şey anımsamıyorum. (Filmleri izlerken bazen başvurduğumuz bir video kılavuzundan aldığım kısa özeti ekliyorum.) Seyahatten döndükten sonra filmi de bulmaya çalışacağım. Sen daha önce bulup seyredersen, film hakkındaki görüşünü bana bildir. İki versiyonu karşılaştırmak ilginç olabilir.

Senin özel işlerine karışmak istemem, ama uyku sorununla ilgili yazdıkların beni kaygılandırıyor. Ben senin durumunda olsam çıldırırdım. Uyku ilacına ya da uyku bozuklukları kliniğine veya bir başka yöntem aramaya ne dersin? İnsan sürekli bitkinliğe dayanamaz. Bana öyle geliyor ki, bu sorun yolculuklarla, sık sık Avrupa'ya gitmenle ve saat farkına uyum sağlamak için insanı serseme çeviren zorlamalarla ilgili olabilir – hele sen her şeyden alabildiğine uzak Avustralya'da yaşadığın için saat farkı sorunu büsbütün önemli olabilir. Bu sorun sen henüz Güney Afrika'da yaşarken mi başladı, yoksa Avustralya'ya yerleştikten sonra mı? Bu sorununu Siri'ye de anlattım; çünkü seni çok sever; dahası, uyku konusunu araştırdığı ve bu konuda yazılar yazdığı için işi benden daha iyi bilir; Siri durumunu duyunca çok telaşlandı. Sana mektup yazıp bazı önerilerde bulunmak istediğini söyledi. Sence de uygun mu bu?

Öte yandan anlattığın küçük rüyalar çok şaşırtıcı ve olağandışı. Çoğunlukla insanların içi geçtiği zaman yarı uyanık-yarı uyur bir ortama girerler ve orada herkesin görebileceği rengârenk görüntülerle karşılaşırlar. Oysa senin küçük öykülerin anlaşılan (ikimizin de günümüzün filmlerinde eksikliğini duyduğumuz gibi) siyah-beyaz. Grotesk ya da korkunç olmamaları da bana dokunaklı geliyor. Bu yeteneğin –bu benzersiz yeteneğin– boşa gitmesi çok yazık – ve bu rüya öykülerini bu sırada yazmakta olduğun yapıtta "kullanamayacağını" hissediyorsan, belki günün birinde bu fenomenleri doğrudan doğruya bir romanda, bir denemede ya da daha iyisi bir filmde ele alabilirsin. Ben büyük bir ilgiyle seyrederim (ya da okurum).

Birkaç gün önce, yazışmalarımızın benim üzerimdeki etkisi şaşırtıcı bir biçimde ortaya çıktı. Yaklaşık üç yıldır mektuplaşıyoruz, bu süre içinde küçük çocukların icat ettikleri hayalî arkadaşların bir tür kuzeni sayılabilecek biçimde "burada olmayan öteki" haline geldin benim için. Sokakta dolaşırken sık sık kafamın içinde seninle konuştuğumu, kaldırımda yanımdan geçen o tuhaf görünüşlü adamı sana gösterebilmek, az önce kulak misafiri olduğum konuşmayı sana anlatabilmek ya da çoğu kez öğle yemeğimi aldığım küçük sandviççi dükkânına seni götürüp orada benimle konuşulanları dinletmek istediğimi keşfettim. Orayı severim, iddiasız, mütevazı bir yerdir; müşterileri itfaiyeciler, sokağın karşısındaki hastanenin işçileri, çocuklu anneler, öğrenciler, kamyon şoförleri, sekreterlerdir ve orayı özel kılan, tezgâhın arkasında çalışan adamlardır; Brooklyn proletaryasının ağzıyla konuşan bu neşeli delikanlılar, oraya gelen herkesi tanıyor gibidir ("Dün annenle konuştum", "Oğlunun Küçük Lig'de[1] iyi iş

[1] Genç oyuncu yetiştirmek amacıyla kurulan beyzbol organizasyonu. (Ç.N.)

çıkardığını duydum", "Hoş geldiniz. Seyahatiniz nasıl geçti?"); oraya gidince devasa bir metropolde değil de ufak bir taşra kasabasında yaşıyormuş gibi olurum, senin de o dükkândaki havadan hoşlanacağını ve New York'ta yaşamayı neden bu kadar ilginç bulduğumu (eğer şimdiye kadar anlamadıysan) anlayacağını biliyorum. Ve işte sen orada, seninle konuşurken kafamın içindesin, böyle bir şey hiç başıma gelmemişti –belki de kimseyle bu kadar düzenli yazışmadığım için öyle olmuştur– ve bütün bunların üzerimdeki etkisi inan ki çok keyifli.

Son birkaç haftadır kafamda bir ibare dolanıyor: Ölüler İçin Yeni Umut. Bu, yıllar önce okuduğum bir ucuz romanın adı (Charles Willeford adında bir Amerikalının yazdığı iyi bir romandı: *New Hope for the Dead* [Ölüler İçin Yeni Umut]); seksenindeki Doctorow'un daha geçenlerde yeni bir kitap yayımladığını okuduktan, Coover (79) ile bu sonbahar İrlanda'da vereceği Beckett konferansı hakkında konuştuktan, Roth (78) ve DeLillo (74) ile yemek yedikten ve yeni projeler geliştirip espri yapan, iştahları yerinde olan bütün bu sözüm ona ihtiyarların çok dinç olduğunu gördükten sonra bu söz aklıma geldi, gördüklerim ve duyduklarım beni yüreklendirdi. "Ölüler İçin Yeni Umut." Yani Bizler İçin Yeni Umut.

Seyahatten dönünceye kadar en iyi dileklerimle,
Paul

P.S. Evet, Olivetti tam senin anımsadığın gibi. Fermuarlı bez çantası olan basık tiplerden biri, çantanın rengi mavi, ortasında da siyah bir şerit var.

24 Mayıs 2011

Sevgili John,

Sana bu mektubu, İtalya'dan, son bir haftadır Siri'yle kaldığımız şatonun bağlar ve tepelerin olağanüstü manzarasına bakan üst kat terasında oturmuş, o yeni-eski İtalyan daktilomla yazıyorum. Bunu hak etmek için ne yaptık? Cuma ve cumartesi günleri katılacağımız şenliği düzenleyenler, o zamana kadar burada dinlenmemizi önerdiler, biz de ne olduğunu bilmeden, kendimizi ne tür bir işe attığımızı kestiremeden öneriyi kabul ettik ve her şey güzel, hayal bile edemeyeceğimiz kadar harika oldu. Her ne kadar buralara göre yeni sayılırsa da (1 880 civarında yapılmış) gerçek bir şato olan otelin tek müşterisi biziz; bir mimari çılgınlık örneği olan bina yine de sahici bir sahte kale; üç hafta Kuzey Avrupa şehirlerinde koşuşturduktan sonra, buranın dinginliği (Piemonte'nin Langhe Tepeleri'ndeki Novello) bize mutluluk ve benzersiz bir tatil sundu. Hiçbir zorunluluk yok, yapılması gereken hiçbir iş yok. Yazıyoruz, okuyoruz ve yiyoruz; her gün güneş var – her gün bir öncekinden daha ılık ve daha güneşli.

Geziye on gün kaldığımız Paris'te başladık; orada kitabımı yazmaktan ve eski dostları görmekten başka işim yoktu; ama Siri gazetecilerle yaptığı görüşmeler (kitabı Fransa'da daha yeni çıktı) ve halka açık çeşitli etkinliklerle fazlasıyla meşguldü. Onun Paris Psikanalistler Derneği'nde yaptığı konuşmayı, Sorbonne'da travma ve yazmak konulu tartışmalı, hararetli bir semineri yönetmesini (bir noktada Siri kollarını sıvayıp, "Fikirler için dövüşmeyi severim," dedi), Bibliothéque Nationale sahnesinde yaptığı söyleşiyi, Shakespeare and Company'de bir başka kadın yazarla katıldığı "Ben Roman Okumam,

ama Karım Okur. Kitabı Ona İmzalar mısınız?" konulu diyalog programını ve son olarak oyuncu Marthe Keller' la birlikte yaptığı iki-dilde okuma toplantısını izledim. Oradan Viyana'ya geçtik, Siri tamamen dolu bir salonda uzun zamandır beklenilen Sigmund Freud Konferansı'nı verdi. Güzel bir konuşmaydı, çok parlak bir konuşmaydı, iki-üç ay boyunca insanın beynini çatlatan bir çalışmanın ürünüydü; salon alkıştan yıkılırken ben seyircilerin arasında gözlerim yaşararak oturdum. Sonra dört gün ayrı yönlere gittik; Siri Berlin, Hamburg ve Heidelberg'deki okuma günleri için Almanya'ya gitti; ben de okuma günlerine katıldığım Stockholm'e geçtim. Ondan sonra, Danimarka'daki yayıncımızın düzenlediği, bizim de katılmaya söz verdiğimiz şenlik için Kopenhag'da buluştuk; Danimarka'daki yayıncımızın şirketi iflasın eşiğine gelmişti, bizim orada bulunmamızın satışları patlatacağını umuyordu; biz de beş gün çalıştık, hem de çok çalıştık ve sonunda yorgunluktan bitap düştük. Siri'nin katıldığı etkinlikleri saydım, on dokuz günde tam on dört etkinlik – insanüstü bir program, Siri'ye ömrünün sonuna kadar bir daha böyle bir şey yapmayacağına yemin ettirdim.

Tuhaf bir biçimde kitabımı bitirmiş gibiyim. Geçen kasım ayında yazmaya çalıştığım (sana daha önce sözünü ettiğim) romanda duvara tosladıktan sonra bir ara verdim; yeni yıla girdikten birkaç gün sonra yeni bir şey yazmaya başladım: otobiyografik bir kitap, yaşamdan parça parça hikâyelerin ve anıların derlemesi; gövdemin, altmış dört yıldır taşıdığım fiziksel benliğimin tarihçesi ekseninde dönen ilginç bir proje. İki yüz sayfayı tamamlayınca yeter, dedim, Siri de dün okuyup onayını verince bir anda yine işsiz kaldım. Bu fazladan mektubu o nedenle yazıyorum – çünkü İtalya'da sahte bir şatodayım ve bugün ne yapacağımı bilmiyorum. O zaman, bu ses-

siz sakin sabah saatlerini bir mektup daha yazıp iki anekdotu, bir süredir aklımdan çıkmayan iki cümleyi seninle paylaşarak doldurayım istedim.

1) "Hepsi de hiç bitmeyeceğini sanıyor."

Her eylül, Fransa'nın Deauville şehrinde bir Amerikan filmleri festivali yapılır – o sonbahar Amerika ve Fransa'da gösterime girecek yeni filmler gösterilir. Festivalin neden ve nasıl başladığını bilmiyorum, ama her yıl Amerikalı bir yazara bütün yapıtları için bir ödül verilir (ya da verilirdi). 1994'te o talihli kişi ben oldum ve daha önceki yıllarda aynı ödülü Mailer ile Styron'un aldığını duyunca, bu onurun Atlas Okyanusu'nu geçmeye değer olduğuna karar verdim; böylece Siri'yle birlikte Deauville'in plaj kasabası Normandiya'ya gittik. Oraya gitmek için çok uygun bir yıldı – D-Day çıkarmasının ellinci yıl dönümüydü. Festival yönetimi bu önemli yıldönümü için Müttefik orduları generallerinin çocuklarını ve torunlarını davet etmişti, gelenler arasında Leclerc'in ahfadı ve Eisenhower'ın torunu Susan da vardı. Siri ve ben, Susan Eisenhower'la bir süre birlikte olduk (onu çok sevdik) ve Susan'ın eski Sovyetler Birliği cumhuriyetlerinden birinin vatandaşı bir bilim adamıyla evli bir "Rusya uzmanı" olduğunu öğrenince Soğuk Savaş'ın gerçekten bittiğini anladık. Eisenhower'ın torunu bir Rus bilim adamıyla evliydi!

Festival yönetimi, yine o yıldönümü için II. Dünya Savaşı'yla ilgili filmleri gösteri programına almış ve o filmlerde oynayan yaşlı Amerikalı aktörleri de davet etmişti. Böylece (duvar gibi sağır) Van Johnson, (hâlâ güzel) Maureen O'Hara ve Roddy McDowell gibi oyuncularla tanışma fırsatını bulduk. O eski sinema starlarıyla birlikte katıldığımız yemekte, bir ara O'Hara, McDowell'a doğru eğilerek, "Roddy, kaç yıldır tanışıyoruz?" di-

ye sordu. McDowell da, "Elli dört yıldır Maureen," cevabını verdi. John Ford'un *Vadim O Kadar Yeşildi ki* filminde birlikte oynamışlardı. Orada olmak, o konuşmaya tanık olmak çok çarpıcı bir olaydı.

O yıl gelenlerden biri de Budd Schulberg'di. Amerika'da onunla birkaç kez karşılaşmıştım, onun Hollywood filmleriyle bağlantısı, muhtemelen yaşayanlar âlemindeki herkesten çok daha eskilere dayanıyordu; çünkü babası 20'lerde ve 30'larda Paramount'un başında olan B.P. Schulberg'di, Budd da daha on dokuz yaşındayken F. Scott Fitzgerald'la ortak bir senaryo yazmıştı. Budd, *Rıhtımlar Üstünde*'nin senaristi, Hollywwod hakkındaki en iyi romanlardan biri olan *Madrabaz Sammy Neden Koşuyor*'un yazarı, Bogart'ın son filmi ve boks âleminde geçen enfes bir film olan *Şöhretin Sonu*'nun senaristi, 40'ların sonu ve 50'lerin başında Amerikan Aleyhtarı Faaliyetler Komitesi'nde sorgulanırken pek çok kişinin adını vermiş olan eski bir Komünist Parti üyesiydi; okuduklarıma göre çalışmalarına müdahale etmeye kalkıştıkları zaman Parti'ye ateş püskürmüş, hepsine sövüp saymış. Her neyse, onu yakından tanımazdım, olsa olsa bir aşinalığımız vardı; ama Amerika'dayken onunla konuşmaktan zevk alırdım ve çifte konuşma engeline rağmen (hem kekeme, hem peltekti) ne kadar iyi konuştuğuna şaşardım. 1994'te Deauville'de, festivale katılan herkes (film yıldızları, yönetmenler, yapımcılar, genç aktör ve aktrisler) gibi bizim de kaldığımız otelinde lobisinde karşılaşıverdik; ikimiz de karılarımızın akşam yemeği için aşağı inmelerini beklediğimizden, lobide bir banka oturup zenginlerin ve ünlülerin ve güzellerin telaşlı telaşlı gidip gelmelerini izledik. Tom Hanks pürtelaş geldi (*Forrest Gump*'ın çevrildiği yıldı – görmeyi aklından geçirirsen diye söylüyorum, berbat bir filmdi), göz kamaştıran bir yıldız adayı avanesiyle geldi, daha

başka pek çok kişi geldi; hepsi de müthiş bir özgüven içinde, çok önemli olduklarına inanan, sanki her biri dünyanın sahibiymişçesine *dünyanın tepesinden aşağıya bakan* insanlardı; bir süre sonra Budd, çocukluğundan beri bu tür insanları seyretmiş, zirveye de çıkmış, dibe de vurmuş olan bu seksen yaşındaki, kekeme ve peltek bilge adam bana döndü ve şunu söyledi: "Hepsi de hiç bitmeyeceğini sanıyor."

2) "Hepsi ölmüş."

Hustvedt kardeşlerden üçüncüsü, Jon Kessler adında bir heykeltıraşla evlidir; yirmi beş yıldır Jon'la ben birbirimizi iki bacanak gibi değil, iki kardeş gibi gören dost olduk. Jon'un birkaç yıl önce doksanlı yaşlarının başında ölen büyük amcası Bernie Kamber, 40'lar, 50'ler, 60'larda Hollywood filmlerinin basın ve halkla ilişkiler danışmanıydı. Ta Damon Runyon[1] zamanından kalma, artık yeryüzünden silinmiş belirli bir New York şivesiyle konuşan harika biriydi; yaşlılığında en sevdiği şey, gençliğindeki kaçamaklarını bize anlatmaktı. Rita Hayworth'tan Joe DiMaggio ve Marilyn Monroe'ya, (en yakın dostu) George Burns'a ve özellikle de birkaç projede çalıştığı Burt Lancaster'a kadar tanımadığı insan yok gibiydi. Bir gün bize, "Burt ciddi bir çocuktu, pek çok ağır kitap okurdu, hani Pluto ve Aristoteles gibilerin kitaplarını (Platon değil, çizgi romandaki köpek Pluto) okurdu," diye anlatmıştı. Bernie'nin en sevdiğim hikâyelerinden biri savaş zamanına, ABD ile Sovyetler Birliği'nin müttefik oldukları günlere ait. Bernie *Three Russian Girls* (Üç Rus Kızı) diye basmakalıp bir filmin tanıtımını yapmakla görevliymiş. Kansas'ta yapılacak galaya büyük bir kalabalık

1. Alfred Damon Runyon (1880-1946) Amerikalı gazeteci ve yazar. (Ç.N.)

toplamak için plan yapmış: Rus dostlarımıza, "500 ml kan bağışında bulunanlar sinemaya ücretsiz girecek," demiş. Anlattığına göre kendisi sinemaya biraz geç kalmış, film başladıktan sonra gelmiş. Kapıya yaklaşırken sinema sahibinin kaldırımda biriyle bağıra çağıra tartıştığını görmüş. Bernie ne olduğunu sormuş, saçını başını yolacak hale gelen sinema sahibi, "Sana da, senin o müthiş fikirlerine de lanet olsun. Bu adam tutturmuş, kanını geri istiyor!" demiş.

Jon'un Bernie amcası işte böyle biriydi. Ölümünden birkaç yıl önce bir akşam, bize John F. Kennedy'nin yeni bir biyografisini okuduğunu söyledi. Kitapta, anlaşılan Kennedy'nin sık sık gittiği, Bernie ve pek çok arkadaşının da bildikleri 1950'lerin namlı bir randevuevinin adının geçtiğini görünce hem sevinmiş, hem şaşırmış. Kitabın bu bölümlerini arkadaşlarıyla paylaşmak için sabırsızlanarak hemen telefona koşmuş, ama aklındaki listede yer alan arkadaşlarını aradıkça hiçbirinin telefona çıkmayacağını anlamış. "Hepsi ölmüş," dedi. Bernie bütün arkadaşlarından uzun yaşamıştı ve geride kalan sadece kendisi olduğu için geçmişi konuşacağı kimse yoktu. Onun bu hali bana, arada bir okuduğum antropolojik tuhaflıkları anımsattı: aşiretinin sağ kalan son üyesi, kendisi öldükten sonra yok olacak bir dili konuşan son kişi.

Son Şeyler Ülkesi'nden en içten selamlar,
Paul

5 Mayıs 2011

Sevgili Paul,

22 Nisan tarihli mektubuna teşekkür ederim. Avrupa seyahatinin iyi gitmesini diliyorum.

Benden, kafanın içinde konuştuğun "burada olmayan öteki" diye söz ediyorsun. Ben de bunun paralelinde, ama biraz farklı bir itirafta bulunayım. Senin evine geldim, ama bildiğin gibi çalışma yeri olarak kullandığın – senin deyiminle yalın döşenmiş– daireyi görmedim. Arada sırada seni, hayalimde beyaz badanalı, iyi aydınlatılmış, penceresiz, romanlarındaki insanların kapandığı odaları andıran bir yer olarak canlandırdığım o dairede gözümün önüne getiriyorum. Masanda oturuyorsun, parmakların hayalimdeki görüntülerde eski moda, hantal bir Remington olan daktilo makinesinin tuşlarında (bazen makinenin şeridi takılıyor, şeridi sıkıştığı yerden çıkarmak zorunda kalıyorsun, başparmağına bulaşan siyah mürekkep lekesi artık derinin içine işlemiş). Orada düşüncelerine dalarak saatlerce, günlerce oturuyorsun.

Seni öyle görünce, sana ve o yılmayan, değeri bilinmemiş cesaretine kardeşçe bir şefkat duyuyorum. Tabii insan içine çıkarken takındığın bir başka yüzün olduğunu biliyorum – hayranlık duyulan yazar yüzü. Ama hayalimde canlandırdığım, esin perisinin gönüllü tutsağı görüntünün daha gerçek, daha sahici olduğundan eminim. Her istediğini elde edecek kadar başarılı bir insan, dünya ona hayran, oysa o her sabah saat sekiz buçukta hücresinin kapısındaki kilidi açıyor, o günkü cezasını çekmek için içeriye giriyor, diye düşünüyorum.

Yazı yaşamı hakkında, boş sayfanın karşısında oturmanın yarattığı umutsuzluk hakkında, bir türlü gelmek bilmeyen esin perisinin verdiği acı hakkında, beklenmedik –ve düzensiz– uykusuzluk nöbetleri, hararetli yaratım süreci, yazdıklarını bir türlü beğenmemek, özgüveninden kuşku duymak vb. hakkında bir sürü saçma sapan laf edilir. Ama bunların hepsi de zırva sayılmaz, öyle değil mi? Yazmak, soluklanmak için pek de ara vermeden sürekli vermek ve vermek ve vermek demektir. Shakespeare'in çok sevdiği o pelikanı, yavrularını kanıyla besleyebilmek için kendi göğsünü yaran o kuşu anımsıyorum (Ne tuhaf bir masal!). Seni de o ıssız odada, Remington'un doymak bilmeyen ağzını kendinle beslerken gözümün önüne getiriyorum.

Bu bir tür keşiş yoksunluğundaki yaşam tarzına, anlattığın o sandviççi dükkânını oturtmakta biraz zorluk çektiğimi itiraf ediyorum. Ama sonra düşünüyorum da, Paul o sandviççiye gittiği zaman sessizce ve fark edilmeden bir köşede oturur, yemeğini bitirir bitirmez de hayalet gibi usulca dışarıya süzülür, diyorum.

"Ölüler İçin Yeni Umut": Müthiş bir başlık. Daha önce kullanılmış olması çok yazık.

Uykusuzluğumla ilgilenmene teşekkür ederim. Bana yazması için Siri'yle konuşma önerini kabul edip etmemekte çekimserim; onun bu konudaki uzmanlığına inanmadığımdan değil, durumuma çare bulunamayacağına inandığım için böyle söylüyorum. Birkaç yıl önce uzun bir süre bir uyku uzmanıyla görüştüm. Kadın güncel gelişmeleri izleyen biriydi ve ben daha düzenli yaşam süren, daha dayanıklı biri olsaydım sonuç verebilecek bir yöntem önerdi. Ama sonunda, sabaha karşı saat 3'te zorla uyanıp

gece 9 ya da 10'daki yatma saatine kadar bütün gün uyanık kalacağım, diye uğraşmanın sefaletine katlanamadım. Hem –uzmanın da kabul etmek zorunda kaldığı gibi– saat farkı olan dış gezilere çıktığım anda bu yöntemle kazanılmış olanlar sıfırlanıyor ve geziden dönünce yeni baştan başlamam gerekiyordu. Tuhaftır, doğum yerim olan Güney Afrika ile aynı saat dilimindeki Batı Avrupa'da, Avustralya'dakinden çok daha kolay uyuyabiliyorum. Belki de aradan dokuz yıl geçtiği halde, organizmam dünyanın zıt köşelerine hâlâ uyum sağlayamamıştır.

31 Mayıs 2011

İtalya'daki şatodan yazdığın (24 Mayıs tarihli) uzun ve mutluluk saçan mektubuna teşekkür ederim. O kadar şanslı olmayı hak etmek için ne yaptığını soruyorsun. Cevap: Bu şanslı dönem, geçmişte yaşadığın ve talihine küsme yaradılışında olmadığın için unuttuğun şanssız bir dönemin ödeşmesidir.

Demek, gövdenin iki yüz sayfalık tarihçesini bitirdin. Ne kadar ilginç bir fikir ve sadece bu buluşun için değil, –daha da zor olan– o buluşu hayata geçirdiğin için sana gıpta ediyorum. Gövdeni parça parça mı, yoksa bütünüyle mi işlediğini görmek için kitabı bekleyeceğim.

Biz insanlar gövdelerimizi –kollar, bacaklar vb. gibi– parçaları olan bir şey olarak algılarken, hayvanların bunu yapmayışı hep ilgimi çekmiştir. Aslında, hayvanların bir gövdeye "sahip olduklarını" düşündüklerinden de kuşkuluyum. O gövdeler, onların gövdeleri, hepsi bu.

Gelecek ay İngiltere'de Samuel Beckett'le ilgili bir kon-

feransa katılacağım. Konferanstan önce Beckett'le ilişkilerim konusunda toplantıyı düzenleyenlerden biriyle e-posta röportajı yapmayı aptal gibi kabul ettim. Bu röportajda adam da ben de, Beckett hakkında söyleyecek yeni bir şeyimiz olmadığı gibi, belki hiçbir ilintimiz olmadığını da keşfediyoruz. Beckett doğmamış olsaydı, ben kesinlikle şimdi olduğum gibi bir yazar olamazdım, ama en iyisi bu tür bir borcun –daha iyi bir sözcük bulamadığım için borç diyorum– inceleme konusu yapılmaması. Ona olan saygımı sessizce S.B. mabedinde ya da S.B. türbesinde sunmayı yeğlerim (S.B.in mezarını hiç ziyaret etmedim).

En iyi dileklerle,
John

14 Haziran 2011

Sevgili John,

Senden haber almak ne kadar güzel.

İçin rahat etsin diye söylüyorum: Ben o sandviççi dükkânında yemek yemem. Sadece sabahları işe giderken uğrayıp birkaç saat sonra ufak dairemde tek başıma yemek üzere bir şeyler alırım. Dükkânda yaklaşık dört ila yedi dakika kalırım ve tezgâhtara nasıl bir sandviç istediğimi söylemenin dışında hemen hemen kimseyle konuşmam. Ama insan o dört ila yedi dakika içinde ne çok şey görüp ne çok şey duyabiliyor!

Yine orada beni tanıyorlar (en azından işçilerden birkaçı), çünkü *Brooklyn Çılgınlıkları*'nda oradan adıyla sanıyla söz ettim ve tezgâhtarlardan birinin on yıl kadar önce Siri'ye söylediği bir sözü yürüttüm. Kitaptan aktarıyorum: "Niyetim tarçınlı-üzümlü ekmek istemekti, ama dilim dolaşınca tarçınlı-reagan deyiverdim. Tezgâhın başındaki delikanlı ânında cevabı yapıştırdı: Kusura bakmayın, onlardan yok. Onun yerine çavdarlı-nixon versek olmaz mı?"[1]

Aslında çalıştığım yerin birkaç penceresi var ve bol ışık alıyor. Daktilo makinesi de Remington değil, Olympia – ama hiç fark etmiyor, her şerit değiştirişimde başparmaklarım mürekkep lekesi oluyor ve –fiziksel görünüşü olmasa bile– oranın atmosferi hayalindekine çok benziyor. Ve hayır, hiç de zırvalamıyorsun; üstelik beni yaşamımın en önemli bölümünün o dört duvar arasındaki sessizlikte geçtiğini bilecek kadar anlamış olmandan duygulandım, çok duygulandım. "Cesaret" sözcüğü belki bi-

1. Burada tarçınlı-üzümlü anlamındaki *cinnamon-raisin* yerine *reagan* dendiği için, tezgâhtar çavdar ekmeği anlamına gelen *pumpernickel*'i değiştirerek *pumper-nixon* diye kelime oyunu yapıyor. (Ç.N.)

raz aşırı olmuş (kendimi hiç cesur biri olarak görmedim), ama bu, senin düşünceni beğenmedim demek değil.

Senin uykusuzluk sorunun beni kaygılandırmaya devam ediyor; yolculuktan döneli iki hafta olduğu halde hâlâ New York saatine uyum sağlayamadığım için (her sabah beşte uyanıyorum), senin çektiğinin de uzun süreli bir *jet-lag* –dokuz yıllık bir *jet-lag*, tarihteki en berbat *jet-lag* vakası– olduğuna inanıyorum. Bunun tek tedavisi bir-iki yıl yolculuk yapmamak, Avustralya'dan kımıldamamak ve sonunda bünyenin dünyanın öbür ucundaki o yerde yaşama koşullarına uymasını sağlamaktır. Oysa şimdi Beckett konferansı için Londra yollarına düşeceksin. (Neredeyse birbirimize her mektup yazışımızda, birimizden biri başka bir ülkeye hareket etmek üzere oluyor.) Eğer yılda birkaç kez Avrupa'ya girme dürtünü engelleyemiyorsan, belki de çözüm (söylemeye cesaret etsem mi? Öyle basit ve aşikâr bir çözüm gibi geliyor ki) yeniden pılını pırtını toplayıp Avrupa'ya taşınmaktır. Bu belki mantıklı bir çözüm olabilir – ama yaşam her zaman mantıkla yürümüyor tabii, sen de nerede daha mutlu oluyorsan orada yaşamalısın. Ama uyumalısın. Mutlaka uyumalısın.

Gövdemle ilgili yeni kitabıma gelince – hayır, kitap gövdemin parçalarını birer birer işlediğim anatomik bir şey değil. Hazlar ve acılar (örneğin seks ve yemeğin yanı sıra hastalıklar ve kırılan kemikler) hakkında sorgulamalar, (benim gövdemin onun gövdesi içinde başladığı) annemle ilgili uzun bölümler, yaşadığım bütün yerlerin (gövdemin sığındığı meskenlerin) listesi, sakatlık, ölüm ve başımdan geçen ölüme yol açabilecekken öldürmeyen olaylar hakkında düşünceler var.

Kitabı düşününce, eylülde Kanada'daki ortak etkinliğimizde ondan bir bölüm okumak iyi olur gibi geldi. Kanada der demez kasımdaki Portekiz yolculuğunu anımsadım. Az önce –birkaç günlüğüne New York'a ge-

len– Paulo Branco ile kahvaltı ettim; senin yine jüride yer alman için resmî bir davetiye göndereceğini söyledi. Portekiz'deki ekonomik kriz yüzünden festivalin bu yıl yapılıp yapılmaması bir sorun olmuş, ama Paolo sorunun çözüldüğünü ve her şeyin yolunda olduğunu söylüyor. Ben gideceğim, Siri gidecek, kızımız Sophie (şarkı söylemek üzere) gidecek, seninle Dorothy'nin de gelmenizi umuyorum. *Jet-lag*'e lanet olsun! Orada sizlerle vakit geçirmek ne iyi olur.

Süregiden "Ölüler İçin Yeni Umut" destanından bir başka bölüm:

İlk karımın annesi yüz, hatta belki de yüz bir yaşına kadar yaşadı. Altı ya da yedi çocuğun en küçüğü olarak 1903'te doğan o kadın, bir gün bana birinci doğum gününden önce çekilmiş bir fotoğrafını gösterdi, annesiyle babasının, kardeşlerinin, teyzeleriyle amcalarının, halalarıyla dayılarının, kuzenlerinin, büyükanne ve büyükbabasının ve büyüklerden birinin kucağında oturan bebek haliyle kendisinin yer aldığı bir aile resmi. Arka sıranın en solunda duran, ak sakallı, yaşlı bir adam vardı. Kadıncağız, onun büyük amcası olduğunu ve fotoğraf çekildiği zaman doksan dokuz yaşında olduğunu söyledi. Alelacele kafamdan hesapladım ve adamın 1805'te doğduğunu buldum. *Abraham Lincoln'den dört yıl önce.* O resmi elimde tuttuğum zaman 1967 yılıydı, resmin üzerimdeki müthiş etkisi bugün bile aklımda. Kendi kendime dedim ki: "Abraham Lincoln'den dört yıl önce doğmuş birini tanıyan bir insanla konuşuyorum." Yüz altmış iki yıl: Göz açıp kapayana kadar geçmiş! Kırk dört yıl sonra şimdi de diyorum ki: İki yüz altı yıl, göz açıp kapayana kadar geçmiş!

Her zamanki içtenlikle,
Paul

29 Ağustos 2011

Sevgili Paul,

Geçenlerde A.R. Ammons'un ölümünden sonra yayımlanmış bir şiirine rastladım: "Yaşlanmak bile/eskiyor," diye yazıyor, "yeni bir şey bulmak, ve bulmaya çalışmak/eskiyor... yaşlanmak ve her şeyin eskimesi hakkında/konuşmak/eskiyor, sana diyorum, gerçekten eskiyor." Hemen hemen Ammons'un o şiiri yazdığı yaşta olduğum halde ben hiç öyle hissetmiyorum. Her şey karşımda açık seçik beliriyor ya da en azından daha kesin olarak görüş açıma giriyor. Gördüklerimi, gençken gördüğümden daha belirgin olarak görüyorum. Yoksa kendimi mi kandırıyorum?

Örneğin Libya. Günün birinde dikkatlerimizin dünyanın bu ihmal edilmiş ülkesindeki olaylara çevrileceği kimin aklına gelirdi? Ve dünyanın en iğrenç diktatörlerinden birinin silinip süpürüldüğünü görmek insana nasıl da iyi geliyor. Sanki tanrılar bizim için her şeye rağmen evrende adalet olduğunu, yeterince uzun zaman beklersek çarkıfeleğin döneceğini ve tepedeki güçlülerin tepetaklak olacağını gösteren bir tiyatro gösterisi düzenlemişler gibi.

Tabii (bu noktada işin içine Ammons'un karamsarlığı giriyor) ödenmeyen ücretlerin, elektrik kesintilerinin, toplanmayan çöplerin gerçeği kafalara dank edince Trablus sokaklarındaki coşku da Kahire sokaklarının coşkusu gibi sönecek; hiç kuşkusuz Kaddafi'nin yerine geçecek rejim de rüşvet yiyecek, yolsuzluk yapacak, hatta belki de diktatörlük olacak. Ama hiç değilse Toyota pikaplarında dolaşıp Kalaşnikoflarını havaya sıkan o gençlerin ömürleri-

nin sonuna kadar anımsayacakları, torunlarına anlatacakları bir şey olacak. Zafer günleri! Belki devrimlerin tek gerçeği, insanın devrimlerden beklemesi gereken tek şey budur: o saçı sakalı ağarmış ihtiyarlar yeniden her şeyi ellerine geçirip hayat normale dönmeden önce yaşanacak bir ya da iki hafta özgürlük, insanın gücünün ve güzelliğinin parlaması (ve bütün kızlar tarafından sevilmesi).

Dünya bize sürprizlerini sunmayı sürdürüyor. Biz de ders almaya devam ediyoruz.

Kardeşçe sevgilerle,
John

Paul Auster

J.M. Coetzee

Okyanusaşırı ülkelerde yaşayan çağımızın iki büyük yazarı, Paul Auster ile J.M. Coetzee, yazışmalarından bir kitap yaptılar.

Auster ve Coetzee'nin iki yılı aşkın bir süre boyunca Amerika ile Avustralya arasında gidip gelen mektupları, sanattan siyasete, spordan savaşlara, ekonomiden insan ilişkilerine kadar iki yazarın pek çok konudaki duygularını, düşüncelerini, gözlemlerini ve çok ilginç saptamalarını içeriyor.

Bu mektuplar ayrıca, sadece iki romancının düşünce dünyasını ve çağımıza tanıklıklarını değil, aralarındaki insan sıcağını da aktardığı için benzersiz.

Sevgili Paul,
Dostlukları, nasıl kurulduklarını –bazılarının– böylesine uzun, kimi zaman (yanlış bir tanımla) açığa vurulmamış bir biçimi olarak yorumlandıkları tutkusal bağlardan da daha uzun sürmelerinin nedenini düşü

Sevgili Jc
Bu, yıllar k hakkında tut cafamda da bir dü cevap olarak, belki de şimdi bu görüşü geliştirmenin zamanıdır.

20 TL
KDV DAHİL